

**Informatikai alapismeretek
történelem alapszakos hallgatóknak**

**Bárány Attila – Fazekas Csaba – Forisek Péter
Hunyadi Zsolt – Kerepeszki Róbert – Kőfalvi Tamás
Ósz Ferenc – Patay-Horváth András – Szendi Attila**

Informatikai alapismeretek
történelem alapszakos hallgatóknak

2006

Tartalomjegyzék

1. Általános informatikai bevezetés (Kőfalvi Tamás).....	15
1.1. Az információs társadalom.....	15
1.2. Az információ és az informatika fogalma, jellemzői	18
1.3. Informatikai alapfogalmak.....	20
2. Szövegszerkesztés, bibliográfiák és hivatkozások készítése	23
2.1. Szövegszerkesztés	23
2.2. Bibliográfia készítése – hagyományos dokumentumok	27
2.2.1. Önálló kötet	28
2.2.2. Valamely kötetben, periodikában megjelent önálló tanulmány	31
2.2.3. A bibliográfia szerkesztése	32
2.2.4. Levéltári forrásjegyzék készítése.....	37
2.3. Bibliográfia készítése – elektronikus kiadványok	39
2.4. Hivatkozások és jegyzetelés.....	44
2.4.1. A lábjeget jelölése.....	44
2.4.2. Hivatkozás készítése.....	45
2.4.3. Hivatkozás elektronikus dokumentumokra	47
2.4.4. Kiegészítő megjegyzések.....	47
3. Elektronikus szövegtárolás, szövegkódolás – az ókortudomány	
 megoldásai (Ósz Ferenc).....	49
3.1. Bevezetés	49
3.2. Az elektronikus szövegtárolás.....	49
3.2.1. Karakterkódolási eljárások	49
3.2.2. Az ókortudomány sajátos szövegkódolási megoldása: a Beta Code.....	53
3.3. Az általános dokumentumleíró szabványok	54
3.3.1. Az SGML.....	55
3.3.2. XML – eXtensible Markup Language	57
3.3.3. TEI – Text Encoding Initiative.....	58
3.3.4. DocBook XML	59
4. Internetes keresőprogramok, böngészés, értékelés (Forisek -Péter)	
 61	
4.1. Az Internet alapjai	61

4.2. A böngészők	63
4.3. Internetes keresőprogramok, böngészés, értékelés.....	68
5. Adatvédelem, adatbiztonság (Kőfalvi Tamás).....	75
5.1. Alapelvek	75
5.2. Veszélyforrások	76
5.3. Támadási stratégiák	78
5.4. A vírusok világa	80
5.5. Vírusvédelmi módszerek	83
5.5.1. Víruskeresés.....	83
5.5.2. Vírusirtás	85
5.6. Digitális önvédelem – védekezési stratégiák és eszközök.....	86
5.6.1. A jelszók világa	87
6. Levéltári informatika (Szendi Attila).....	93
6.1. Bevezető	93
6.2. Az elektronikus iratok archiválása: e-Levéltár	95
6.3. Levéltári nyilvántartások, segédletek és adatbázisok létrehozása.....	97
6.4. A levéltári anyag digitalizálása.....	99
6.5. A levéltár saját elektronikus ügyintézése és PR-tevékenysége	102
6.6. Levéltári információforrások az interneten és elektronikus adathordozón	103
6.7. Archivisztikai linkgyűjtemény.....	104
6.7.1. A legfontosabb linkgyűjtemények.....	104
6.7.2. Nemzetközi levéltári linkgyűjtemények.....	105
6.7.3. Magyarországi levéltári linkgyűjtemények	105
6.7.4. Nemzetközi levéltári és közgyűjteményi linkgyűjtemények.....	107
6.8. Bibliográfiák, bibliográfiai segédletek	108
6.9. Magyarországi levéltárak.....	110
6.9.1. Nemzeti levéltár	113
6.9.2. Általános levéltárak (megyei önkormányzatok)	114
6.9.3. Települési önkormányzatok levéltárai	120
6.9.4. Állami szaklevéltárak.....	121
6.9.5. Tudományos intézmény levéltára	123

6.9.6.	Köztisztviselési és közalapítványi levéltárak	123
6.9.7.	Egyházi levéltárak	123
6.9.8.	A levéltári rendszeren kívüli egyéb levéltári jellegű gyűjtemények	127
6.10.	A Kárpát-medence levéltárai	128
6.10.1.	Ausztria	129
6.10.2.	Horvátország	130
6.10.3.	Románia	130
6.10.4.	Szerbia	132
6.10.5.	Szlovákia	133
6.10.6.	Szlovénia	134
6.10.7.	Ukrajna	134
6.11.	Európai levéltárak	134
6.12.	Európán kívüli levéltárak	137
6.13.	Levelezőlisták	138
6.14.	Internetes folyóiratok.....	139
6.15.	Levéltáros szakmai szervezetek.....	142
6.15.1.	Magyar levéltáros szakmai szervezetek	142
6.15.2.	Nemzetközi levéltáros szervezetek.....	142
6.16.	Ajánlott irodalom	143
7.	<i>Régészet és informatika a történettudományban</i>	147
	<i>(Patay-Horváth András).....</i>	147
8.	<i>Múzeumi informatika (Forisek Péter)</i>	167
8.1.	Külföldi oldalak	167
8.2.	Magyarországi múzeumi honlapok.....	170
9.	<i>Ókortudomány (Forisek Péter–Ósz Ferenc–Patay-Horváth András)</i>	175
9.1.	Szöveges adatbázisok, forrásgyűjtemények.....	175
9.2.	Ókortudományi linkgyűjtemény.....	183
9.3.	Ókori történelem	185
9.4.	Bibliográfiák	186
9.5.	Internetes folyóiratok.....	187
9.6.	Általános linkgyűjtemények.....	189

9.7. Egyéb ókori tárgyú honlapok.....	196
10. Középkori egyetemes történelem (Bárány Attila).....	199
10.1. A legfontosabb linkgyűjtemények, webportálok	199
10.2. Bibliográfiák, bibliográfiai segédletek	201
10.3. Referencia, enciklopédiák, lexikonok	203
10.4. Kézikönyvek, szak- és tankönyvek	204
10.5. Forrásgyűjtemények, elektronikus szövegtárak	205
10.6. Tematikus online adatbázisok.....	211
10.7. Elektronikus archívumok, digitalizált levéltári források, kéziratok ...	217
10.8. Egyéb tematikus honlapok	219
10.9. Internetes folyóiratok, periodikumok elektronikus/digitalizált változatai	223
11. Középkori magyar történelem (Hunyadi Zsolt).....	227
11.1. Magyarországi egyetemek középkortörténeti tanszékei.....	227
11.2. Intézetek, kutatócsoportok, egyesületek.....	229
11.3. Bibliográfiák, bibliográfiai segédletek	230
11.4. Forrásgyűjtemények	230
11.5. Középkori tematikájú vagy középkori vonatkozással is rendelkező e-kiadványok	234
11.6. Folyóiratok digitális hordozón	236
11.7. Levéltári adatbázisok	237
11.8. Múzeumi adatbázisok	238
11.9. Digitalizált források, kiadványok.....	238
11.10. On-line (elérhető) folyóiratok	239
11.11. On-line segédletek	240
11.12. Tematikus kiadványok, portálok, honlapok	240
11.13. Levelezőlisták, hírcsoportok	241
12. Újkori egyetemes történelem (Kőfalvi Tamás).....	243

12.1. Webportálok, linkgyűjtemények.....	243
12.2. Bibliográfiák, bibliográfiai segédletek	246
12.3. Kézikönyvek, adattárak, lexikonok.....	247
12.4. Forrásgyűjtemények	251
12.5. Tematikus honlapok.....	252
12.6. Internetes folyóiratok, periodikák	256
13. Újkori magyar történelem (Bárány Attila).....	259
13.1. Történeti bibliográfiák, bibliográfiai segédletek, repertóriumok.....	259
13.2. Digitalizált kézikönyvek, általános, összefoglaló munkák, lexikonok	263
13.3. Szöveggyűjtemények, elbeszélő források, történeti irodalom	265
13.4. Digitalizált források, levéltári dokumentumok, összeírások, inventáriumok	268
13.5. Tematikus honlapok/CD-ROM kiadványok	271
13.6. Folyóiratok	277
14. 20. századi egyetemes történelem	281
 (Fazekas Csaba–Kerepeszki Róbert).....	281
14.1. Bevezetés	281
14.2. Legfontosabb linkgyűjtemények	282
14.3. A 20. századi egyetemes történelemmel foglalkozó általános honlapok ..	285
14.4. Folyóiratok	287
14.5. Bibliográfiák, bibliográfiai segédletek	289
14.6. Forrásgyűjtemények	291
14.7. A legfontosabb térképgyűjtemények	293
14.8. Tematikus honlapok.....	294
14.8.1. Az I. világháború	294
14.8.2. A két világháború közötti világ.....	296
14.8.3. A II. világháború és a holokauszt	298
14.8.4. A hidegháború.....	300

14.8.5.	Hadtörténelem	301
14.8.6.	Egyéb.....	304
14.9.	A legfontosabb magyar nyelvű CD-ROM kiadványok.....	307
15.	<i>20. századi magyar történelem.....</i>
	<i>(Fazekas Csaba–Kerepeszki Róbert).....</i>	309
15.1.	Linkgyűjtemények	309
15.2.	Források	310
15.3.	Folyóiratok	312
15.4.	Térképgyűjtemények.....	314
15.5.	Tudományos intézetek	315
15.6.	Általános honlapok, gyűjtemények.....	319
15.7.	1945 előtti magyar történelem	322
15.8.	1945 utáni magyar történelem	324
15.9.	A legfontosabb CD-ROM kiadványok	325

Előszó

Most először jelenik meg olyan bevezető informatikai segédlet, amely rövid eligazítást kíván nyújtani a történelem szakos és a bolognai folyamatban a történelemhez tartozó társtudományok (régészet, levéltár, muzológia) hallgatóinak. A könyv két fő fejezetre tagolódik: az I. fejezet általános informatikai bevezetést kíván nyújtani, amely bármelyik humán képzésben felhasználható, a II. fejezet történelmi tárgyú honlapok és CD-ROM-ok gyűjteménye.

Az általános informatikai bevezetőben azokat az informatikai szakkifejezéseket és alkalmazásokat kívántuk nagyon röviden bemutatni, amelyek ismerete a mai egyetemi képzésben és a mindennapi életben is megkerülhetetlenek. Ebben a fejezetben került elhelyezésre a levéltári, a régészeti és a múzeumi informatika bemutatása is. Természetesen lehetetlen vállalkozás néhány oldalon bemutatni egy-egy tudományág és az informatika kapcsolatát, azonban a könyv csupán annyi ismeretet kíván nyújtani a BA-szakos hallgatóknak, amennyi feltétlenül szükséges tanulmányaikhoz. Ebben a fejezetben kénytelenek voltunk olyan témaköröket is érinteni, amelyek általános informatika, esszéírás, vagy könyvtári ismeretek tantárgyként is hallgathatók a BA képzésben.

A II. fejezetben korszakonként készített linkgyűjtemények sem törekednek a teljességre, inkább egyfajta „honlap-mustraként” tekinthető, hogy a hallgatók megismerkedjenek azokkal a jelenleg működő legfontosabb honlapokkal és CD-ROM-okkal, amelyek ismerete és használata jelentősen megkönnyíti egyetemi tanulmányaikat. Természetesen tudjuk, hogy ez a könyv legkevésbé maradandó része, a könyvhöz tartozó honlapon¹ azonban a linkgyűjtemény folyamatosan frissítésre kerül.

Szeretnénk megköszönni a kötet szakmai lektorának, Kokas Károlynak a segítségét, akinek lektori véleményét igyekeztünk figyelembe venni a kötet végső formájának kialakításakor.

a szerkesztő

¹ <http://luna.btk.ppke.hu/hefop>

I. Bevezetés az informatikába

1. Általános informatikai bevezetés

1.1. Az információs társadalom

Az ember viszonya az információhoz a huszadik század második felétől kezdve minőségileg új szakaszba lépett. Ez a változás, amely legplasztikusabban a kommunikáció terén nyilvánult meg, sokáig csak a szakemberek számára volt érzékelhető, a múlt század utolsó két évtizedében viszont egyre többek számára lett nyilvánvaló. A folyamat által érintettek köre gyorsuló ütemben nőtt, a hatások pedig egyre mélyrehatóbbakká váltak. Az információs robbanás a magasabb rendű szerveződési szintek felől haladt az alacsonyabbak felé, s az állami, majd a vállalati szféra után mára már az egyén mindennapjait is nagyban befolyásolja. A kommunikáció történetében öt forradalminak minősíthető változást szoktak elkülöníteni. Az első a beszéd megjelenése, a második az írás kialakulása, a harmadik a könyvnyomtatás feltalálása, a negyedik a távközlés, az ötödik pedig a számítástechnika forradalma. Ez utóbbi kettő még nem zárult le, sőt hatásaik tekintetében valószínűleg még csak kezdeti stádiumban vannak, ennek ellenére máris olyan gyökeres változásokat eredményeztek, amelyek nyomán a tudósok egy része az információnak az emberiség korábbi történetében nem is tulajdonított különösebb jelentőséget, illetve a most kialakuló új társadalmakat – a korábbiakkal oppozícióba állítva – már tudásalapú társadalmaknak nevezi. Természetesen az információnak valamennyi korszakban kiemelkedő jelentősége volt, az emberi társadalom méreteinek és szervezettségének növekedése természetes módon vont maga után az információ jelentőségének növekedését. Ebben a folyamatban hozott robbanásszerű változást a 20. század, amikortól az információ áruvá, tömegtermékké vált, előállítás, szállítása, rendszerezése, felhasználása, tárolása ma pedig már ipari méretekben folyik. A társadalmak egy része ennek következtében jelentős mértékben átrétegződött, átalakult a termelés, a vállalatok szerkezete, miként a munkavégzés és a szabadidő eltöltésének módja is, az emberi kapcsolatok kitágultak, a tértől függetlenné váltak. A múlt század végére azonban már a fejlődés számos hátránya is érzékelhetővé vált. A világ azon államai, amelyek az információtechnológiai fejlesztések terén nem tudtak lépést tartani, egyre jobban lemaradtak a fejlődésben, a harmadik világot az első kettőtől elválasztó szakadék pedig még szélesebb lett. Minden bizonnyal a személyes kapcsolatrendszerek elsorvadásában, a család nevelő, megtartó szerepének háttérbe szorulásában, a fiatalkori devianciák egyre szélsőségesebb megnyilvánulásaiban, a hagyományos értékközvetítő csatornák válsá-

gában is szerepe van az információs társadalmak kialakulásának. Az említett változások további fontos hatása a globalizáció, amely végső soron arrafelé mutat, hogy információs társadalmak helyett egyetlen információs társadalomról lehet majd beszélni.

Az információs társadalmak kialakulásának természetesen korántsem csak árnyoldalai léteznek. A legfontosabb változás talán az, hogy az infokommunikációs technológiák igen nagy mértékben megkönnyítik az ismeretek, illetve a tudás demokratizálását. Az információkhoz való hozzáférés terén történő esélyegyenlőség megteremtése folyamatos erőfeszítéseket kíván, ugyanakkor ezen erőfeszítések révén nagy tömegek számára, és igen nagy hatékonysággal biztosítható az információhoz való hozzáférés. Az információmonopóliumok felszámolása a társadalom számos viszonyrendszerének átalakulását vonja maga után. Az információs társadalmak technológiai háttere biztosítja, hogy a társas érintkezés valamennyi szintjén – a munkavégzéstől a személyes kapcsolattartásig – lehetővé váljon a térbeli és időbeli korlátok áthidalása. Az interperszonális kapcsolatháló sokkal sűrűbbé válik, ugyanakkor természetesen e kapcsolatok minősége nem feleltethető meg mindenben a hagyományos kapcsolatok jellemzőivel.

Az információs társadalom mibenléte definitíve igen nehezen adható meg. Ehelyett célszerűbbnek tűnik néhány, az információs társadalmakban tipikusnak tekinthető jelenség számbavétele. Az egyik ilyen sajátosság, hogy az információ társadalom- és gazdaságformáló szerepe minden korábbinál erősebb. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a történettudományi gondolkodás az emberiség újabb nagy korszakaként értelmezi az információs társadalmat (halászó, vadászó, gyűjtögető társadalom > földművelő társadalom > ipari társadalom > információs társadalom).

Az információs társadalmak kialakulása nyomán lezajló változások legérzékenyebb indikátorát az oktatási rendszerek jelentik. Az információs társadalmakban felhalmozódó tudásmennyiségek generációról generációra történő továbbadása egyre nagyobb kihívást jelent, különösen a graduális tömegoktatás területén. Az ismeretek mennyiségi növekedése, illetve az egyének számára nélkülözhetetlen sokszínűsége többféle – extenzív és intenzív – válaszreakciót eredményezett. Az egyén számára szükséges – folyamatosan növekvő, gyorsan elavuló és egyre sokoldalúbb – ismeretmennyiségek befogadásának igénye nyomán a tanulmányi idő szinte magától értetődően tolódott ki az egyre magasabb életkorok felé, amelynek következtében a 21. század elején már élethossziglani tanulásról beszélünk. Az élethosszig tartó tanulás komoly kihívást jelent az információs társadalmak oktatási rendszerei számára, hiszen a felnőttképzés, és a hozzá szorosan kapcsolódó távoktatás módszertanában, pedagógikumában is

új típusú megközelítést kíván. Az információs társadalmakban a közvetlen ismeretek helyett a közvetett ismeretek kerülnek előtérbe, vagyis egyre inkább nem magukat a primer adatokat jegyezzük meg (a világban a tudományos ismeretek száma 10-20 év alatt megduplázódik), hanem azokat az adatokat, melyek elérésükhöz szükségesek. Épp ezért az információs társadalmakban kiemelkedő jelentősége van az informálódni tudás képességének, amelynek egyik következménye, hogy a modern oktatási rendszerek egyre kevésbé a primer ismeretanyag átadására, inkább azoknak a kompetenciáknak az elsajátítására helyezik a hangsúlyt, amelyek révén a szükséges ismeretek megszerezhetők. Ugyanakkor a munkaerőpiac elvárásainak is egyre inkább csak a tanulni, informálódni tudó munkavállalók képesek megfelelni.

Az információs társadalom jelenségei közé számítható a fizikai munka presztízsvesztése a szellemi munkával szemben. Ennek a tendenciának komoly következményei vannak nemcsak a szakképzési rendszer elnéptelenedése, hanem a nemzetgazdaságok szerkezetének szempontjából is. A jól képzett szakmunkások egyre nagyobb hiánya figyelhető meg például a nyugat-európai gazdaságokban, de lassacskán az Európai Unió valamennyi államában is.

Hasonlóképp jelentős változásokat eredményez az érintkezéskultúra megváltozása. Mára ugyan megdőlt az az érv, hogy az Internet otthon ülővé teszi, ezáltal elszigeteli egymástól az embereket, hiszen felmérések bizonyítják, hogy a „nettársadalom” kommunikációja a hagyományos kommunikációs formákhoz képes jóval élénkebb, gyakorlatilag időbeli és térbeli korlátokat nem ismerve zajlik. Az is igaz ugyanakkor, hogy a kommunikáció formái megváltoztak, a kapcsolatok száma ugrásszerűen megnövekedett, ugyanakkor nagy része felszínessé is vált. A valódi és a virtuális világ között számos feszültség támadt, amelyek kezelése az egyének és a közösségek szintjén sem mindig megnyugtató. Jelentős feszültségforrást jelent az információhoz való hozzáférés esélyegyenlőtlensége is. Egyre inkább látható azonban, hogy ennek megoldása nem elsősorban anyagi, sokkal inkább szocializációs, kulturális, oktatási kérdés, amelynek rendezése időben meglehetősen hosszadalmas, s mint ilyen, politikailag kevésbé látványos.

Az információs társadalom általános jelensége a jól képzett, sokoldalú értelmiség szerepének felértékelődése. Különösen is kiemelendő ebből a táborból azoknak a köre, akik az információátadás területén, az oktatásban dolgoznak, hiszen az ő feladatuk, hogy segítsék annak a szemléletmódnak a kialakulását, amely az egyes emberek számára az információs megapoliszban történő eligazodás, az információs folyamatokba történő aktív bekapcsolódás lehetőségét biztosítja.

1.2. Az információ és az informatika fogalma, jellemzői

Mint minden nagy jelentőségű, széles körben használt kifejezést, az 'információ' jelentését is lehetetlen egyértelmű, kimerítő és mégis tömör definícióban összegezni. Érthető módon ugyanis az egyes tudományterületek számára más és más takar az információ fogalma, hiszen más és más szempontból közelítenek hozzá. Az információ mást jelent a kommunikációelmélet, mást a hírközlés szakembere, mást a matematikus, mást a filozófus, mást a biológus és természetesen mást a történész számára. Az ilyen sokszínű fogalmak esetében – amennyiben tényleg szükséges – általában a legegyszerűbb, s egyszersmind a legátfogóbb definíciót érdemes szem előtt tartani. E szerint információnak nevezzük az értelmezett adatot. Ez az egyszerű kijelentés szinte a végtelenségig árnyalható, ám ebben a formájában is megelégedhetünk vele, mert tartalmazza az információ talán leglényegibb sajátosságát: az értelmezés szükségességét. Immanensen magában rejtí az adat felhasználójának tevékenységét, melynek hiányában nem beszélhetünk információról. Az információ ez alapján tehát nem *a priori* létezik, hanem értelmezés nyomán keletkezik, s ez számos tulajdonságát is meghatározza. Ezen tulajdonságok között mindenekelőtt az információ specifikussága említhető. Egyes adatok ugyanis csak bizonyos emberek vagy kisebb-nagyobb közösségek számára értelmezhetők, mások egyáltalán nem, vagy éppen más módon értelmezik azokat. Így az egyes információk mindig az emberek meghatározott halmazához köthetők, amely lehet egyetlen ember, de akár az egész emberiség is. Az információ másik jellemzője, hogy bár sokan az anyag és az energia mellett a világ harmadik alkotóelemeként tartják számon, az anyaggal és az energiával ellentétben az információra – sem létrejötte, sem pedig megsemmisülése szempontjából – nem érvényesek a megmaradási törvények. Harmadikként említhető, hogy az információ úgy továbbítható, hogy közben eredeti helyén is megmaradhat. Ez egyben azt is jelenti, hogy a bennünket körülvevő információ mennyisége látszólag hatalmas ütemben növekszik, ugyanakkor e növekedés tetemes részét a már korábban is meglévő információmennyiség sokszorozódása teszi ki. Az információ további sajátossága, hogy „romlandó”, élettartama meghatározott. Az információ, miután elvesztette jelentőségét, kiesett az értelmezés, a felhasználás köréből, vagy megsemmisül, vagy zajjá válik. A zaj az információ „árnyéka”, mindenhol jelen van, ahol információtovábbítás történik, függetlenül a továbbító csatorna jellegétől. A zaj a kommunikációban az információ kódolása és dekódolása, vagy az átvi-

tel során keletkezhet. Zaj lehet például a légköri zavar (rádió), a sajtóhiba (könyv), a tintapaca (fénykép). A zajnak két típusát szokás elkülöníteni. Az egyik az időben állandó, rendszeres zaj, a másik pedig a véletlen zaj. A kettő között alapvető különbség, hogy míg az első a technika fejlődésével gyakorlatilag megszüntethető, addig az utóbbi keletkezése soha nem védhető ki teljesen. A kommunikációs csatornák közül a mesterséges csatornákon inkább az állandó, a természetes csatornákon pedig inkább a véletlen zaj jelenléte a jellemző. A kommunikációs csatornán áramló zaj viszonylagos, mert például a telefonvonal recsegése a telefonáló számára zaj, a telefonszerelő számára viszont információtartalma lehet. Az információ és a zaj arányát jel/zaj viszonyra nevezük. A kommunikációs folyamatban a cél mindig az, hogy a jel/zaj viszony a legkedvezőbb legyen. Ennek elősegítését szolgálja a redundancia, amely a közléshez feltétlenül szükséges és a ténylegesen adott információmennyiség aránya. Ez azt jelenti, hogy adott információmennyiség közlésére általában több jelet használunk, mint amennyi minimálisan szükséges lenne. Ez ugyan megnöveli a kommunikációs folyamat idő- és költségigényét, ám nagyban hozzájárul annak sikerességéhez. A hatékony kommunikáció érdekében alkalmazandó redundancia aránya nemcsak a kommunikációs csatorna zajosságától függ, hanem fordított arányban áll például a vevő előzetes ismereteinek mennyiségével. Az információ bevitele valamely rendszerbe csökkenti annak ismeretlenségét, entrópiáját. Az információt ebben az összefüggésben az információhiány (*entrópia*) ellentettjeként lehet értelmezni. Egy teljesen ismert rendszer entrópiája 0, a teljesen ismeretlené 1. Az információ bevitele valamely rendszerbe azonban csak egy bizonyos fokig csökkenti annak entrópiáját, mert a túl sok információ – pl. a túl nagy redundancia – zavaró lehet.

Miként az információ, úgy az informatika fogalmára sem adható kizárólagos definíció. Maga a kifejezés (*informatics*) a múlt század 60-as éveiben keletkezett, az angol *matematics*, *bionics*, *semiotics*, stb. mintájára, s akkor még alapvetően modern eszközökkel végzett könyvtári tájékoztatást, információval való ellátást jelentett. Az informatika fogalmán ma leginkább egy olyan interdiszciplináris tudomány érthető, amely az információval foglalkozik, annak létrejöttétől, a gyűjtésén, rendszerezésén, reprodukálásán és tárolásán át egészen közvetítéséig.

1.3. Informatikai alapfogalmak

Az információt az anyagtól és az energiától, a fentebb már említett rokonságuk ellenére az is elválasztja, hogy az információ mennyiségének mérése jóval problematikusabb. Ez elsősorban az információ számos, egymással össze nem mérhető megjelenési formájából adódik. Abból kiindulva azonban, hogy az információ valamilyen határozatlanságot csökkentő változás, Claude Shannon (1916-2001) matematikus a múlt század közepén statisztikai alapokon nyugvó képletet állított fel az információ mérésére. Ennek lényege, hogy egy esemény bekövetkeztének információértéke fordítottan arányos a bekövetkezés valószínűségével. Az információtechnológia fejlődése következtében azonban az információmennyiség mérésének általános mértékévé az a digitális tárolókapacitás vált, amely szükséges az információ tárolásához. A számítógépek az információt alapvetően a kettes (bináris) számrendszer segítségével dolgozzák fel, bár a számítógép kezelőjével a tízes számrendszerben kommunikálnak. Az informatikai alkalmazásokban ezen kívül a tizenhatos (*hexadecimális*) számrendszer is használatos.

A bináris rendszerek a természet legalapvetőbb kódkészletét hordozzák, hiszen valaminek a megléte vagy hiánya a legegyszerűbb kettősség. Ezt a matematika, mint láttuk, két számjeggyel, az 1 és a 0 használatával képes leírni. A számítógépek működésének alapja annak az érzékelése, hogy folyik-e áram (1) vagy nem folyik (0), van-e jel (1), vagy nincs (0). Éppen ezért a számítógépek csak olyan jelekkel képesek dolgozni, amelyek csak két határozott értéket vehetnek fel (0 vagy 1), e két érték közötti átmeneteket nem képesek értelmezni. Azokat a jeleket, amelyek csak határozott értékek valamelyikét vehetik fel, digitális jeleknek nevezzük, szemben az analóg jelekkel, amelyek esetében a jel két szélső értéke között folyamatos átmenet lehetséges. Az analóg jelre jó példa a beszédhang, amely a lehangosabb és leghalkabb, vagy legmélyebb és legmagasabb állapota között folyamatos átmenettel változhat. Digitális eszközökre példa a gépkocsi sebességváltója, vagy a villanykapcsoló, bár ez utóbbiból analóg típusú (fényerőszabályzó) is létezik. Összefoglalva tehát: a számítógépek munkájához bináris digitális jelek szükségesek. Ezeknek a jeleknek a hivatalos neve: binary digit, amit rövidítve csak bit-nek szoktak nevezni (rövidítése: b). Az elnevezés John Wilder Tukey-tól (1915-2000) származik, aki a matematikai statisztika kiemelkedő alakja volt. A bit az adatfeldolgozás legkisebb információs egysége, amelynek értéke 0 vagy 1 lehet. Két bit-tel már 4 kombinációt adhatunk meg (két villanykapcsolónak négyféle különböző állása lehet), négy bit már 16 variációját adhatja a bináris értékeknek. Nyolc bit segítségével 256 kü-

lönböző jelsorozat állítható össze, s mivel mindez már nemcsak a teljes betűkészlet leírására, hanem különleges jelek és grafikus karakterek jelölésére is elegendő, ezért az információ mennyiségének mérésekor a 8 bit-es egység kapott megkülönböztetett szerepet, melyet 1 bájtnek (rövidítése: B) neveztek el. A nagyobb mennyiségek kifejezéséhez természetesen az informatikában is megjelentek a tíz hatványait jelentő prefixumok, a kilo ($10^3 = \text{ezer}$), a mega ($10^6 = \text{millió}$), a giga ($10^9 = \text{milliárd}$) és a tera ($10^{12} = \text{billió}$). A kettes számrendszer miatt azonban 1 kilobyte nem pontosan 1000, hanem 1024 bájtot jelent. ($2^{10} = 1024$, illetve $1024_{(10)} = 10\,000\,000\,000_{(2)}$, vagyis a kettes számrendszerbe átírva az 1024 és nem az 1000 jelent kerek számot. Ennek értelmében egészen pontosan 1 megabájt = 1024^2 bájt, 1 gigabájt = 1024^3 bájt, 1 terabájt = 1024^4 bájt stb.)

A számítógépet a fentiek mellett még egy jellemző sajátosság teszi számítógéppé, a belső programvezérlés. Ez azt jelenti, hogy amíg az egyszerű számológép minden elemi művelet elvégzése után újabb külső beavatkozásra vár, addig a számítógépek hosszabb műveletsorozatokra képesek „maguktól” elvégezni. Ehhez arra van szükség, hogy a számítógépek ne csak adatokat tároljanak, hanem programokat is, amelyek tulajdonképpen utasítások sorozatai, amelyek azt határozzák meg, hogy mi történjen az adatokkal. A belső programvezérlés elvét Neumann János dolgozta ki az 1950-es években.

A számítógépek működéséhez tehát szükség van magára a gépre, illetve a gépet működtető programokra. Ezt a kettősséget sokszor az emberi test és lélek viszonyához szokták hasonlítani. A számítógép fizikai alkotóelemeit összességükben hardvernek (az angol *hardware* = 'kemény áru' szóból), a kézzel meg nem fogható programokat pedig szoftvernek (az angol *software* = 'puha áru' szóból) nevezzük.

2. Szövegszerkesztés, bibliográfiák és hivatkozások készítése

2.1. Szövegszerkesztés

A történelem szakos tanulmányok során – hasonlóan bármely szakon folytatott tanulmányokhoz – a szemináriumi dolgozatok, az egyes kurzusok tematikájához illeszkedő, tudományos igényességű dolgozatok készítése szinte már kizárólag számítógépes szövegszerkesztővel történik. Valamennyi tanegység teljesítésénél felmerül a feladat, hogy a szakmailag előírt, otthoni illetve saját kutatáson alapuló dolgozatok készítésekor a szövegszerkesztő programot a megvalósítandó cél sajátos igényeihez kell szabni. Általánosságban azonban néhány tudnivalót e szövegek készítéséről érdemes megfontolni és következetesen alkalmazni, különös tekintettel a tanulmányokat lezáró diplomamunka (szakdolgozat) készítésére.

A szövegszerkesztő programot (a leginkább elterjedt Windows alapú Word programot, pontosabban annak folyamatosan frissülő, tökéletesedő változatait) a kitűzött cél megvalósításához eszköznek és ne öncélnak tekintsük. Vagyis a számítógépes program a feltárt történeti információk közzétételének, formába öntött következtetéseink, begyűjteni kívánt adataink közlésére szolgál, nem „írja meg” helyettünk a dolgozatot, s a változatos, kényelmes program-elemek kínálata nem helyettesíti a szakmai igényességet. Fontos leszögezni továbbá, hogy a történettudományi kutatómunka segítésére számos elektronikus adatbázis, Interneten illetve elektronikus adathordozón elérhető tanulmány, forráskiadvány, monográfia áll rendelkezésünkre, ugyanakkor – a digitalizálás rohamos térnyerése ellenére – belátható ideig nem lesz felesleges a történeti kutatásokhoz a hagyományos hordozókon („papíron”, nyomtatványok, tárgyi és vizuális forrásanyagok formájában) hozzáférhető információk teljes körű felkutatása és az elektronikus adatainkkal való együttes, azokkal egyenértékűnek tekintett használata. Különösen igaz ez a levéltári, múzeumi források megismerésére. Rövidebben szólva, történeti témájú dolgozat készítéséhez nem lesz elegendő csak az Internet használata, a hagyományos könyvtárhasználat, katalóguskezelés ismerete elengedhetetlen.

Az egyes kurzusokon részünkre megfogalmazott feladatok megértését követően célszerű a feladat sajátosságaihoz alkalmazkodó, rendszerint a tanári útmutatás alapján megvalósuló *feladattervet* készíteni. Bármilyen témát is dolgozunk ki, feladattervünknek alapvetően három része lesz:

- a.) Adatgyűjtés
- b.) Feldolgozás
- c.) Szöveg megírása

A számítógép mindhárom fázisban segítségünkre van, ám eltérő hangsúlyokkal. Az elsőben szerepe kevésbé központi, a másodikban már jelentősebb, a harmadikban kizárólagos. Szemináriumi dolgozatok készítésekor a két utolsó fázis (piszkozat és végső tisztázat készítése) gyakran egybeesik, ám ez lehetőség szerint kerülendő. Vagyis a dolgozat megtervezésekor tartsuk szem előtt, hogy a kutatómunka során feltárt adatokat nem egyből kell kész szövegbe önteni, hanem dolgozatunk akkor lesz igazán igényes, ha adatainkat rendszerezzük, megírandó szövegünket körültekintően „komponáljuk”, megfelelő előkészítés után ülünk le legépelni a dolgozat végsőnek szánt szövegét. (Régen, a hagyományos formában, kézírással vagy írógép-használattal készült dolgozatoknál elengedhetetlen volt a piszkozat és a tisztázat elkülönítése, ezt a számítógép elvben kiküszöböli, azonban – az általunk leírtak igényes végiggondolására, elemzésére tekintettel – nem érdemes megtakarítani.)

A feladattervünk elkészítésekor legyünk tekintettel a beadás határidejére, vagyis gazdálkodjunk jól a rendelkezésre álló idővel. A számítógép használata „kényelmessé” teheti alkalmazóját, és azt a látszatot keltheti, hogy az „utolsó pillanatban” is elég hozzákezdeni feladatunk megvalósításához, ami nyilván tévedés. A történettudományi kutatómunkára, feltárássra és a dolgozat elkészítésére fordítandó időt ugyanúgy be kell osztanunk számítógép-alkalmazás esetén, mint kellett akkor, amikor még a technikai adottságok nem tették lehetővé a hétköznapi és tömeges komputerhasználatot.

Az adatgyűjtéskor tehát lesznek olyan adataink, melyeket a monitor előtt ülve, egy helyen össze tudunk gyűjteni (Internet, CD-ROM-os adatbázisok), és lesznek – általában jelentős számban – olyanok, amelyekhez el kell menni a könyvtárba. (Esetleg levéltárba, múzeumba.) A legtöbb, hétköznapi használatra is szánt könyvtári (egyetemi) katalógus ma már elérhető az Interneten, ezért a könyvtárba indulás előtt érdemes ebben is tájékozódni, előzetesen listát készíteni a majd helyben olvasandó szakirodalomról. Az Internet vonatkozó oldalain folytatott előzetes búvárkodással további – például nem önálló kiadványban, hanem folyóiratokban hozzáférhető – szakirodalmat is találunk. A helyszínen azonban át kell nézni a cédulakatalógust, valamint az elolvasott szakirodalomból mindig előkerülnek újabb tételek. A fáradalmas könyvtári búvárkodással, bibliográfia-böngészéssel és cédulázással összehasonlítva lényegesen kényelmesebb egy helyen a képernyő előtt ülve leendő bibliográfiai tételeink után kutatni.

Tekintettel azonban arra, hogy számos szakirodalom nem vagy csak késéssel jelenik meg a világhálón, továbbá az 1990-es éveknél korábbiak hozzáférése pedig ilyen módon csak nagyon esetleges, az internetes adatgyűjtés a történettudományi kutatásokban aligha válik egyhamar kizárólagossá, s ha kutatásainkban növekedni is fog az internetes „szörfözés” aránya a katalóguscédulák böngészésének rovására, teljesen kiszorítani azt belátható ideig aligha fogja.

Az előzetes bibliográfia elkészítése után a kiválasztott könyvek, tanulmányok áttanulmányozása során feljegyzéseket, régebbi terminológia szerint *cédulákat* készítünk. Amennyiben ezt hagyományos formában végezzük, a feltárt információkat külön lapokon gyűjtjük. A könyvtárakban azonban szintén rendelkezésünkre áll a számítógép, vagy helybeli használat, vagy hordozható számítógép (laptop, notebook) révén. Ilyenkor a „cédulákat” az egyes feldolgozott szakirodalmaknak megfelelően érdemes külön fájlokba menteni. A feldolgozáskor kényelmesebb az elektronikusan készített feljegyzéseinket, céduláinkat kinyomtatni, a feldolgozás gyakorlati folyamatát ez jelentősen megkönnyíti.

Ha megvannak az adataink, előzetes vázlat alapján kell hozzákezdeni a szövegünk megírásának, megkomponálásának. A végső dolgozatszöveg kialakításakor tartasuk szem előtt, hogy a szövegszerkesztő nem „írógépként” funkcionál, vagyis számos lehetőséget ad arra, hogy a megalkotott tartalmat jól használható, tetszetős formába öntsük. A szövegszerkesztő használatakor az alábbi eljárást érdemes követni:

Egy-egy rövidebb ismertetést leszámítva a dolgozat szövegét tagolni kell. A tagolásakor az összetartozó gondolati egységeket alfejezetekre illetve fejezetekre osztjuk. Szövegünk gondolatmenetétől függően a bevezetést a téma általános összefoglalása, feladatmeghatározása alkotja, a végére pedig lezáró, összegző fejezetet készítsünk. Utóbbi nemcsak áttekinti a dolgozatban foglalt legfontosabb eredményeket, következtetéseket, hanem helyt adhat a dolgozat témájával kapcsolatos kitekintő, a dolgozat írójának a témáról alkotott személyes megjegyzéseinek is. A kettő között a fejezetek számát a téma jellege adja meg. A fejezeteket nemcsak formailag kell elkülönítenünk (eltérő – kövérített vagy dőlt – betűtípus alkalmazásával), hanem érdemes sorszámozással is ellátni, például így:

1. Magyarország 1848-1849-ben 1.1. A márciusi forradalom eseményei1.2. A Batthyány-kormány megalakulása[...]2. Magyarország az önkényuralom korában 2.1. Megtorlás a forradalom és szabadságharc résztvevői ellen

A szöveg írásakor is tartsuk szem előtt az áttekinthetőség alapvető követelményét. A fontosabb dolgok kiemelésére csak kevés, jól azonosítható eljárást kövessünk, például a fontosabb gondolatok kövérítéssel vagy dőlt szedéssel történő kiemelésével. A túl sok kiemelés épp ellentétes hatást ér el, vagyis inkább áttekinthetetlenné teszi szövegünket.

A feladattervünkben meghatározásra került a dolgozat terjedelme, ezt mindig tartsuk szem előtt. A dolgozat egészében azonos betűtípust használjunk, kivéve, ha az eltérő betűtípussal valami különleges tartalmat (például különleges forrásszöveg közlését stb.) akarunk hangsúlyozni. Ugyanez vonatkozik a betűtípus méretezésére is. Közhiedelemmel ellentétben dolgozatunk nem látszik többnek a nagyobb betűméretek alkalmazásától. A felsőoktatási intézmények gyakorlatában leginkább elterjedt a Times New Roman CE betűtípus, 12 pontos méretezéssel. (A címlapon, esetleg fejezetcímeknél természetesen célszerű nagyobb méretezést alkalmazni.)

Az egyes bekezdéseket egységesen formázzuk. Nem szerencsés, ha a bekezdéseink behúzásai eltérő méretezésűek, a dolgozat egészében azonos eljárást kövessünk. Különösen lényeges, hogy a bekezdés-stílusokat egyeztessük, nehogy – például más gépre történő mentéskor – szövegeink „szétszússzanak”. A sortávolság dolgában is az áttekinthetőség a legfontosabb, leginkább szemináriumi dolgozatoknál a 1,5-es sortávolság alkalmazása célravezető. Az oldaltükröt szövegszerkesztőnk rendszerint A/4-es méretű oldalra felkínálja, a 2,5-es margók alkalmazása esztétikailag is szép oldalak megjelenítését teszi lehetővé.

A szövegünket mindig ellenőrizzük oldaltörés szempontjából. Nem feltétlenül kell új lapon kezdeni minden alfejezetet, de annak címe, illetve első két sora ne kerüljön oldal aljára. Az Enter gomb egymás utáni sorozat a helyett az oldaltörés opciót használjuk. Ugyancsak legyünk körültekintőek az oldaltörésekkel, ha szövegünkbe táblázatot, képet kívánunk illeszteni. Az Excel-táblák rendszerint gond nélkül átemelhetők a táblázatkezelő programból, illetve a táblázatkészítés opcióval a szövegszerkesztőn belül is kialakítható. Ezeknél különösen fontos az áttekinthetőség, a szövegbe való illeszkedés pontossága. A töréspontok (szakasztörések) alkalmazása lehetővé teszi hosszabb dolgozatok eltérő belső struktúrájának egy dokumentumban való kialakítását.

A dolgozatot mindig lássuk el külön címlappal, mely a dolgozat címén kívül a szerző nevét (hallgatói azonosítással kapcsolatos számát, tankörszámát stb.), a műfajt (szemináriumi dolgozat, szakdolgozat stb.) és egyéb, a feladattal össze-

függő információt (szeminárium címe, oktató, tanszék, intézmény neve) tartalmazzon.

A dolgozathoz mindig készítsünk a végére tartalomjegyzéket.

A dolgozatot lássuk el oldalszámozással, erre az oldalszám beszúrása, vagy az élőfejeknél/élőlábaknál az oldalszám opciót használhatjuk.

A megírt szöveget utólag is ellenőrizzük helyesírási, nyelvhelyességi szempontból, a legalább egyszeri alapos átolvasás nélkülözhetetlen. Ne bizzuk ezt a munkát csak a szövegszerkesztő helyesírás-ellenőrző programjára, mely ugyan az alapvető nyelvtani és gépelési hibákra ráirányítja figyelmünket, azonban számos pontatlanság rejtve marad előtte.

2.2. Bibliográfia készítése – hagyományos dokumentumok

A bibliográfia számítógéppel való készítésekor tekintetbe kell venni, hogy a munkánk során felhasznált szakirodalmi tételek lehetnek

- a.) hagyományos (papír-adathordozón közzétett) kiadványok
- b.) elektronikus formában megjelent kiadványok.

A szövegszerkesztővel történő bibliográfia-készítésnek mindkét esetben ugyanazoknak a szakmai kritériumoknak kell megfelelni, ezért összefoglaljuk az általános alapelveket, valamint, külön utalva az elektronikus dokumentumok jelzeteivel kapcsolatos közlés sajátosságaira. A három legfontosabb alapelv, amit a bibliográfia készítésekor, illetve az arra való hivatkozásakor szem előtt kell tartanunk, a *pontosság*, az *áttekinthetőség* illetve a *következetesség*. Vagyis úgy kell alkalmaznunk rövidítéseinket, hogy az olvasónk számára is egyértelmű legyen, továbbá szükség esetén hivatkozásaink könnyen visszakereshetők, ellenőrizhetők legyenek. A bibliográfia-készítés alapelveinek ily módon az alábbiaknál ismertetettől eltérő típusai is lehetnek, fontos azonban, hogy a felhasznált dokumentumok felsorolása mindenkor megfeleljen ezeknek az alapelveknek.

A bibliográfia rendszerint az elkészült tanulmány végén kap helyet. Kisebb terjedelmű írásokban, kevesebb hivatkozás esetén a felhasznált forrásokat és irodalmakat a lábjegyzetekbe is szedhetjük. (Ld. alább.) Az egyes bibliográfiai tételeket az önálló bibliográfiában rendszerint a szerző (szerkesztő, közismert rövidítés) nevének ABC-rendjében soroljuk fel, úgy, hogy a munka során alkalmazott rövidítések egyértelműek legyenek.

A történettudományi bibliográfiákban alapvetően kétféle irodalmat használhatunk, melyek lehetnek *feldolgozások* illetve *forrásközlések*. A bibliográfiában a nyomtatásban közreadott forráskiadásokat rendszerint nem választjuk el a történettudományi feldolgozásoktól, hanem ugyanazon fejezetben soroljuk fel.

2.2.1. Önálló kötet

Fel kell tüntetni – ebben a sorrendben – a szerző (szerkesztő) nevét, a munka címét (a belső címlapon közölt címet, esetleges alcímmel, alcímekkel együtt), több kötetes munka esetén a kötetek számát, a megjelenés helyét és évszámát, zárójelben ha a könyv valamely sorozat részeként látott napvilágot a sorozat címe, a darab sorszáma. Ld. pl.:

Csizmadia Andor: A magyar választási rendszer 1848–1849-ben. Az első népképviseleti választások. Bp., 1963.
Sarlós Béla: Deák és Vukovics. Két igazságügyminiszter. Bp., 1970. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új folyam. 54.)
Seresné Szegőfi Anna (szerk.): Borsod vármegye képviselete a reformországgyűléseken. Követutasítások és követi végjelentések. Miskolc, 1987. (Borsod-Abaúj-Zemplén megyei levéltári füzetek, 21.)
Sinkovics István (szerk.): Kossuth Lajos 1848/49-ben. II. Kossuth Lajos az első felelős magyar minisztériumban. 1848. április – szeptember. Bp., 1957. (Kossuth Lajos összes művei, XII.)
Urbán Aladár: A nemzetőrség és honvédség szervezése 1848 nyarán. Bp., 1973.

Több szerző, szerkesztő esetén a neveket ABC-rendben, gondolatjellel elválasztva közöljük:

Beér János – Csizmadia Andor (szerk.): Az 1848/49. évi népképviseleti országgyűlés. Bp., 1954.

Forráskiadványokra, illetve több részből álló tanulmánykötetekre történő hivatkozáskor a név (nevek) után a (szerk.) rövidítést alkalmazzuk, lehetőleg eltekintve a hosszadalmas kifejtésektől, illetve rövidítve azokat, pl. (válogatta, sajtó alá rendezte, közreadja) stb.:

Katona Tamás (szerk.): Kossuth Lajos: Írások és beszédek 1848–49-ből. Bp., 1994.

Rózsa György – Spira György (szerk.): Negyvennyolc a kortársak szemével. Bp., é.n. [1973]

A kötetek címeinek, a címleírás egyéb részeinek közlésekor az eredeti (betűhív) helyesírást mindenkor megtartjuk:

Felséges Első Ferdinánd Ausztriai Császár, Magyar és Csehországoknak e' néven Ötödik apost. királyától szabad királyi Pozsony Városába 1839-dik esztendei Szent-Iván havának 2-dik napjára rendeltetett Magyarország' közgyűlésének jegyző könyve. I-III. köt. Pozsony, 1840.

Kovács Ferencz: Az 1843-44-ik évi magyar országgyűlés alsó tábla kerületi üléseinek naplója. I-VI. köt. Bp., 1894.

Szendrei János: Miskolcz város története, 1800-1910. Miskolcz, 1911.
(Miskolcz város története és egyetemes helyirata, IV.)

A könyv legfontosabb bibliográfiai jelzetei (értelemszerűen a szerző és a cím mellett) a megjelenés hely és éve, a kiadó megnevezésétől – helytakarékossági okokból, egyes kiadók nehézkes névhasználata miatt – eltekinthetünk. (Használata legfeljebb akkor célszerű, ha egy munkának több kiadása is létezik, s hangsúlyozni szeretnénk, melyiket használtuk.) Egy munkának az első kiadását soha nem jelöljük külön, viszont, ha második vagy sokadik kiadásról van szó, a címleírás utolsó tagjaként zárójelben feltüntetjük:

Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850.
(2. kiadás)

Ugyanígy használjuk a megjelenésre vonatkozó egyéb fontos információk alkalmazását, például, ha reprint (facsimile) kiadásról van szó:

Kun Miklós: Miskolcz' múltja, jelenje, tekintettel jövőjére. Miskolczon, 1842. (reprint: Miskolc, 1985.)

A megjelenés helyét jelölő település nevét minden esetben (eredeti formájában, pl. régebbi kiadványoknál Miskolcz, Hód-Mező-Vásárhely stb.) kiírjuk, egyetlen kivétel Budapest, mely helyett mindig Bp.-t alkalmazunk. Előfordulhat

továbbá, hogy a címlapon a megjelenés helye és/vagy esztendeje nincs feltüntetve, ilyenkor a H.n. (hely nélkül), és é.n. (év nélkül) rövidítéseket alkalmazzuk. Az esetek többségében ezek az adatok azonban ismertek (például az előszó alatti dátumozásból, a kötet végén szereplő nyomdai impresszumból stb.), ekkor zárójelben, vagy a nagyobb áttekinthetőség kedvéért (mivel a címelírás-részét eredetileg nem képező elemről van szó) szögletes zárójelben feltüntetjük, és erre az évszámra hivatkozunk. Ld. pl.:

Gyulay Pál: Vörösmarty életrajza. H.n. é.n. [Bp., 1942.]
Rózsa György – Spira György (szerk.): Negyvennyolc a kortársak szemével. Bp., é.n. [1973]

A kötetek számának megjelölésekor megtartjuk az eredeti számozást, pontosan feltüntetjük a tól-ig kötetszámot, és a sorszámnev után köt. rövidítést használunk:

Gracza György: Az 1848–49-iki magyar szabadságharcz története. I–V. köt. Bp., 1898.

Háromnál több szerző esetén alkalmazhatjuk az et al. (= et alii) rövidítést is:

Szentgyörgyi Lajos – Bacsó Ferenc – Zöldy Miklós – Szabóky Jenő: A honvédelemről szóló 1939:II. törvény cikk magyarázata. Bp., 1939. (Magyar törvények)
...
Szentgyörgyi Lajos (et. al.): A honvédelemről szóló 1939:II. törvény cikk magyarázata. Bp., 1939. (Magyar törvények)

Írásjelek használata: A szerző (szerkesztő stb.) neve után értelemszerűen kettőspont szerepeljen, a cím, illetve alcím(ek) végén kivétel nélkül pont. A helynevet folyamatos címelíráskor vesszővel választjuk el a megjelenés évétől, melyet minden esetben pont követ. Lehetőleg kerüljük a bibliográfiában a sokféle betűkiemelés (kövérítés, dőlt szedés, kisbetű-nagybetű, aláhúzás, eltérő fontok stb.) kombinációjának rendszerét, mert végső soron szándékainkkal ellentétes hatást eredményezhet: nem kiemel bizonyos szövegrészeket, hanem megnehezíti az eligazodást. Javaslatunk szerint legfeljebb kétféle betűtípust alkalmazzunk, azt is következetesen. Célszerű például a kiemelés használata kizárólag a szerzők (szerkesztők) neveinél (például dőlt vagy nagybetűs, kis

kapitálissal stb. történő szedéssel, ez az azonosítást és a hivatkozást megkönnyíti.)

Idegen nyelven megjelent szakirodalom esetén megtartjuk a címleírás fentebb ismertetett szerkezetét, a cím elemeit azonban nem magyarul, hanem eredeti nyelven írjuk ki. (Pl. kötet jelölése esetén Bd., ed., vol. č. stb.) A szerzők nevét a magyar névhasználat sorrendjében tüntetjük fel (elől a család-, majd a keresztnév), vesszővel elválasztva:

Csáky, Moritz: Der Kulturkampf in Ungarn. Die kirchenpolitische Gesetzgebung der Jahre 1894/95. Graz-Wien-Köln, 1967. (Studien zur Geschichte der Österreichisch-Ungarischen Monarchie. Bd. VI.)
Heinen, Ernst: Staatliche Macht und Katholizismus in Deutschland. Bd. I. Dokumente des politischen Katholizismus von seinen Anfängen bis 1867. Paderborn, 1969.
Menczer, Béla (ed.): Catholic Political Thought, 1789-1848. London, 1962.

2.2.2. Valamely kötetben, periodikában megjelent önálló tanulmány

A címleírás fő elemei értelemszerűen megegyeznek az önálló kötetek esetén alkalmazottakkal, mindez azonban kiegészül az alábbiakkal: A legfontosabb, hogy az olvasó lássa, hivatkozásunkban résztanulmányról van szó, vagyis egy átlagos könyvtári katalógusban a tanulmány címe szerint nem keresheti vissza, hanem a tanulmánykötet vagy a folyóirat címe alapján kell tájékozódnia. Ezért a tanulmány címe után fel kell tüntetni vagy az In: vagy a = jelet, egyértelműen utalva a kiemelés kezdetére, valamint a címleírás végén a pontos tól-ig oldal-számokat. A tanulmánykötet címleírása – a szerkesztő(k) személyneve után értelemszerű rövidítés használatával – megegyezik az önálló kötetekével:

Spira György: Kossuth Lajos forradalmi szövetsége a radikális baloldallal és a népi tömegekkel. In: Emlékkönyv Kossuth Lajos születésének 150. évfordulójára. II. köt. Bp., 1952. 143-247. p.

Spira György: Polgári forradalom (1848–1849). In: *Kovács Endre* (főszerk.): Magyarország története, 1848–1890. Bp., 1979. (Magyarország története tíz kötetben, 6.) 59-434. p.

A folyóiratban található tanulmányok hivatkozásakor a leírás legfontosabb elemei: folyóirat neve, megjelenés éve (a helytől ebben az esetben el kell tekintenünk), a folyóirat lapszáma, tól-ig oldalszám. Az oldalszám megjelölésére rendszerint a szimpla p. (= pagina) rövidítést alkalmazzuk:

Barta István: Kölcsey politikai pályakezdése. In: *Századok*, 1959. 2-4. sz. 252-302. p.

Csorba László: Az első népképviselői országgyűlés. Művelődés- és egyházpolitika. In: *Magyar Szemle*, 1998. 4. sz. 109-144. p.

Miskolczi Ambrus: Az 1849-i magyar zsidóemancipációs törvény és ismeretlen iratai. In: *Múlt és Jövő*, 1998. 1. sz. 8-41. p.

Az oldalszám alkalmazásakor megtartjuk az eredeti formátumot (tehát például római számozású oldalaknál stb.):

Gergely András: A magyar rendi országgyűlés (1790–1848). In: *Rubicon*. Melléklet, 1997. 10. sz. VII-IX. p.

A folyóirat nevéből – folyamatos cíMLEÍRÁSBAN – vesszővel választjuk el az évszámot, melynek végére pontot teszünk, ezt követi a lapszám sorszámozott megjelölése. Ld. pl.: *Századok*, 1985. 2. sz. 28-43. p. Folyóiratnál soha nem tüntetjük fel a szerkesztő személyét, az évfolyam száma és az év megjelölése együttesen nem szükséges, például: *Századok*, 1985. (123. évf.) 2. sz. 28-43. p.

2.2.3. A bibliográfia szerkesztése

Többnyire a szerzők (szerkesztők) ABC-rendbe szedett nevei szerinti bibliográfia-közlésekkel találkozhatunk, melynek egyetlen hátránya, hogy nem utal egyértelműen arra, hogy a lábjegyzetekben milyen rendszer szerinti hivatkozást használunk, illetve a finomabb hivatkozásokat csak körülírással adhatjuk meg. (Ld. erre példaként az 1. sz. mintát.)

Javasoljuk inkább a hallgatónak (különösen nagy terjedelmű összegző bibliográfiáknál), hogy inkább tördelt változatot alkalmazzanak (ld. pl. 2. sz. minta). Ilyenkor a szerző (szerkesztő) nevét, esetleg a hivatkozásnál alkalmazni kívánt közkeletű rövidítést vesszük fel az első sorba, alá beljebb történő szedéssel írjuk a cím többi részét. Célszerű ilyenkor a megjelenés évszámát előre írni, így ugyanis könnyen szembeötlik, ha hivatkozásnál alkalmazzuk. (Ld. alább.) Ha egy szerzőnek egy esztendőben több könyve, tanulmánya is megjelent, az évszám után alkalmazott betűjellel könnyen, áttekinthetően hivatkozhatunk valamennyire. Az alábbi mintákban igyekeztünk minden típusra példát hozni.

1. sz. minta

Felhasznált irodalom

- Andics Erzsébet (szerk.):* A nagybirtokos arisztokrácia ellenforradalmi szerepe 1848-49-ben. I-III. köt. Bp., 1959-1981.
- Barta István:* Kölcsey politikai pályakezdése. In: Századok, 1959. 2-4. sz. 252-302. p.
- Beér János – Csizmadia Andor (szerk.):* Az 1848/49. évi népképviseleti országgyűlés. Bp., 1954.
- Csizmadia Andor:* A magyar választási rendszer 1848–1849-ben. Az első népképviseleti választások. Bp., 1963.
- Csorba László:* Az első népképviseleti országgyűlés. Művelődés- és egyházpolitika. In: Magyar Szemle, 1998. 4. sz. 109-144. p.
- F. Kiss Erzsébet:* Az 1848–49-es magyar minisztériumok. Bp., 1987. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai. III. Hatóság- és hivaltörténet, 7.)
- Felséges Első Ferdinánd Ausztriai Császár, Magyar és Csehországnak e' néven Ötödik apost. királyától szabad királyi Pozsony Városába 1839-dik esztendei Szent-Iván havának 2-dik napjára rendeltetett Magyarország' közgyűlésének jegyző könyve. I-III. köt. Pozsony, 1840.
- Gergely András:* A magyar rendi országgyűlés (1790–1848). In: Rubicon. Melléklet, 1997. 10. sz. VII-IX. p.
- Gracza György:* Az 1848–49-iki magyar szabadságharcz története. I-V. köt. Bp., 1898.
- Gyulay Pál:* Vörösmarty életrajza. H.n. é.n. [Bp., 1942.]
- Katona Tamás (szerk.):* Kossuth Lajos: Írások és beszédek 1848–49-ből. Bp., 1994.

- Kovács Ferencz*: Az 1843-44-ik évi magyar országgyűlés alsó tábla ke-
rületi üléseinek naplója. I-VI. köt. Bp., 1894.
- Kun Miklós*: Miskolcz' múltja, jelenje, tekintettel jövőjére.
Miskolczon, 1842. (reprint: Miskolc, 1985.)
- Miskolczy Ambrus*: Az 1849-i magyar zsidóemancipációs törvény és
ismeretlen iratai. In: *Múlt és Jövő*, 1998. 1. sz. 8-41. p.
- Rózsa György – Spira György (szerk.)*: Negyvennyolc a kortársak sze-
mével. Bp., é.n. [1973]
- Sarlós Béla*: Deák és Vukovics. Két igazságügyminiszter. Bp., 1970.
(Értekezések a történeti tudományok köréből. Új folyam. 54.)
- Seresné Szegőfi Anna (szerk.)*: Borsod vármegye képvisellete a reform-
országgyűléseken. Követutasítások és követi végjelentések. Mis-
kolc, 1987. (Borsod-Abaúj-Zemplén megyei levéltári füzetek,
21.)
- Sinkovics István (szerk.)*: Kossuth Lajos 1848/49-ben. II. Kossuth
Lajos az első felelős magyar minisztériumban. 1848. április –
szeptember. Bp., 1957. (Kossuth Lajos összes művei, XII.)
- Spira György*: Kossuth Lajos forradalmi szövetsége a radikális balol-
dallal és a népi tömegekkel. In: *Emlékkönyv Kossuth Lajos szü-
letésének 150. évfordulójára*. II. köt. Bp., 1952. 143-247. p.
- Spira György*: Polgári forradalom (1848–1849). In: *Kovács Endre
(főszerk.)*: Magyarország története, 1848–1890. Bp., 1979. (Ma-
gyarország története tíz kötetben, 6.) 59-434. p.
- Spira György*: Széchenyi a negyvennyolcas forradalomban. Bp.,
1979.
- Szabó István*: A jobbágybirtok problémái 1848/49-ben. In: *Szabó Ist-
ván*: Tanulmányok a magyar parasztság történetéből. Bp., 1948.
(Teleki Pál Tudományos Intézet. A Történettudományi Intézet
kiadványai, II.) 311-396. p.
- Szendrei János*: Miskolcz város története, 1800-1910. Miskolcz, 1911.
(Miskolcz város története és egyetemes helyirata, IV.)
- Szilágyi Sándor*: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850.
(2. kiadás)
- Urbán Aladár*: A nemzetőrség és honvédség szervezése 1848 nya-
rán. Bp., 1973.

Felhasznált irodalom

Andics Erzsébet (szerk.)

1959-1981 A nagybirtokos arisztokrácia ellenforradalmi szerepe
1848-49-ben. I-III. köt. Bp.

Beér János – Csizmadia Andor (szerk.)

1954 Az 1848/49. évi népképviseleti országgyűlés. Bp.

Csorba László

1998 Az első népképviseleti országgyűlés. Művelődés- és egyház-
politika. In: Magyar Szemle, 4. sz. 109-144. p.

Csizmadia Andor

1963 A magyar választási rendszer 1848–1849-ben. Az első nép-
képviseleti választások. Bp.

F. Kiss Erzsébet

1987 Az 1848–49-es magyar minisztériumok. Bp. (A Magyar Or-
szágos Levéltár kiadványai. III. Hatóság- és hivattörténet,
7.)

Gergely András

1997 A magyar rendi országgyűlés (1790–1848). In: Rubicon.
Melléklet, 10. sz. VII-IX. p.

Gracza György

1898 Az 1848–49-iki magyar szabadságharcz története. I-V. köt.
Bp.

Gyulay Pál

é.n. [1942.] Vörösmarty életrajza. H.n. [Bp.]

Katona Tamás (szerk.)

1994 Kossuth Lajos: Írások és beszédek 1848–49-ből. Bp.

KLÖM XII.

1957 *Sinkovics István (szerk.):* Kossuth Lajos 1848/49-ben. II. Kossuth Lajos az első felelős magyar minisztériumban. 1848. április – szeptember. Bp. (Kossuth Lajos összes művei, XII.)

Kovács Ferencz

1894 Az 1843-44-ik évi magyar országgyűlés alsó tábla kerületi üléseinek naplója. I-VI. köt. Bp.

Közgy.jkv.

1840 Felséges Első Ferdinánd Ausztriai Császár, Magyar és Csehországoknak e' néven Ötödik apost. királyától szabad királyi Pozsony Városába 1839-dik esztendei Szent-Iván havának 2-dik napjára rendeltetett Magyarország' közgyűlésének jegyző könyve. I-III. köt. Pozsony.

Kun Miklós

1842 Miskolcz' múltja, jelenje, tekintettel jövőjére. Miskolczon. (reprint: Miskolc, 1985.)

Miskolczy Ambrus

1998 Az 1849-i magyar zsidóemancipációs törvény és ismeretlen iratai. In: Múlt és Jövő, 1. sz. 8-41. p.

Rózsa György – Spira György (szerk.)

é.n. [1973] Negyvennyolc a kortársak szemével. Bp.

Sarlós Béla

1970 Deák és Vukovics. Két igazságügyminiszter. Bp. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új folyam. 54.)

Seresné Szegőfi Anna (szerk.)

1987 Borsod vármegye képviselete a reformországgyűléseken. Követutasítások és követi végjelentések. Miskolc. (Borsod-Abaúj-Zemplén megyei levéltári füzetek, 21.)

Spira György

1952 Kossuth Lajos forradalmi szövetsége a radikális baloldallal és a népi tömegekkel. In: Emlékkönyv Kossuth Lajos születésének 150. évfordulójára. II. köt. Bp. 143-247. p.

Spira György

1979 Polgári forradalom (1848–1849). In: *Kovács Endre (főszerk.): Magyarország története, 1848–1890.* Bp. (Magyarország története tíz kötetben, 6.) 59-434. p.

Spira György

1979a. Széchenyi a negyvennyolcas forradalomban. Bp.

Szabó István

1948 A jobbágybirtok problémái 1848/49-ben. In: *Szabó István: Tanulmányok a magyar parasztság történetéből.* Bp. (Teleki Pál Tudományos Intézet. A Történettudományi Intézet kiadványai, II.) 311-396. p.

Szendrei János

1911 Miskolcz város története, 1800-1910. Miskolcz. (Miskolcz város története és egyetemes helyirata, IV.)

Szilágyi Sándor

1850 A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest. (2. kiadás)

Urbán Aladár

1973 A nemzetőrség és honvédség szervezése 1848 nyarán. Bp.

2.2.4. Levéltári forrásjegyzék készítése

A levéltári és egyéb kéziratos források jegyzékét rendszerint a könyvészeti anyagtól elválasztva soroljuk fel. Minden esetben fel kell tüntetni: a levéltár nevét (kevésbé ismert irategyüttes illetve több levéltár felsorolásakor a székhelyét), a fond számát és a fondcsoport pontos nevét. Ettől részletesebb hivatkozásokat (kútfő-, doboz-, iratszám stb.) a forrásjegyzékben feltüntetni szükségtelen, annak helye a lábjegyzetekben van. Ha egy levéltárnak több állagát is használtuk, nem szükséges minden alkalommal a levéltár teljes nevének feltüntetése, a használt fondokat egy levéltár említése alatt is feltüntethetjük. Mivel a

levéltári állagokra kivétel nélkül rövidítések formájában hivatkozunk, a forrásjegyzékből egyértelműen ki kell derülnie az általunk alkalmazott rövidítésnek. Ezért ebben az esetben különösen célszerű a fentebb említett tördelt formátum használata. A levéltárak nevénel és rövidítésénél annak jelenlegi hivatalos nevét használjuk, ugyanígy megőrizzük az egyes állagok idegen nyelvű (pl. latin) elnevezését. A jegyzék készítésére ld. pl. 3. sz. *minta*.

3. sz. *minta*

Levéltári források

Štátny oblastný Archív v Košiciach (= ŠOBA.)

TS. Turnianska stolica.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár (= B.-A.-Z.M.Lt.)

IV.B. 501/a. Borsod vármegye nemesi közgyűlésnek iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek.

IV.B. 501/e. Borsod vármegye nemesi közgyűlésnek iratai. Közgyűlési iratok.

IV.B. 1501/j. Miskolc város tanácsának iratai. A koldulás eltörlésével kapcsolatos iratok.

IV.B. 652/b. Borsod vármegye hatóságának (Borsoder K.K. Comitatsbehörde) iratai. Megyefőnöki általános iratok.

XV. 15. Gyűjtemények. Borsod vármegye levéltárában őrzött történeti iratok gyűjteménye.

XXI.B. 1906/a. Miskolc thj. város polgármesteri hivatalának iratai. Elnöki iratok.

Magyar Országos Levéltár (= MOL.)

A 45. Magyar Kancelláriai Levéltár. Acta Praesidialia.

A 135. Magyar Kancelláriai Levéltár. Elnöki iktatlan iratok.

D 37. Abszolutizmuskori levéltár. K.K. (III.) Armee Commando für Ungarn und Siebenbürgen. Polizeil. Sektion.

D 78. Abszolutizmuskori levéltár. Kapy Ede egri cs.kir. főbiztos iratai.

H 56. 1848–1849-es levéltár. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium. Római katolikus egyházi osztály.

H 66. 1848–1849-es levéltár. Igazságügyi Minisztérium. Központi iratok.

H 74. 1848–1849-es levéltár. Igazságügyi Minisztérium. Vegyes iratok.

N 70. Regnicolaris levéltár. Diaeta anni 1848–1849.

P 90. 3/k. Dessewffy család levéltára. Acta Politica, a Konzervatív Pártra vonatkozó iratok

Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattára (= OSzKKt.)

Fol. Lat. 4065/I-IV. Lonovics József római küldetésére és az 1840-es évek vallásügyi tárgyalásaira vonatkozó iratok

Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattára (= PFKKt.)

BK. 182/XI. Sárkány Miklós bakonybéli főapát hagyatéka

Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár. (= SzPSzLt.)

109. Diaetalia, 1839-1925.

2.3. Bibliográfia készítése – elektronikus kiadványok

Az elektronikus kiadványok alapvetően kétfélek lehetnek:

a.) Interneten megjelent kiadványok

b.) CD-ROM-on megjelent kiadványok.

Mindkét típusra igaz, hogy kisebb részben önálló, csak elektronikus publikációknak adnak teret, többségében azonban valamely – egyidejűleg, vagy akár évtizedekkel korábban – nyomtatásban közzétett tanulmány, forráskiadvány elektronikus változatai. Bár rohamosan terjed, még mindig viszonylag kevés a csak elektronikus formában megjelenő publikációk száma, a legtöbb vonatkozó tanulmány párhuzamosan lát napvilágot hagyományos formában és például az Interneten. Mindenekelőtt azt kell megállapítanunk, hogy a történettudományi kéziratoknak a papíron hagyományos illetve a világhálón elektronikus formában való közzétételei *egyenrangú* publikációknak tekinthetők. Abból a szempontból tehát nem állítható fel fontossági sorrend közöttük, hogy melyik közlési forma értékesebb vagy értéktelenebb, jóllehet a kétfajta publikációs mód között a *hasznosság* (későbbi hivatkozások, visszakeresés stb.) szempontjából mutathatók ki lényeges különbségek. Továbbá a két nyilvánosság elé kerülő forma közül változatlanul a nyomtatvány tekinthető elsődlegesnek, az internet-

tes publikáció pedig ennek változataként fogható fel. A történettudományban – amennyire csak lehetséges – lehetőség szerint el kell kerülni, hogy csak internetes változatokra hivatkozzunk tudományos igényű tanulmány készítésekor. A tömeges Internethasználat esetén is érvényben marad ugyanis a „szó elszáll, az írás megmarad” törvényszerűsége. Az egy eredetiről elvben korlátlan számban készíthető nyomtatványok ugyanis – éppen a sokszorosítás következtében – számos példányban eredményezik ugyanazt az írásművet, melynek a tér- és időkorlátok által elválasztott kutatók különböző darabjait (de értelemszerűen azonos szövegét) használják. A sokszorosítás forradalmát azonban az Internet-használat lényegében megsemmisíti, mert a világ különböző pontjain a képernyő előtt ülők ugyanazt az „egy” eredetit olvassák. (Eltelkintve az Internetes másolás, „tükrözés” esetétől.) S erre inkább a „szó”, mint „az írás” törvényszerűségei vonatkoznak, vagyis könnyen „elszállhat”, válhat nehezen hozzáférhetővé, a történésznek pedig elemi érdeke, hogy a szakmai és nagyközönség ne csak értesülhessen kutatásairól, hanem pontosan vissza is kereshesse a felhasznált forrásokat és szakirodalmat – ugyanúgy, mint a későbbiekben mások is az ő munkáját.

Amikor jelenlegi és leendő történészek valamely konkrét tanulmányukhoz szakirodalmat, hivatkozásokat keresnek, egyre nagyobb valószínűséggel fognak élni az Internetnek a hagyományos adatgyűjtéssel szemben kétségtelenül meglévő előnyeivel. Joggal remélhető azonban, hogy rohamosan gyarapszik az Interneten is elérhető adattárak – például folyóirat-repertóriumok – száma, vagyis az elektronikus média segítségével jelentősen megkönnyíti a kutatómunka kezdeti fázisát, annak az irodalomjegyzéknek az összeállítását, melyet egy adott kutatási témakörhöz át szeretnénk tekinteni. De a konkrét tanulmányok, forráskiadványok olvasásához azért a jövőben is el kell menni a könyvtárba. (Persze elképzelhető, hogy egy-egy kisebb lélegzetvételű kutatás teljes szakirodalma megjelenjen az Interneten, például azokra a történelmi eseményekre vonatkozó – ma még jelenkornak számító – témakörök kapcsán, melyek már a világháló széles körű elterjedtsége idején, vagyis napjainkban keletkeztek. De a szélesebb körültekintés ekkor sem indokolatlan.)

Térjünk most már arra a kérdésre, hogy melyek az Interneten megjelent publikációk legfőbb sajátosságai a hivatkozások szempontjából. Nagyon is valószínű, hogy ha az Internetet használó történész egy tanulmánya készítéséhez valamely szakfolyóiratban (Aetas, Századok stb.) megjelent közleményt felhasznál, azt bibliográfiai apparátusában fel kell, hogy tüntesse, és ha már egyszer az Interneten elolvasta (kinyomtatta stb.), nincs értelme a nyomtatott variációt újra kézbe vennie a hivatkozás elkészítéséhez.

Minden ilyen hivatkozásnál pontosan fel kell tüntetni a szóban forgó tanulmány eredeti (hagyományos) megjelenésének megszokott jelzeteit (önálló kötetnél: megjelenés helye, kiadója, évszáma; periodikánál: folyóirat címe, éve, száma; tanulmánykötetben megjelent írásnál: szerkesztő neve, hely, kiadó, év; a két utóbbinál egyaránt: tól-ig oldalszám stb.), tekintettel az elsődleges közlésre, valamint arra a tényre, hogy tanulmányunkat nem elektronikus formában olvasók is vissza szeretnék keresni.

Nagyon fontos, hogy a hivatkozás ne pusztán az Internet böngészőablakából átmásolt címsor (url-elérés) legyen. (Technikailag fontos, hogy a másolásakor kerüljük a hiperhivatkozások automatikus átemelését és töröljük az ilyen hivatkozást. Szövegünk másolásakor, más gépen történő megjelenítésekor e hivatkozások eltűnhetnek. Az Internet-címeket is egyszerű szöveggé jeltünk meg dolgozatunkban. Az elektronikus felhasználáskor a címléírás így is alkalmazható, az Interneten egyszerűen futtatható.) Az url-leírásból sok esetben nem derül ki, hogy mely szerkesztőség, mely orgánumban jelentette meg a szóban forgó művet. Az internetes közlés jelzeteit azonban csak abban az esetben indokolt felvenni a bibliográfiába, ha tanulmányunk készítésekor ezt ténylegesen használtuk, jegyzetapparátusunkban pedig erre kívánunk hivatkozni.

Az Internet-elérés megadását pontosan, a címléírás egyéb részeitől jól elkülöníthetően kell feltüntetnünk, lehetőleg például szögletes zárójelben. Nem feltétlenül szükséges az egész elérési út megadása, különösen ha az bonyolult vagy nagyon hosszú, elég a főoldal megjelenítése (folyóirat web-címe, elektronikus könyvtárak elérhetősége), ahonnan olvasónk könnyen elérheti a hivatkozott dokumentumot. Ugyanígy járunk el minden, az Interneten elérhető dokumentum esetén, függetlenül annak formátumától. (Általában htm-változatban könnyen elérhetők a legfontosabb cikkek, tanulmányok, de nem ritka a letölthető – doc- vagy pdf verzióban közzétett – írásmű, tanulmány sem.) A zárójelben meg kell jelölni az internetes orgánus külön címét, ha van, amennyiben nincs, akkor Online vagy egyéb hasonló utalással kell élni az internetes publikációra. Nem célszerű az elektronikus változat elkészültének dátumát (évszámát) külön megadni, s nem csak azért, mert zavaróan hat. Azért is, mert egyrészt egy nyomtatott formában megjelent tanulmánynak az internetes kiadása nem minősíthető második kiadásnak (legfeljebb, mint említettük, variánsnak), másrészt az elérési út megadása önmagában megfelel a hagyományos címléírással szemben támasztható összes fontosabb követelménynek: ennek segítségével a hivatkozott írás könnyen megtalálható és használható. Az internetes tanulmányközlések legfőbb problémája abban áll, hogy nemcsak esetleges időbeli késéssel kerülnek fel egyes anyagok a világhálóra, hanem bármikor könnyen le is kerülhetnek onnan, vagyis amit ma egy kutató használt, a szolgál-

tatótól függően lehet, hogy holnaptól már soha nem lesz hozzáférhető. Éppen ezért ha Interneten megjelent tanulmányra hivatkozunk, nem a készülés (nyilvánosságra hozatal) dátumát, hanem a felhasználás időpontját kellene megadnunk, hogy az olvasónk tudhassa, mikor került a „kezünkbe” a hivatkozás alapjául szolgáló írásmű.

Csak Interneten megjelent dokumentumok esetén ugyanígy kell eljárni:

Corpus Juris Hungarici. Ezer év törvényei, 1000-2003. Online: <http://www.1000ev.hu> – 2006. január.

Korábban megjelent, az Interneten újonnan közzétett önálló kötetek, dokumentumok hivatkozására ld. például:

Buzinkay Géza: Kis magyar sajtótörténet. Bp., 1993. [Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://www.mek.iif.hu> – 2006. január.]

Fülöp Géza: A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban. Bp., 1978. [Online: Magyar Elektronikus Könyvtár, <http://mek.oszk.hu/01600/01608/> – 2006. január.]

Marczali Henrik: Korunk állami és társadalmi alkotásai. Bp., 1905. (Nagy Képes Világtörténet, XII. köt.) [Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://www.mek.iif.hu> – 2006. január]

Sisa, Stephen: The Spirit of Hungary. A Panorama of Hungarian History and Culture. Ontario, 1990. (3. kiadás) [Corvinus Library: <http://www.hungary.com/corvinus/lib/hunspir/hsp33.htm> – 2006. január]

Folyóiratokban megjelent tanulmányoknál:

Fónagy Zoltán: Évek és napok Pest-Budán. In: Napút, 2002. 7. sz. [Napút Online: http://www.inaplo.hu/na/2002_07/062.htm – 2006. január.]

Gál István: Piaristák a szabadságharcban. In: Vigília, 1998. 3. sz. [Vigília Online: <http://www.vigilia.hu/1998/3/9803gal.html> – 2006. január]

| *Széchy András*: Kossuth és Táncsics vonzásában. Gyurmán Adolf és Hindy Árpád emlékezete. In: *Ezredvég*, 1999. március. [Online: <http://magyar-irodalom.elte.hu/ezredveg/9903> – 2006. január.] |

CD-ROM-on ma már nagyon sokmindent kiadnak, régebbi könyvsorozatokot, teljes folyóiratokat, forráskiadványokat, de egyre elterjedtebb, hogy bizonyos gyűjtemények (levéltári állagok) a könnyebb kezelhetőség és az anyagi vonatkozások miatt csak ebben a formában jelennek meg. A CD-ROM bibliográfiai leírás szempontjából közelebb áll a hagyományos írásművekhez, mint az Internethez, hiszen itt nem ugyanazt az eredetit olvashatják akár a világ különböző pontjain is, hanem több példányban, egyedileg hozzáférhető (sokszorosított) munkákról van szó. Ezért a bibliográfiai leírásban ugyanazokat az adatokat kell, az eredeti megjelenés szerint megadni, mint a hagyományos munkáknál, feltétlenül jelezni kell azonban – célszerűség szerint itt is például szögletes zárójellel –, hogy annak nem a papíron közzétett, hanem digitalizált változatát használtuk. A CD-ROM készítésekor a könnyebb keresés végett érdemes megjelölni a digitalizálást végző sorozatszerkesztőség nevét, valamint a CD-ROM kiadás évét külön is.

Csak CD-ROM-on megjelent munkák esetén hivatkozások lehetnek például az alábbiak:

| *Corpus Juris Hungarici*. A törvényekbe zárt történelem. [CD-ROM. KJK-Kerszöv] Bp., 2000. |

Korábbi monográfiák CD-ROM-os kiadásának leírásai:

| *Barta István (szerk.)*: Kossuth Lajos: Ifjúkori iratok. Törvényhatósági tudósítások. Bp., 1966. (Kossuth Lajos Összes Munkái, VI.) (Kossuth Lajos Összes munkái. CD-ROM, Arcanum, 2002.)

| *Kossuth Ferenc (sajtó alá rend.)*: Kossuth Lajos hírlapi cikkei, I. 1841-1842. Sajtó alá rend.: KOSSUTH FERENC. Bp., 1906. (Kossuth Lajos Iratai, XII.) (CD-ROM, Arcanum, 2002.)

| *Szalay József – Baróti Lajos*: A magyar nemzet története. Bp., é.n. [1896.] (A magyar nemzet története. CD-ROM. Arcanum. Bp., 2002.)

2.4. Hivatkozások és jegyzetelés

2.4.1. A lábjegyzet jelölése

Ha munkánk írásakor valamilyen adatra, idézetre hivatkozunk, s annak forrását megjelölni kívánjuk, lábjegyzetet alkalmazunk, melyet rendszerint egy felső indexbe tett számmal jelölünk. Ezt a feladatot szövegszerkesztő programunk „lábjegyzet beszúrása” opciója kényelmesen elvégzi és gondoskodik a program használata során kialakított rendszer automatikus alkalmazásáról minden korábbi jegyzetelés alkalmával:

| abc abc¹² abc abc¹³ abc abc¹⁴ ... |

Használhatunk egyéb jelöléseket is, a cél mindenképpen az áttekinthetőség, a lábjegyzetre való hivatkozás könnyű megállapításának lehetősége. Ld. pl.

| abc abc[12.] abc abc[13.] abc abc[14.] ... |

| abc abc{12.} abc abc{13.} abc abc{14.} ... |

A többféle jelölési mód közül legjobbnak a (fejezetenként újratezdődő) arab sorszámozást tartjuk, egyéb jelölés nem szerencsés, de alkalmazása természetesen megengedett:

| abc abc* abc abc** abc abc*** ... |

| abc abc^{XII} abc abc^{XIII} abc abc^{XIV} ... |

A jegyzetelés lehet lábjegyzet vagy végjegyzet. Előbbi az áttekinthetőség szempontjából szerencsésebb, olvasónkat megkíméli a gyakori ide-oda lapozástól, számítógépes szövegszerkesztőknél alkalmazása nem okoz nehézséget, az oldaltörésre viszont a lábjegyzetek kapcsán különösen figyelni kell.

Rövidebb lélegzetvételi (kevés számú forrásra támaszkodó) dolgozatoknál nem feltétlenül szükséges önálló bibliográfia készítése, a felhasznált irodalom első említésekor leírjuk a teljes címet, majd zárójelben feltüntetjük a további hivatkozás formáját. Ld. pl.:

12. *Barta István*: Kölcsény politikai pályakezdése. In: Századok, 1959. 2-4. sz. 252-302. p. (továbbiakban: *Barta*, 1959.) 258. p.
13. *Beér János – Csizmadia Andor (szerk.)*: Az 1848/49. évi népképviselői országgyűlés. Bp., 1954. [továbbiakban: *Beér-Csizmadia (szerk.)*, 1954.] 258. p.
14. *Csizmadia Andor*: A magyar választási rendszer 1848–1849-ben. Az első népképviselői választások. Bp., 1963. (továbbiakban: *Csizmadia*, 1963.) 258. p.

Elterjedt jelölés az i.m. (= idézett műve) is, alkalmazása értelemszerűen csak kisebb terjedelmű dolgozatoknál célszerű (könnyebben visszakereshető legyen az első hivatkozás), illetve akkor, ha egy szerzőnek nem idézünk több művét is:

12. *Barta István*, i.m. 258. p.
13. *Beér–Csizmadia*, i.m. 258. p.
14. *Csizmadia*, i.m. 258. p.

2.4.2. Hivatkozás készítése

Célszerűbb azonban, különösen hosszabb dolgozatoknál a fentebb ismertetett módon, a dolgozat végén önálló fejezetben felsorolt bibliográfia tételeire való hivatkozás, hiszen az olvasó egy hivatkozást látva egyből tudja, hol keresse annak feloldását. A hivatkozás könnyű visszakereséséhez rendszerint elegendő az alábbiak feltüntetése: szerző családneve, a megjelenés éve és a hivatkozott pontos oldalszám (utóbbi feltüntetése elengedhetetlenül fontos!), többkötetes munka esetén értelemszerűen a hivatkozott kötet sorszáma:

12. *Barta*, 1959 258. p.
13. *Beér–Csizmadia (szerk.)*, 1954. 258. p.
14. *Csizmadia*, 1963. 258. p.
15. *Rózsa-Spira (szerk.)*, 1973. 258. p.
16. *Gergely*, 1997. VIII. p.
17. *Csorba*, 1998. 110-111. p.
18. *Spira*, 1979a. 258-259. p.
19. *Kun*, 1842. 28-30. p.

20. *Gracza*, 1898. III. köt. 258-259. p.

Ettől eltérhetünk, ha hivatkozásul a – bibliográfiában jelzett módon – rövidítéseket alkalmazunk:

12. KLÖM XII. 110-111. p.

13. *Közgy.jkv.*, 1840. 258-259. p.

Illetve ha – különösen forráskiadványoknál – a visszakeresést nem az oldal-szám, hanem valamilyen sorszám könnyíti meg legkönnyebben:

12. KLÖM XII. 13. sz.

13. *Andics (szerk.)*, 1981. I. köt. 45/f. sz.

14. *Andics (szerk.)*, 1965. II. köt. 13., 15., 17/b. sz.

Levéltári állagoknál a hivatkozás elemei: levéltár rövidítése, levéltári állag (fond) száma és/vagy betűjele, az azon belüli kútfő-, tétel-, doboz-, csomó- (fasciculus-) vagy iratszám. Utóbbiak esetében a levéltári állag szerinti jelölést alkalmazzuk. Ld. pl.:

12. B.-A.-Z.M.Lt. IV.B. 501/a. 342. köt. (1832) 258. p.

13. B.-A.-Z.M.Lt. IV.B. 501/e. 3. dob. 258/1832. sz.

13. B.-A.-Z.M.Lt. IV.B. 652/b. Bd. I. (1851) N°. 25.

14. MOL. A 135. 258. kf., 3. t. 17. sz.

15. MOL. D 78. Fol. 5., 3823/1850.

16. MOL. H 74. 63. dob. 1849:258. sz.

17. MOL. N 70. Fasc 2A. Nr. 283.

18. OSzKKt. Fol. Lat. 4065/II. 34r-35v.

19. PFKKt. BK. 182/XI. Nr. XVI.b.

20. SzPSzLt. 109. – 25. téka, 43/a. rakt. sz.

A lábjegyzetek megformálásánál törekedjünk az áttekinthetőségre, a szöveg és a hivatkozások rendszerének egységére. A leggyakrabban használt rövidítések: p. = pagina, köt. = kötet, vö. = vesd össze, ld. = lásd, uo. = ugyanott, jz. = jegyzet, küln. = különösen, r. = recto (előlap), v. = verso (hátlap). Gyakran előfordul a passim = szórtan kifejezés is.

2.4.3. Hivatkozás elektronikus dokumentumokra

A hagyományos nyomtatványoknál ez nem okoz gondot, mert az oldalszám megadása egyszerűvé és könnyűvé teszi a visszakeresést. Az Interneten illetve a legtöbb CD-ROM-os kiadványnál viszont ilyesmire nincs lehetőség, ugyanis ha ott találunk egy több száz oldalas monográfiát, nem elég, ha megjelöljük hivatkozásként a munka egészét, olvasónk nem sokra megy vele és munkánk a bibliográfia-készítés alapvető szabályainak sem felel meg. Bár a számítógépes keresőprogram használata könnyen „ráugraszthatja” az olvasót a keresett információ pontos helyére, az alaposság mégis pontosabb hivatkozást igényel. Ezért lehetőség szerint hivatkozzunk az elektronikus dokumentum valamely fejezetére, alpontjára, a közölt forrásszöveg sorszámára stb.

12. *Szalay-Baróti*, 1896. II. 4. r.

13. *Marczali*, 1905. III. r.

2.4.4. Kiegészítő megjegyzések

Bibliográfia és hivatkozás készítésekor további alapszabály, hogy minidig a ténylegesen felhasznált (hagyományos vagy elektronikus) dokumentumra hivatkozzunk, elkerülve ezzel az esetleges szövegváltozatokból fakadó eltéréseket. Különösen az Internet használatakor kerülni kell a nem szakmai fórumokra való hivatkozásokat. A világhálón számos, kevésbé igényes, történetileg nem megbízható szöveg is megjelenik, ezeket legalábbis erőteljes kritikával kezeljük, és törekedjünk az igényes gyűjtemények használatára munkánk során. További fontos kíváncsi, hogy a világháló és a CD-ROM-os kiadások munkánkat jelentősen könnyítő hatása ellenére feltétlenül kerüljük a szövegek egyszerű átemelését, a plagizálást.

Kitérőként megemlíthetjük továbbá, hogy szemináriumi dolgozatok beadása mellett kiselőadások, prezentációk elkészítésekor egyre elterjedtebb a PowerPoint-programmal, vagy annak változataival készített segédlet. Fontos, hogy ezen jól követhető vázlatot készítsünk, a szövegszerkesztés kapcsán leírt feladattervre vonatkozóak ebben az esetben is érvényesek. Az egyes diákat ne zsúfoljuk túl, és a prezentáció ne mondja el helyettünk előadásunkat, hanem annak csomópontjait, legfontosabb információit jelenítse meg. A dia-készítés lehetőséget ad képek, térképek, táblázatok hallgatóink elé tárására, mely jelentősen megkönnyíti mondanivalónk megértését, árnyalt kifejezését.

3. Elektronikus szövegtárolás, szövegkódolás – az ókortudomány megoldásai

3.1. Bevezetés

A források értelmezéséhez vezető első lépés a megismerés, aminek szükséges (de nem elégséges) feltétele a hozzáférés, mind a forrásokhoz, mind az azok megértését segítő információhoz.

Éppen ezen a területen igen sokat segíthet az oktatásban és a kutatásban a számítástechnika használata. Ugyanis ma már a források által hordozott információ majdnem teljes mértékben digitalizálható, vagyis bináris formában tárolható. Ráadásul a tárolóeszközök rendkívüli olcsósága², valamint az „olvasóberendezések”, azaz a személyi számítógépek elterjedtsége miatt a felhasználók oldalán jelentősen egyszerűsödik a hozzáférés.

Az említett előnyök miatt az ókori források elektronikus feldolgozása viszonylag korán (már a 1960-as években) elkezdődött. Mára hatalmas mennyiségű anyag létezik ilyen formában – az internet terjedése következtében pedig viszonylag egyszerűen elérhető és használható.

A következő részben arról lesz szó, hogy milyen alapvető módjai vannak az elektronikus szövegtárolásnak, hogyan használta/használja ezeket az ókortudomány. Részletesen ismertetem a jelentősebb adatbázisokat, beszélek azok használhatóságáról, előnyeikről és fogyatékoságaikról.

3.2. Az elektronikus szövegtárolás

3.2.1. Karakterkódolási eljárások

Az alapvető problémát a szöveg mint információ elektronikus formázása jelenti. Hogyan, milyen módokon alakíthatjuk az írott szöveget a számítógép által „kezelhető” formátumba? A modern elektronikus számítógépek alapját a bináris (2-es) számrendszer adja; a komputer végső soron minden adatot ilyen for-

²A tárolt adamenységhez viszonyítva. (pl. A teljes ókori és bizánci görög irodalmi szövegtárolás elérhető egyetlen 150 forintos CD-lemezen.)

mában dolgoz fel. Ebben az adatstruktúrában a legkisebb ábrázolható egységet *bitnek* nevezi a számítástechnikai szaknyelv.³ Egy ilyen rendszerben tehát a betűket (általánosabban fogalmazva: a jeleket) is bináris számmá kell alakítani a tároláshoz és/vagy a feldolgozáshoz. Itt merül fel az első kérdés: hány bináris számjegyet használhatunk fel az egyes karakterek kódolásához és tárolásához? Ugyanis minél nagyobb ez a szám, annál több különféle jelet ábrázolhatunk az adott rendszerben, ám ennek függvényében egyre nagyobb lesz az egyes jelek által igényelt memória- és lemezterület.⁴

Hogy mekkora (azaz hány bites) egységekkel dolgozhat egy számítógép, az alapvetően technikai kérdés volt a számítástechnika „hőskorában”: meghatározta a gép számábrázoló képességét, ami sokkal fontosabb volt akkoriban, mint a szövegfeldolgozás. Ráadásul költségproblémák miatt nem az általános, hanem inkább az adott területhez szükséges megoldáson gondolkodtak.

Az egyes számítástechnikai rendszerek esetében mindig „atomi” jellegű egységeket, tehát a legkisebb címezhető memóriaterületet, szakszóval *byte*-nak nevezünk. A modern számítógépeken a 8 bites byte vált általánossá,⁵ noha léteztek 12 vagy akár 36 bites rendszerek is.⁶

Mínthogy a számítástechnika kialakulása leginkább az Amerikai Egyesült Államokhoz köthető, az egyszerűség, a gyorsaság és nem utolsósorban az előbb említett költséghatékonyság érdekében a fejlesztők – érthető módon – olyan rendszereket alkottak, amelyek csak az angol nyelvvel számoltak. A karakterkódolást, a rendszerek közötti adatcsere végett, egységesíteni kellett: így született meg az *ASCII* szabvány (American Standard Code for Information Interchange), az amerikai szabványos információcsere kód. Ez az angol ábécé számára készült és összesen 127 különféle karaktert (betűket, számokat, különleges és vezérlő karaktereket) ábrázolt, egyenként 7 bit + 1 paritásbit⁷ felhasználásával. Az ASCII vitathatatlan előnye volt, hogy egy jel mérete csupán 1 byte,

³*Bit*: 1. Bináris rendszerekben a legkisebb ábrázolható adategység. Egy bit, két lehetséges érték egyikét veheti fel, amelyeket általában 0 vagy 1, illetve L (=low) vagy H (=high) karakterekkel jelölnek. Ezzel összefüggésben az adatok tárolásánál, feldolgozásánál vagy átvitelénél mértékegységként használjuk.

2. Az általános információelméletben a bit egy hír információtartalmának egyik mértékegysége. Egy bit az információtartalma két egymást kizáró eseménynél hozott döntésnek.

⁴Például egy adott hosszúságú angol szöveg négyszer akkora helyet foglal el 32 biten kódolva, mint 8 biten, miközben azonos az információtartalma.

⁵Leginkább az 1964-ben megjelent, széles körben elterjedt IBM System/360 (S/360) számítógépcsaládnak köszönhetően.

⁶Például a Digital Equipment Corporation (DEC) PDP-10 modellje.

⁷A paritásbit a byte sértetlenségének egyfajta (egyszerű) ellenőrzését teszi lehetővé. Értéke 1, ha a byte-ban az egyesek száma páros, és 0, amennyiben páratlan.

valamint - 7 bites megoldás esetén - még ellenőrző bit is található benne.⁸ Különbőféle, elsősorban gazdasági, okok miatt annak idején világméretű szabvánnyá vált, így az újabb karakterkódolási megoldásoknak (ha el akarják fogadtatni magukat) – valamilyen szinten – kompatibilisnek kell maradniuk az ASCII-vel. (Talán az olvasók közül is sokan emlékeznek arra, hogy a 80-as években az ékezetek nélküli, vagy az ún. „repülő ékezetes” gépelési mód még teljesen elfogadottnak számított a magyar szövegeknél.)

A számítástechnika világméretű elterjedése, és az egyes nemzeti nyelvek számítógépes megjelenítésének igénye magával hozta az ASCII szabvány felváltásának és/vagy kiterjesztésének kényszerét. E ponton komoly problémát jelentett a kompatibilitás megtartása a már meglévő alkalmazásokkal. Legegyszerűbb megoldásnak az ún. paritás-bit elhagyása, és az így felhasználható 255 jel nyelvcsopontonkénti vagy nyelvenkénti definiálása tűnt. Még hozzá olyan módon, hogy a készletek „alsó” 7-bites (127 elem) darabjai egymással és az ASCII kód táblával azonosak maradjanak. Ezt az elvet figyelembe véve számos kódkészlet alakult ki, gyakran ugyanarra a célra: IBM CP850, ROMAN8, EBDIC Roman, DEC Multinational Character Set, stb.

Hogy rendet tegyen a több száz kódtábla káoszában, a Nemzetközi Szabványügyi Hivatal (International Standard Organization, ISO) egy céljaiban helyes, ám technikai kivitelezését tekintve korántsem tökéletes megoldással hozakodott elő. Bevezette az ún. ISO-8859-es szabványt. Ennek – számokkal jelölt – alcsoportjaiban vannak definiálva az egyes nemzeti jelkészletek. (Például: ISO-8859-2 = Közép-Európa nyelvei) A szabvány hiányossága, hogy ezt követve nem használhatók fel egy dokumentumon belül a különböző jelkészletek (már-mint egyszerű, szöveges módban), ugyanis előzetesen definiálni kell, melyik ISO-8859 készletet alkalmazzuk. Emellett gyakran igényel felhasználói beavatkozást, hiszen a programok sokszor nem ismerik fel, hogy melyik kódolást használja az adott szöveg.⁹

Az általános megoldást a kódtáblázatok zűrzavarában egy világméretben alkalmazható, nagy, közös rendszer jelentette, ami képes befogadni az összes ismert írás minden jelét. ISO 10646 néven született meg ez a szabvány, ami definiálja az ún. Universal Character Set (UCS) kódolást – „felette áll” minden eddigi karakterkódolási szabványnak, és tartalmazza az összes ismert nyelv minden egyes jelét. A rendszer tervezésénél az egyik fő szempont a kompatibilitás volt. Mivel a legtöbb számítógép esetében 8 bit (= 1 byte) a legkisebb címezhető memóriamennyiség, és az (általánosan elterjedt) TCP/IP hálózati protokoll is

⁸<http://en.wikipedia.org/wiki/Ascii>

⁹http://en.wikipedia.org/wiki/ISO_8859

ilyen egységeket használ, a megoldást ezen érték többszörözése jelenthette. Az ISO 10646 szabvány tehát formálisan egy 32 bites (4 x 8) tartományt definiál (2 147 483 648 leírható karakter), amelyben a legtöbb általánosan használt jel az első 65534 között található, alsó 127 karaktere pedig egybeesik az ASCII kódtáblával.

A *Unicode* egy másik projekt (ugyancsak a 80-as évek végétől), ami az előbbivel azonos céllal indult: a két vállalkozás résztvevői 1991-ben realizálták a helyzet fonákságát, és egységesítették elképzeléseiket. A *Unicode* kódolási eljárás során minden karaktert egy darab hexadecimális számmal jelölünk.¹⁰ A kódolás technikai lebonyolítására több mód, alkalmazási szint is létezik (UTF-8, UCS-2, UTF-16, UCS-4), amelyeket a „régii” kódtáblák *hatékony* átalakításának kényszerre hívott életre.¹¹ Ezek közül az UTF-8 terjedt el leginkább, mivel ezt használva az átalakítás után sem lesz nagyobb az ASCII-ben kódolt szövegek által igényelt terület. (Az UCS-4 használata viszont, változatlan információtartalom mellett, 300%-al növeli egy ASCII szöveg helyigényét.)

A rendszer legnagyobb előnye, hogy – és a jelen állapot már igazolja ezt – a felhasználói és egyéb programok egyre nagyobb része „érti” e szabványt. Tehát elvileg bármilyen Unicode szöveg megjeleníthető és átvihető a programok között, minden külön segédeszköz nélkül.¹²

¹⁰Például a görög a jele a *03B1* hexadecimális szám. A kódtáblák leírása a <http://www.unicode.org/charts/> oldalon található.

¹¹UTF-8: 1 byte-on 127 karakter, majd 1920 karakter 2 byte-on, és 63488 karakter a 3. byte segítségével; UCS-2: minden karakter 2 byte-on, ám ez maximum 65536 lehet; UTF-16: az UCS-2 kiterjesztése, ami így 1112064 karaktert tud megjeleníteni – az első 65536 2 byte-on, a többi 4 byte-on; UCS-4: minden karakter 4 byte-on

¹²Az Unicode jelentőségét az alábbi módon összegzik a projekt honlapján: „*Fundamentally, computers just deal with numbers. They store letters and other characters by assigning a number for each one. Before Unicode was invented, there were hundreds of different encoding systems for assigning these numbers. No single encoding could contain enough characters: for example, the European Union alone requires several different encodings to cover all its languages. Even for a single language like English no single encoding was adequate for all the letters, punctuation, and technical symbols in common use. These encoding systems also conflict with one another. That is, two encodings can use the same number for two different characters, or use different numbers for the same character. Any given computer (especially servers) needs to support many different encodings; yet whenever data is passed between different encodings or platforms, that data always runs the risk of corruption. Unicode is changing all that! Unicode provides a unique number for every character, no matter what the platform, no matter what the program, no matter what the language.*” További információ: <http://www.unicode.org>

3.2.2. Az ókortudomány sajátos szövegekódolási megoldása: a Beta Code

Az előző fejezetben bemutatott univerzális, minden nyelvet kezelni képes kódolási rendszer az 1990-es évek második felében kezdett elterjedni, és csupán napjainkban vált általánossá. A klasszikus szövegek számítógépes tárolásának és feldolgozásának az igénye viszont már jóval korábban megjelent. Szükség volt tehát egy olyan eljárásra, amivel – a számítástechnika korabeli eszközein – kezelhetők és feldolgozhatók a nem latin írású klasszikus szövegek. Az ún. „Beta Code” kódolási eljárást, amelynek segítségével megfelelően leírhatók (és tárolhatók) a klasszikus nyelvek (pl. ógörög, héber) nem ASCII jelei egy ASCII alapú rendszeren, David W. Packard fejlesztette ki a 70-es évek végén. A TLG 1981-től alkalmazza, és használatát átvették olyan projektek, mint a Perseus, a PHI és a Duke Databank. A BetaCode néhány jellemzője:¹³

- A görög betűk nagyjából a hangértéküknek megfelelő latin betűkkel azonosak, egyéb esetben is könnyen megjegyezhetők. (pl.: H = η). A görög hangsúly, hehezet stb. jelölése is logikus, mindig a hozzá tartozó magánhangzó előtt áll.

- A BetaCode nem használ külön kis- és nagybetűket. Mindent nagybetűkkel kódol, ami alapesetben a kisbetűket jelenti: a nagybetűk jelölése a karakter előtt elhelyezett * jel segítségével történik.

- A Beta Code sok ún. váltó kódot (escape code) használ. (% , \$, { @) Az ezek után következő jel/jelek speciális hatással bírnak: így lehet elérni a karakterkészlet-váltást, a speciális jeleket, és a szövegformázásra vonatkozó utasításokat. (pl.: \$53 = héber karakterek következnek)

Például így néz ki Hérodotos művének első mondata Beta Code formátumban:
*(HRODO/TOU *QOURI/OU I(STORI/HS A)PO/DECIS H(/DE, W(S MH/TE TA\ GENO/MENA E)C A)NQRW/PWN TW=— XRO/NW— E)CI/THLA GE/NHTAI, MH/TE E)/RGA MEGA/LA TE KAI QWMASTA/, TA ME\N *(/ELLHSI, TA\ DE\ BARBA/ROISI A)PODEXQE/NTA, A)KLE/A GE/NHTAI, TA\ TE A)/LLA KAI\ D' H(\N AI)TI/HN E)POLE/MHSAN A)LLH/LOISI.

A Beta Code a szöveghelyek azonosítására ún. citációs jelzeteket használ. Az ilyen jelzések minden esetben a karakterrel kezdődnek, majd a-tól v-ig az egyes szintek értékeit láthatjuk.

Pl.: *Apollonius Rhodius, Argonautica* = a"0001"b"001"c"Arg"

¹³Bővebb leírást és az egyes karakterek dokumentációját a <http://www.tlg.uci.edu/BetaCode.html> oldalon találja az olvasó.

Elmondhatjuk tehát a Beta Code-ról, hogy nyílt, jól dokumentált kódolási és szövegleíró eljárás. Az ezt használó adatbázisok bármilyen, Beta Code-ot ismerő programmal olvashatóak. Komoly hátránya azonban, hogy – minden nyitottsága ellenére – „szakmába zárt szabvány”, tehát az elterjedt, de nem kifejezetten erre a célra írt felhasználói programok nem ismerik.¹⁴ Másik problémájának éppenséggel a „korai” létrejötte volt az okozója: az akkoriban elérhető számítástechnikai kapacitás miatt eleve korlátozott képességű: a kritikai apparátusokat nem kezeli. Mindazonáltal el kell ismerni, hogy viszonylag egyszerű és jól működő eljárást definiált az ókori (latin, görög, héber és kopt) szövegek tárolására.

Mára azonban, éppen az Unicode elterjedése miatt, meghaladottá és fölöslegessé vált. Mégsem lehet gyorsan túllépni rajta, ugyanis óriási mennyiségű ókori szöveget digitalizáltak a BetaCode használatával. Ezek átalakítása Unicode-ra komoly feladat: nem annyira a karakterkonvertálás miatt (az ugyanis könnyen automatizálható), hanem azért, mert a BetaCode a szöveg struktúrájára vonatkozó információt is tartalmazta. Ennek megőrzése elengedhetetlenül fontos, tehát a szövegeket valamilyen Unicode karakterkódolást alkalmazó XML-dokumentummá kell alakítani. Hogy mi is az az XML, arról a következő fejezetben lesz szó.

3.3. Az általános dokumentumleíró szabványok

Az előző fejezetekben az egyes jelek (karakterek) elektronikus tárolásának kérdését vizsgáltuk. Most tovább lépünk a szöveg szintjére.

Anélkül, hogy belebonyolódnánk a *szöveg* definiálásának problémáiba, kijelenthetjük, hogy a szövegek döntő többsége rendelkezik valamiféle szerkezettel. Az ókortudomány által vizsgált szövegek esetében ez a struktúra, függetlenül attól, hogy a szerző, egy szerkesztő, esetleg egy kiadó műve, alapvető jelentőséggel bír, elsősorban a hivatkozások esetében.

A nyomtatott kiadás képes arra, hogy az évszázadok alatt tökéletesedett tipográfia módszereivel jelezze az olvasó számára a szöveg (tágabb értelemben vett)¹⁵ szerkezetét.

¹⁴Ez okozza azt az ismert problémát, hogy a Beta Code-ot használó TLG adatbázisból csak komoly nehézségek árán lehet szöveget konvertálni bármilyen szövegszerkesztő programba.

¹⁵Például a szerzői szándék jelölésére használt különféle módszerek.

Ha kizárólag a szöveg karaktereit (a betűk sorozatát) visszük számítógépre, könnyen belátható, hogy csupán egy korlátozottan és nehézkesen használható adatfolyam lesz az eredmény. A struktúra adatainak tehát nem szabad elveszniük a bevitel során. Kérdés, hogy milyen módszerekkel érhetjük el ezt. A leginkább kézenfekvő és ésszerű megoldás, ha – ún. *metaadatok* formájában¹⁶ – magában a szövegben tároljuk a szerkezetre vonatkozó információt. (Ezek a metaadatok fizikailag a szövegben vannak ugyan, de nem részei a mű szövegének – annak, amit az olvasó végül maga előtt lát.)

A fejlett szövegszerkesztő programok bizonyos sablonok alapján, jól vagy rosszul (esetleg sehogy sem) dokumentált módon, a dokumentummal együtt (de nem a szövegben) annak formázási metaadatait is mentik. Megoldási módjaik legtöbbször nem szabványosak, nem kompatibilisek egymással, és ami a legfontosabb, egy-egy cég szellemi tulajdonát képezik, tehát a szabad felhasználásuk gyakorlatilag lehetetlen.¹⁷

Hamar felmerült tehát az igény olyan megoldásokra, amelyek általánosak, ám egyszerűek, nyitottak és szabványosak, hogy az így tárolt szövegek idővel se váljanak „fekete dobozzá”.

3.3.1. Az SGML

Az SGML (Standard Generalized Markup Language) 1986-ban vált nemzetközi szabvánnyá (ISO 8879). Nem pusztán egy jelölő séma, hanem olyan módszer, ami lehetővé teszi az efféle sémák elkészítését. Így az SGML egyfajta „metanyelvnek” tekinthet a jelölő sémák leírásánál, amelyeknek az alábbi 7 követelményt kell teljesíteniük:¹⁸

- Legyen általános.
- Legyen egyszerű.
- Az ilyen módon készített dokumentumok legyenek feldolgozhatóak egy viszonylag egyszerű program segítségével.
- Szövegbevitel és karakterkészlet szempontjából is legyen független.
- Használható legyen bármilyen számítógépes platformon.
- A szabványnak kiadható formában kell leírnia a szöveget.

¹⁶A szöveg, mint adat mögött lévő, rá vonatkozó információ, ami szintén (mérhető) adat.

¹⁷Meg kell jegyezni, hogy az utóbbi időben a szövegszerkesztő programok gyártói végre elindultak a szabványos megoldások irányába.

¹⁸C. Goldfarb: *The SGML Handbook*. Oxford 1990.

- A szabványnak lehetővé kell tennie a vele kódolt szövegek hálózati cseréjét.

Az SGML jellemzője a descriptív (leíró) jelleg, ellentétben a prescriptív, előíró nyelvekkel. Másik alapvető tulajdonsága a hierarchikus rendszer, fa-szerkezet jelölési mód. A szöveget először is részekre kell bontani, valamilyen hierarchia szerint: az SGML-be alakítás némiképp hasonlít ahhoz a folyamathoz, amikor a *scriptio continuát* felváltotta a tagolt módon írott (értelmezett) szöveg. Az SGML dokumentum tartalmazza egyrészt magát a szöveget, másrészt a szövegre vonatkozó metadatokat, vagyis az SGML-hez tartozó jeleket. Most lássunk egy egyszerű példát, hogyan néz ki ebben a formátumban a TLG adatbázis „Hérodotos kartonja”:

```
<works>
<textgroup projid="tlg0016">
<groupname lang="eng">Herodotus</groupname>
<work lang="grc" projid="tlg001">
<title lang="lat">Historiae</title>
<title lang="eng">Histories</title>
<editioncomments label="Greek text, edd. Scaife et al." projid="dat01">
A new edition collated against the editions of Ph.E. Legrand and C. Hude.
<online local="tlg0016-tólg001-01">
<citation element="div0" label="book">
<citation element="div1" label="chapter"/>
</citation>
</online>
</editioncomments>
</work>
</textgroup>
</works>
```

Az SGML alapvető jelölő elemeit a <> karakterek közé zárva adjuk meg. Egy ilyen egységet minden esetben a </> karaktersorral kell lezárni. A jelölő elemek neve bármi lehet, a dokumentum feldolgozhatósága végett azonban ezeket – lehetőség és cél szerint – egységesítik. A hierarchikus szerkezet lényege, hogy jelölő elemek egymásba ágyazhatók, de mindig a később kezdődőt kell előbb bezárni.¹⁹ A jelölő elemek rendelkezhetnek paraméterekkel, amelyek felvehetnek bizonyos értékeket.²⁰ Az SGML szöveg minden esetben ún. DTD (Document Type Declaration) állomány(ok)hoz kapcsolódik: ezek határozzák meg,

¹⁹Például a <data><auctor>Cornelius Tacitus</data></auctor> forma hibás.

²⁰Pl.: <citation element="div0" label="book">

hogy milyen módon, milyen jelölő elemek használhatók az adott dokumentumban.

Az SGML meglehetősen szigorúan veszi a dokumentum formázottságát. Előírás, hogy a feldolgozó és megjelenítő programok kizárólag a helyesen formázott („well-formed”) dokumentumot fogadják el: a hibákat nem javíthatják, és azok negligálása is tilos. (Ez természetesen csak az SGML struktúra és az SGML jelölők helyességére igaz: a dokumentum tartalmi vagy helyesírási problémái nem jelentenek akadályt.) A formázás megfelelőségét ún. *SGML-parser* (elemző) programok segítségével lehet ellenőrizni.

Mindezek alapján jól látható, milyen előnyökkel rendelkezik ez a szövegtárolási forma. Mindazonáltal egy területen komoly hátránnyal bír az SGML: ilyen formában (szabályosan) nem lehet egymást átfedő hierarchikus struktúrákat megjeleníteni. Például egy dráma szövegében a sorok szerinti és a beszélők szerinti felosztás egyszerre kell, hogy érvényesüljön, miközben ezek tetszőlegesen átfedhetik egymást. A klasszikus auktorok kiadásaiban is előfordul olykor, hogy párhuzamosan többféle szövegbeosztást használnak (Aelius Aristeidés, Arisztotelés).²¹ Természetesen léteznek mindenféle „trükkös” megoldások. Például készíthetünk egy, minden metaadatot tartalmazó, ám szabálytalan SGML-dokumentumot: csupán a feldolgozás/megjelenítés előtt kell megmondani (a dráma eseténél maradván), hogy a soronkénti vagy a szereplők szerinti szövegbeosztásra van szükségünk.

3.3.2. XML – eXtensible Markup Language

Az XML, vagyis az *eXtensible Markup Language* jelentése: bővíthető jelölőnyelv. Az SGML-ből származik, annak egyik részhalmazát takarja. Ugyanis az idők folyamán az SGML-nek számos konkrét alkalmazása született: legismertebb minden bizonnyal a HTML, amely nagy karriert futott be az internet terjedésének köszönhetően. Ám az elemkészlete az idő haladtával elégtelennek bizonyult, és a különböző böngészőgyártó cégek (nem utolsósorban üzletpolitikai okokból) saját elemekkel bővítették. A könnyed használhatóság végett a böngészők eltúrték a rosszul formázott (szabálytalan) HTML dokumentumokat is: a helyzet egyre kaotikusabbá vált. Ekkor (1996-ban) a *World Wide Web Consor-*

²¹C. M. Sperberg-McQueen: Concurrent Document Hierarchies in MECS and SGML. LLC 14(1999) 29–42.; D. Barnard et al.: SGML-Based Markup for Literary Texts: Two Problems and Some Solutions. Computers and Humanities 22(1988) 265–276.

*tium*²² SGML munkacsoportja egy teljesen új megoldáson kezdett dolgozni, az XML-en. Tekintettel 20 éves – sikeres – múltjára és képességeire, az SGML-t választották alapnak, s megfogalmaztak néhány olyan megszorítást vele szemben, amely egyszerűbbé teszi a szükséges eszközök fejlesztését, de követelmény maradt, hogy minden XML dokumentum SGML-konform legyen. Az XML 1.0 ajánlás 1998-ban született meg. Az XML tehát az SGML egyik alkalmazási módozata, ami elsősorban az internetes publikálás szempontjait veszi figyelembe. Épp ezért kell rá tekintettel lennie minden olyan szöveges adatbázisnak, amelyik az interneten is szeretne tartalmával megjelenni.²³

3.3.3. TEI – Text Encoding Initiative

Nyelvészeti és könyvtártudományi szakmai szervezetek által 1988-ban elindított kezdeményezés.²⁴ A TEI projekt célja egy olyan szövegtárolási módszer megalakítása volt, ami descriptív módon jelöli a szöveg logikai struktúráját. Az eredeti elgondolás szerint minden szöveg lineárisan rendezhető egységek hierarchiája (noha maguk az egységek műfaj és szövegfüggőek).²⁵ A nem sokkal korábban szabvánnyá vált SGML megfelelt ezen kritériumoknak, így természetes, hogy a TEI ezt választotta eszközzéül. Így néz ki a TEI–SGML formátumban Thucydides művének első fejezete, a Beta Code karakterkódolási eljárást használva:

```
<request>
<textgroup>tlg0003</textgroup>
<work>tlg001</work>
<ref>1.1</ref>
<edition>dat01</edition>
```

²²<http://www.w3.org>

²³További információ és leírások:

<http://www.w3.org/XML/> és <http://www.w3.org/TR/REC-xml>

²⁴A TEI történetéről és céljairól jó összefoglalás: E. Vanhoutte, An Introduction to the TEI and the TEI Consortium, LLC 19(2004) 9–16. Alaposabb áttekintést nyújt a témában a Computers and Humanities 29-es (1995) évfolyama, ami jórészt a TEI-vel foglalkozik. pl. N.M. Ide, C.M. Sperberg-McQueen, The TEI: History, Goals and Future, Computers and Humanities 29(1995) 5–15. A TEI honlapja a <http://www.tei-c.org> címen található.

²⁵Ezen álláspont hibás voltára hívja fel a figyelmet C. Huitfeldt: Multi-Dimensional Texts in a One-Dimensional Medium. Computers and Humanities 28(1995) 235–241.; cf. C. Huitfeldt: MECS – A Multi-Element Code System.

<http://helmer.hit.uib.no/clus/mecs/mecs.htm>

```

<exemplar/>
</request>
<TEIfrag lang="grc">
<div1 type="chapter" n="1">
<p>
<milestone unit="sentence" n="1"/>
**qoukudi/dhs *)aqhnai=os cune/graye to\n po/lemon tw=n
*peloponnhsi/wn kai *)aqhnai/wn, w(s e)pole/mhsan pro\s a)llh/lous,
a)rca/menos eu)qu\s kaqistame/nou kai\ e)lpi/sas me/gan te e)/sesqai kai\
a)ciologw/taton tw=n progegenhme/nwn, tekmairo/menos o(/ti
a)kma/zonte/s te h)=—san e)s au)to\n a)mfo/teroi paraskeuh=— th=—
pa/sh— kai\ to\ a)/llo *(ellhniko\n o(rw=n cunista/menon pro\s
e(kate/rous, to\ me\n eu)qu/s, to\ de\ kai\ dianouou/menon.
<milestone unit="sentence" n="2"/>
ki/nhsis ga\r au(/th megi/sth dh\ toi=s *(ellhsin e)ge/neto kai\ me/rei tini\
tw=n barba/rwn, w(s de\ ei)pei=n kai\ e)pi\ plei=ston a)nqrw/pwn. ta\ ga\r
pro\ au)tw=n kai\ ta\ e)/ti palai/tera safw=s me\n eu(rei=n dia\ xro/nou
plh=qos a)du/nata h)=n, e)k de\ tekmhri/wn w(=n e)pi\ makro/taton
skopou=nti/ moi pisteu=sai cumbai/nei ou) mega/la nomi/zw gene/sqai
ou)/te kata\ tou\s pole/mous ou)/te e)s ta\ a)/lla.
</p>
</div1>
</TEIfrag>

```

Ez a szabványos forma lehetővé teszi, hogy könnyedén alkothassunk olyan kereső és megjelenítő programokat, amelyek megengedik e szövegek hatékony kezelését a számítástechnikában járatlan felhasználók számára is.

3.3.4. DocBook XML

A DocBook XML formátum olyan általános dokumentumformátum, melyet a kilencvenes évek eleje óta használnak általános témájú dokumentumok és technikai leírások tárolására. A formátumot támogatják a linuxos fejlesztői közösségek, valamint kereskedelmi és nyílt forrású szoftverek sora. Jelenleg az OASIS nonprofit alapítvány kezeli. Nyílt, jól dokumentált szabvány, élénk fejlesztői közösséggel.

A DocBook XML minden olyan előnnyel rendelkezik, amivel az XML dokumentumok általában: logikus szerkezeti felépítés, gép által értelmezhető, feldolgozható, valamint platform- és nyelvfüggetlen, testre szabható, bővíthető. Egyfajta alternatívája a TEI formátumnak a szöveges adattárolásban.²⁶

²⁶További információ és leírások: *N. Walsh – L. Mueller: DocBook: The Definitive Guide.* O'Reilly 1999.; <http://www.docbook.org>

4. Internetes keresőprogramok, böngészés, értékelés

4.1. Az Internet alapjai

1969-ben valóságos forradalmi esemény történt az emberi kommunikáció történetében: a Kaliforniai Egyetem Los Angelesi tagozata (UCLA) és Stanford Kutatóintézet (SRI) egy-egy számítógépe között megtörtént az első hálózati kommunikáció.²⁷ Az eseményt követően 1970-es és 1980-as évektől megkezdődött a különféle hálózatok kiépülése, amely radikálisan átalakította az emberi kommunikációt, a tudományt és rányomta bélyegét mindennapi életünkre. Amikor Internetről, vagy magyarul világhálóról beszélünk, akkor nem valamiféle egységes zárt láncról van szó, ahol sok millió kisebb-nagyobb számítógép van egymáshoz kapcsolva, melyek kommunikációt folytat(hat)nak egymással, hanem különféle egymástól függetlenül kialakított hálózatok kapcsolatáról. A hálózatok alapötlete – annyi más fejlesztéshez hasonlóan – a hadsereg igényeire vezethető vissza. A szovjet rakétafegyverek megjelenésével megszűnt az Egyesült Államokat két világháborúban is védelmező óceánpajzs, szükségessé vált a felkészülés egy addig ismeretlen hadviselésre: meg kellett védeni az országot egy totális szovjet rakétatámadástól. A cél egy olyan decentralizált védelmi rendszer kiépítése volt, amelynek egy része túlélhet egy atomcsapást, egyszerűen válaszcsapást mér a Szovjetunióra. Ez a program volt az ARPA (Advanced Research Project Agency), melynek feladata a megfelelő hálózat kiépítése volt, ebből született meg 1969-ben az ARPANET, amelybe a hadsereg mellett egyetemek és kutatóintézetek is bekapcsolódtak. A hálózati fejlesztések polgári célú felhasználása és az 1980-as években a személyi számítógépek széles körű elterjedése következtében valóban „*robbanásszerű*” fejlődés következett be az emberi kommunikációban. Az alábbi adatsor a hálózatba kötött számítógépek számának alakulását mutatja be az 1970-es évektől napjainkig.

1975 – 15 gép
1991 – fél millió
1992 – 1 millió

²⁷ Castells, Manuel: *Az Internet-galaxis*. (Ford. Komáromyné Várady Ágnes) Network TwentyOne, Budapest, 2002. 20-1.

1994 – 2 millió
1996 – 10 millió fölött
1999 – 50 millió
2000 – 100 millió²⁸

A különféle típusú számítógépek és operációs rendszerek között az információ megosztását a TCP/IP protokoll teszi lehetővé. Ez biztosítja a bejelentkezést egyik számítógépről egy másik távoli gépre, valamint folyamatos online kapcsolat fenntartását, fájlok átmásolását, valamint levelezési rendszerek futtatását.

A Web a World Wide Web rövidítése, amit magyarul a legtöbben világhálónak neveznek. Ez a világ különböző pontjain lévő számítógépek egymással összekapcsolt különféle formátumú dokumentumainak hálózata. A Web kommunikációs alapját az Internet képezi, amely több egymással összekapcsolt hálózatból áll.

A különféle dokumentumtípusok megjelenítéséhez fontos az **URL (Uniform Resource Locator)**, amely egy egységes dokumentum-meghatározó rendszer elnevezése. Ez jelenti az Interneten található objektumok elérési útját, vagy egyszerűbben fogalmazva a címét. Az URL három részből áll:

1. **Protocol**, vagyis az objektum elérési módja.
2. **Hostname**, vagyis az objektumot tartalmazó számítógép domain neve.
3. **Pathname**, vagyis az objektum elérési útja az előbb leírt számítógépen belül.

A legfontosabb protokollok: **file, ftp, http, gopher, telnet, news** és **mailto**.

A **file** protokollt a cliens számítógépen található dokumentumok betöltésénél használjuk, amikor hálózati kapcsolat nélkül, a saját számítógépünkön található dokumentumot nézünk meg. Pl.: *file:///C:/dokumentumok/bonlap.html*. A file protokoll esetében a három backflash (/) az összes meghajtó gyökerét (ez ebben a példában a 'C' meghajtó). A Windows operációs rendszerekben a meghajtó betűjele után az ún. pipe karakter '|' következik, majd az alkönyvtárak, amelyeken belül a keresett dokumentum található.

Az **ftp (File Transfer Protocol)** magyarul 'fájl átviteli protokoll'. Az ftp segítségével egy hálózatba kötött számítógépről egy másik számítógépre vihetünk át adatokat. Az ftp vitathatatlan előnye, hogy gyorsabb minden más átvitelhez képest és nagyméretű fájl-okat is gyorsan fel-, illetve letölthetünk a segítségével.

²⁸ A becslésekhez vö. Bócz Péter - Szász Péter: *A világháló lehetőségei. Interaktív Weblapok készítése*. Computerbooks, Budapest, 1998. 1;

A **http (HyperText Transfer Protocol)** protokoll segítségével tudják a különféle böngészők megjeleníteni a html és egyéb dokumentumokat. A következő példával szemléltethetjük egy http protokollt tartalmazó URL-cím felépítését: **http://www.unideb.hu**

A **http://** előtag jelzi a böngészőnek, hogy egy http-oldalt talált, a 'www.unideb.hu' az ún. hostname, melyből a 'www' azt jelzi, hogy egy a World Wide Web-hez csatlakozó számítógéphez csatlakozunk, az 'unideb' a domain-név, a 'hu' pedig azt jelzi, hogy egy magyarországi számítógépre csatlakozunk. A **html (hypertext markup language)** különleges jelöléseket használó nyelv, amellyel hypertext hivatkozásokat tartalmazó Web-dokumentumokat készíthetünk. A html nem programozási nyelv, csak olyan szabályok összessége, amelyet a Web-dokumentumok formázásához használhatunk.

A **gopher:** A 'www' elődje, amely azonban csak szövegek megjelenítését tette lehetővé. Ma már nem használatos.

A **telnet** segítségével egy távoli számítógépre jelentkezhetünk be. Az 'ftp'-hez hasonlóan a bejelentkezéshez szükségünk van azonosítóra (hostname) és jelszóra (password). A telnet lehetővé teszi az adatátvitelt, valamint az elektronikus levelezést, úgy, hogy egy távoli gép erőforrásait használjuk.

A **mailto** a beépített, vagy külső levelezőprogramokba (pl. Microsoft Outlook) való közvetlen átlépést teszi lehetővé.

A **news** protokollal egy 'usenet' hírcsoportra hivatkozhatunk. A böngészők többnyire egy hírolvasó programot indítanak el a hírcsoport böngészéséhez.

4.2. A böngészők

A böngészők speciális programok, amelyek megkeresik, letöltik és megjelenítik a Weboldalakat. A böngészőknek több fajtája van Windows és Linux operációs rendszerekre, ezeken kívül vannak speciális szöveges böngészők, amelyeket elsősorban a Unix operációs rendszerben használnak. A böngészők értelmezik a webes szabványokat, felismerik a letöltött fájlban szereplő szabványos kódokat. Mivel ma már számos böngésző-technológia létezik, érdemes a Weboldalt több böngészővel letölteni, mivel elképzelhető, hogy böngészőnk nem ismeri fel a nem szabványos kódokat. A weboldalakat a készítőik ugyanis mindig egy vagy több böngészőre, meghatározott futtatási környezetre (pl. felbontás) optimalizálják oldalukat, ezért fordulhat elő, hogy ugyanaz a dokumentum nem ugyanúgy néz ki, illetve működik különböző böngészőkben. (Így pl. egy az oldalon található mozgó objektum betöltéséhez Flash-re, vagy JavaScript-re van

szükségünk. Ebben az esetben a böngészők többnyire azonnal felajánlanak valamilyen letölthető segédprogramot.)

Jelenleg az alábbi böngészők a legelterjedtebbek Windows operációs rendszeren: **Microsoft Internet Explorer, Mozilla, Mozilla Firefox, Netscape, Opera**; Linux operációs rendszeren a **Konqueror** és MacOS operációs rendszeren pedig a **Safari**

(<http://www.apple.com/support/downloads/safari.html>) böngésző.

A böngészők általánosan lehetővé teszik teljes Weblapok letöltését, a Weblapokon található dokumentumok, képek, filmek, hangok letöltését. A letöltéshez vagy eleve jelzik, hogy pl. egy dokumentum letölthető, vagy rákattintunk a linkre, illetve ha az objektumra (pl. képre) az egér jobb gombjával és kiválasztjuk a 'save as/ment mint' menüpontot. A böngészők fontos elemét jelenti a Böngészőszáv, ezzel majd részletesen foglalkozunk a különféle böngészők bemutatásakor.

Internet Explorer

(<http://www.microsoft.com/windows/ie/default.msp>)

A Windows operációs rendszer része, a felhasználók túlnyomó többsége ezt használja szörfözéshez. Jelenleg futó leggyakoribb változatai az 5.0, 5.5 és 6.0-ás verzió, de már elérhető a 7.0-ás bétaverziója is.

Netscape, (<http://www.netscape.com>)

Az Internet első időszakában (az 1990-es években) a legelterjedtebb böngésző volt a Netscape Navigator. Mivel nem tartozik egyetlen operációs rendszerhez sem, ezért mára már messze elmaradt vetélytársaitól. Legújabb változata a Netscape 7-es változat.

Mozilla, Firefox (<http://www.mozilla.org>)

A Netscape gecko nevű böngészőmotorára épített böngészők, amelyek minden operációs rendszeren használhatók.

Opera (<http://www.opera.com>)

Norvég tervezésű böngészőprogram, amely szinte minden operációs rendszeren fut. Vetélytársaihoz képest egyszerű felülettel rendelkezik, gyorsasága és kiegészítő funkciói révén méltó vetélytársa lehetne a többi böngészőnek. Magyar nyelvű változata nincs.

Konqueror (<http://www.konqueror.org/>)

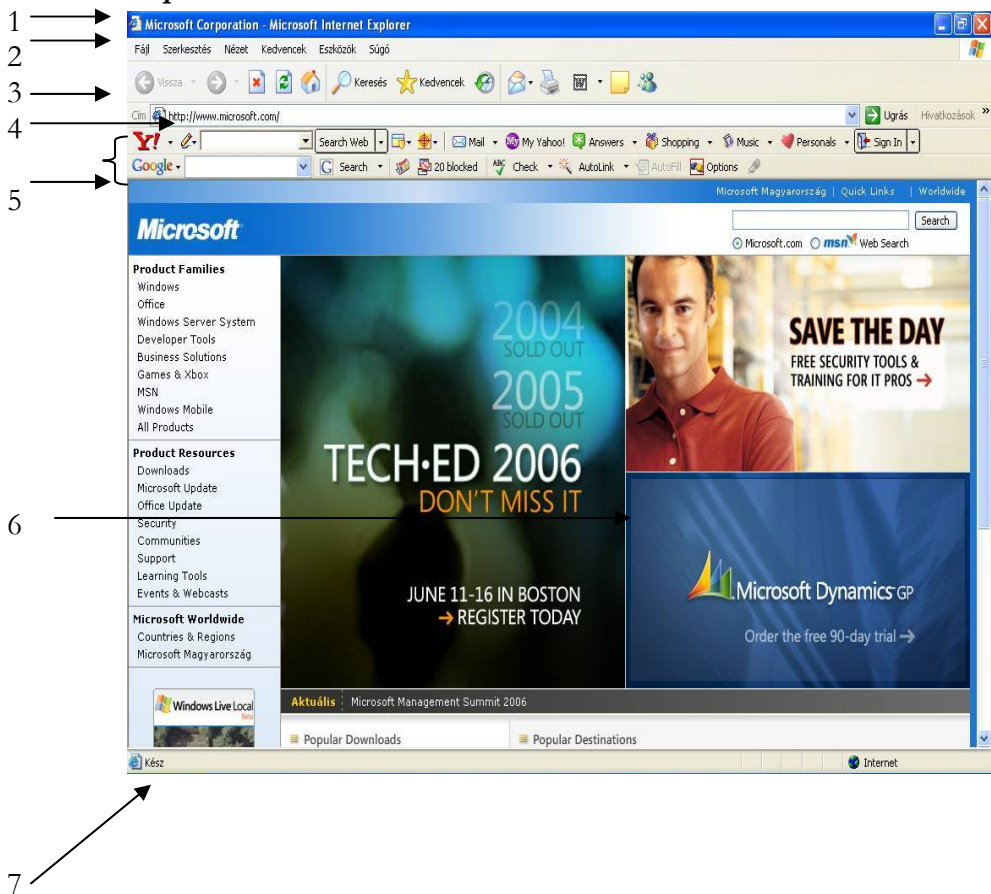
Unix és Linux operációs rendszerekre fejlesztett böngésző, file manager, stb., melyet a KDE grafikus környezetre fejlesztettek ki.

A fenti böngészők különféle változataihoz, a fenti böngészőmotorok felhasználásával létrehozott alternatív böngészőkhöz és más böngészőtípusokhoz lásd a Yahoo Directory megfelelő oldalát:

[http://dir.yahoo.com/Computers_and_Internet/Software/Internet/World Wide Web/Browsers](http://dir.yahoo.com/Computers_and_Internet/Software/Internet/World_Wide_Web/Browsers)

A továbbiakban nézzük meg a három legjelentősebb böngésző szerkezetét és ismerjük meg az ezekkel kapcsolatos legfontosabb alapfogalmakat. Nem célunk a böngészők teljes bemutatása, hiszen mindegyik böngészőhöz részletes ismertető található a fejlesztők honlapján.

Internet Explorer 6.0

1. Title, vagy névmező: Itt található a letöltött honlap címe.

2. Menüpontok: Az egyes menüpontok alatt további almenüpontok találhatók.

3. Szokásos gombok: Itt találhatóak a navigáláshoz szükséges legfontosabb ikonok: vissza (a böngésző visszaugrik az előző oldalra), előre (a böngésző viszszalép), leállítás (a böngésző leállítja a honlap betöltését), frissítés (a böngésző újra letölti a honlapot), kezdőlap (a böngésző az alapértelmezett honlapra ugrik), állj (a böngésző leállítja a letöltést), stb.

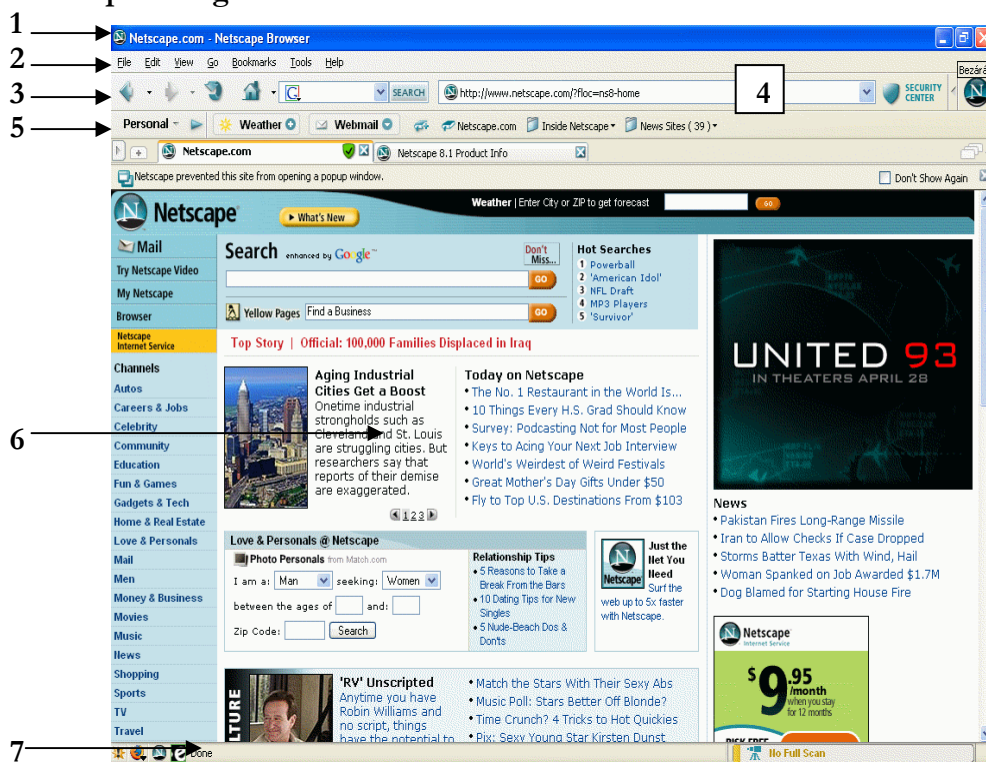
4. URL: A honlap www-címe.

5. Személyes eszköztár: Itt saját magunknak választhatunk ki további eszközöket.

6. Munkaterület: Ezen a helyen jelenik meg maga a letöltött oldal.

7. Állapotsor: Itt láthatjuk, hogy a böngésző a keresés milyen fázisában tart. Jelen esetben pl. 'Kész', vagyis a honlap letöltve.

Netscape Navigator 8.1

1. Title, vagy névmező: Itt található a letöltött honlap címe.

2. Menüpontok: Az egyes menüpontok alatt további almenüpontok találhatók.

3. Szokásos gombok: Itt találhatóak a navigáláshoz szükséges legfontosabb ikonok: vissza (a böngésző visszaugrik az előző oldalra), előre (a böngésző visszalép), leállítás (a böngésző leállítja a honlap betöltését), frissítés (a böngésző újra letölti a honlapot), kezdőlap (a böngésző az alapértelmezett honlapra ugrik), állj (a böngésző leállítja a letöltést), stb.

4. URL: A honlap www-címe.

5. Személyes eszköztár: Itt saját magunknak választhatunk ki további eszközöket.

6. Munkaterület: Ezen a helyen jelenik meg maga a letöltött oldal.

7. Állapotsor: Itt láthatjuk, hogy a böngésző a keresés milyen fázisában tart. Jelen esetben pl. 'Done', vagyis a honlap letöltve.

Opera

1. Title, vagy névmező: Itt található a letöltött honlap címe.

2. Menüpontok: Az egyes menüpontok alatt további almenüpontok találhatóak.

3. Szokásos gombok. 3a. Új lap megnyitása, korábban letöltött oldalak névmezője.

3b. Navigáláshoz szükséges ikonok: vissza (a böngésző visszaugrik az előző oldalra), előre (a böngésző visszalép), leállítás (a böngésző leállítja a honlap betöltését), frissítés (a böngésző újra letölti a honlapot), kezdőlap (a böngésző az alapértelmezett honlapra ugrik), állj (a böngésző leállítja a letöltést), stb.

4. URL: A honlap www-címe.

5. Munkaterület: Ezen a helyen jelenik meg maga a letöltött oldal.

6. Állapot: Itt láthatjuk, hogy a böngésző a keresés milyen fázisában tart.

4.3. Internetes keresőprogramok, böngészés, értékelés

A keresőprogramok segítségével kereshetjük meg az Interneten található információk közül a számunkra szükségeseket. A keresőket három csoportba oszthatjuk: tematikus, vagy könyvtár jellegű (*directory*), és felderítő jellegű (*crawler-based*) keresők. A fizetett hirdetésen alapuló (*paid listing*) keresőkkel jelen esetben nem foglalkozom.

Tematikus vagy **könyvtár jellegű keresésnél** a Weblapokon található címszavak (*Directory*) között lehet egyre szűkebb területek honlapyűjteményeiben keresni. Ezeket a könyvtárakat emberek állítják össze, speciális szempontok alapján. Többnyire jelentkezni lehet a könyvtárba való felvételre, a jelentkezést követően pedig a könyvtár-Weblapot kezelő csoport egy tagja megvizsgálja a bejelentett Weblapot és ha a könyvtár számára értékesnek találja, akkor felveszi a listára. Például a *Google* kereső <http://directory.google.com> cím alatt elérhető címtárában speciális szempontok alapján gyűjtöttek össze honlapokat a világhálóról. Itt például *Science > Social Sciences > Linguistics > Historical Linguistics*, vagy *Science > Social Sciences > History*, vagy *Science > Social Sciences > Archaeology* tárgyszavakon belül találhatunk ókorral kapcsolatos fogalmakat. Valamelyik csoportot kiválasztva megjelölhetjük, hogy a kereső csak azon a csoporton belül keressen. A tematikus keresőprogramoknál általános probléma, hogy eleve egy valamilyen szempontok alapján megszürt honlapyűjteményből válogathatunk, ráadásul sok esetben ezek frissítése nem kellő és elegendő mértékű gyakorisággal történik, ami eleve csökkenti ezeknek a lapoknak az értékét.

A **szabadszavas keresőprogramok** egy speciális **keresőrobot** segítségével a Weboldalakat végigböngészve kulcsszavak, illetve kereső kifejezések

alapján összegyűjtik azokat a honlapokat, amelyek a keresett kifejezést tartalmazzák. A keresőrobotok algoritmusokat, vagyis speciális szabályrendszereket használnak, ezek alapján döntenek el, hogy a talált oldalak megfelelnek-e a keresett kulcsszónak, vagy kifejezésnek. A keresőrobot elsőként feltérképezi az oldalt, valamint a linkeken keresztül az oldalhoz kapcsolódó oldalakat és ezekről visszajuttatja a keresőhöz a találatokat. A kereső a keresőrobot információi alapján indexeli a Weboldal tartalmát. Ennek az index-adatbázisnak a segítségével tart egy keresés csupán néhány másodpercig a keresőkön, mivel valójában már sok ezer keresés történt az általunk keresett kifejezésre. A keresőrobot ugyanakkor a keresések gyakorisága alapján akár naponta is újraindexeli a legkeresettebb Weblapokat (míg a kevésbé használtakat csak ritkábban), ezért fordulhat az elő, hogy egy-egy keresésre változó mennyiségű találatot kapunk, ha rendszeresen böngésszük a világhálót. Egy új honlapot a keresőrobot csak akkor talál meg, ha egy már korábban feltárt oldalról link mutat rá, vagy pedig értesítjük a keresőt az új honlapról (pl. a Google-nél a

<http://www.google.com/addurl/?continue=/addurl>

címen tehetjük ezt meg).

A régebbi keresőprogramoknál és még néhány mai keresőprogramnál is a találati hely a Weboldal tartalmától függött. Ezek azt vizsgálták, hogy a Weblap tervezője milyen címet adott a lapjának, illetve, hogy milyen szavak fordultak elő a Weblapon. Ez azonban a Web fejlődésével hamarosan zűrzavart okozott, hiszen üzleti szempontok miatt mindenki igyekezett minél jobb helyezést elérni egy-egy találati listán.

A mai keresők inkább speciális index-háttéradatbázisok alapján dolgoznak, melyeket folyamatosan frissítenek és speciális szabályok alapján döntenek el a találati lista sorrendbe állítási rendjét. A Google elsőként alkalmazta a honlapok rangsorolását a bejövő linkek alapján, vagyis a keresőprogram azt is figyeli, hogy milyen más honlapokon hivatkoznak az általunk keresett oldalra (vagyis gyakorlatilag minden hivatkozás egy-egy szavazat a honlap mellett).

Mivel a keresőprogramok különféle elven működnek nem tudják feldeírni az egész világhálót, csupán annak egy részét. Ha például a legjelentősebb nemzetközi és magyar keresőprogramokkal rákeresünk egy általános kifejezésre, akkor hatalmas különbséget láthatunk a találati listák között.

Keresés a 'history' kifejezésre	
Keresőprogram	Találatok száma
AlltheWeb	982.000.000
Altavista	1.070.000.000
Ask Jeeves	254.540.000
Google.com	4.050.000.000

MSN Search	234.614.363
Origo	111.543.273 (a teljes Weben) 27.173 (a magyar Weben)
Yahoo	1.080.000.000

Keresés a 'történelem' kifejezésre	
Keresőprogram	Találatok száma
AlltheWeb	650.000
Altavista	1.500.000 (vegyesen history és történelem)
Ask Jeeves	6.200
Google.com	6.380.000
MSN Search	223.252
Origo	116.577 (a teljes Weben) 114.693 (a magyar Weben)
Yahoo	1.500.000

Még az Origo találati száma is óriási munkát jelentene ha valóban valamennyi találatot végig szeretnénk böngészni. Természetesen ilyen általános kulcsszóra mint a history/történelem nem érdemes keresni, ennél lényegesen érdekesebb eredményt kapunk ha egy valódi történelmi résztémára keresünk rá. Amikor ugyanis a világhálón keresünk többnyire nem egy szóra, hanem kettő, vagy annál több szóból álló kifejezésre, vagy névre keresünk. Ekkor a keresőprogramok nemcsak a kifejezésre, hanem a kifejezés egyes elemeire is keresnek (pl. a 'magyar történelem' esetében külön keresnek a 'magyar' és a 'történelem' szavakra), és ezt követően rangsorolják az oldalakat úgy, hogy a találati listán a pontos kifejezést tartalmazó honlapok állnak. Mivel a találati lista második része felesleges (hiszen a magyar és történelem szavak többféle szóösszetételben helyezkedhetnek el), ezért szűkíteniünk kell a keresést.

Ehhez különféle keresőfeltételeket adhatunk meg.

- *AND*, vagy *Space (szóköz)*: És művelet: akkor használjuk, ha azt szeretnénk, hogy a keresett kifejezés mindegyik eleme szerepeljen a honlapon.
- *+*: *Pontosítás* művelet. A + jel csak a pontos kifejezésre keres (ezt akkor érdemes használni ha a keresendő kifejezés szóközt is tartalmaz).

- -: *Tagadás* művelet. A - jel kizárja a kifejezés egyik elemét a keresésből (pl. a '*magyar történelem -őstörténet*' szűkítésnél kizárjuk az őstörténetet a keresésből).
- OR: *Vagy* művelet. Akkor használjuk, ha a keresett oldalakon a kifejezésben szereplő szavak valamelyikét szeretnénk látni.

Nézzünk tehát egy komoly keresést. Keressünk rá a Cannae-i csatára a második pun háborúban. A '*Battle of Cannae*' és a '*Battle Cannae*' egyenértékű egymással, ugyanis a keresők nem foglalkoznak az ún. 'stop' szavakkal (pl. 'a, an, of' az angolban; 'a, az, egy' a magyarban).

Keresés a 'Battle of Cannae' kifejezésre	
Keresőprogram	Találatok száma
AlltheWeb	65.500
Altavista	80.400
Ask Jeeves	18.300
Google.com	167.000
MSN Search	18.376
Origo	7.989 (a teljes Weben) 3 (a magyar Weben)
Yahoo	83.400

Látható, hogy még ennél a viszonylag pontos keresésnél is hatalmas adatmennyiséggel állunk szemben, a keresők azonban igyekeznek egyfajta szempontrendszer alapján csoportosítani a találatokat. Ekkor lehetnek érdekesek a fentebb már említett szűkítő jelölések. Ha pl. a Cannae-i csatában P. Cornelius Scipio (a későbbi Africanus) szerepére vagyunk kíváncsiak, akkor további szűkítést végezhetünk. "battle of cannae" + "cornelius scipio" keresésnél már csak 702 találatot kapunk, "battle of cannae" + "p. cornelius scipio" keresésnél pedig már csak 158-at. Érdekes tehát minél szűkebb keresési feltételeket megadni.

* * *

A Google

<http://www.google.com> (magyar Google: <http://www.google.co.hu>)
(letöltve: 2006. április 28.)

Jelenleg piacvezető keresőprogram. A korábban tárgyalt keresési szempontok mellett a Google további szempontokkal igyekszik a kereséseknél a lehető legpontosabb keresést megvalósítani. Ennek egyik eleme a *kulcsszó-sűrűség* vizsgálata, vagyis az, hogy a keresett szó hányszor fordul elő a vizsgált Weblapon. A

következő elem a belső linkek vizsgálata, amelynél a robot azt vizsgálja, hogy milyen hasonló Weblapokhoz vezet a feltárt Weblap. A Google-robot legfontosabb értékmérő szempontja a keresett oldalra mutató külső linkek száma, amelyet *oldal-értéknek* (*page rank*) neveznek. Ez tulajdonképpen a keresett oldal népszerűségének vizsgálata, hiszen ha egy oldalra sokan hivatkoznak (vagyis a Google-robot bejövő linket talál), akkor a keresett oldal nyilván fontos információkat tartalmaz.

A Google jelenleg 106 nyelven és dialektusban, országonként testreszabott változatban lehet elérni. A különféle változatok az alábbi oldalon választhatók: http://www.google.sk/language_tools?hl=hu.

További előny, hogy a *Google* nemcsak a(z) *(X)HTML* formátumú honlapokon keres, hanem többek között az alábbi formátumokban is: Adobe Portable Document Format (*PDF*), Microsoft Excel (*xls*), Microsoft PowerPoint (*ppt*), Microsoft Word (*doc*), Rich Text Format (*rtf*), Text (*ans*, *txt*). A további formátumokat lásd az alábbi oldalon:

http://www.google.co.hu/intl/hu/help/faq_filetypes.html.

A *Google* puritán keresőfelületén túl lehetőséget nyújt *Speciális keresésre* is. Itt a fent már említett keresőfeltételek (és, pontosítás, tagadás, vagy műveletek) mellett megadhatjuk még az alábbi feltételeket: a keresett lapok nyelve, a keresett lapok fájl-formátuma, a keresett lapok frissítésének dátuma (bármikor, elmúlt 3 hónapban, elmúlt 6 hónapban, a múlt évben), a keresett kifejezés előfordulási helye a honlapon (a lapon bárhol, a lap megnevezésében, a lap szövegében, a lap Webcímében, a lapra mutató hivatkozásban), valamint kiszűrhetünk különféle tartományokat (pl. *.org*, vagy *.com* végződéseket). Ha a *Google* nyitóoldalán a *Google Search/Google keresés* gomb helyett az *I'm Feeling Lucky/Jó napom* van gombra kattintunk akkor a *Google* automatikusan a találati lista első találatát nyitja meg.

A *Google* történetéhez ld.

<http://www.google.com/corporate/history.html>,

Google-statisztikák, újdonságok a <http://www.google.com/press/> címen.

AlltheWeb

<http://www.alltheweb.com> (letöltve: 2006. április 28.)

Az *AlltheWeb* böngésző a *Google*-hez hasonlóan egyszerű keresőfelülettel rendelkezik, csak angol nyelvű változata van. A *Google*-hez hasonlóan több kulcsszóra képes egyszerre keresni: ha mindenféle nyelvtani egyeztetés nélkül tetszés szerint begépelünk egy szókapcsolatot (pl. *Hungary History 1848*), akkor az *AND* (és) műveletet a kereső magától értelmezi és a szókapcsolatot gyakorlatilag egységes kifejezésként vizsgálja. Jelen esetben Magyarország történelmével (1848-ban) kapcsolatos oldalakat keres.

Az AlltheWeb a Google-hez hasonlóan felajánlja a gyakorlott keresést (*Advanced Search*). Kereshetünk egy szóra, szókapcsolatra, pontos kifejezésre, használhatjuk az *AND/OR/NOT* keresőfeltételeket, kiválaszthatjuk, hogy milyen nyelvű oldalakon keressen a kereső, megszabhatjuk, hogy milyen végződéssű oldalakon keressen, milyen formátumú dokumentumokat, valamint megjelölhetjük, hogy milyen időszakokban keletkezett oldalakat keressen.

Az AlltheWeb rendelkezik saját hír- (News), kép- (Picture), video- és hangfelvételkeresővel (Audio).

Yahoo

<http://www.yahoo.com> (letöltve: 2006. április 28.)

A Google mellett a második legpontosabb keresőprogram. Az 1994-ben indított Yahoót eredetileg tematikus katalógusnak tervezték, amely mára hatalmas általános webes szolgáltatást nyújtó honlappá nőtte ki magát. A szabadszavas keresés mellett például ingyenes email-fiókot nyithatunk (*Yahoo Mail*), beszélgethetünk (*Yahoo Messenger*), zenét hallgathatunk és tölthetünk le (*Yahoo Music*), vagy vásárolhatunk. Bár a *Yahoo*-nak nincs a *Google*-hez hasonló magyar nyelvű kezelőfelülete, a program azonban lehetővé teszi a magyar nyelvű oldalakra való keresést.

Az **Origo** portál *vizsla24.hu* szabadszavas keresője (**<http://www.vizsla24.hu>**) a Yahoo adatbázisának felhasználásával működik.

AltaVista

<http://www.altavista.com> (letöltve: 2006. április 28.)

A Yahoo adatbázisát felhasználó keresőprogram. haladó keresőknek szintén a Yahoo-hoz hasonló keresőfelületet kínálnak

<http://www.altavista.com/Web/adv> cím alatt.

MSN Search

<http://search.msn.com> (letöltve: 2006. április 28.)

A Microsoft MSN portáljának keresőszolgáltatása, amely magyar nyelvű kezelőfelülettel és magyar nyelvű oldalakra való szűkítési lehetőséggel rendelkezik. Az egyszerű kezelőfelület betöltése után a *Settings* menüpontra kattintva kiválaszthatjuk a kezelőfelület nyelvét, megszabhatjuk a találati lista megjelenítésének részleteit, megszűrhetjük a kereséseket tartalom (pl. szexuális, vagy üzleti célú honlapok megszűrése) alapján és kiválaszthatjuk, hogy milyen nyelvű honlapokat szeretnénk keresni.

AskJeeves

<http://www.ask.com> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Külföldi honlapok gyűjtéséhez használható keresőprogram, nincs magyar nyelvű kezelőfelülete és nem lehet leszűkíteni a keresését magyar nyelvű honlapokra.

A fenti keresők különféle változataihoz, az említett keresőmotorok felhasználásával létrehozott keresőkhöz és más keresőtípusokhoz lásd a Yahoo Directory megfelelő oldalát:

[http://dir.yahoo.com/Computers and Internet/Internet/World Wide Web/Searching the Web/Search Engines and Directories/](http://dir.yahoo.com/Computers_and_Internet/Internet/World_Wide_Web/Searching_the_Web/Search_Engines_and_Directories/)

5. Adatvédelem, adatbiztonság

5.1. Alapelvek

A számítógép helyi és hálózati alkalmazásával kapcsolatban is igaz, hogy a legnagyobb értéket nem a hardver és a rajta működő szoftver, hanem az információk jelentik. A hardver és a programok pótlása, újratelepítése egyszerűen megoldható, „pusztán” anyagi kérdés. Az elveszett információk azonban sokszor egyáltalán nem pótolhatók. Az átlagos felhasználó sokszor azt is katasztrófa-ként éli meg, ha több napos vagy hónapos munkájának szellemi terméke (pl. reklámterv, szakdolgozat, tanulmány, kutatási eredmény stb.) semmisül meg, vagy válik használhatatlanná. Különösen nagy károkat okozhatnak a nagy központi vagy kimelt fontosságú anyagokat tartalmazó adatbázisokban bekövetkező esetleges sérülések. Az adatbiztonság első és legfontosabb alapelvének tekinthető, hogy az adatok védelméről mindig preventív, megelőző jelleggel kell gondoskodni. Amikor bekövetkezik a baj, akkor a beavatkozás általában már csak a károk enyhítésére alkalmas.

Az adatvédelem kérdésköre természetesen más hangsúlyt kap az egyéni felhasználók, a rendszergazdák, a magán- és az üzleti szféra körében. Az otthoni felhasználó számára elég lehet egy jól karbantartott víruspajzs és egy jelszó, egy sok felhasználós vállalati hálózat üzemeltetője számára azonban ennél sokkal összetettebb biztonsági megoldásokra van szükség. Létezik ugyanakkor néhány olyan alapelv, amelynek követése felhasználói környezettől függetlenül szükséges a megfelelő biztonsági szint eléréséhez.

1. Jobb félni, mint megijedni. A biztonság érdekében a legtöbbet a megelőzés és az adatvesztés kockázatának minimalizálásával tehetjük.
2. Tökéletes biztonság nincs. A téves biztonságérzet növeli az adatvesztés kockázatát. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a legkiterjedtebb megelőző intézkedések ellenére is történhet baj. Ha ezzel tisztában vagyunk, fel is tudunk készülni rá. Nincs feltörhetetlen adatvédelmi rendszer, mint ahogy nincs feltörhetetlen gépjármű sem. Nem mindegy azonban, hogy ez mennyi időbe telik, és az elkövető számára mekkora kockázatot jelent.
3. A kényelem és a biztonság egymást gyengítik. A biztonság növelése minden területen kényelmetlenségekkel jár, ennek elviselése azon-

ban csekély ár ahhoz képest, amekkora veszteséget a bekövetkező adatvesztés eredményez.

4. Az arányosság elve. Az adatvédelem mértékét a veszélyforrások felmérése és a védendő adatok jellege alapján kell meghatározni.
5. A kapkodás sosem vezet jóra. Az adatvédelemben is fontos a tervszerűség, amely egyaránt vonatkozik a megelőzésre és a bekövetkezett problémák kezelésére. A számítógépen tárolt adatokra nézve egy kapkodó felhasználó még egy profi crackernél is nagyobb veszélyt jelent.
6. A legnagyobb veszély a fel nem ismert veszély. A világ legtöbb számítógép-használójának jóval több félnivalója van az áramszünettől, mint egy crackertámadástól, ezért többet jelenthet számára egy szünetmentes tápegység beszerzése, mint megannyi tűzfal és támadásfigyelő program telepítése.
7. A megfelelő adatvédelmi stratégia még nem feltétlenül paranoia. Sokan kényelmetlenül érzik magukat, ha barátjukra, családtagjukra, közvetlen kollégájukra mint az adatbiztonságot veszélyeztető tényezőre gondolnak. Az ugyanakkor természetes, hogy nem feltétlenül avatjuk be őket rögtön minden tervünkbe, nem osztjuk meg velük minden gondolatunkat. Miért kellene így tennünk a jelszavunkkal, PIN kódunkkal, fájljainkkal?

5.2. Veszélyforrások

A hatékony adatvédelem elsődleges feltétele a veszélyforrások felmérése. A számítógépes adatok elveszésének technikai és emberi tényezői egyaránt lehetnek. A technikai kockázatok között a leggyakoribb talán a tápellátás zavarai miatt bekövetkező adatvesztés. Már igen rövid áramszünet vagy feszültségingadozás is az operatív memória tartalmának törlődéséhez vezethet, a túlfeszültség pedig a számítógép alkatrészeinek fizikai sérülését is előidézhetheti. Az ilyen jellegű hibák ellen a szünet mentes tápegység használata jelenti a legjobb védekezést. Az információvesztést különböző természeti jelenségek (villámcsapás) és káresemények (tűzkár, vízkár) is okozhatják. A károk enyhítését jelentheti, ha a számítógépen tárolt fontos állományoknak van fizikailag elkülönített helyen (pl. máshol működő számítógépen, szerveren, máshol tárolt adathordozón) létező másolata. Technikai kockázatot jelent a számítógép valamely alkatrészének

meghibásodása, amelyek közül különösen a tápegység és a winchester hibái járhatnak súlyos következményekkel.

A veszélyforrások nagyobb és súlyosabb csoportját az emberi tényezők jelentik. Ezek között elsősorban az emberi figyelmetlenséget lehet megemlíteni. Értékes adatok törlése vagy felülírása következhet be a felhasználó figyelmetlensége miatt. A kettő közül az utóbbi a súlyosabb, mert a „csak” törölt adatok fizikailag még léteznek, mindössze tárolásuk helye válik felülírhatóvá. Amennyiben a kijelölt tárhely felülírása megtörténik, a korábban ott tárolt adatok végleg elvesznek. Klasszikus esetnek számít, amikor a felhasználó figyelmetlenségéből valamely állományt annak egy korábbi változatával ír felül. A program- és munkafájlok nem elkülönített kezeléséből adódhat, hogy tévedésből valamely program működéséhez szükséges állomány kerül törlésre. A téves törlések megelőzése érdekében a legtöbb program rákérdez a felhasználó szándékára, a törlési parancs megerősítését várja el. Ez a szolgáltatás sok esetben kikapcsolható, ám ez a lehetőség alaposan megfontolandó. Vannak olyan operációs rendszerek és alkalmazások, amelyekben külön biztonsági szintet jelent, hogy a törölt állományok lényegében csak egy másik mappába (lomtár, trash stb.) kerülnek, és csak az innen való kitörlésük jelenti tárolóterületük felülírhatóvá tételét.

Az emberi rizikótényezők között kell megemlíteni a megfelelő felhasználói ismeretek hiányát. Amennyiben a felhasználó nincs tisztában a számítógép adatkezelésével vagy a háttértárolók sajátosságaival, könnyebben előfordulhat, hogy adatvesztést szenved. Ezek közül ki kell emelni az operatív memória és a winchester viszonyára, valamint az egyéb háttértárolók kezelésére vonatkozó hardver ismeretek, illetve az egyes programok használatához kapcsolódó adatkezelési ismeretek és biztonsági lehetőségek fontosságát. Számos esetben előfordul, hogy a felhasználó az egyes programok, szolgáltatások lehetőségeit ismeri (pl. fájl- és erőforrás-megosztás), az azokhoz kapcsolódó biztonsági kockázatokat viszont nem. Különösen is kiszolgáltatott az a felhasználó, aki a hálózati alkalmazások biztonsági kérdéseivel és kockázataival nincs tisztában, aminek következtében esetleg könnyen rávehető arra, hogy jelszavát illetéktelenek számára önként adja át. Ugyancsak gyakori veszélyforrás a gondatlanság (pl. az adathordozók nem megfelelő tárolása, az e-mail forgalom felelőtlen kezelése, a vírusveszély figyelmen kívül hagyása stb.), amely sok esetben szintén a megfelelő ismeretek hiányából fakad. A gondatlanság édestestvére az óvatlanság, amely igen alattomos ellenfél. Sokan azért hanyagolják el a megfelelő védekezési módszereket, mert úgy gondolják, hogy őket nem érheti baj. Így azután könnyen előfordulhat, hogy a teljesen jóhiszeműen küldött és fogadott

adatállományokkal néhány vírus is érkezik, jelszavunkkal pedig éppen a legjobb barátunk tartott kolléga él vissza.

Természetesen az emberi veszélyforrások közé tartozik a szándékos károkozás is, amely ebben a rizikócsoporthoz talán a legismertebb, az átlagos felhasználót viszont talán a legkevésbé fenyegető faktor. A szándékos károkozás (vírustámadás, jelszó és adatok eltulajdonítása stb.) célzottan elsősorban az üzleti szférában jelent veszélyt, az Internet használatának terjedése következtében azonban sokan véletlenszerűen is áldozatul válhatnak (pl. vírusok terjedése). Az adatbiztonság szándékos gyengítése vagy kijátszása a motivációk, a megvalósítás és az eredmények szempontjából is igen színes.

5.3. Támadási stratégiák

A digitális állományokat és szolgáltatásokat célba vevő támadásoknak számos motivációja lehet. A legenyhébb ezek közül, amikor a támadó csak ilyen jellegű képességeit akarja fitogtatni, esetleg tovább szélesíteni. Ebben az esetben általában a támadás célja nem a közvetlen károkozás, hanem csak a figyelemfelhívás. Ilyen például, amikor a támadó például megváltoztat (pl. obszcén, vagy tiltakozó felirattal lát el) vagy teljesen lecserél valamely webes tartalmat. Olykor adatok eltulajdonítására is sor kerül, azokkal azonban nem történik visszaélés. Komolyabb következményekkel járnak a haszonszerzés érdekében elkövetett támadások, amelyek gazdasági bűncselekménynek minősülnek. Emellett az elkövetőknek számos indítéka lehet – gyakori a gazdasági hátrány okozása érdekében elkövetett rombolás –, ezek feltárása a kriminalisztika területére tartozik. Az adatállományok vagy szolgáltatások ellen elkövetett támadások azonban nem feltétlenül rossz indulatúak. Számos esetben a támadások célja a biztonsági hiányosságok feltárása annak érdekében, hogy azok mielőbb kijavíthatók legyenek. Számos esetben maguk a gyártók, üzemeltetők, szolgáltatók adnak megbízást vagy tesznek közzé felhívást támadások végrehajtására. Ennek célja ugyancsak valamely program vagy szolgáltatás tesztelése. A számítógépes támadások megvalósítói között egyaránt lehetnek pozitív és negatív céllal tevékenkedő személyek. Előbbiek elnevezésére használatos a *hacker*, utóbbiakra pedig a *cracker* kifejezés, amelyeket nagyon sokszor egymás szinonímjaként, vagy – ugyancsak helytelenül – éppen ellentétes jelentéssel szoktak használni. Általánosságban is meg kell említeni, hogy a támadások, illetve az ennek érdekében használt eszközök, eljárások minősítése elsősorban azok legitimitációjától

függ. Jó példa erre a portpásztázás eljárása, amelynek során azoknak a kapuknak a felderítése történik meg, amelyeken keresztül hozzá lehet férni a szerverhez. Ez a tevékenység szolgálhat a rendszerbe történő illegális behatolás előkészítésére, de alkalmazhatja a rendszergazda is, a rendszer gyenge pontjainak felderítésére.

Az adatokhoz vagy szolgáltatásokhoz történő illetéktelen hozzáférésnek számos módszere létezik. A szolgáltatásmegtagadás típusú támadások (*Denial of Service – DoS*) lényege, hogy a támadás következtében a hálózati szolgáltatást végző számítógép lebecsül vagy működése nagyon lelassul. Ezt leginkább az idézheti elő, ha a szerver, erőforrásait jóval meghaladó mennyiségű munkát kap. Ilyen jelenséget idéznek elő azok az e-mailben terjedő vírusok, amelyek a felhasználó címjegyzékében található összes címre továbbküldik magukat, megbénítva ezzel a levelező szerverek működését. Hasonló eredménnyel járhat, ha a kiszolgáló a szokásostól eltérő méretű, tartalmú vagy hamis adatokat (pl. hamis IP címet vagy portszámot) tartalmazó csomagokat kap.

A puffertúlsordulás azt jelenti, hogy a támadó a célszámítógép memóriájának azon területét (*puffer*), amelyen az adott program (szolgáltatás) a beérkező adatokat azok feldolgozása előtt tárolja, „túltölti”, így a beérkező adatok a memória más területére is rákerülhetnek, felülírva az ott lévő állományrészeket. Amennyiben valamely program lehetővé teszi a puffertúlsordulás előidézését, a jelenség megbéníthatja a számítógép működését, és értékes adatok elveszését okozhatja. Még rosszabb az az eset, ha a támadó a túlsorduló részben értelmes utasításokat helyez el, amelyek segítségével akár át is veheti a gép feletti felügyeletet.

Az illetéktelen hozzáférés biztosításához gyakran nem is kell programozási „bűvészműtávkönyvekhez” folyamodni. Elég, ha a támadó valamilyen személyes ráhatás révén eléri, hogy valamely jogosult felhasználó vagy felhasználói csoport önként átadja a kiszemelt rendszerbe történő belépéshez szükséges jelszót vagy jelszavakat. A krimibe illő megoldásoknál (megvesztegetés, zsarolás) sokkal veszélytelenebb és a támadó személyét jobban elrejtő eljárás, ha a támadó megtéveszti a gyanútlan felhasználót, például azzal, hogy magát rendszergazdának – esetleg más bennfentes vagy hivatalos személynek – kiadva lép kapcsolatba a felhasználóval (pl. e-mailen keresztül) és valamilyen álhivatalos indokkal azonosítójának és jelszavának megadására kéri. Ugyancsak eredményre vezethet, ha gyanútlan felhasználót valamilyen kedvező ajánlattal vagy nyereséggel lehetőségével kecsegtető internetes oldalra csalják, ahol a részvétel feltételeként azonosítójának és jelszavának megadására kéri. A számítógép használatához kapcsolódó veszélyek közül talán a vírustámadás illetve a vírusfertő-

zés a legismertebb, és talán ennek következtében a számítógépes vírusokhoz kapcsolódik a legtöbb tévhit és – gyakran megalapozatlan – félelem is.

5.4. A vírusok világa

A számítógépes vírusok olyan programok, amelyek rendelkeznek azzal a sajátos képességgel, hogy a megtámadott rendszerben a felhasználó számára káros, vagy általa nem engedélyezett tevékenységet folytassanak, illetve hogy a biológiai vírusokhoz hasonlóan megsokszorozzák és tovább terjesszék önmagukat. A virtuális térben azonban vannak olyan kártékony programok is amelyek nem vírusprogramok, mert nem képesek szaporodásra.

A vírusok szinte egyidősek a modern számítástechnikával, hiszen már annak hajnalán, a '60-as években készültek olyan katonai célú programok, amelyek feladata az volt, hogy az ellenség gépeibe jutva azok működésében zavart okozzanak, vagy azokból adatokat lopjanak el. A vírusok alkalmazását a civil szféra is hamarosan átvette. A nagyobb szoftvergyártó cégek, az illegális másolások megakadályozása érdekében olyan „büntető algoritmusokat” építettek be termékeikbe, amelyek az illegális másolás során aktiválódtak és az illetéktelen felhasználóknak kárt okoztak. Ebből természetesen következett, hogy megjelentek azok az emberek, akik ezeknek az algoritmusoknak a feltörésével foglalkoztak. A vírusírók és a vírusirtók között azóta is dúl a háború, amelyben mindig a vírusírók járnak egy lépéssel előbbre, hiszen vírusirtó programot csak már létező vírusra lehet írni. A helyzet ugyanaz, mint a betegségek és a gyógyszerek esetében: mindeddig nem sikerült olyan gyógyszert kifejleszteni, amely a még nem létező betegségek ellen is hatásos lenne. A számítógépes vírusokkal kapcsolatban azonban tudni kell, hogy azok nem természetes úton „maguktól” keletkeznek, hanem valaki megírja őket. A vírusírás motivációi igen szerteágazók lehetnek, ám minthogy a vírusírók többsége a fiatal korosztály tagja, a képességek fitogtatása előkelő helyet foglal el az indítékok listáján.

A számítógép-vírusoknak mint programoknak három összetevőjük van. Az egyik részük egy reprodukciós rutin, amelynek az feladata, hogy valamilyen megtámadásra alkalmas, még nem fertőzött célpontot (pl. programfájlok) keressen. Amennyiben ilyet talál, azt megfertőzi, ami a gyakorlatban a víruskód hozzáfűzését, vagy a célprogram egy részének felülírását jelenti. A vírusprogram másik része, az aktiváló rutin felelős a vírus objektív rutinjának elindításáért. Az aktiválást kiválthatja egy bizonyos időpont elérése (pl. péntek, 13-a),

egy meghatározott program elindítása, egy billentyűkombináció használata, meghatározott példányban végrehajtott sokszorozódás elérése, a számítógép újraindítása stb. A vírusprogram harmadik része, az objektív rutin határozza meg, hogy a vírusprogram milyen tevékenységet hajtson végre, vicces üzenetet írjon-e ki a monitorra, vagy indítsa el a merev lemez újraformázását. Az objektív rutin tartalma alapján beszélhetünk fizikailag romboló vírusról, amely a számítógép fizikai sérülését idézi elő. Ilyen vírusok képesek lehetnek arra, hogy az olvasófejjel végigszántassák a merevlemez felületét, vagy tönkre tegyék a központi vagy az eszkozmemóriákat. Egy fokkal „szelídebbek”, de még mindig erőteljesen rombolók azok a vírusok, amelyek „csak” újraformázzák a winchestert, vagy értelmetlen adatokkal felülírják a teljes tárterületet, megakadályozva ezzel az eredeti adatok visszaállítását. A vírusok egy másik csoportja csak részleges rombolást végez, mert a háttértárolónak csak bizonyos részeit írja felül, vagy sérültként jelöli meg. A szelektíven romboló vírusok már intelligensebbek, csak meghatározott programokat (pl. rendszerprogramok) támadnak meg. A véletlenszerűen romboló vírusok célpontja változó lehet, de működésük így is a gép lefagyását eredményezheti. A nem romboló szándékú vírusok célja általában valamilyen nem végzetes hiba, kellemetlenség okozása. Az ilyen vírusok például szöveget írnak ki vagy grafikát rajzolnak a képernyőre, esetleg html állományokba kerülve ilyeneket jelenítenek meg az oldal letöltésekor. Emellett átdefiniálhatják a billentyűzetet, „megbolondíthatják” az egeret és számos hasonló zűrt idézhetnek elő.

Az újabb vírusok között található mutációra is képes, polimorf vírusok is, amelyek véletlenszerűen újraírják, megváltoztatják saját kódjukat, ezáltal igen megnehezítik a vírusvadászok dolgát. Hasonlóképp nehéz elcsípni a lopakodó vírusokat, amelyek specialitása, hogy az általuk előidézett fertőzés áruklodó jeleit (pl. a fertőzött fájlok hosszának növekedését) képesek eltüntetni.

A kártékony programok közé tartoznak az ún. trójai programok, amelyek működésének lényege, hogy a trójai falóhoz hasonlóan, elfedik, álcázzák jelenlétüket és tevékenységüket, mert látszólag valamilyen hasznos segédprogramnak vagy ártalmatlan játékprogramnak tűnnek. A trójai programok nem rendelkeznek reprodukáló rutinnal, tehát nem képesek szaporodni, ezért nem is nevezhetjük őket vírusoknak. Ilyen trójai programok használhatók például arra, hogy megfigyeljék, és egy könnyen elérhető állományban rögzítsék (vagy akár e-mailben elküldjék), hogy ki milyen jelszóval lép be egy rendszerbe, vagy illetéktelenek számára biztosítsanak hozzáférést bizonyos állományokhoz, a jogosultságok átállítása révén. A trójai programok belsejében természetesen vírusprogram is lehet.

A kártékony programok megírása ma már korántsem igényel akkora szakismeretet, mint 15-20 évvel ezelőtt. Léteznek olyan vírusgenerátor programok, amelyek kifejezetten vírusprogramok előállítását segítik. Igaz, ezek a programok nem túl elterjedtek, hiszen az átlagos és tisztességes felhasználók nem igen adják fejüket vírusok írására, a vírusírók számára pedig az igazi kihívást az önálló munka, az egyedi ötletek kipróbálása jelenti.

Sokszor a számítógépes vírusok közé szokták sorolni az ún. programférgeseket is, amelyek annyiban hasonlítanak a vírusokhoz, hogy szaporodásra képesek, különböznek tőlük viszont abban, hogy a férgeknek nincs szükségük gazdaprogramra, működésüket önállóan fejtik ki. Az Internet, méretének és forgalmának növekedésével a vírusok és férgek egyik legkedveltebb terjedési csatornája lett. Az első férget 1978-ban fejlesztette ki két kutató, de az első széles körben elterjedt féreg a Morris-féreg volt, amely 1988-ban fertőzött meg számos gépet az Interneten keresztül. Íróját, Robert Morrisset 3 év felfüggesztett szabadságvesztésre, közmunkára és 10.000 dollár pénzbírságra ítélték. A féreg elnevezés egy az 1970-es években megjelent sci-fi regény (*John Brunner: The Shockwave Rider*) nyomán terjedt el az informatikában.

A férgek a szaporodáson és az önterjesztésen kívül számos kártékony dologra beprogramozhatók, sőt újabb változataik már többféle végrehajtható állományt is magukkal vihetnek. A férgek, hihetetlen gyors terjedésük révén pusztán szaporodásukkal is jelentős fennakadásokat okozhatnak a hálózatok forgalmában. A féregprogramoknak gyakran több – néha több tucat – változatuk is felbukkan közel azonos időben (pl. *Mydoom.A*, *Mydoom.B*), amelyek hatása, célterülete, működése némileg eltérő lehet.

Az utóbbi évek nagy féreginváziói (pl. *Melissa*, 1999; *Nimda*, 2001; *Blaster*, 2003; *Mydoom*, 2004; *Sasser*, 2004; *Zotob*, 2005) mind a számítógépes operációs rendszerek és egyéb – elsősorban hálózatot használó – programok biztonsági réseit kihasználva következtek be. Különösen nagy veszélyeket rejt, ha az egy időben terjedő vírusok hatása egymást erősíti. A férgek többsége elsősorban a hálózat forgalmának lelassítására vagy megbénítására törekszik, mellékhatásként azonban az egyedi számítógépek működését is akadályozhatja, például azzal, hogy a gép folyamatos újraindítására kényszeríti az operációs rendszert.

A szerverek (kereskedelmi, levelező, keresőszerverek stb.) működésének hosszabb-rövidebb időre történő megbénítása, valamint a megfertőzött gépek féregtelenítése igen komoly anyagi károkat jelent. A vírus- vagy féregprogramok írói ellen gyakran nemzetközi hajtóvadászat indul, ennek ellenére közel sem mindegyik „alkotót” sikerül elfogni. Eddig minden idők leggyorsabban terjedő, és a legnagyobb gazdasági károkat okozó programférges a *Mydoom-*

féreg volt, amely 2004 január 26-án, valószínűleg Oroszországból indult útjára. A féregnek egy év alatt több tucat alfaja jelent meg, a *Mydoom.A* és *Mydoom.B* férgek programozójának kézre kerítése érdekében 250-250 ezer USD pénzjutalmat tűztek ki. A féreg alig egy hét alatt kb. 1.000.000 számítógépet fertőzött meg, működésének csúcsideje alatt pedig becslések szerint mintegy 40 milliárd USD kárt okozott világszerte.

5.5. Vírusvédelmi módszerek

A vírusok elleni sikeres védekezés alapját leginkább a megelőzés jelenti. A megelőzés fogalmkörébe tartozik a rendszeresen frissített víruspajzs, illetve vírusirtó program készenlétben tartása, de ide tartoznak mindazon eszközök és eljárások, amelyek segítségével a vírustámadások sikerességének valószínűségét minimalizálni lehet. A vírusok elleni védekezés, miként a digitális adatok védelme általában, elsősorban egyfajta viselkedési és gondolkodási forma, amely az adatvesztés kiküszöbölésére, vagy legalább is az ilyen jellegű kockázatok minimalizálására teszi képessé a felhasználót.

5.5.1. Víruskeresés

A víruskereső, vírusirtó programok az adatvédelem leginkább ismert – ugyanakkor sok esetben sajnos egyedülként alkalmazott – eszközei. E programok működésének elve többféle lehet, de minden esetben az a döntő mozzanat, hogy képesek legyenek megtalálni és azonosítani a kártékony programokat. Ennek egyik módszere a bájtminta keresés.

A bájtminta vagy szignatúra keresést az teszi lehetővé, hogy a vírusok maguk is programok, ezért utasítások sorozatából épülnek fel. Ezen utasítások egy része program-, vagyis vírusspecifikus, más programokban nem található meg. A víruskereső programok ilyen egyedi bájtminták után kutatnak. A víruskereső program ismeri az egyes vírusokra jellemző bájtmintákat, amelyeket, ha megtalál, értesíti a felhasználót. Természetesen a víruskereső csak azoknak a vírusoknak a kiszűrésére alkalmas, amelynek jellemző bájtmintáját ismeri, ezért a víruskereső programok legfontosabb része az ún. vírusdefiníciós állomány, amely a program „ismereteinek” tárháza.

A bájtminta keresést végző programok működésének vannak nehézségei. Az egyik ezek közül, hogy ha a program rosszul van megírva, és olyan bájtmintákat tartalmaz, amelyek ártalmatlan programoknak is részét képezik, akkor a víruskereső ezekkel kapcsolatban is riasztást küld a felhasználónak. Ennek kivédésére a modern víruskeresők a vírusprogramokat már a belőlük két helyről vett, lehetőség szerint minél egyedibb bájtminta együttese alapján azonosítják. Ennek ellenére gondot jelent viszont, hogy az újonnan megjelenő vírusokat a régebbi antivírus programok nem ismerik. Az antivírus programok írói az újabb vírusok megjelenése után visszafejtik azok kódját, és jellemző bájtmintáikra „megtanítják” a víruskereső programok újabb változatát. Ez a gyakorlatban sokszor csak a programhoz tartozó vírusdefiníciós állomány frissítését jelenti. A felhasználóknak, víruskereső programjaik „ismereteinek” napra készen tartása érdekében ezt a frissített vírusdefiníciós állományt kell a saját gépükön futó programba illeszteniük. Ennek módja ma már igen kényelmes, az antivírus programok többsége az Internet segítségével automatikusan képes elvégezni ezt a műveletet.

Az antivírus programok írói azáltal is igyekeznek a vírusdefiníciós állományok elévülési idejét növelni, hogy a vírusból vett bájtmintát nem eredeti formájában használják fel, hanem bizonyos pontjaira helyettesítő karaktereket illesztnek, ezáltal egy vírusprogram több – esetleg még el sem készült – változatának felismerése is lehetővé válik. A '?' pontosan egy, a '*' pedig több bármilyen karakter helyettesítésére alkalmas. Egy '?' helyettesítő karakterekkel ellátott bájtminta lehet például:

FC ?? 8B F2 81 C6 0A 00

ami egyaránt alkalmas például az

FC 90 8B F2 81 C6 0A 00

FC 56 8B F2 81 C6 0A 00

FC 57 8B F2 81 C6 0A 00

szignatúrát tartalmazó vírusverziók megtalálására. A helyettesítő karakterek kombinálhatók és több is alkalmazható belőlük. A bájtminta keresés csak a statikus kódú, vagy néhány változatban újraíródni képes vírusprogramok kiszűrésére alkalmas, az önmagukat tetszőlegesen változtatni képes polimorf vírusok ellen hatástalan.

A polimorf és lopakodó vírusok megtalálására fejlesztették ki a heurisztikus keresést. Ennek során az antivírus program nem a víruskód egy jellemző részlete után kutat, hanem a vírusprogram jellemző viselkedését, műveleteit (pl. végrehajtható állományba történő írási kísérlet, gyanús ugróutasítások stb.) igyekszik felfedezni. Ennek érdekében gyakran a víruskereső az ellenőrizni

kívánt program szimulált futtatását végzi el, ennek során pedig elemzi annak működését.

A vírusok felfedezésének egy másik lehetséges módja az ellenőrző összeges védelem. Ennek lényege, hogy a számítógépen tárolt fájlok hexadecimális formájának elemeit egy bonyolult algoritmuson átfuttatva a végeredményt (ellenőrző összeg) a víruskereső eltárolja, gyakran az adott állomány végéhez hozzáírva azt. Később ezt az értéket újra kiszámolva, és a tárolt értékkel összevetve kiderül, hogy változott-e az állomány épsége. Az ellenőrző összeges víruskeresés számára korlátot jelent, hogy bizonyos vírusok nem módosítják közvetlenül a fertőzött fájlt, más vírusok pedig képesek az ellenőrző értékek kiszámolására és a régi érték felülírására. Ezen kívül némely program működésképtelenné válik, ha programkódjához az ellenőrző összeg hozzáírásra kerül, a külön állományokban tárolt ellenőrző összegek pedig közvetlenül is ki vannak téve a vírusok támadásának. Vannak olyan lopakodó vírusok is, amelyek érzékelik, ha a víruskereső az ellenőrző összeg újbóli kiszámításába kezd, akkor ideiglenesen eltávolítják magukat a fertőzött állományról, így ellenőrzéskor az teljesen épnek fog tűnni.

5.5.2. Vírusirtás

A vírusok eltávolítása értelemszerűen csak azok megtalálása és azonosítása után következhet. A vírusirtás alapfeltétele a vírus típusának és verziójának egészen precíz meghatározása. A vírusirtónak pontosan ismernie kell az adott vírusprogram működését, az általa végrehajtott változtatásokat. A vírusirtó ezek alapján – amennyiben a sérülés nem végzetes – helyreállítja a fertőzött állományokat. Amennyiben nem sikerül ezeket megtisztítani, lehetőség van arra, hogy a vírusirtó megtiltsa további használatukat, karanténba zárja azokat, amíg a vírus további elemzése, esetleg más program segítségével való helyreállítása meg nem történik. Végső esetben a fertőzött állományok törlésre kerülnek. Az ilyen esetekben jöhet jól a vírusmentes biztonsági állomány. A mai modern antivírus programok már egyaránt rendelkeznek víruskeresési és vírusirtási képességgel is, sőt gyakran nem is önmagukban, hanem komplex szolgáltatásokat nyújtó biztonsági rendszerek (*security center*) keretében működnek. A biztonsági rendszerek olyan komplex programok, amelyek több biztonsági szolgáltatást integrálnak magukban: víruspajzs, víruskereső és -irtó program, reklámlevél-szűrő (spam-szűrő), tűzfal, anti-cracker szoftver stb.

5.6. Digitális önvédelem – védekezési stratégiák és eszközök

A virtuális világban létező adatmennyiségek, illetve ezek forgalmának növekedésével nemcsak az adatvesztés kockázata, hanem az adatvédelem színvonala is emelkedett. A hardverelemek és a szoftverek gyártói is egyre nagyobb figyelmet fordítanak az adatbiztonság kérdéseire. A felhasználó számára az elsődleges feladat, hogy kihasználja a rendelkezésre álló adatvédelmi lehetőségeket. Ehhez természetesen megfelelő ismeretekre van szükség. Korántsem kell mindenkinek adatvédelmi szakembernek lennie, de nincs az az adatvédelmi szakember, aki a felhasználó(k) aktív közreműködése nélkül képes lenne biztosítani a rá bízott számítógép(ek) vagy hálózat biztonságát.

Az egyéni számítógép-használat során, akár online, akár offline alkalmazásokról van szó, az alábbiakra feltétlenül érdemes odafigyelni. Mindennél fontosabb, mert a hatékony adatvédelem alapja a megfelelő önvédelmi attitűdök és kompetenciák kialakítása. Ide tartozik a megfelelő, legalább felhasználói szintű adatvédelmi ismeretek elsajátítása, valamint azoknak a viselkedésformáknak (pl. elektronikus levelezési szokások, jelszóhasználati szokások, csak ellenőrzött forrásból származó programok futtatása stb.) a kialakítása, amelyek révén az adatvesztés veszélye csökkenthető. Mindig legyen és működjön a számítógépen megfelelően frissített víruspajzs, valamint vírusirtó program! A rendszer ellenőrzésére időnként – víruspajzs használata esetén is – sort kell keríteni. Az egyes programok biztonsági frissítéseit időről időre telepíteni kell. Ennek szükségességére, illetve lehetőségére számos program automatikusan figyelmeztet. Különösen nagy gondot kell fordítani az operációs rendszer frissítésére (update). A hálózati alkalmazásokat (böngésző, levelező, chat, ftp stb. programok) megfelelő biztonsági szintek és engedélyek beállításával futtassuk! A „megfelelő biztonsági szint” fogalma természetesen sok mindentől függ, a túlságosan szigorú beállítások feleslegesek, a túlságosan lazák pedig veszélyesek. A számítógép hálózati adatforgalmát érdemes megfelelően beállított tűzfalal védeni még akkor is, ha egyébként tűzfalal védett helyi hálózaton keresztül kapcsolódunk az Internetre. A jelszóhasználatot érdemes komolyan venni. Fordítsunk kellő figyelmet saját jelszavaink kialakítására és használatára! A hálózati kommunikációs formák közül részesítsük előnyben azokat, amelyek titkosított csatornát használnak (pl. *telnet* helyett *ssh* protokoll használata)! Igény esetén számos, a biztonságot növelő ingyenes segédprogram telepítésére van lehetőség. Ilyenek például a különféle monitoring programok, amelyek naplózák a számítógép-használat folyamatát, és arról különféle jelentéseket is készí-

tenek. Léteznek különféle titkosító programok, amelyek üzenetek, dokumentumok kódolására alkalmasak. Mindig gondoskodni kell tiszta biztonsági példányok létrehozásáról és azok megfelelő tárolásáról. Ez egyaránt vonatkozik a garantáltan fertőzésmentes indítólemez (*bootlemez*) és a legfontosabb adatállományokról, vagy akár a teljes winchesterről készült biztonsági mentések (*backup*) elkészítésére.

5.6.1. A jelszók világa

A számítógépes adatok védelmének talán legismertebb eszköze a jelszók használata. A jelszó (*password*) feladata, hogy egyedisége és személyhez kötöttsége révén egyértelműen azonosítani lehessen általa a felhasználót. Számos helyi és hálózati alkalmazás esetében csak a jelszó áll a jogosulatlan felhasználó törekvéseinek útjába. Amennyiben a jelszót egy annak használatára nem jogosult személy megszerzi, vagy megfejt (feltöri), azzal együtt megszerzi mindazon felhasználói jogosultságokat, amelyekkel a jelszó tulajdonosa rendelkezik. Ez különösen nagy veszélyeket rejt magában abban az esetben, ha a rendszergazda jelszava(i) kerül(nek) illetéktelen kezekbe. A jelszó megszerzése több módon is történhet. A legkézenfekvőbb eset, ha a jogosulatlan személy a jelszó tulajdonosságának figyelmetlenségét vagy káros szokását használja ki. Így például a monitor szélére ragasztott papírról elég csak leolvasni a „titkos” karaktersorozatot, vagy elegendő az illető kezét figyelni – amennyiben hagyja – jelszavának begépelése közben. A gyanútlan és nem kellően tájékozott felhasználótól viszonylag egyszerűen meg is lehet tudni jelszavát. Sokan a ’rendszergazda’ szó hallatán egy csapásra elfeledkeznek mindenféle elővigyázatosságról. Így aztán elég, ha kapnak egy elektronikus levelet, amelyben az „árendszergazda” jelszóval történő azonosításra kéri őket. Fontos tudni, hogy a jelszó szigorúan személyes dolog, a felhasználón kívül a világon senkinek, semmilyen jogos indokkal nem lehet rá szüksége. A rendszergazdának természetesen – indokolt esetben, például hatóság felszólítására, illegális tevékenység gyanúja esetén – lehetősége van a felhasználó jelszava „mögé” nézni, ám ezt soha nem a felhasználó jelszavának használatával, hanem annak felülírásával, vagyis új jelszó beállításával teszi.

A jelszavak elsősorban a számítógép-használat azon területein játszanak fontos szerepet, ahol több felhasználó működési köre érintkezik, vagyis a hálózati alkalmazások területén. Emellett természetesen ott is kiemelt jelentőséggel bírnak a jelszavak, ahol a felhasználó számítógépéhez fizikailag mások is hozzá-

férhetnek (pl. iroda). A kiszolgáló gépeken a felhasználók jelszavai külön állományban (jelszófájl) tárolódnak, a nagyobb biztonság érdekében kódolt formában. Amennyiben a jelszót nem sikerül közvetlenül a felhasználótól megszerezni vagy ellopni, a következő támadási lehetőséget a jelszófájl megszerzése jelenti. A jelszó feltörése azt a folyamatot jelenti, amelynek során kódolatlan karaktersorozatokból a megfelelő kódolási eljárás használatával a jelszófájlban szereplő alakkal azonos karakterláncot állítanak elő. A jelszó feltörésének egyik kézenfekvő módja az ún. szótártámadás. Ez abból a tapasztalati tényből indul ki, hogy a felhasználók többsége – a könnyebb megjegyezhetőség érdekében – személyhez kötődő szótári szót (keresztnevek, állatnevek, csillagok, növények stb. nevei) választ jelszavának. A szótártámadás során ilyen gyakran használt szavakból összeállított listák végigpróbálása történik. A szótártámadás kiinduló állománya lehet egy vagy több nyelv több ezer szava is.

A jelszó feltörésének másik, jóval időigényesebb, de mindig eredményre vezető módszere a nyers erő támadás. Ennek során a billentyűzet segítségével létrehozható valamennyi kombináció előállításra és kipróbálásra kerül. Ennek nyomán előbb vagy utóbb mindig rá lehet bukkanni a jelszót alkotó karaktersorra. A nyers erő támadással szemben az egyetlen védelmet az jelenti, ha a jelszó annyira hosszú és összetett, hogy feltörése valószínűtlenül hosszú időbe telik, amely alatt esetleg a jelszót a felhasználó meg is változtatja. Annak a valószínűsége, hogy egy jelszót még használati ideje alatt kitaláljanak, egyenesen arányos a jelszó lejáratási idejének hosszával és az időegység alatti próbálkozások számával, és fordítottan arányos az egyedi, algoritmikusan generált jelszók számával. ($P = L \cdot R / S$)

A jelszó biztonságáért mind a felhasználó, mind pedig a rendszergazda sokat tehet. A jelszóbiztonságnak ugyanis vannak kliens és vannak szerver oldali feltételei. A szerver oldali feltételek közé elsősorban a rendszergazda által definiált jelszókészítési és jelszóhasználati előírások tartoznak. A rendszergazda mindenképp előtérbe helyezheti a jelszó minimális hosszát. Az igazán biztonságos jelszavak hossza általában 12-15 karakternél kezdődik, de a gyakorlatban legtöbbször ennél rövidebb (4-6-8 karakter) minimális jelszóhossz előírással lehet találkozni. A rendszergazda megadhat a jelszó összetételére vonatkozó követelményeket is. Ez a legtöbbször szám, és/vagy kis- és nagybetű használatának előírását jelenti, de speciális karakter használata is kiköthető. Gyakori az a megoldás is, hogy a rendszergazda egyszerre több szabályt is megad, azzal, hogy a felhasználó jelszavának azok közül legalább például háromnak meg kell felelnie. Ezek mellett a rendszergazda stoplistákat is összeállíthat, vagyis beállíthatja, hogy a felhasználó milyen jelszavakat nem választhat (pl. a cég neve). A

legáltalánosabb stopszabály, hogy a felhasználói azonosító (login) és a jelszó nem egyezhet meg.

A rendszergazda nemcsak a jelszó összetételére, hanem a jelszóhasználat módjára vonatkozóan is támaszthat követelményeket. Ezek közül a legjellemzőbb a jelszó lejáratati idejének beállítása. A megadott időtartam elteltével a jelszó „megromlik” a rendszer nem fogadja el többet. Természetesen a jelszó lejáratát megelőző bizonyos időszakban – általában 10-14 nap – a felhasználó minden bejelentkezése alkalmával rendszerüzenetet kap, amely jelszavának megváltoztatására hívja fel a figyelmét. Természetesen a felhasználó a lejáratati időn belül is, tetszőleges alkalommal megváltoztathatja jelszavát. A rendszergazda előírásai között szerepelhet az is, hogy az új jelszónak minimum hány karakterrel kell eltérnie az előzőleg használttól, vagy a felhasználói azonosítótól. A nagyobb biztonság érdekében a rendszergazda letilthatja a legutóbb használt x darab, vagy a legutóbbi x hónapban használt jelszót. Ezzel meg lehet előzni például, hogy a felhasználó két jelszót váltogasson, vagy hogy az egyiket csak „kaszkadőrnek” használja. Utóbbi eset arra vonatkozik, hogy a felhasználó – sajnálván megválni „rég jó kis” jelszavától – a jelszólejárati idején megváltoztatja ugyan passwordjét, ám azt rögvest vissza is változtatja a régre. Így, ha a rendszer önmagában csak a változtatást követeli meg, a régi jelszó továbbra is használatban maradhat.

A jelszóhasználat biztonságát szolgálja a maximális próbálkozások számának rögzítése is. Ennek nyomán a rendszer egyazon azonosítóval csak bizonyos számú (általában 3-5) belépési próbálkozást engedélyez. Ha valamennyi sikertelen, letiltja a felhasználói azonosítót, amely csak a rendszergazdával történt kapcsolatfelvétel és a zárolás feloldása után használható újra. Természetesen elképzelhető többszintű jelszavas védelem is, amelynek során nemcsak a szerverre történő belépés, hanem az ott végzendő tevékenységek vagy az ottani állományok használata is újabb jelszóhoz van kötve.

A rendszer jelszó-előírásait a rendszergazdának igen gondosan, a felhasználói kört is ismerve, az arányosság elvének szem előtt tartásával kell kialakítania. A túlzottan gyakori jelszó-változtatási kötelezettség, vagy a túl hosszú és összetett jelszavak megkövetelése ugyanis arra ösztönzi a felhasználókat, hogy jelszavukat leírják, alapjaiban ásva alá ezzel a rendszer biztonságát.

A biztonságos jelszóhasználat a felhasználónak is érdeke, ezért a jelszavak biztonságáról a kliens oldalon is gondoskodni kell. Mindez természetesen vonatkozik az egyedi számítógép-használatra is. Elsőként itt is a jelszó megfelelő hosszúságát és összetettségét kell megemlíteni. Minél hosszabb és minél összetettebb egy jelszó, annál nehezebben lehet kitalálni. Fontos, hogy jelszavunkat lehetőleg ne a szótári szavak közül válasszuk, illetve, hogy ne legyen

személyes kötődése (pl. családtagok keresztneve). Jelszavunkat soha ne írjuk le, és soha ne adjuk meg senkinek! Amikor jelszót gépelünk be, ne engedjük, hogy más is lássa a klaviatúrát! Ha előttünk kerül sor jelszó begépelésére, illik elfordulni. Érdeemes jelszavunkat meghatározott időközönként érdemben (!) megváltoztatni. Szintén ügyeljünk arra, hogy ha elhagyjuk munkahelyünket, jelezzük ki! Ez nyilvános helyeken (internet kávézó, könyvtár stb.) különösen is fontos. A megfelelő összetételű jelszavak előállítására ma már külön számítógépes programok, ún. jelszó-generátorok is léteznek, amelyek feladata, hogy a megadott paraméterek alapján biztonságos jelszót állítsanak elő. Amikor valamilyen rendszerhez hozzáférési jogosultságot szerzünk, első jelszavunkat is ilyen jelszógenerátor programtól kapjuk. Ezek a programok kizárólag a biztonság kérdésére koncentrálnak, egyáltalán nem foglalkoznak azzal, hogy az általuk előállított jelszó mennyire nehezen jegyezhető meg. Íme néhány, generátorprogram által előállított, mindössze 8 karakter hosszú jelszó:

```
-5awUnUq  
De6_#che  
44wrUw#v  
#w3c4u&a  
GA9hUn@D
```

A jelszóhasználat területén különösen jellemző a biztonság igényének és a kényelem szeretetének összeesése. Sajnos, sokszor a kényelemszeretet kerül ki győztesen. A legtöbben azért nem választanak megfelelően biztonságos jelszót, illetve azért nem változtatják meg szívesen jelszavukat, mert bizonytalanok abban, hogy meg tudnak-e jegyezni egy összetettebb új jelszót. A megfelelően biztonságos, ugyanakkor könnyen megjegyezhető jelszó receptje a következő. Vegyünk egy könnyen megjegyezhető, akár könnyen ki is található kiinduló karaktersort (például azt, amit eddig jelszóként használtunk)! Válasszunk egy számunkra ugyancsak könnyen megjegyezhető és kézenfekvő kódolási algoritmust, majd „futtassuk le” a kiinduló karaktersoron. Az eljárásnak az az előnye, hogy az így létrejövő jelszó sokkal biztonságosabb, mint a kiindulási karakterlánc, és az sem baj, hogy ezzel párhuzamosan nehezebben is megjegyezhető, mert nem kell megjegyezni. Elegendő a könnyen felidézhető kiinduló elemet és a szintén könnyen alkalmazható algoritmust ismerni, mert ezek segítségével a biztonságos jelszó bármikor előállítható, sőt a kiinduló karakterlánc akár le is írható. Néhány példa erre az eljárásra:

kiinduló karak- terlánc	kódolási algoritmus	biztonságosabb jelszó
tornacipo	<i>Egyes betűket a rájuk hasonló számokkal helyettesítünk.</i>	t0rnac1p0
jelszavam		j3l52avam
misimokus	<i>A minden betűt az ábécében utána következővel helyettesítünk.</i>	njszjnplvsz
julcsibaba	<i>Betű-szám korreláció használata. Például az ábécében elfoglalt hely alapján.</i>	julcsi3131
kedvenc autom	<i>Minden második betű nagybetű, a szavakat % köti össze. Az ékezetes betűket a szerverek nem szeretik.</i>	kEdVeNc%AuT0M
gorogdinnye	<i>Több algoritmus is használható. 1. Hasonló alakú számok behelyettesítése. 2. Minden második megmaradt betű nagybetű.</i>	g0R0gD1nNyE

Természetesen egyéni jelszóhasználati szokásainkat is érdemes pragmatikusan, az arányosság elvének szem előtt tartásával kialakítani, ám ha már mindenképp az aránytalanság bűvkörébe kerülünk, inkább legyünk túlzottan óvatosak, semmint túlzottan gondatlanok. Adataink és számítógépünk nem megfelelő szintű védelme ugyanis nemcsak saját magunknak, hanem másoknak is komoly károkat okozhat.

6. Levéltári informatika

6.1. Bevezető

A levéltárak a legfontosabb elsődleges, írott, történeti források őrzőhelyei. A levéltárak a többi közgyűjteménnyel (múzeum, könyvtár) együtt mint információt őrző helyek az informatikai ipar célzott terepeivé váltak az elmúlt egy évtizedben mind itthon, mind a nagyvilágban. Napjainkig gazdag magyar nyelvű szakirodalom látott napvilágot a levéltárak által is hasznosítható informatikai technológiákról. Fejezetünkben ezekből csak a levéltárak kutatóit is érintő kérdéseket emeltük ki, valamint a már könnyen elérhető digitális információforrások (internet, CD) rendszerezett ismertetését helyeztük előtérbe. Célunk az volt, hogy a levéltárak informatikai rendszerének, stratégiájának vázlatos ismeretése révén megfelelő alapot adjunk az információk további megszerzésének a közgyűjtemények, ezen belül is a levéltárak vonatkozásában.

A levéltárak és a társadalom kapcsolata új dimenzióba kerülhet azzal, hogy a levéltárak szerepe nemcsak a kulturális örökség szempontjából lesz fontos, hanem azáltal is, hogy a *demokratikus jogállam ellenőrző*, a köziratoknak nyilvánosságot biztosító alapintézményévé is kell válniuk. Ennek az Európa más államaiban már elindult folyamatnak alapvető feltétele az informatikai segítség megléte: az elektronikus közigazgatásban keletkező iratok a létrejövő elektronikus levéltárakban egészen más nyilvánossággal tehető közzé vagy kutathatók, mint a hagyományos adathordozón őrzött iratok. Az első hallásra talán meghökkenítőnek tűnő lehetőség természetesen egy jól körülhatárolt, a személyiségi és egyéb jogokat nem sértő nyilvánosság részét kell, hogy képezze.

Ez a kiemelten fontos, új koncepció természetesen csak egyike azoknak a fő informatikai vonulatoknak, amelyek 2005-ben láttak napvilágot a magyarországi levéltárak középtávú informatikai stratégiájában, mely stratégia átfogja a levéltárak működésének egészét, érintve a levéltárosok munkáját, a kutatókat, illetve az internetet böngészőket egyaránt. (KÜNSTLER FERENC: A levéltárak középtávú informatikai stratégiája és feladatterve 2006-2010. *Levéltári Szemle*. 2005/4, 3-19.)

E cselekvési irányelv négy fontos területet jelöl ki a levéltári informatika fejlesztésére:

1. Az elektronikus iratok archiválása (e-Levéltár)
2. Levéltári nyilvántartások, segédletek és adatbázisok létrehozása
3. A levéltári anyag digitalizálása
4. A levéltár saját elektronikus ügyintézése és PR-tevékenysége (levéltári honlap)

Az információ digitális formátuma sokkal előnyösebb a hagyományos adathordozókkal szemben az információ közzététele, beszerzése (internet, CD), és feldolgozhatósága (keresés, elemzés) szempontjából. Ezek azok a pozitívumok, amelyek a digitális információ létrejöttét ösztönzik az esetek túlnyomó többségében. Ma már elmondhatjuk azt is, hogy a digitális információ előállítása pénzügyileg is kedvezőbb lehet a hagyományos adathordozókkal (papír, hangkazetta stb.) szemben. Természetesen a digitalizálandó eredeti adathordozó (pl. rossz állapotú, értékes dokumentumok) vagy az elkészítendő digitális adat minősége (pl. középkori kézirásos szövegek adatbázisba vitele, színhű másolat készítése stb.) miatt széles skálán mozoghat a fajlagos digitalizálás költsége. De még több digitalizálási terv megvalósulása késik a digitális adatok időtálló megőrzésének kérdéses volta miatt. Ez pedig a közgyűjtemények szempontjából döntő jelentőséggel bír.

Az informatika rohamos fejlődése lehetővé tette azt, hogy immáron nemcsak szövegszerkesztésben és adatbázis-kezelésben kell gondolkoznia a történésznek, levéltárosnak, hanem az információfajtákat teljes egészében magába foglaló rendszerben (szöveg, kép, hang, mozgókép), kibővítvé azt a digitális adatmegosztás internetnek nevezett óriási lehetőségével. Ez a sokrétűség azonban új kihívást is jelent. A nem informatikus szakembernek is mélyen bele kell ásnia magát az információtechnológiába, ha hatékonyan ki akarja használni a kínálatkozó lehetőségeket (pl. szövegkeresés, adattovábbítás). Nem véletlen, hogy a közgyűjteményi szakemberek képzésében kiemelt helyen szerepel az *informatika oktatása*. Ennek az elnevezésekben is láthatjuk az eredményét: informatikus-könyvtáros, informatikus-levéltáros (és talán nemsokára informatikus-muzeológus) névvel illetik a mindkét tudományban járatos szakembereket. A szakismeretek átadása/megszerzése mellett természetesen fontos szempontként merülnek fel a *digitális információ előállításának feltételei*. Itt elsősorban a megfelelő informatikai eszközpark kiépítésének szakmai és - nem kevésbé elhanyagolható - pénzügyi feltételeire gondolunk. Az elektronikus ügyintézés korában a személyi számítógép mint mindennapi munkaeszköz már nem kérdőjelezhető meg, sőt, használata munkaköri követelménnyé vált. Az egyéb,

nagyobb mennyiségű digitális információ (adatbázisok, digitalizálás, elektronikus dokumentumok megőrzése) előállításának költségei azonban elgondolkodtatóak. Felvetődik a kérdés, hogy *miért* is kell a már meglévő adatokat nagy pénzügyi áldozatok árán digitálisan tárolt változataikkal felcserélni vagy párhuzamosan elérhetővé tenni. Erre a válasz rendkívül sokrétű, függ az időben változó igényektől és lehetőségektől. Egy valamit azonban nem lehet tenni: eltekinteni ettől a lehetőségtől csak azért, mert az alapvetően bölcsész gondolkodású levéltáros társadalom idegenkedne a modern technológiáktól.

Éppen a bölcsész társadalomnak van szüksége leginkább a hatékony információkezelésre, hiszen hatalmas információanyaggal kell dolgozniuk. Kiváltképpen igaz ez a közgyűjteményekre, melyek az információ tárházai. A *magyar közgyűjtemények* közül a könyvtárakban indult el legkorábban a digitális információkezelés: először a számítógépes könyvkatalógusok építésében, majd az elsősorban szerzői jogi okokból csekély számú, de azért folyamatosan gyarapodó „e-könyvek” és „e-folyóiratok” előállításában. A film és a zene területén a teljesnek tekinthető digitális gyűjtemények inkább a létrehozó iparág technológiai törekvéseit dicsérik. A levéltárak és a múzeumok bár a kulturális örökség szempontjából a legértékesebb, elsődleges, egyedi források őrzőhelyei, mégis csak napjainkra jutottak el oda, hogy - az őrzött dokumentumok *nyilvántartásától a digitalizált dokumentumokon át az internetes megjelenésig* - általánossá vált a digitális információ jelenléte ezekben az intézményekben is.

6.2. Az elektronikus iratok archiválása: (e-Levéltár)

A levéltárak olyan intézmények, amelyek az illetékességi területükön lévő köziratképzők (pl. minisztériumok, önkormányzatok, oktatási intézmények stb.) maradandó értékű iratanyagainak hivatalból letéteményesei, őrzői. Ezek az iratképzők természetesen már hosszú idő óta használnak digitális adatokat, de elsősorban *hitelességi okokból* csak vagy elsődlegesen a papíralapú változatot gyűjtötték be tőlük a levéltárak. Változás azzal a már több éve előkészített technológiával állhat be, mely a digitális iratok hitelesítésén nyugszik, és amely rögzíti a dokumentum keletkezésének idejét és készítőjének kilétét, valamint a dokumentum épségének ellenőrzését. Ez megteremti a *csak elektronikusan létező irat* fogalmát, és egyben - bár csak évekkel később - az *elektronikus levéltári irat* fogalmát is. Nyugodtan nevezhetjük ezt a közigazgatás után a levéltárak informatikai forradalmának is, hiszen immáron minden digitalizálási költség nélkül jut-

hatnak hozzá az elektronikus iratokhoz, és kihasználhatják azok előnyeit. Ezzel a közgyűjtemények közül egyedülként megvalósíthatják a teljesen digitális gyűjteményt.

A digitális információ előnyeit ismerő szakember számára a fenti állapot gazdag lehetőségek tárházát kínálja az információ hatékonyabb feldolgozására (pl. szövegbányászat, szövegelemzés). De gondolni kell a csak digitálisan létező dokumentum hitelessége mellett a levéltárak szempontjából ugyanolyan fontos másik szempontra, a *hosszú távú megőrzésre* is. Azaz arra, hogy az informatika gyors technológiai váltásai ellenére hogyan lehet biztosítani nemcsak néhány évtized, de néhány évszázad múlva is a csak digitális adatformátumban létező információ elérhetőségét. A digitális információ hosszú távú megőrzésének több összetevője is van, de a legfontosabb az *adatformátum* kérdése. Az elektronikus közígazgatás jogszabályi háttere erre vonatkozóan általános kitételeket fogalmaz meg, melyeknek tényleges informatikai megvalósulása mély szakmai ismereteket feltételez. (A jogszabályi háttér rendszerezett összefoglalását lásd:

<http://www.oltanacs.hu/oltanacs/default.asp> jogszabályok menüpont alatt.)

Napjaink nemzetközi informatikai fejlődése jutott el odáig, hogy az informatikai eszközök üzemeltetői egyre erőteljesebben hangsúlyozzák az általuk létrehozott digitális információ *szabványosságának* fontosságát, ezáltal a *szoftver- és platformfüggetlenséget* (operációs rendszer, alkalmazás és hardver függetlenséget). Ehhez kapcsolódva előtérbe helyezik a *nyílt forráskódú, szabad, ingyenes rendszerek* üzemeltetését. Az első nemzetközi lépések e téren a formázott szövegek adatformátumának egységesítését tűzték ki célul a nyílt dokumentumformátummal (ODF, Open Document Format, <http://www.odfalliance.org>). E szöveges formátum technológiai szülőatyja az XML formátum (Extensible Markup Language, kiterjeszhető leíró nyelv, <http://www.xml.org>), mely a strukturált szövegek (pl. az adatbázisok szövegei) szabványos leíró és adatcsere formátuma.

Digitális adatok esetében a fenti kérdéseken túl mindenképpen gondolni kell az *adathordozók hosszú távú* megőrzésének biztosítására is. Ez elsősorban - az informatika jelenlegi állása szerint - az optikai adathordozók (CD, DVD) biztonságának kérdését is jelenti, amelyen a minőségi adathordozók alkalmazása mellett a duplikátumok és az adathordozó meghibásodásának szoftveres hibakorrekciókat (pl.: ingyenes DVDIsaster) lehetővé tevő eljárásait értjük. Mindezek legkörültekintőbb alkalmazása esetén sem hanyagolhatjuk el az elektronikus

adathordozók rendszeres, időközönkénti (6-12 havonta!) ellenőrzését, mely az egyetlen módja az adatvesztés elkerülésének.

Az elektronikusan őrzött levéltári irat kutatószolgálati felhasználása a hagyományos iratok esetében is meglévő problémák mellett (kutatási korlátozások bizonyos irategyüttesekre, anonimitás stb.) újakat is felvet (pl. milyen szoftveres környezetet biztosítson a levéltár az iratok teljes szövegű kereshetőségére).

Az elektronikus levéltár léte olyan informatikai problémákat vet fel, amelyek a digitális adatokat használók számára nem ismeretlenek.

Az elektronikus levéltári iratok kellő körültekintéssel történő használata mind a demokratikus állam működését, mind a történeti kutatásokat illetően gazdag lehetőségeket rejt magában.

6.3. Levéltári nyilvántartások, segédletek és adatbázisok létrehozása

A levéltári iratanyag nyilvántartása a levéltárak legalapvetőbb feladata. Ennek informatikai megvalósítása az első számú feladatok közé tartozott. Nemcsak egyszerű szövegállományok létrehozása, hanem strukturált szövegek, *szabványosított adatbázisok* létrehozása a cél. Ez egyben azt is jelenti, hogy az informatikai szabványok betartásán túl a *levéltári iratanyag leírásának szabványosságát* is meg kellett teremteni. Következő lépésként pedig ezek teljes internetes elérhetőségét is biztosítani kell. A szabványosság lehetővé teszi, hogy az adatbázisokat virtuálisan összekapcsolva egységes kereséseket hajthassunk végre, akár nemzetközi szinten is. A múlt és a jelen idő váltakozása ebben a szövegrészben azt jelzi, hogy egy olyan folyamatról van szó, amelynek elemei intézményenként és a megvalósultság teljességét tekintve eltérő képet mutatnak. Erre a problémára a levéltári honlapok ismertetésének fejezeténél még részletesebben kitérünk.

A levéltári nyilvántartások adatbázisainak alapvető feltétele hosszú ideje már nem az informatikai lehetőség, hanem az adatbázis szerkezetének szabványossága. Az elmúlt tíz évben nemzetközi együttműködés keretében létrejöttek ezek leírása. Amíg az *ISAD (G)* (General International Standard Archival Description) a levéltári anyag, addig az *ISAAR (CPF)* (International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families) alapján az iratképzők leírását teszi lehetővé. Az ezeken alapuló szabványos adatbázis-

tételek, ún. „authority record”-ok készítésének ma már - az internet terjedése révén - nagyobb a jelentősége a nemzetközi gyakorlatban, mert ezek révén lehet a levéltári, múzeumi és könyvtári anyagokat virtuálisan összekapcsolni. Az ICA (International Council on Archives, Nemzetközi Levéltári Tanács) által kiadott szabványok, az ISAD (G) és ISAAR (CPF)) lényegében csak ajánlások, minden országnak magának kell kidolgoznia a saját levéltári hálózatához igazított változatokat. Mindkét levéltári szabványnak elkészült az internetes adatcsere-nél nélkülözhetetlen XML alapú formátuma: az ISAD (G)-re az *EAD*-t (Encoded Archival Description), míg az ISAAR (CPF)-re az *EAC*-t (Encoded Archival Context) dolgozták ki. Az *EAD* már használható kidolgozottsági fokon áll, 1998-ban publikált változatát 2002-ben módosították. Elterjedtsége főként az angolszász országokban jelentős mint a levéltári leírások adatcsere-szabványa. Az ISAAR (CPF)-fel párhuzamosan fejlesztett *EAC*-t kezdték alkalmazni egy, az Európai Bizottság által kezdeményezett, elsősorban könyvtárak, kéziratárak részvételével beindított együttműködés, a LEAF (Linking and Exploring Authority Files) keretében. A program közös adatmodellt kíván kidolgozni a könyvtárak és a levéltárak számára, lehetővé téve egy központi adatfeltöltést, és a különböző helyekről bevitt „authority record”-ok adatainak összekapcsolását (pl. egy azonos személyre vonatkozó könyvtári adatot egy levéltárral).

Jogszábeli előírás alapján *egységes levéltári nyilvántartó programot (e-Archivum)* kapott minden magyarországi levéltár. Ez a program a levéltári szabványok és az informatikai ajánlások alapján készült el, ingyenes adatbázis-motorral. Az *e-Archivum* a kutatók által is használt fond- és állagjegyzékeken kívül a levéltári nyilvántartások teljes egészét lefedi. Így a levéltári iratanyagokhoz kapcsolódó belső nyilvántartások mellett az iratképző szervek nem publikus nyilvántartását is az *e-Archivum* segítségével végezhetik a levéltárak. Természetesen a keret (szabvány és szoftver) biztosítása csak az első lépés volt, az adatok feltöltése és ezzel együtt az internetes megjelenítése folyamatosan történik.

Adatbázis-építés természetesen korábban is folyt a levéltárak falai között. Ez a munka azonban sok esetben nem a levéltári nyilvántartás hivatalos iratainak feldolgozását jelentette, hanem a levéltárban őrzött iratanyagok tartalmából készült adatbázisokat. Ezek az adatbázisok azonban már egy másik feladatkörhöz kapcsolódnak: a levéltári anyag digitalizálásához.

Az adatbázis-készítés a legmunkaigényesebb, legösszetettebb feladat az összes eddigi informatikai tevékenységgel összevetve. Nemcsak mély levéltári szakmai ismeretet, de adatbázis-építési, informatikus ismeretet is kíván egy jól használ-

ható adatbázis kialakítása. Nem csoda hát, ha ezek az adatbázisok hosszú éve-
kig készülnek, de használati értékük annál nagyobb.

6.4. A levéltári anyag digitalizálása

Az elektronikus levéltár lehetősége és jövőbeli megvalósulása nem helyettesíti a nem digitális levéltári dokumentumok digitalizálásának feladatát. Az előzőekben már felvázoltuk azokat a fő mozgatórugókat, amelyek meghatározzák, hogy egy intézmény miért kívánja adatait digitális formátumra átalakítani. A közgyűjtemények az indíték szempontjából még különlegesebb helyzetben vannak: számukra elsődleges szempont az eredeti, értékes dokumentumok minél hosszabb távon való megőrzése. A magyarországi levéltárak *állományvédelmi* okokból immáron több évtizede végeztetnek mikrofilmetzetést. Ennek a munkának a digitalizálással való kiváltására egyre nagyobb hajlandóság mutatkozik levéltári szakmai körökben. Az iratok digitális fényképezése természetesen csak korlátozott felhasználhatóságot tesz lehetővé, de az állományvédelmi szempontokat a legújabb technológiák tökéletesen ki tudják elégíteni. Ráadásul költségvonzatuk is egyre csökkenő tendenciát mutat, kivéve ha már a digitalizáláskor különleges védelmet kívánunk biztosítani a dokumentumoknak. Az elektronikus levéltárnál leírtaknál könnyebb helyzetben vagyunk a saját iratanyag digitalizálásánál, mivel olyan probléma mint a hitelesítés kevésbé fontos kérdésként merül fel, hiszen az eredeti, nem digitális dokumentum továbbra is - vita esetén - elővehető.

A teljes, hagyományos adathordozókon tárolt dokumentummennyiség digitalizálása inkább csak elvi célként fogalmazható meg. A gyakorlati végrehajtást illetően azonban rövid távú, több szempontot (állományvédelem, népszerűsítés, kutatószolgálati tájékoztatás, tudományos publikáció) is érvényesítő digitalizálási terveket készítenek a levéltárak. A magyar kulturális közvagyon feltérképezése kapcsán felállították a levéltári iratanyag digitalizálásának prioritási sorrendjét. (*A magyar kulturális közvagyon feltérképezése. Bp. 2003.*

<http://mathom.dura.hu/duran/html/bestof/digitkozvagon.htm?PHPSESSID=1d1db23e736a7a17e16d732dc7cab6ba>) E dokumentum összegező megállapítása szerint a hazai levéltárakban található iratanyagok közül a *kéziratos térképek* nyilvántartásainak, majd ezt követően maguknak a térképeknek a

digitalizálása került első helyre a sorrendben. További fontos terület a *levéltári segédletek, valamint a forráskiadványok*, regesztakötetek elektronikus rögzítése.

A digitalizálás konkrét munkafolyamatának meghatározásánál a következő kérdéseket kell megválaszolni: *mit digitalizáljunk, ki digitalizálja, milyen módszerrel, eszközzel, milyen cél érdekében.* A *mit digitalizáljunk?* kérdésre az előzőekben ismertetett dokumentumok alapján minden levéltárnak egyedileg kell meghoznia döntését. Sokkal több vitát kiváltó kérdés a digitalizálást végző személyek kérdése. Európa tőlünk nyugatabbra eső felében a közgyűjtemények külső vállalkozókkal végeztetik el a nagy mennyiségű, különleges szakismeretet feltételező informatikai munkákat. Anyagi megfontolásból azonban hazánkban ez csak kevésbé terjedhetett el. Így a levéltárak megpróbálnak saját erőből digitalizálni. A cél meghatározza a digitalizálási módszert is: ha visszakereshetővé szeretnénk tenni a levéltári dokumentumot, akkor célszerű begépeltetni, de legalább a legfontosabb tárgyszavakkal, ún. „metaadatokkal” ellátni a képként digitalizált iratokat. A már kinyomtatott levéltári kiadványok papíralapú változatait pedig képként beszkenelve, majd optikai karakterfelismerő programmal (OCR) felismertetett, kereshető szövegű dokumentumként adhatjuk internetes terjesztésre, vagy csak belső kutatószolgálati tájékoztatásra.

A létrehozott digitális adat hosszú távú megőrzésére itt is alkalmazni kell a szabványos adatformátumokat, illetve az adathordozókkal szemben támasztott biztonsági intézkedéseket (lásd! elektronikus levéltárnál írottak).

A digitalizálás technikai részletkérdéseivel terjedelmi korlátok miatt nem kívánunk foglalkozni (lásd! ajánlott irodalmat). Meg kell jegyezni azonban, hogy a már évtizedek óta rendelkezésre álló szöveg-és adatbázis-digitalizálási technikák (gépelés) mellett egyre nagyobb teret kap a jó minőségű képalapú digitalizálás. Az előállító eszközök (síkágyas szkennerek, mikrofilmszkennerek, digitális fényképezőgépek) költségeinek drasztikus csökkenése szinte minden intézmény számára elérhetővé teszi a képként való mechanikus digitalizálást.

A fejlődés egyik állomását jól szemlélteti a Google könyvdigitalizálási programja, amely nagy teljesítményű, gyors szkennerekre és OCR szoftverekre épül (<http://books.google.com/intl/en/googlebooks/about.html>).

A levéltárak gyűjteményeiben található - számítástechnikai kifejezéssel élve – multimédiás anyagok is: *hangfelvételek, mozgóképek*, melyek digitalizálhatósága is óriási fejlődésen ment keresztül az elmúlt egy-két évben. Állományvédelmi szempontok is sürgetik ezen felvételek digitalizálását (a filmek, hangszalagok hagyományos adathordozói rövid élettartamúak). A számításgényes feladatok a

multimédiás állományok esetében jól érzékeltetik az informatika fejlődésének további szükségességét. Még inkább így van ez, ha olyan lehetőségekre gondolunk, mint a *beszédfelismerést, fordítást végző programok*, melyek magyar nyelven még nem elérhetők, de idegen nyelveken már ma is elfogadható minőséget produkálnak.

A tervszerű digitalizálás elkezdésekor mindig megfogalmazódik valamilyen cél. Abban az esetben, ha a digitalizálás nemcsak egy képként való adatbevitelt jelent, akkor egy szabad szöveget vagy egy strukturált szöveget kapunk. Ez utóbbi esetben egy *adatbáziskezelő program* segítségével többféle lekérdezést is végezhetünk. A szabványosnak nevezhető SQL parancsok helyett vizuális példaalapú lekérdezés összeállítását (QBE) is lehetővé teszik a modern szoftverek. Összetett keresési technikákra a *szövegbányászat* eljárásait és speciális szoftvereit érdemes használni. Az elérhető szövegek nagy része azonban nem strukturált. Ezek felhasználhatósága sokszor az egyszerű szókeresésre korlátozódik. E technikák kiterjesztésében sokat segít az internetes keresőgépek (Google, Yahoo stb.) egyéb lehetőségeinek megismerése. Erre a célra érdemes helyben is használható, összetett keresésekre is alkalmas programokat beszerezni (ingyenes lehetőségek: Google Desktop Search, Inforapid Search and Replace, Simfuz, Agrep). A legfontosabb szempontok a keresőprogram kiválasztásánál: *szövegekörnyezettel* együtt adják vissza a keresett szót (KWIC, pl. Google internetes kereső), a *szabályos szöveghelyettesítési* kifejezéseket (reguláris kifejezések), valamint a *logikai kifejezéseket* is tudja értelmezni (Boolean: AND, OR, NOT stb.). Viszonylag kevésbé ismert az ún. *hasonlósági keresés* (Fuzzy), mely főleg régi, változó szóalakokkal leírt szövegek keresését segíti. Ugyanennyire ritkán, inkább csak nyelvészek által használtak a *szövegelemző* programok (ingyenes: Tact, Hamlet, Concordance), melyek különböző szóstatistikákkal tárják föl egy szöveg egészének rejtett értelmét, bár magyar szótövesítő modulok hiányában korlátozott a felhasználhatóságuk. Ezeket a lehetőségeket a levéltári honlap keresőmoduljában is minél jobban kihasználhatóvá kell tenni.

A digitalizált anyagok - állományvédelmi szempontokon túl - a könnyű publikálhatóság miatt is kedveltek. Ezért a levéltárak esetében is az a cél, hogy vagy az interneten, vagy CD/DVD adathordozón – esetleges jogi megszorításokat figyelembe véve – minél több információt tegyenek elérhetővé a nagyközönség számára is. Egy-egy levéltár honlapjának látogatottsága elsősorban az ott található digitális levéltári dokumentumoknak köszönhető. E téma fontossága miatt külön fejezetben foglalkozunk az interneten és CD-n elérhető digitális levéltári információkkal.

6.5. A levéltár saját elektronikus ügyintézése és PR-tevékenysége

A levéltárak belső hivatali ügyvitelében már eddig is teljesnek volt mondható a számítógéppel végzett munka. A közigazgatásban megvalósított elektronikus ügyintézés azonban a levéltárakat sem hagyhatja érintetlenül, itt is meg kell valósítani az *elektronikus ügyintézést*. Ennek egyik fontos eleme: a levéltár mint *szolgáltató hivatal* megjelenése az interneten. A digitalizált levéltári iratok mellett ez tenné a levéltárakat az internet egy fontos - széles tömegek számára is elérhető - részévé.

Az elektronikus ügyintézés központilag elkészített szoftvere még nem létezik a levéltárak számára. Informatikai megvalósíthatósága még vizsgálat tárgyát képezi. Bevezethetőségének azonban nemcsak az informatikai, hanem az *emberi és pénzügyi szempontjait* is meg kell vizsgálni.

A levéltárak belső informatikai szükségleteinek kielégítésénél egyre inkább figyelembe veszik a szabványos, nyílt forráskódú, platformfüggetlen szoftvereket. (Linux, OpenOfficeOrg, Gimp, NVU, Inkscape, Scribus stb.) A *külföldi levéltári, közgyűjteményi tapasztalatok* mellett az olyan *nyílt forrású projektek* gyűjtő oldalait is folyamatosan ki kell értékelni a levéltári munka támogatására, mint a **Freshmeat** (<http://freshmeat.net/>) vagy a **Sourceforge** (<http://sourceforge.net/>).

A levéltárak új szerepét a demokratikus társadalom életében egy új PR kapcsolati rendszer is kell, hogy jellemezze. Ennek a rendszernek alapköve a levéltár internetes megjelenése, a levéltár honlapja. A kulturális honlapok kialakításáról az Európai Unió Minerva Plus programjának ajánlása, míg a tartalmi elemekről az elektronikus információs szabadságról szóló törvény rendelkezik. További segítség a levéltári honlapok elkészítéséhez KATONA CSABA – KÖRMENDY LAJOS – KERÉKES DÓRA – LAKATOS ANDOR: Internet és levéltár című tanulmánya (*Levéltári Szemle*. 2005/1, 3-24.) immáron csak levéltári szakemberek tollából, melyet zsinórmértékül szántak a magyar levéltárak honlap-kialakítási koncepciójához. Az alapinformációkat tekintve a következő tartalmi elemek meglétét kell elérni az elkövetkező években:

1. A levéltár bemutatása
2. Kutatással kapcsolatos információk
3. Levéltári kiadványok, publikációk bibliográfiai jegyzéke
4. Kiállítások
5. Levéltári könyvtár kereshető adatbázisa
6. Linkgyűjtemény
7. Saját honlap kereső
8. Honlapterkép
9. Idegen nyelvű változatok elkészítése

Az alapszolgáltatásokon túl a már korábban említett digitális tartalmak honlapra helyezése is fontos eleme a levéltár internetes megjelenésének: a levéltári iratanyag segédleteinek, teljes szövegű levéltári kiadványoknak, valamint a digitalizált levéltári iratanyagok az elérhetősége, adatbázisok építése, publikálása a levéltári forrásokból.

A levéltári honlapok megjelenése - túl az elvi alapokon - a kutató számára a legfontosabb digitális információhoz való hozzáférésnek a lehetőségét jelentheti, ezért átfogó tartalmi ismertetésüknek külön fejezetet szentelünk.

6.6. Levéltári információforrások az interneten és elektronikus adathordozón

Jelen fejezet célja, hogy ismertesse a magyarországi levéltárak informatikai elérhetőségét. Ezen túl kiemelt szerepet tulajdonítunk a Kárpát-medence korábban magyar közigazgatáshoz tartozó levéltárainak. A korlátozott terjedelem miatt csak mintavételként Európában és az egyéb földrészek levéltárainak informatikai elérhetőségét próbáljuk felvázolni. Ugyancsak terjedelmi korlátok miatt nem tudunk foglalkozni a levéltári kutatáshoz szorosan kapcsolódó témakörökkel (családfakutatás, helytörténet, történeti segédtudományok). A fejezet tematikáját a történeti kutatásban való haszon is vezérelte. Nem célom az egyes levéltárak ismertetése, elsősorban csak a honlapoké. (E hiány pótlására jó segítség: Magyarország levéltárjai Bp. 1996 c. kiadvány:

<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/tortenel/elmelet/mlevtar/>)

Minden szerénytelenség nélkül állíthatjuk, hogy az internet egészével együtt a levéltárak informatikai elérhetősége is nagyarányú fejlődést mutatott az elmúlt 2-3 évben. Ezért mindenképpen hangsúlyoznunk kell e fejezet pillanatfelvétel jellegét. Ezért is vázoljuk fel több helyen is a fejlődés irányát, a várható további eredmények megjelenésének lehetőségét, kívánalmát.

6.7. Archivisztikai linkgyűjtemény

6.7.1. A legfontosabb linkgyűjtemények

Joggal tehető fel a kérdés vajon nem hiába való-e a vállalkozás, ha a nagyteljesítményű internetes keresőgépek korában internetes címggyűjteményeket építünk, tudva azt, hogy az internetes tartalmak több mint 60%-a 3 hónap után eltűnik? (Ezért ajánlatos a számunkra fontos tartalmakat offline archiválni automatikus letöltővel [ingyenes: Htrack, Webget, vagy a weboldalakból pdf könyvet generáló kereskedelmi Adobe Acrobat Webcapture-rel].) Több okból is szükség van rá. Az internet még mindig küszködik attól, hogy a keresőgépek találatai ugyanolyan súllyal veszik górcső alá az egy oldalas amatőr történelmi írásokat, mint a nagy kiadók, nagy történészek publikációit. A másik, hogy a keresőgépek műszaki és/vagy jogi okokból csak kb. 8 milliárd weboldalt indexelnek le az elméletileg elérhető 500 milliárdból. A műszaki ok lehet egy nem böngészhető csak lekérdezhető adatbázis, esetleg egy látványosan kinéző, de a keresőrobotok számára teljes elakadást okozó programozási „bravúr” (java, flash stb.). A jogi oknál pedig a fizető adatbázisokra kell gondolni. A külföldi tudományos folyóiratok cikcrepertóriumai, teljes szövegei ilyen jelszóval védett adatbázisok mögött húzódnak meg, tengernyi információval. Nem véletlenül nevezték el az internet e kétség kívül sokkal nagyobb részét „láthatatlan internet”-nek.

A levéltárak esetében valamivel könnyebb helyzetben vagyunk, mert a levéltári hálózat egy behatárolt számú, regisztrált intézményi struktúra internetes vetülete. A világ levéltárait, azon belül is a nemzeti/állami levéltárak címét, honlapjának URL-jét több a levéltárakkal hivatalból foglalkozó intézmény is nyilvántartja.

6.7.2. Nemzetközi levéltári linkgyűjtemények

UNESCO Archives Portal

[http://www.unesco.org/cgi-](http://www.unesco.org/cgi-bin/webworld/portal_archives/cgi/page.cgi?d=1)

[bin/webworld/portal_archives/cgi/page.cgi?d=1](http://www.unesco.org/cgi-bin/webworld/portal_archives/cgi/page.cgi?d=1) *(letöltve: 2006. április 17.)*

Az UNESCO levéltári portálján kísérletet tesz a világ levéltárainak tematikus csoportosítására a következő bontásban:

Government: International, National, State and Regional, Communal, Ministries, Military, Diplomatic.

Academia and culture: Universities and Research Institutions, Literature and Art, Museums, Architecture, Audiovisual, Web

Social life: Parliaments and Political Parties, Business and Labour, Religious Communities, Women, Families, Sports, Other

Ezekben belül földrészenként és országokként csoportosítja az internetes címeiket. Az egyik legteljesebb és legnaprakészebb linkgyűjtemény a levéltári honlapok tekintetében. Az adatbázis nemcsak böngészhető, de kereshető is.

European Archival Network

<http://www.european-archival.net/ean/> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Az Európai Levéltári Hálózat honlapja csak az európai levéltárakat szervezte adatbázisba. 1998 óta a Nemzetközi Levéltári Tanács (ICA) kezdeményezésére alakult. Kereshető és böngészhető adatbázisa nemcsak a weblapokat tartja nyilván, de az egyes levéltárak egyéb elérhetőségét is közli. Érdekessége a térkép alapú lekérdezhetőség. (<http://www.european-archival.net/map/>) Adataiban azonban sokszor hiányos és elavult, mivel a taglevéltárak bejelentései alapján módosítják csak az információkat.

Általánosságban megállapíthatjuk, hogy egy ország levéltári hálózatát a fenti két gyűjtemény és az adott nemzeti levéltár honlapján található területi levéltárak cím- és honlap-jegyzékével az esetek túlnyomó részében lefedhetjük.

6.7.3. Magyarországi levéltári linkgyűjtemények

A fenti gyűjteményekben is megtaláljuk a magyarországi levéltárakat, korántsem hiánytalanul. De a nemzeti levéltár honlapja nálunk is segítséget jelent.

A Magyar Országos Levéltár

<http://www.mol.gov.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

A nemzeti levéltár két letölthető kiadványa is segíti a magyar levéltári rendszert megismerni kívánó kutatót.

1. Magyarországi levéltárak nyilvántartása

http://www.mol.gov.hu/letoltes.php?d_id=382 (letöltve: 2006. április 17.)

2. Magyarországi levéltárak név- és címjegyzéke

http://www.mol.gov.hu/letoltes.php?d_id=395 (letöltve: 2006. április 17.)

Ezek a naprakész jegyzékek a hivatalos magyar levéltárak legfontosabb adatait, elérhetőségeit, munkatársainak névjegyzékét tartalmazzák. Pdf kiadvány formátumban letöltés után kereshetők.

Levéltár.lap.hu

<http://leveltar.lap.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

A lap.hu linkgyűjtő portál a leggazdagabb magyar levéltári linkgyűjtemény a hivatalos jegyzékek után. Tematikai csoportosításai a következők:

A magyarországi levéltárak névjegyzékében is szereplő levéltártípusok: Általános levéltárak, Egyházi levéltárak, Egyetemi levéltárak, Szaklevéltárak, Egyéb levéltárak, Köztisztviselői levéltárak, Pártok, szervezetek levéltárai.

Külföldi levéltárak: Válogatás a fontosabb külföldi nemzeti levéltárak linkjeiből.

Határon túli magyar nyelvű levéltárak: Egyetlen erdélyi egyházi levéltár honlapja.

Határon túli magyar vonatkozású levéltárak: Főleg a Vajdaságra koncentrált gyűjtemény.

Kapcsolódó szervezetek: Elsősorban magyarországi levéltáros egyesületek honlapjainak a címe.

Kézirattárak: Nem a levéltári szervezethez kötődnek, de egyedi történeti értékkel bíró iratanyagot őriznek, mint a levéltárak.

Családfakutatás: A levéltári kutatást a szélesebb közönség számára is vonzóvá tevő témakör. Gazdag linkgyűjtemény.

Folyóiratok: A levéltári szakfolyóiratokon kívül, a történeti tárgyú interneten elérhető periodikák jegyzéke.

Kiadványok: Néhány a levéltári kutatáshoz jól kapcsolható adtabázis és könyv linkje.

Magyarországi egyházi levéltárak

<http://iszk7.drk.hu/lev/MELTE/leveltarak/leveltarak.htm>

(letöltve: 2006. április 17.)

Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete honlapján a tagszervezetek teljes cím és névjegyzéke mellett, 10-15 soros levéltárismertetőt (levéltártörté-

net és iratanyagismertetést) is olvashatunk, a kiadott segédletek bibliográfiai leírásával. Külön értéke a gyűjteménynek a kárpát-medencei egyházi levéltárak számbavétele. Honlap hiányában elsősorban címtár jelleggel.

Magyar felsőoktatási levéltárak

<http://www.mflsz.hu/fooldal/index.php?page=szervezet/szervezet.php>

(letöltve: 2006. április 17.)

Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség tagjainak név- és címjegyzéke mellett, rövid levéltár és iratanyag-ismertetést találunk a levéltárak honlapjaival.

Az egyes levéltárak honlapjainak linkgyűjteményei

Részletesen lsd. következőkben!

Szinte minden levéltár honlapján találunk linkgyűjtemény, melyek több helyen a helytörténet, családfa-kutatásához is segítséget nyújtanak.

Szerzetesrendi levéltárak és történeti intézetek a világban

<http://archivum.piar.hu/a/kapcsolatok.htm#szerzlev>

(letöltve: 2006. április 17.)

Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára (Budapest), honlapjának kapcsolatai menüpontja alatt egy rendkívül gazdag a szerzetesrendi levéltárakra vonatkozó linkgyűjteményt találunk. (A honlap egyéb témára vonatkozó linkgyűjteményei is szorgos munkáról tanúskodnak.)

6.7.4. Nemzetközi levéltári és közgyűjteményi linkgyűjtemények

Archives on the Internet

<http://archives.gov.by/efriends/efriends%20.htm> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Belorusszia levéltárai című portál linkgyűjteménye az egyik leggazdagabb főleg Kelet-Európa vonatkozásában. Angol nyelven is.

Archives on the Internet

<http://www.archives.gov.ua/Eng/useful-Links.php>

(letöltve: 2006. április 17.)

Az ukrán levéltárak honlapján - angol nyelven is - egy olyan tematikai beosztású gyűjteményt találunk, melyek más linkgyűjteményekben nem találhatóak meg:

International Projects: Közgyűjteményi, történeti, kulturális linkek a világból.

Databases Online: Főképpen levéltári adatbázisok.

International Organizations: Nemzetközi levéltári és hozzá kapcsolódó első-sorban audiovizuális témakörrel foglalkozó szervezetek.

Repositories of Primary Sources: Egy amerikai elsődleges forrás (levéltár, múzeum, kéziratár) linkgyűjteményre utalás.

Military Archives International

<http://www.military-archives.org/> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Hadi levéltárak világméretű adatbázisa. Linkgyűjtemény mellett egyéb elérhető-ségek és rövid levéltár és iratanyag ismertetést találunk, kereshető és böngészhető adatbázissal.

Repositories of Primary Sources

<http://www.uidaho.edu/special-collections/Other.Repositories.html>

(letöltve: 2006. április 17.)

Az elsődleges források gyűjtőhelyei címet kapta ez a linkgyűjtemény, mely mintegy 5000 weboldalt tart nyilván a kéziratok, levéltárak, könyvritkaságok, történeti fényképek stb. témakörében.

6.8. Bibliográfiák, bibliográfiai segédletek

Az egyes levéltárak honlapjainak többségén megtalálhatók az adott levéltár kiadványai, néha ismertetőkkel. További bibliográfiai tájékozódást segíti az egyes munkatársak publikációinak jegyzékei.

A hazai levéltárügy nyomtatott bibliográfiáiból csak néhány év könyvészete érhető el digitális formában: a **Levéltári Szemle** honlapján

(http://www.mol.gov.hu/index.php?akt_menu=585)

minden évfolyam utolsó számában jelenik meg „A magyarországi levéltárak kiadványainak évi bibliográfiája” címmel. E hiányosság miatt a levéltári szakirodalmat az általános könyvészet és a folyóiratcikk repertóriumok internetes kiadásából nyerhetjük ki. Nem sokkal jobb a helyzet, ha levéltárak könyvtárainak internetes adatbázisait keressük.

Könyvekre:

Országos Széchényi Könyvtár Katalógusa - Amicus

http://nektar1.oszk.hu/LVbin/LibriVision/lv_search_form.html?SESSION_ID=1146635584_2128349144&lv_action=LV_Search_Form&HTML_SEARCH_TYPE=SIMPLE&DB_ID=2 *(letöltve: 2006. április 17.)*

Tartalmazza 1952-től a hazai kiadású könyveket, sorozatokat. Az 1945 előtti külföldi és 1952 előtti hazai megjelenésű könyvek állományának egy részét

Magyar könyvészet 1712—1920 CD-ROM, Arcanum Kft, 2001

Magyar könyvészet 1921—1944 CD-ROM, Arcanum Kft, 2005

Régi nyomtatványok tára, 16-17sz., CD-ROM, Arcanum Kft, 2003

Elektronikus Régi Magyar Könyvtár 1473—1711, CD-ROM, Arcanum Kft, 2001

Folyóiratcikkekre:

IKER 1993-2001

IKER – Magyar Időszaki Kiadványok Repertórium

http://java2.oszk.hu/kapcsolodo_weboldal?session_id=1146635584_2128349144&nyelv=magyar&url=http://w3.oszk.hu:80/rep.htm&return_url=http://nektar1.oszk.hu/LVbin/ *(letöltve: 2006. április 17.)*

Az adatbázis 1993 óta épült. Tartalmazza a Magyarországon kiadott és az Országos Széchényi Könyvtárba beérkezett társadalom- és természettudományi időszaki kiadványok válogatott cikkanyagát. 2001 óta az adatbázis tovább nem épül.

Matarka

<http://www.matarka.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Válogatott időszaki kiadványok tartalomjegyzékeit tartalmazza, benne levéltári szakfolyóiratokat is.

Levéltári Híradó (1951 - 1960), Levéltári Szemle (1961 - 2005), Levéltári Közlemények (1923 - 2005), Fons: forráskutatás és történeti segédtudományok (1994 - 2005).

Külföldi könyvtári katalógusok:

Nemzeti könyvtárak Európában

<http://www.theeuropeanlibrary.org/portal/index.htm>
(letöltve: 2006. április 17.)

Nemzeti könyvtárak a világban

<http://www.ifla.org/VI/2/p2/national-libraries.htm>

(letöltve: 2006. április 17.)

Fontosabb Webes katalógusok

http://www.oszk.hu/frame_hu.htm?hun/ugrodeszka/ugrodeszka_index_hu.htm

(letöltve: 2006. április 17.)

6.9. Magyarországi levéltárak

Minden egyes magyarországi levéltár internetes portáljának az értékelése meghaladná e fejezet kereteit. Ezért levéltártípusonként külön-külön, de közös szempontrendszerek alapján fogjuk őket ismertetni:

1. Alapinformációk minősége
2. Levéltári iratanyag segédleteinek elérhetősége
3. Teljesszövegű levéltári kiadványok elérhetősége
4. Digitalizált levéltári iratanyag elérhetősége
5. Adatbázisok építése, publikálása a levéltári forrásokból

Az értékelési szempontok kialakításánál sok segítséget adott a már említett tanulmány (KATONA et al. 2005), melyet zsinórmértékül szántak a magyar levéltárak honlap-kialakítási koncepciójában.

1. Alapinformációk minősége

1. A levéltár bemutatása: levélcím, telefon, e-mail, fax, hol van a levéltár, hogyan közelíthető meg, nyitva tartásra vonatkozó adatok stb. Levéltártörténet. Levéltári dolgozók adatai.

2. Kutatással kapcsolatos információk: Hol van a kutatóterem, mi a nyitvatartási ideje stb. Milyen feltételekkel végezhető kutatás; a szövegbe belefoglalandó a kutatási szabályzat könnyen érthető összefoglalója. Másolat (mikrofilm, fénymásolat, digitális másolat stb.) készítésének körülményei, szabályai, árai. A vonatkozó jogszabályokat ismertetni, valamint különböző űrlapok — pl. a kutatási korlátozás alá eső anyagba való betekintési kérelemhez szükségesek — digitális változatát elérhetővé tenni.

3. *Levéltári kiadványok, publikációk bibliográfiai jegyzéke.* Esetleg ismertetésekkel, tartalomjegyzékkel, árjegyzékkel kiegészítve.
4. *Kiállítások:* Korántsem tölt be olyan fontos szerepet a levéltárak életében, mint a múzeumokéban, de a népszerűsítés elengedhetetlen eszköze.
5. *Levéltári könyvtár kereshető adatbázisa*
6. *Linkgyűjtemény:* helytörténet, családtörténetre vonatkozóan, nemcsak levéltárakra.
7. *Saját honlap kereső:* számítógépes szövegről van szó. Keresőrobotok csak több hetes késéssel veszik fel adatbázisukba új anyagokat.
8. *Honlaptérkép:* kevésbé látványos, de annál hasznosabb összesített tartalomjegyzék a webportál könnyű átláthatóságára.
9. *Idegen nyelvű változatok elkészítése*

2. *Levéltári iratanyag segédleteinek elérhetősége*

Levéltári iratok leírása

A levéltári iratok leírása jelenti a honlap legfontosabb szakmai részét. A nagyobb (általános) levéltáraknak arra kell törekedniük, hogy az összes rendelkezésre álló, jó adat-minőségű segédletet, nyilvántartást egy elektronikus rendszerben egyesítsék. Nem szabad megállni a fond- és állagjegyzéknél, mert ez manapság már alig jelent valamit a kutatóknak. Elektronikus segédletként nem lehet megelégedni szövegfájlokkal, mert azok csak primitív keresést és listázást tesznek lehetővé. Online, adatszintekre tagolódó adatbázisra van szükség. A szintek lehetővé teszik a rugalmas adatbővítést, azaz mélyebb (pl. tétel- vagy darab-) szinten feldolgozott adatok éppúgy bekerülhetnek a rendszerbe, mint fond- vagy állagszintűek. Elvárható, hogy belátható időn belül minden fondról készüljön szakszerű leírás. A levéltári anyag leírását jól kiegészíthetik a kutatási segédanyagok: adattárak, katalógusok, sematizmusok stb., természetesen csak akkor, ha az elektronikus megjelenítést a szerzői jog lehetővé teszi.

3. *Teljeszövegű levéltári kiadványok elérhetősége*

Publikációk

A levéltárak hagyományos kiadványai (tanulmánykötetek, periodikák, segédletek) hangsúlyosan szerepelnek a magyar levéltári honlapokon. A gyakorlat változó: néhány intézményben a kiadvány teljes szövegét hozzáférhetővé teszik, az esetek többségében viszont csak a bibliográfiai adatokat tüntetik fel, esetleg rövid tartalmi kivonatot adnak. A fentiekből következően ajánlott a teljes terjedelmű elektronikus kiadványközlés.

4. Digitalizált levéltári iratanyag elérhetősége

A levéltár anyagából egy, a szélesebb publikumnak szóló, érdekes témájú, népszerűsítő tudományos stílusban megírt tanulmányokkal ellátott, gazdagon illusztrált dokumentumgyűjteményt érdemes összeállítani. A tematikát a közérdeklődés és a célközönség figyelembevételével, valamint a levéltár kommunikációs üzenetével összhangban kell kiválasztani. Az ilyen gyűjtemények elektronikus publikációnak számítanak és fontos részét jelentik a levéltár kiadványstratégiájának. Nem elhanyagolható előnyük az, hogy sokkal olcsóbbak, gyorsabban realizálhatók és könnyebben módosíthatók, mint a hagyományos kiadványok.

A digitalizálás lehetővé teszi, hogy egykor szétszóródott iratanyagot újra egysítsünk virtuális módon: a szervesen összetartozó iratok megfelelő elektronikus segédlettel (pl. adatbázissal) újra összeilleszthetők.

A digitális kiadványok átalakítják a forráspublikációt. Mivel ezzel lehetőség nyílik az iratok faksimile képét viszonylag nagy számban és olcsón közreadni, könnyen lehet, hogy a hagyományos, nagy szakértelmet és sok időt igénylő teljes vagy kivonatos szövegközlést háttérbe fogják szorítani a megfelelő — alapadatokat, jelzeteket, név- és tárgymutatókat stb. tartalmazó — keresőrendszerrel ellátott faksimile forráskiadványok.

5. Adatbázisok építése, publikálása a levéltári forrásokból

A legmunkaigényesebb, legösszetettebb feladat az összes eddigi informatikai tevékenységgel összevetve. Nem csak mély levéltári szakmai ismertetet, de adatbázis építési informatikusi ismeretet is kíván egy jól használható adatbázis kialakítása, építése. Nem csoda, ha ezek az adatbázisok hosszú évekig készülnek. Használati értékük annál nagyobb. E adatbázis típusú megkülönböztetjük a tisztán segédlet típusú adatbázisoktól.

A magyar levéltárak típusai:

	Intézmények száma
Országos	1
Fővárosi, megyei, települési	24
Szak	4
Felsőoktatási	13
Tudományos, köztestületi	1
Egyéb	3
Felekezeti	30
Összesen	76

6.9.1. Nemzeti levéltár

Magyar Országos Levéltár

<http://www.mol.gov.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

1. Alapinformációk minősége

Természetesen a nemzeti levéltár kitüntetett szerepe folytán maximálisan kielégíti az alapinformációk minőségi követelményeit. Központi szakmai szerepénél fogva sokkal több levéltári szakmai információt is tartalmaz honlapja (állományvédelem, levéltári szakfelügyelet). Letölthető formában közli a magyarországi levéltárak név- és címjegyzékét.

2. Levéltári iratanyag segédleteinek elérhetősége

Az ország első levéltára mindig élen járt a levéltári segédletek internetes publikációiban. Már a kezdetektől adatbázisban lekérdezhető és böngészhető üzemmódban segítette a kutatókat.

Alapleltár (Fond-X): Eredeti iratokra, Mikrofilm gyűjteményre, Hungarika jelentésekre. Anyakönyvek helységnev szerinti adatbázisa.

További segédletek: a Magyar Országos Levéltár iratanyagának kutatásához: 5 kötet repertórium szintű segédlet letölthető formátumban.

Az Arcanum Kft-vel közösen készített adatbázisai közül az alábbi *segédletek* találhatóak:

1. A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa : csak segédlet oklevelekhez.
2. Összeírások : E 136 – Diversae instructiones E 159 – Regesta decimarum E 190 – Archivum familiae Rákóczi E 204 – Missiles – 1526-XIX. század E 213 – Városi és községi pecséttel ellátott iratok F 49 – Vegyes conscriptio-k F 50 – 1750-i orsz. összeírás F 51 – 1785/86-i úrbéri összeírás F 52 – Conscriptio Czirákyana levéltári anyagokhoz készült segédlet.
3. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1867-1944.
4. MSzMP KV Napirendi jegyzékek, 1956-1989

3. Teljesszövegű levéltári kiadványok elérhetősége

A Levéltári Szemle 2000-2005 évfolyamai.

A Lymbus folyóirat 2003-2005 évfolyamai

Az Arcanum Kft-vel közösen készített adatbázisok az alábbi forráskiadások digitalizált változatait is tartalmazzák:

1. Codex diplomaticvs Hvngrariae ecclesiasticvs ac civilis

2. Wenzel Gusztáv: Árpád-kori új okmánytár – Codex Diplomaticus Arpadianus Continuatus
3. Hazai oklevéltár 1234–1536

4. *Digitalizált levéltári iratanyag elérhetősége*

Az Arcanum Kft-vel közösen készített adatbázisok, teljes iratdigitalizálás mellett, egyben az anyag levéltári segédletét is tartalmazza:

1. A Magyar Országos Levéltár címeres levelei
2. Urbaria et Conscriptiones
3. Az 1715. évi országos összeírás
4. Településeink címeres pecsétjei
5. Királyi Könyvek 1527-1767
6. Erdélyi királyi könyvek I., II., III. 1581-1656. CD-ROM Arcanum Kft. 2003-2004
7. Az erdélyi fejedelmek oklevelei (1560—1689) — Erdélyi Királyi DVD-ROM Arcanum Kft. 2005

5. *Adatbázisok építése, publikálása a levéltári forrásokból*

1. Magyarországi egyesületek adatbázisa 1867-1944.
2. Illésy-gyűjtemény, [és cég-privilégiumok adatai] CD-ROM Arcanum Kft. 2001

A készítők célja az volt, hogy összegyűjtsék az egyes családok nemességét, rangemelését dokumentáló források adatait.

Az Arcanum Kft-vel közös adatbázisok egyben CD/DVD kiadvány formájában is elérhetőek valamint fizetős változatban az Arcanum honlapján (<http://www.arcanum.hu>).

6.9.2. **Általános levéltárak (megyei önkormányzatok)**

1. *Alapinformációk minősége*

Szinte minden általános levéltár eleget tesz az alapinformációk honlapon való publikálásának. Az alábbiakban azokat a honlapokat soroljuk fel, ahol csak az alapinformációk érhetők el: A fenti kívánalmaknak az általános levéltárak többnyire megfelelnek. Azonban kiállítások, levéltári könyvtári adatbázisok, valóban

hasznos linkgyűjtemény, honlap kereső, honlap térkép csak kevés levéltár weboldalán található.

Veszprém Megyei Levéltár

<http://www.veml.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Csak alapszolgáltatásokkal rendelkező levéltári honlap, átalakítás alatt.

2. Levéltári iratanyag segédleteinek elérhetősége

Az alábbi levéltárak honlapjain az alapszolgáltatásokon túl csak a levéltár digitalizált fondjegyzéke kutatható. Böngészhető módon, kisebb részben letölthető formában (pdf, excel, doc).

Baranya Megyei Levéltár

<http://www.bml.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára

<http://www.bacs-kiskun-leveltar.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Csongrád Megyei Levéltár

<http://www.csml.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára

<http://www.kemarchiv.iif.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Pest Megyei Levéltár

<http://www.pestmegeileveltar.adatpark.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Tolna Megyei Levéltár

<http://leveltar.tolnamegye.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Külön ki kell emelni, hogy az alábbi levéltárban a fondjegyzék kereshető online adatbázisban működik:

Nógrád Megyei Levéltár

<http://www.nogradarchiv.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Az alábbi levéltárak pedig a repertórium szintű segédletekből is publikáltak, ha csak részben is anyagokat:

Békés Megye Képviselő-testülete Megyei Levéltára
<http://www.bekes-archiv.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár
<http://hbmleveltar.hu/hbmleveltar/default.asp> (letöltve: 2006. április 17.)

Heves Megyei Levéltár
<http://www.hevesarchiv.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Vas Megyei Levéltár
<http://www.vaml.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

3. Teljesszövegű levéltári kiadványok elérhetősége

Míg a levéltári kiadványok bibliográfiai leírását szinte minden levéltár kötelezőnek tartja, addig ezek teljes szöveges elérhetőségét csak jóval kevesebben teszik meg.

Békés Megye Képviselő-testülete Megyei Levéltára
<http://www.bekes-archiv.hu> (letöltve: 2006. április 17.)
2 kiadvány teljes szövege érhető el.

Budapest Főváros Levéltára
<http://www.bparchiv.hu> (letöltve: 2006. április 17.)
Budapesti Negyed folyóirat 1993-2005 minden száma elérhető.

Fejér Megyei Levéltár
<http://www.leveltar.fejer.hu> (letöltve: 2006. április 17.)
7 kötet levéltári évkönyv érhető el.

Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára
<http://w3.sopron.hu/archiv> (letöltve: 2006. április 17.)
Egy könyv fakszimiléje érhető el.
Armales et diplomata. CD-ROM Arcanum Kft. 2004
Armales et diplomata • Mohács előtti oklevelek (1162—1360) és armálisok (1418—1833).

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár

<http://hbmleveltar.hu/hbmleveltar/default.asp> (letöltve: 2006. április 17.)

30 kötet levéltéri évkönyv érhető el.

Heves Megyei Levéltár

<http://www.hevesarchiv.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Egy kiadvány érhető el teljes szöveggel.

Nógrád Megyei Levéltár

<http://www.nogradarchiv.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Mintegy 30 kötet érhető el a levéltár kiadványaiból teljes szöveggel.

4. Digitalizált levéltári iratanyag elérhetősége

A fentebb vázolt mérsékelt optimista levéltári digitalizálási tervezetek ellenére szép számmal valósultak meg levéltári irategyüttesek digitalizálása. Az ajánlásoknak megfelelően a kéziratos térképek a digitalizálás tárgyai túlnyomó többségében.

Budapest Főváros Levéltára

<http://www.bparchiv.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Az eredeti dokumentumokat virtuális kiállításokba szervezve mutatják be: Corvin Anno, Pest-Buda 1848-49, Kiss György kiállítás, József Attila pererei, 56 képekben. Klösz György városfotói adatbázis egyben levéltári dokumentumokat is közöl (fényképek).

Budapest régi térképei I-II. 18sz-tól 1950-ig. CD-ROM Arcanum Kft. 2005

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár

<http://bazleveltar.hu/borsodarchiv/default.asp> (letöltve: 2006. április 17.)

Virtuális levéltári kutatás: 400 db kéziratos térképet kutathatunk, de a térképek fejezet rovatait csak egyszeri regisztráció és jelszavas azonosítás után böngészhetjük.

Békés Megye Képviselő-testülete Megyei Levéltára

<http://www.bekes-archiv.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Ismeretlen számú levéltári képadatbázisban kereshetünk.

Fejér Megyei Levéltár

<http://www.leveltar.fejer.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Galéria=kiállítás, szemelvények Fejér vármegyei nemes családok címereiből.

Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára

<http://www.gyormegy-arch.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Győr megyei 19. századi településtérképek digitalizált változatai.

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár

<http://hbmleveltar.hu/hbmleveltar/default.asp> (letöltve: 2006. április 17.)

Virtuális levéltár: Bocskai oklevelek, Egyházi jegyzőkönyvek: Furta, Magisztrátusi jegyzőkönyvek: 1593/1594, 1606/1607, Kézírtatos térképek: 200 db, Bihar vármegye térképei, Debrecen város térképei, Hortobágyi térképek. Az egyik leggazdagabb digitális levéltári gyűjtemény.

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár

<http://www.szolarchiv.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

30 db digitalizált oklevél, Galéria: képeslapok, Régi térképek: 90 db a Jászság és a Nagykunság vízrajzát örökítik meg 1779 és 1817-ből, Régi képeslapok: változás.

Nógrád Megyei Levéltár

<http://www.nogradarchiv.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Digitális levéltár. Rákóczi-kori iratok 1339 db, Nemesi közgyűlések jegyzőkönyvei 1597-1603, 1652-1656, Holocaust iratok gyűjteménye 520db irat, 56-os iratok gyűjteménye 1246 db irat, Salgótarján kronológiája 160 db képpel, Pecsét- és címerfestmény 1364 db, Nagy Iván történész iratai 454 db kép, Testületek jegyzőkönyvei 1872-1990 1018 db irat, Helységnévtár: közigazgatás és térkép. A Hajdú-Bihar megyei mellett a leggazdagabb digitális levéltár.

Somogy Megyei Levéltár

<http://www.smarchive.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Oklevelek: mohács előtti, regeszta és fotó, 177db egy része nyomtatásban már megjelent. Magyar Királyi Tengerészeti Hatóság iratai: A Tengerészeti Hatóság elnöki irataiból mintegy 2100 digitális felvétel készült. A dokumentumok az 1881 és 1908 közötti évekből valók.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár

<http://www.szabarchiv.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Kéziratok térképek: Bereg vármegye, Szabolcs vármegye, Szatmár vármegye, Ugocsa vármegye, Ung vármegye. Képek Nyíregyháza 1912-1913 időszakából. Urbáriumok 1772-1776: csak képek, Bereg, Szabolcs, Szatmár vm. Szatmár Vármegye Jegyzőkönyve 1703-1708. Képek (képeslapok) 21 település, településenként 1-10 db kép.

Vas Megyei Levéltár

<http://www.vaml.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Községpecsétek. Szombathely város helyi védelem alatt álló épületei. Vas megye 1857. évi kataszteri térképei.

Több levéltár közös kiadása:

Magyarország középkori digitális okmánytára 1.0 CD-ROM Arcanum Kft. 2005

A közreműködő intézmények (a Magyar Országos Levéltár, a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár, a Veszprémi Levéltár, a Magyarországi Premontrei Perjelség) összefogásával több tízezer új és régi digitalizált okleveles anyagot tettek közzé. Valamint a Hazai Okmánytár, I—VIII.; Veszprémi regeszták) és korábbi CD-ken már közzétett (Fejér: Codex Diplomaticus, I—XI.; Wenzel: Árpád-kori új okmánytár, I—XII.; Hazai oklevéltár; Závodszy: Szent István, Szent László és Kálmán kori törvények és zsinati határozatok forrásai) anyagok egy adatbázisba szervezésére.

5. Adatbázisok építése, publikálása a levéltári forrásokból

Levéltári forrásra több számítógépes adatbázis is épült, sokszor nem levéltárosok, hanem kutató történészek közreműködésével. Ezek túlnyomó többsége nem elérhető az interneten keresztül. Ezért is tűnhet csekélynek – túl a munka időigényességén - az alábbi felsorolás:

Budapest Főváros Levéltára

<http://www.bparchiv.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Törvényhatósági Bizottság Közgyűlési jegyzőkönyvek 1873-1881, Budapest lakcímjegyzéke 1900, Klösz György városfotói adatbázis egyben levéltári dokumentumokat is közöl (fényképek).

Nógrád Megyei Levéltár

<http://www.nogradarchiv.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Nemesi közgyűlések jegyzőkönyvei 1597-1603, 1652-1656 regeszták is, Rákóczi-kori iratok 958 db regeszta, Salgótarján kronológiája 1945-1977 3763 rekord, Nógrád megyei helységnévtár 1872-1990: közigazgatási beosztás és térkép. Megjegyzendő, hogy a digitalizált iratok is adatbázisba vannak töltve, de az ezekhez tartozó adatok inkább a levéltári segédletek kategóriájához tartoznak.

Zala Megyei Levéltár

<http://www.c3.hu/%7Ezalalev/infolap.html> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Zala megye archontológiája 1138-2000 c. kiadvány adatbázisba szervezett változata.

Zala megye archontológiai és genealógiai adattára. CD-ROM Arcanum Kft. 2004

6.9.3. Települési önkormányzatok levéltárai

Győr Megyei Jogú Város Levéltára

<http://www.vleveltar.gyor.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Az alapinformációk és a fondjegyzéken túl, 6 könyv, 16 tanulmány érhető el teljes szövegével (helytörténeti tanulmányok, tudományos segédletek: tanácsülési jegyzőkönyvek regesztái.) Levéltári forráskiadások: elsősorban 16. és 18 századi telekkönyvekről és összeírásokról. Doc formátumban letölthető.

Székesfehérvár Megyei Jogú Város Levéltára

<http://www.albaarchivum.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Az alapinformációkon túl közli a levéltár fondjegyzékét.

Tatabánya Megyei Jogú Város Levéltára

<http://193.138.127.88/tb110220.html?PHPSESSID=0bb9f0b12c97f3aff8f2ea1909ef7eb1> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Csak egy oldalas minimális alapinformációk a levéltárról.

6.9.4. Állami szaklevéltárak

Allambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

<http://www.abtl.hu/>

Az alapinformációkon túl a levéltári segédletek közül a fond és állagjegyzék kereshető és letölthető formában is rendelkezésre áll. Több teljes szövegű tanulmány is segíti az iratanyagban való eligazodást. Az intézménytörténethez 30 teljes szövegű tanulmány ad segítséget. Digitalizált levéltári anyag: Bemutató a levéltár irataiból: 16 dokumentum fotómásolata, Állambiztonsági oktatófilmek: 10 db teljes (wmv), 29db 1956-os fotó is publikálta a weboldalon.

Hadtörténelmi Levéltár

<http://www.hm-him.hu/hun/rlglap.php?rlgazon=14>

(utolsó letöltés: 2006. április 17.)

Az alapinformációkon kívül elérhető a fondjegyzék is. A Magyar Elektronikus Könyvtárban (**<http://www.mek.oszk.hu>**) több levéltári segédlet is elérhető teljes szöveggel. Ez utóbbiak is megtalálhatók a következő CD kiadványon:

Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok. CD-ROM, Arcanum Kft. 2004

A kiadói tevékenység keretében megjelent munkákat tartalmazza.

Digitalizált levéltári anyagokat csak CD-n publikálták:

Az első katonai felmérés — Magyar Királyság 1763—1785. CD-ROM
Arcanum Kft. 2004

Az I. katonai felmérés az Osztrák Birodalom, ezen belül a történelmi Magyarország első részletes topográfiai térképezése.

Az első katonai felmérés — Erdély és a Temesi Bánság. CD-ROM, Arcanum Kft. 2004

Az előző CD-ROM folytatása.

Központi Statisztikai Hivatal Levéltára

http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=37,114759&_dad=portal&_schema=PORTAL *(utolsó letöltés: 2006. április 17.)*

Csak az alapinformációkról ad tájékoztatást a honlap.

Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltár

<http://leveltar.dunamuzeum.org.hu> *(utolsó letöltés: 2006. április 17.)*

Az alapinformációkon kívül a levéltár fondjegyzékének az adatbázisában is kereshetnénk, de az anyaggyűjtés időpontjában nem volt elérhető.

Felsőoktatási intézmények levéltárai

A **Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség** honlapján (lásd! Linkgyűjteményeket) az összes taglevéltár alapinformációi elérhetőek. Szükség is van rá, mivel hozzátétőlegesen a levéltárak felének van honlapja.

Csak alapinformációk érhetőek el az alábbi egyetemi levéltáraknál:

Budapesti Corvinus Egyetem Levéltára- Budapesti Corvinus Egyetem EntzFerenc Könyvtár és Levéltár

<http://helix.uni-corvinus.hu/?menu=cikkek&rovatid=2>

(letöltve: 2006. április 17.)

Eötvös Lóránd Tudományegyetem Levéltára

<http://www.elte.hu/szervezet/leveltar/leveltar.html>

(letöltve: 2006. április 17.)

Nyugat-Magyarországi Egyetem Soproni Levéltára

<http://ilex.efc.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltár

www.leveltar.pte.hu (letöltve: 2006. április 17.)

Az alapinformációk mellett a levéltár fondjegyzéke is elérhető:

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár

<http://www.omikk.bme.hu/main.php?folderID=80&articleID=177&ctag=articlelist&iid=1> (letöltve: 2006. április 17.)

Veszprémi Egyetem Veszprémi Levéltár

<http://www.vein.hu/library/org/arch-hu.htm> (letöltve: 2006. április 17.)

Egyetlen levéltár esetében a segédletek között megtaláljuk a levéltár teljes repertóriumát is igaz csak letölthető (pdf) formátumban:

Miskolci Egyetem Levéltára

<http://www.lib.uni-miskolc.hu/lvt/kezdo.php> (letöltve: 2006. április 17.)

6.9.5. Tudományos intézmény levéltára

Semmelweis Orvostörténeti Levéltár

<http://www.semmelweis.museum.hu/leveltar/index.html>

(utolsó letöltés: 2006. április 17.)

Az alapinformációk és a böngészhető fondjegyzék mellett, egy 10 darabból álló oklevelekről készült fotógyűjtemény is színesíti a honlapot.

6.9.6. Köztestületi és közalapítványi levéltárak

Akadémiai Levéltár (MTA Levéltára)

http://w3.mtak.hu/www_root/000000/texts/altar.html

(letöltve: 2006. április 17.)

Csak alapinformációk érhetők el a levéltárról.

Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár

<http://www.polhist.hu/leveltar/index.php?fkod=0>

(letöltve: 2006. április 17.)

Az alapinformációk mellett a fondjegyzék mind kereshető, mind tallózható formában elérhető.

Nyilvános magánlevéltárak

6.9.7. Egyházi levéltárak

Egyházi levéltárak címjegyzéke (ld. még Magyarországi levéltárak név- és címjegyzékét is!)

Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete

<http://iszk7.drk.hu/lev/MELTE/leveltarak/leveltarak.htm>

(letöltve: 2006. április 17.)

(Ismertetését lásd! Linkgyűjtemények fejezetben)

E lajtrom alapján megállapíthatjuk, hogy az egyházi levéltárak közül kevesebb mint felének van honlapja.

Katolikus egyház levéltárai Egyházmegyei levéltárak

Magyarország katolikus levéltárai

<http://leveltar.katolikus.hu/> (letöltve: 2006. április 17.)

Minden egyes magyar katolikus levéltárról közli az alapinformációkat, fondjegyzékét, és az egyházmegye történetét. Képekkel illusztrálva hasznos és értékes összeállítás. Ez az összefoglaló azonban nem pótolja az egyes levéltárak saját honlapjainak publikálását.

Prímási Levéltár, Esztergom

<http://www.primarch.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Az alapinformációkon kívül itt elérhető a levéltár fondjegyzéke. 13 oklevél regesztáját is olvashatjuk. Teljes levéltári dokumentumot is publikált CD-n: Megpecsételt történelem. Középkori pecsétek Esztergomból. CD-ROM. Én.

Csak alapinformációk érhetők el a honlapon:

Egri Főegyházmegyei Levéltár

<http://www.agria.hu/ersekseg/egyk.html> (letöltve: 2006. április 17.)

Az alapinformációk mellett a fondjegyzék is elérhető.

Kalocsai Érseki és Főkáptalani Levéltár — Kalocsai Érseki Gazdasági Levéltár

<http://www.asztrik.hu/archivum/archivum.htm> (letöltve: 2006. április 17.)

Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár

<http://www.theol.u-szeged.hu/puspokseg/leveltar>

(letöltve: 2006. április 17.)

Görög Katolikus Püspöki Levéltár (Nyíregyháza)

<http://www.atanaz.hu/intezm/leveltar/> (letöltve: 2006. április 17.)

Az alapvető levéltári információk mellett itt is megtalálható a fondjegyzék valamint ahhoz kapcsolódva néhány anyagról a repertórium szintű segédlet is.

Győri Egyházmegyei Levéltár

http://www.gyor.egyhazmegye.hu/menu2_9.htm (letöltve: 2006. április 17.)

Az egyik leggazdagabb honlappal rendelkező egyházmegyei levéltár:

Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár

<http://www.szfvar.katolikus.hu/?fm=4&m=11> (letöltve: 2006. április 17.)

Oklevéltár: 10 db oklevél fotója és átírása. Lélekösszeírások (conscriptio animarum).1745 adatbázisa és az eredeti irat fotója. Egy teljesszövegű kiadványa is elérhető.

Szerzetesrendi levéltárak

Csak alapinformációk érhetőek el:

Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára (Budapest)

<http://www.jezsuita.hu/rend/indexkapcs.htm> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Csornai Premontrei Prépostság Levéltára

<http://www.opraem.hu/levelt.html> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Teljesszövegű kiadvány és digitalizált levéltári irat érhető el:

Pannonhalmi Bencés Főapátság Levéltára

<http://www.bences.hu/static/leveltar/folap2.htm> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Az alapinformációk mellett a fondjegyzéke valamint egy teljes szövegű kiadványa is elérhető. Korábban már CD-n is közzétettek levéltári iratokat:

Collectio diplomatica Benedictina / A Pannonhalmi Bencés Főapátsági Levéltár középkori oklevelei. Szerk. Csóka Gáspár et al. [CD-ROM] 2001.

Magyar Ferences Levéltár (Budapest)

<http://archiv.ofm.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Az alapinformációk mellett a fondjegyzék segíti a kutatót a tájékozódásban.

Nagy mennyiségű levéltári irat digitális kép változatait böngészhetjük a honlapon:

1. Paulus a Placentia: Tanusítvány egy jeruzsálemi gyöngyházberakásos feszületről, 1763
2. Rákóczi Ferenc levele a kalocsai érsekhez
3. Rákóczi Ferenc útlevele Haller Sámuelnek, 1704. jan. 2
4. Szegedi Ferences Plébánia Anyakönyvei
5. Thököly Imre levele XI. Ince pápának 1684
6. Zrínyi Ilona alapítványa 1679
7. Zrínyi Ilona levele 1681. november 18

Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára (Budapest)

<http://archivum.piar.hu> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Az alapinformációkon és a fondjegyzéken túl egy gazdag honlap fogad bennünket: külön kiemelendő linkgyűjteménye a szerzetesrendi levéltárakra.

Az *adattárak* közül kiemelendő Magyarországi piarista rendházak: nevek, kronológiai adatok és levéltárak, a Magyar Piarista Rendtartomány vezetőinek archontológiája, és a magyarországi piarista iskolai anyakönyvek konspektusa. *Forrásközlések*: nyolc gyűjtemény forrásait közli a 16. 18 századból ill. a 20 századból

A magyarországi piarista kollégiumok alapítólevelei

Képtár mintegy öt témakörben (Piarista rendházak és iskolák, Piarista tanárok és diákok, Váry Gellért rajzai (1878), Piarista borok, Tervrajzok).

Református egyház levéltárai

Csak alapinformációk érhetők el a következő levéltáraknál:

Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára

<http://www.roxboro.hu/refzsinatilev/default.asp> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára (Pápa)

<http://www.papacollege.hu/gyujtemenyek> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Levéltára

<http://www.freeweb.hu/gradatio/nagykonyvtar/gyutem/levelt.html>

(letöltve: 2006. április 17.)

Az alapinformációkon túl a levéltár fondjegyzéke is elérhető:

Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Levéltár (Debrecen)

<http://www.drk.hu/lev/index.htm> *(letöltve: 2006. április 17.)*

<http://iszk7.drk.hu/lev/index.htm>

Evangélikus egyház levéltárai

Evangélikus Országos Levéltár

<http://eol.lutheran.hu/index.php?BrowserVersion=Gecko>

letöltve: 2006. április 17.)

Az alapinformációk és a fondjegyzék mellett bizonyos irartegyüttesek mutatói is rendelkezésre állnak (Lelkészi életrajzok), Linkgyűjteménye is az átlagosnál jobban használható. Egy kiadvány teljes szövegében letölthető (Dunántúli egyházlátogatási jegyzőkönyvek). Teljes digitalizált levéltári irat: válogatott iratok 9 db, válogatott képek 6 db, Gömöri protestáns fotók. Egyháztörténeti adattár: igazgatási térképekkel.

Egyéb egyházi levéltárak

Magyar Baptista Levéltár

<http://www.leveltar.baptist.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Csak alapinformációkat közöl a honlap.

Magyarországi Unitárius Egyház Levéltára (Budapest)

<http://www.unitar.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Az alapinformációkon túl fondjegyzéke és részleges repertóriumai segítik a kutatást.

Magyar Zsidó Levéltár (Budapest)

<http://www.bpjewmus.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

A levéltár alapinformációin belül kiemelkedően jól használható linkgyűjteménye valamint egy településenkénti Holocaust bibliográfia.

6.9.8. A levéltári rendszeren kívüli egyéb levéltári jellegű gyűjtemények

Nyílt Társadalom Levéltár

<http://www.osa.ceu.hu> (angol) (letöltve: 2006. április 17.)

<http://www.osa.ceu.hu/hu/> (magyar) (letöltve: 2006. április 17.)

Az alapinformációkon túl fond-katalógusa segíti a kutatást, valamint rendkívül gazdag dokumentumai, és kiállításokba szervezett válogatott digitalizált levéltári anyagai. Témakörei elsősorban a 20. századi történelem, anyagai az írott források mellett audiovizuális tartalmakban is bővelkedik.

A Nyílt Társadalom Archívum 1995 tavaszán jött létre, amikor a budapesti Közép-Európai Egyetemre szállították a Szabad Európa Rádió és a Szabadság Rádió Kutatóintézetének egykori archívumát és dokumentumait.

Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA)

<http://www.nava.hu>

A NAVA (Nemzeti Audiovizuális Archívum) a magyar nemzeti műsorszolgáltatói kötelességszolgálat archívuma. Elsősorban külföldön helyeznek arra is nagy hangsúlyt, hogy az közérdeklődésre számot tartó audiovizuális tartalmak se tűnjenek a feledés homályába. Jelenleg csak regisztrált intézményekben lehet 1945 előtti válogatott filmhíradókat megtekinteni.

6.10. A Kárpát-medence levéltárai

A magyar történelem elsődleges írott forrásai mindig a levéltárak voltak. A magyar történelem sajátossága, hogy ezek az iratórzkó helyek 2/3-a 1918 után külföldre kerültek. Emiatt is fontos, hogy a Kárpát-medence, vagy másképpen határon túli levéltárak honlapjait is alaposabban megvizsgáljuk. Kiindulópontunk ebben az esetben is a nemzeti levéltárak ill. honlapgyűjteményeik. Összességében megállapíthatjuk, hogy erősen eltérő az egyes országok levéltárainak internetes megjelenése. A környező országok levéltárai közül csak azoknak a honlapjait vizsgáltuk, amelyek 1918 előtt magyar közigazgatás alatt álltak. Külön megnehezíti a honlapok értékelését és a kutatást is, hogy az esetek túlnyomó többségében csak az adott ország nyelvén érhető el a honlap. Ez természetesen az őrzött iratok magyar, latin, német nyelvén mit sem változtat.

Az ingyenes, online fordítók, szótárak is nagy segítséget jelenthet e lapok böngészésben:

Horvát-szerb-szlovén-angol fordító.

<http://www.tranexp.com:2000/Translate/result.shtml>

Ukrán-angol, ukrán-orosz fordító, szótár

http://pere.slovnyk.org.ua/cgi-bin/pere.cgi?l=uk_UA

Román-angol fordító, szótár

<http://www.etranslator.ro/english-demo.html>

6.10.1. Ausztria

Osztrák levéltárak linkgyűjteményei:

<http://www.bka.gv.at/DesktopDefault.aspx?TabID=3441&Alias=BKA>

(letöltve: 2006. április 17.)

Alapos jó használható, minden osztrák levéltártípusra (így az egyháziakra is) kiterjedő feldolgozás.

Österreichisches Staatsarchiv (Bécs)

<http://www.oesta.gv.at> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Az alapvető információkon túl, a levéltár egyes részegeinek külön-külön találjuk meg a fondjegyzékeit. Ez a levéltár a több évszázados kapcsolat miatt hatalmas tárháza a magyar történeti iratoknak.

Burgenländisches Landesarchiv

<http://www.burgenland.at/landesarchiv> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Az alapinformációk mellett a fondjegyzék közzétételével segítik a kutatást.

Teljes levéltári dokumentum digitalizálás és adatbázis építés:

Monasterium

http://www.mom.findbuch.net/php/main.php?ar_id=3263

(letöltve: 2006. április 17.)

A Monasterium megvalósításának első lépése az volt, hogy a ma is működő, ill. a már nem létező alsó-ausztriai rendházak és kolostorok középkori és kora újkori oklevélállományáról teljes körű digitális felvétel készüljön regesztában, ill. teljes szöveggel és képen. Így nem „csak” az válik lehetővé, hogy a több mint 20 000 oklevelet a legkülönbözőbb tartalmi kritériumok alapján lehessen kutatni, hanem az is, hogy az oklevelek képen is láthatóak legyenek. A projektben ma már nem csak ausztriai, hanem csehországi, szlovéniai, németországi és magyarországi katolikus intézmények is részt vesznek.

6.10.2. Horvátország

Horvátországnak a magyar történelemben betöltött szerepét nem kell külön hangsúlyozni, itt most még az 1918 előtt magyar közigazgatású iratanyagot őrző levéltárakra helyezzük a hangsúlyt.

Horvátországi levéltárak cím- és linkgyűjteménye:

<http://www.arhiv.hr/en/hr/drugi-arhivi/fs-ovi/arhivi-hrvatska.htm>

Horvát Állami Levéltár (Zágráb)

<http://www.arhiv.hr/en/> (letöltve: 2006. április 17.)

Az alapadatokon kívül a levéltár fondjegyzékét is olvashatjuk, a honlap angol nyelven is megtalálható, de a fondjegyzék csak horvát nyelvű.

Državni arhiv Rijeka

<http://www.multilink.hr/par/> (letöltve: 2006. április 17.)

Fiume Állami Levéltár: az anyaggyűjtés idején nem volt elérhető.

Državni arhiv Zagreb

<http://www.daz.hr> (letöltve: 2006. április 17.)

Zágrábi állami levéltár. Az alapinformációkon túl fondjegyzék böngészhető. A galériában 10 témakörben levéltári fotók szerepelnek ízelítőül. Izbor iz fundusa: válogatott, fotók és egyéb levéltári dokumentumok

6.10.3. Románia

A román levéltárak internetes elérhetősége a legnehezebb feladat a környező országok közül. Ez azért fájdalmas, hiszen az erdélyi és partiumi levéltárak rendkívül gazdag anyagot kínálnak a magyar történészeknek.

A román állami levéltárak (megyei fiókok) címjegyzéke:

<http://www.mai.gov.ro/Documente/Structuri/Coordonatele%20de%20contact%20Arhive%20Nationale.pdf> (letöltve: 2006. április 17.)

Erdélyi egyházi levéltárakra címjegyzéke:

<http://iszk7.drk.hu/lev/MELTE/leveltarak/leveltarak.htm>

(letöltve: 2006. április 17.)

Arhivele Naționale Ale României

www.mi.ro *(letöltve: 2006. április 17.)*

Honlapja az anyaggyűjtés időszakában nem volt elérhető.

<http://www.mai.gov.ro/Documente/> címen román nyelvű levéltári szakmai anyagok tölthetők le pdf formátumban.

Arhivele Naționale, Direcția Județeană Cluj

<http://www.clujnapoca.ro/arhivelenationale/html/romana/prezentare.html>

(letöltve: 2006. április 17.)

Kolozsvári Megyei Levéltár az egyetlen területi levéltár, melynek honlapja elérhető volt. Az alapinformációkon túl olvasható a fondjegyzéke. Csak román nyelvű.

Ministry of Foreign Affairs. Diplomatic Archives

<http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=5045>

(letöltve: 2006. április 17.)

A román külügyminisztérium Diplomatikai Levéltára az alapadatokon kívül a levéltár fondjegyzékét is közli. Angol nyelven is.

Egyházi levéltárak

Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár

<http://www.hhrf.org/gyrke/leveltar.html> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Logikusan összeállított szép honlapja van. Az alapinformációk mellett a fondok jegyzékét is közzé tették. Magyar nyelvű honlap.

Erdélyi Unitárius Levéltári Program [Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltára]

<http://archives.unitarian.ro/> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Az alapadatokon túl a levéltár fondjait is ismertetik. Angol nyelvű.

Kultur- und Begegnungszentrum "Friedrich Teutsch" der Evangelischen Kirche A.B. in Rumänien Zentralarchiv

<http://www.evangel.ro/teutsch-haus/archiv.html>

A nagyszebeni evangélikus levéltár honlapja alapadatai mellett letölthetővé tette a fondjegyzékét is. Német nyelvű.

6.10.4. Szerbia

Szerb Nemzeti Levéltár

<http://www.archives.org.yu/amreza.htm> (letöltve: 2006. április 17.)

Az alapvető információk mellett a fondjegyzék is elérhető. A szerbiai levéltárak honlapjainak címe is megtalálható. Riznica menü alatt: 12 kiadvánnyá szerkesztett levéltári dokumentum digitalizálva érhető el. Csak szerb nyelvű, rövid angol összefoglalóval.

Vajdasági levéltárak linkgyűjteményei

http://www.arhivvojvodine.org.yu/Arhivi_u_Vojvodini.htm

(letöltve: 2006. április 17.)

Térképen illusztrálva jutunk el a vajdasági levéltárak honlapjaihoz. Minden levéltárnak van honlapja.

Újvidék Város Történelmi Levéltára, Pétervárad

<http://www.arhivns.co.yu/> (letöltve: 2006. április 17.)

Az alapinformációk és a fondjegyzék mellett repertórium jellegű segédlet is szerepel a honlapon. Csak szerb nyelvű.

Történelmi Levéltár, Pancsova

<http://www.arhivpancevo.org.yu/> (letöltve: 2006. április 17.)

Az alapinformációkon kívül a fondjegyzék is olvasható. Pancsova kronológiája is a honlap része. Galerija menüpont alatt: digitalizált képeslapok, térképek, pecsétetek, címerek, céhlevelek, kapubejáratok digitalizált levéltári anyagait nézgethetjük. Szerb mellett angol és német nyelvű összefoglaló is van.

Történelmi Levéltár, Szabadka

<http://www.suarhiv.co.yu> (letöltve: 2006. április 17.)

Az alapinformációk mellett, a magyarul is olvasható fondjegyzék könnyíti meg a kutató dolgát. Fotógaléria a levéltár épületéről, 21 válogatott levéltári dokumentum fotóját mutatják be az „Aktuelnosti” menü alatt, A honlap egyébként csak szerb nyelvű.

Történelmi Levéltár - Zenta

<http://www.zentarhiv.org.yu/> (letöltve: 2006. április 17.)

A teljes levéltári honlap csak magyar nyelvű. Az alapinformációkon kívül kereshető fondjegyzék is van. 17db vegyes tematikájú levéltári dokumentum fényképét is publikálták.

Vajdasági Levéltár, Újvidék

<http://www.arhivvojvodine.org.yu/> (letöltve: 2006. április 17.)

Az alapvető információk mellett a fondjegyzék is olvasható. Csak szerb nyelvű.

Nagykikinda Történeti Levéltára

<http://www.kiarhiv.org.yu/> (letöltve: 2006. április 17.)

Az alapvető információk mellett a fondjegyzék is olvasható. Csak szerb nyelvű.

6.10.5. Szlovákia

Szlovák levéltárak cím és linkgyűjteménye:

Ministerstvo vnútra SR, sekcia verejnej správy. Štátne archívy

<http://www.civil.gov.sk/archivy.htm> (letöltve: 2006. április 17.)

Slovak National Archives

<http://www.civil.gov.sk/snarchiv/uk.htm>

A szlovák nemzeti levéltár honlapján az alapinformációk mellett a fondjegyzék is elérhető, levéltári szakmai publikációk teljes szövege érhető el. Angol nyelven is.

Statny archiv v Bratislave

<http://www.civil.gov.sk/arch/saba/> (letöltve: 2006. április 17.)

A Pozsonyi Állami Levéltár az alapinformációk mellett a fondjegyzékét is közzéte valamint 15 db digitalizált levéltári dokumentum fotója is elérhető. Csak szlovák nyelven.

Staatliches Archiv in Banská Bystrica

<http://www.archivneusohl.sk/> (letöltve: 2006. április 17.)

A Besztercebányai Állami Levéltár honlapja csak alapvető információkat közöl a levéltárról. A szlovák mellett német nyelven is.

6.10.6. Szlovénia

Szlovén levéltárak linkgyűjteménye

<http://www.annuaire.ch/servers/EAN/search.cgi?recordnb=10&page=1&servers=EAN&searchword=Geographical+search&act=ByPays&page=1&pays=Slovenia>

Szlovén Köztársaság Levéltára

<http://www.arhiv.gov.si/> (letöltve: 2006. április 17.)

Az alapszolgáltatások mellett egy korszerű kereshető adatbázis alapú fondjegyzéket találhatunk. A honlap nagy számú adatbázisba szervezett digitalizált 19sz városi térképek is publikál. Angol nyelven is elérhető.

6.10.7. Ukrajna

Ukrán levéltárak cím- és linkgyűjteménye

<http://www.archives.gov.ua/Eng/Archives/index.php>

Archives of Ukraine

<http://www.archives.gov.ua/> (ukrán) (letöltve: 2006. április 17.)

<http://www.archives.gov.ua/Eng/> (angol) (letöltve: 2006. április 17.)

Az ukrán levéltár honlapján az alapszolgáltatások mellett megtaláljuk a fondjegyzéket. Nagy számú levéltári szakirodalom teljes szöveggel található a weboldalon. Az ukrán mellett a legfontosabb információk angolul is elérhetőek.

Kárpátontúli Terület Állami Levéltára Ungvár

<http://www.archives.gov.ua/Archives/index.php?ra07>

(letöltve: 2006. április 17.)

Az alapadatok mellett a fondjegyzék is elérhető. Csak ukrán nyelven.

6.11. Európai levéltárak

Egy ország levéltárainak honlapjait nehezen lehet a szűkre szabott keretben ismertetni, nemhogy egy földrész vagy a világ levéltárainak honlapjait. Ezért a

linkgyűjteményekben közölt cím- és linkarchívumok mellett csak arra vállalkozhatunk, hogy immáron nem foglalkozva a levéltári honlapokon levő alapinformációkkal csak a levéltári segédletek informatikai problémájának a kérdéskörét vizsgáljuk illetve a digitalizált levéltári iratanyag és a hozzájuk kapcsolódó adatbázisok jelentőségét.

Levéltári segédletek adatbázisai

A2A Access to Archives

<http://www.a2a.org.uk/> (letöltve: 2006. április 17.)

Anglia és Wales levéltári segédleteinek biztosít közös keresőfelületet.

Register of Archival Fonds

<http://www.mvcr.cz/archivnictvi/index.html> (letöltve: 2006. április 17.)

Csehország hasonló vállalkozása: a területi levéltárak adatbázisainak közös felületen való lekérdezése.

RLG

rlg.org

http://www.rlg.org/en/page.php?Page_ID=601 (letöltve: 2006. április 17.)

Az RLG online adatbázisai a felhasználókat segíti, hogy nekik tetsző szempontok szerint közelítsék meg a közgyűjteményekben őrzött anyagot.

Az RLG egy nemzetközi non-profit szervezet. Tagjai könyvtárak, levéltárak, múzeumok. Céljuk a minél hatékonyabb információelérés és kezelés megvalósítása.

Hasonlóan mint a magyar Nemzeti Digitális Adattár (<http://www.nda.hu>). Összefogja a szabványos csatlakozási felülettel rendelkező adatbázisokat, legyenek azok bármely közgyűjtemény vagy bármely más adatgazda tulajdonában virtuálisan összeköti és egységes keresőfelülettel látja el.

Digitalizált levéltári iratok adatbázisai

Fontes Civitatis Ratisponensis (Regensburger Stadtarchiv)

<http://bhgw20.kfunigraz.ac.at> (letöltve: 2006. április 17.)

www.fcr-online.com (letöltve: 2006. április 17.)

Regensburgi Városi Levéltár Fontes Civitatis Ratisponensis (FCR) — Geschichtsquellen der Reichsstadt Regensburg ONLINE címet viselő „virtuá-

lis levéltára” 1106 forrást és forrásgyűjteményt dolgozott fel a regensburgi polgárság történetéhez. Össességében 16.899 digitalizált ("digitális faksimile") érhető el az adatbázis szerverén keresztül.

Skót Nemzeti levéltár digitális levéltára

Scottish Archive Network

<http://www.scan.org.uk/> *(letöltve: 2006. április 17.)*

A digitalizálási program keretében mintegy 500 000 db végrendeletet digitalizáltak az 1500 és az 1901 közötti időszakból. Az 1852 és 1857-ben kivándoroltak névjegyzékét adatbázisba töltötték, mintegy 5000 rekordot.

Firenzei Állami Levéltár

<http://www.archivodistato.firenze.it> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Digitalizálási projektje keretében a levéltár egyik legfontosabb anyagát, a Mediceo avanti il Principato (MAP — azaz a Medici levéltár hercegség előtti időszakának anyaga) teljes terjedelmében kutathatóvá tette.

Spanyol Nemzeti Levéltár

http://www.cultura.mecd.es/jsp/plantillaAncho_wai.jsp?id=60&area=archivos *(letöltve: 2006. április 17.)*

Spanyol Nemzeti Levéltár digitalizálási projektjét 2003-ban indított el (Archivos Espanoles en red [spanyol levéltárak a világhálón] = AER), amely során már 14 millió oldalnyi (!) anyagot tettek közzé az interneten.

EVA

<http://www.eva-eu.org> *(letöltve: 2006. április 17.)*

Európai Vizualis Levéltár (European Visual Archives = EVA) projekt. Az EVA egy nemzetközi konzorcium, amelyet az Európai Bizottság alapított és támogat. A program célja a történeti értékű fényképek közzététele az interneten. Az EVA lehetőséget biztosít a levéltáraknak, könyvtáraknak, múzeumoknak és magánszemélyeknek a gyűjteményükben található fényképek megjelenítésére (egyelőre a Londoni Városi Levéltár és a Belgiumi Királyi Könyvtár anyagát dolgozták fel).

6.12. Európán kívüli levéltárak

Levéltári segédletek adatbázisai

Natinal Archives of Australia

<http://www.naa.gov.au/>

http://www.naa.gov.au/the_collection/recordsearch.html

(letöltve: 2006. április 17.)

Honlapjának kereshető adatbázisában 6 millió rekord van, melynek csak 10 %-a saját a többi más levéltárak szolgáltatják.

Archivianet

Library and Archives Canada

http://www.collectionscanada.ca/02/02012302_e.html

Elsősorban a Kanadai Nemzeti Levéltár adatbázisában keres.

The National Archives USA (NARA)

<http://www.archives.gov/research/tools/index.html>

Több online adatbázist is kereshetővé tett honlapján. Legfontosabb adatbázisa Archival Research Catalog (ARC). Bár teljesen dolgozza fel a nemzeti és a fióklevéltárak anyagát tárgyszavazásaival hatékonyabbá teszi a levéltári iratok utáni keresést.

Digitalizált levéltári iratok adatbázisai

PhotoSearch

<http://naa12.naa.gov.au/scripts/PhotoSearchStartup.asp>

(letöltve: 2006. április 17.)

Az Ausztrál Nemzeti Levéltár PhotoSearch projektje keretében mintegy 500.000 fénykép címére lehet keresni, melyből kb. 80.000 kép online megtekinthető.

Pictures of Indians in the United States

<http://www.archives.gov/research/native-americans/pictures/index.html#groups>

Az Egyesült Államok Nemzeti Levéltára változatos digitalizált iratállományt tett elérhetővé honlapján. Ezek között a legkedveltebbek a fotóarchívumok. Az Amerikában élő indiánok életéről szóló böngészhető fotógyűjtemény nemcsak

a szakemberek, de az érdeklődő nagyközönség számára is „fogyasztható” levéltári információ.

Archives Canada

<http://www.archivescanada.ca/english/virtual/search.asp?todo=brpro vince>

Kanadában még céltudatosabban összefogják a közgyűjtemények által létrehozott virtuális kiállításokat, melyek még közönségbarátabb módon próbálják a levéltárakban őrzött elsődleges forrásokat közelebb vinni a nem szakértő polgárokhoz.

6.13. Levelezőlisták

Magyar levéltári levelezőlisták

A levéltáros szakma Magyarországon kevésbé kedvelte meg a levelezőlistákat, mint például a könyvtárosok. Az első levelezőlista (Fond-l) néhány éve alatt igen mérsékelt forgalmat bonyolított le.

Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség

Feliratkozási címe: MFLSZ@yahoogroups.com

Archívuma nincs. Forgalma mérsékelt.

Külföldi levéltári levelezőlisták

Archives & Archivists LISTSERV list

<http://listserv.muohio.edu/archives/archives.html>

Kereshető archívuma 1993-tól van meg.

6.14. Internetes folyóiratok

Magyar levéltári folyóiratok

Levéltári Szemle 2000-2005

http://www.mol.gov.hu/index.php?akt_menu=585#top

(letöltve: 2006. április 17.)

A Levéltári Szemle a Magyar Levéltárosok Egyesülete, az Önkormányzati Levéltárak Tanácsa és a Magyar Országos Levéltár közös gondozásában negyedévente megjelenő szakfolyóirat, amelynek első száma 1951-ben látott napvilágot. Teljes szövege elérhető.

Lymbus 2003-2005

http://www.mol.gov.hu/index.php?akt_menu=473

(letöltve: 2006. április 17.)

Magyarságtudományi Forrásközlemények címen megjelenő éves periodika. Teljes szövege elérhető.

Archivnet

<http://www.archivnet.hu/> *(letöltve: 2006. április 17.)*

A Magyar Országos Levéltár 2001-ben indította útjára a 20. század történelmével foglalkozó elektronikus forrásközlő folyóiratát. Csak interneten érhető el, díjmentesen.

Fons: Forráskutatás és Történeti Segédtudományok

<http://www.c3.hu/~fons/>

Csak tartalomjegyzék érhető el.

Fons 1994-2004, CD-ROM, Arcanum Kft. 2005

Teljes szöveggel.

Külföldi levéltári szakfolyóiratok

Csak a legnagyobb szakmai tekintéllyel rendelkező folyóiratokat soroljuk fel illetve a bennünket közvetlenül is érintő szomszédos országok levéltári periodikáit.

Jelentős szakmai folyóiratok

The American Archivist,

<http://www.archivists.org/periodicals/aa-toc.asp>

Chicago, The Society of American Archivists folyóirata. 1997-2006 tartalomjegyzék és válogatott cikkek teljes szövege.

Archiv und Wirtschaft

<http://www.wirtschaftsarchive.de/zeitschrift/zeitschr.htm>

Frankfurt am Main, ZKV Historische Dokumentation folyóirata. 1999-2006 tartalomjegyzék és válogatott tanulmányok teljes szövege.

Der Archivar

<http://www.archive.nrw.de/archivar/>

Düsseldorf, Nordrhein-Westfälischen Hauptstaatsarchiv folyóirata. 1999-2006 teljes szöveggel, online szövegkeresővel.

Archivaria

http://www.archivists.ca/publications/issue_index.aspx

Ottawa, Assotiation of Canadian Archivists folyóirata. 1990-2005 tartalomjegyzékkel, cikkösszefoglalóval.

Comma : International Journal on Archives

<http://www.ica.org/biblio.php?pbodycode=COMMA&ppubtype=pub&plangue=eng>

[Paris] : ICA folyóirata. 2001-2002 teljes szöveggel..

Journal of the Society of Archivists

<http://www.tandf.co.uk/journals/titles/00379816.asp>

London : Carfax Publishing folyóirata. 1996-1999-2005 tartalomjegyzék cikkek összefoglalójával.

Mitteilungen aus dem Bundesarchiv

http://www.bundesarchiv.de/aktuelles/aus_dem_archiv/mitteilungen

Koblenz : Bundesarchiv folyóirata. 2004-2005 teljes szövege.

Nachrichten aus den Staatlichen Archiven Bayerns

<http://www.gda.bayern.de/publ05.htm>

München: Generaldirektion der Staatlichen Archiven Bayerns folyóirata. 2001-2005 teljes szöveggel.

Prologue

<http://www.archives.gov/publications/prologue/index.html>

Adelphi Road: NARA folyóirata. Teljes szöveggel.

Környező országok levéltári szakfolyóiratai

Archives of Ukraine

<http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU>

2000-2005 teljes szöveggel.

Archeion

<http://www.archiwa.gov.pl/?CIDA=158>

Warsawa, Naczelna Dyrekcja Arhiwów Panstwowych folyóirata. 13 szám teljes szövege.

Arhivi

http://www.arhivsko-drustvo.si/publikacije/ads_publicacije.htm

Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije folyóirata. 1997-2005 tartalomjegyzékkel, 6 szám teljes szöveggel.

Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs

<http://www.phil.uni-erlangen.de/~p1ges/zfhm/moesta.html>

<http://www.oesta.gv.at/engdiv/epublik.htm#Mitteilungen>

Wien : Studien Verlag folyóirata. Csak a tartalomjegyzék egy része található.

Rassegna degli Archivi di Stato

<http://www.istitutodati.it/biblio/riviste/r-t/ras10.htm>

http://www.archivi.beniculturali.it/Divisione_V/ras.html

Roma : Ministero per i beni e le attività culturali folyóirata. Csak a tartalomjegyzék egy része található.

Slovenská Archivistika

http://www.dejiny.sk/Casop/S_a/s_a.htm

Bratislava : Ministerstvo vnútra SR folyóirata. Csak a tartalomjegyzék egy része található.

6.15. Levéltáros szakmai szervezetek

6.15.1. Magyar levéltáros szakmai szervezetek

Magyar Levéltárosok Egyesülete

<http://www.leveltaros.hu/> (letöltve: 2006. április 17.)

Bár tematikailag jól felépített, de a tartalom alig 10% van feltöltve, remélhetőleg ezt is az elkövetkező fejlődés pótolja.

Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete

<http://iszk7.drk.hu/lev/MELTE/> (letöltve: 2006. április 17.)

Jól átlátható, mérsékelt, de tetszetős illusztráltság, kiadványok bibliográfia, taglevéltárak honlap listája, szakkikk.

Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség

<http://www.mflsz.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Jól áttekinthető, szép grafikai felület, néhány egyetemtörténeti kiadvány is teljes szöveggel elérhető. Fő érdeme a taglevéltárak cím- és linkgyűjteménye valamint rövid ismertetése.

MLE Informatika Szekció

<http://infoszek.freebase.hu> (letöltve: 2006. április 17.)

Bár rendkívül igényes kivitelezésű, de tartalmát tekintve szegényes, egyetlen pozitívuma a fórumok üzemeltetése, mely magyar levéltáros körökben egyedülálló.

Önkormányzati Levéltárak Tanácsa

<http://www.oltanacs.hu/oltanacs/default.asp> (letöltve: 2006. április 17.)

Látványos weboldal, változatos tartalommal, levéltári szakmai anyagokkal.

6.15.2. Nemzetközi levéltáros szervezetek

International Council on Archives

<http://www.ica.org>

UNESCO Records and Archives Management Program
<http://www.unesco.org/webworld/ramp/ramp.htm>

International Federation of Film Archives
<http://www.cinema.ucla.edu/fiaf>

International Records Management Trust
<http://www.irmt.org/>

Society of American Archivists
<http://www.archivists.org/>

Australian Society of Archivists
http://www.aa.gov.au/AA_WWW/ProAssn/ASA/ASA.html

Association of Canadian Archivists
<http://www.archives.ca/aca>

Association of Records Managers and Administrators
<http://www.arma.org>

Association of European Film Archives
<http://www.ace1.nl>

Association of Moving Image Archivists
<http://www.amianet.org/>

6.16. Ajánlott irodalom

A **Levéltári Szemle** évfolyamai (2000-2005) elérhetőek:
http://www.mol.gov.hu/index.php?akt_menu=585

ÖSSZEFOGLALÓAN:

KÜNSTLER FERENC: A levéltárak középtávú informatikai stratégiája és feladat-terve. 2006-2010. *Levéltári Szemle* 2005/4, 3-19.

CSEH GERGŐ BENDEGÚZ – KÖRMENDY LAJOS – NÉMETH ISTVÁN – RÁDI PÉTER – REISZ T. CSABA – SZÓKE

ZOLTÁN: A levéltárak helye az információs társadalomban, a levéltári anyag informatikai feldolgozása. *Levéltári Szemle* 2001/1, 4-36.

AZ ELEKTRONIKUS IRATOK ARCHIVÁLÁSA (E-LEVÉLTÁR):

ALBRECHTNÉ KUNSZERI GABRIELLA - CZIKKELY TIBOR - KÖRMENDY LAJOS: A nem hagyományos levéltári anyagok archiválása. *Szemle* 2004/1, 3-38.

BARACS TIBOR–CSEH GERGŐ BENDEGÚZ–KÖRMENDY LAJOS–SZÓKE ZOLTÁN–VÁNKOSNÉ TIMÁR ÉVA: Az elektronikus iratok levéltári archiválása. *Levéltári Szemle* 2003/2, 3-27.

KOROKNAI ÁKOS, KÜNSTLER FERENC, SZATUCSEK ZOLTÁN, VÁNKOSNÉ TIMÁR ÉVA, G. VASS ISTVÁN: Az elektronikus iratok archiválásával összefüggő kérdések áttekintése. *Levéltári Szemle* 2001/3, 3-10.

KÖRMENDY LAJOS: Az optikai lemez levéltári alkalmazása. *Levéltári Szemle* 1994/2, 29-32.

LEVÉLTÁRI NYILVÁNTARTÁSOK, SEGÉDLETEK ÉS ADATBÁZISOK LÉTREHOZÁSA:

BORSA IVÁN: Középkori oklevelek egyes adatainak gépi feldolgozása a Magyar Országos Levéltárban : tapasztalatok és további tervek. *Levéltári Szemle* 1992/4, 41-49.

BORSA IVÁN: Középkori oklevelek egyes adatainak gépi feldolgozása a Magyar Országos Levéltárban. *Levéltári Szemle* 1992/2, 27-39.

GÜNTNER PÉTER: A soproni hagyatéki leltárak számítógépes feldolgozása. *Levéltári Szemle* 1997/3, 14-25.

ISAD(G) : az első nemzetközi levéltári szabvány. *Levéltári Szemle* 1995/2, 53-74.

KEREKES DÓRA: Konferencia a bayreuthi Lastenausgleicharchivban (DAIMO). *Levéltári Szemle* 2005/4, 87-89. [német számítógépes levéltári segédletek]

KIS PÉTER–PETRIK IVÁN: Budapest középkori történetére vonatkozó levéltári források adatbázisa. *Levéltári Szemle* 2004/4, 14-25.

KÖRMENDY LAJOS: A levéltári leírás szabványosítása : nemzeti és regionális hagyományok *Levéltári Szemle* 2000/4, 41-51.

KÖRÖSMEZEI ANDRÁS–NÉMETH ISTVÁN–TUZA CSILLA: Az informatika alkalmazása a Németországi levéltárakban. *Levéltári Szemle* 2001/1, 53-59. [német számítógépes levéltári segédletek]

MIKÓ ZSUZSANNA: E-archívum : az egységes levéltári nyilvántartási rendszer kialakításának szakmai dilemmái. *Levéltári Szemle* 2005/4, 20-25.

MÜLLER VERONIKA - MÓRI LÁSZLÓ: Számítógépes iktatás a Magyar Országos Levéltár Jelenkori Gyűjteményében. *Levéltári Szemle* 1993/1, 105-107.

SIPOS ANDRÁS: A Nemzetközi Levéltári Tanácsról. *Levéltári Szemle* 2005/3, 25-31. [levéltári számítógépes szabványok]

SIPOS ANDRÁS: A második nemzetközi szabvány: az ISAAR (CPF). *Levéltári Szemle* 2005/3, 32-70.

VISZKET ZOLTÁN - ZENTAI KATALIN: A hungarikakutatás és a Magyar Országos Levéltárban őrzött hungarikajelentés-gyűjtemény. *Levéltári Szemle* 2005/4, 41-57. [számítógépes adatbázis építése]

A LEVÉLTÁRI ANYAG DIGITALIZÁLÁSA

CSEH GERGŐ BENDEGÚZ - KÖRMENDY LAJOS - RÁCZ GYÖRGY: Digitalizálás a levéltárakban. *Levéltári Szemle* 2002/3, 3-18.

HARASZTI VIKTOR: Digitalizálás a gyakorlatban. *Levéltári Szemle* 2002/4, 3-18.

KARL HEINZ: A Monasterium projekt (MOM) — www.monasterium.net (Ford.: Ólmosi Zoltán). *Levéltári Szemle* 2005/2, 3-13.

A LEVÉLTÁR SAJÁT ELEKTRONIKUS ÜGYINTÉZÉSE ÉS PR-TEVÉKENYSÉGE (LEVÉLTÁRI HONLAP)

KATONA CSABA – KÖRMENDY LAJOS – KERÉKES DÓRA – LAKATOS ANDOR: Internet és levéltár. *Levéltári Szemle* 2005/1, 3-24.

EGYÉB

KÁLI CSABA: ArchivNet : 20. századi történeti források – on-line : 1. évf. 1-4. sz., 2. évf. 1-5. sz. Szerkeszti a Magyar Országos Levéltár. *Levéltári Szemle* 2002/4, 64-67.

RAHLF, THOMAS: Verweissammlung Historical Computing /Quantifizierung. 2002 (<http://www.typosdelta.de/hcq/hcq.pdf>) [linkgyűjtemény történeti informatikához]

LEVÉLTÁRI BIBLIOGRÁFIA

KASZÁS MARIANNE (összeállította) A magyarországi levéltárak kiadványainak 2003. évi bibliográfiája. *Levéltári Szemle* 2004/4, 82-93.

KASZÁS MARIANNE (összeállította) A magyarországi levéltárak kiadványainak 2004. évi bibliográfiája. *Levéltári Szemle* 2005/4, 102-107.

RÓZSA GYÖRGY GYULA: Írott emlékezet. Fél emberöltő levéltári kiadványai-ból. Magyar levéltárak 1986 és 2003 között megjelent kiadványai. Budapest 2003

7. Régészet és informatika a történettudományban

A történész írott források mellett tárgyi forrásokat is használhat, sőt bizonyos esetekben meg sem kerülheti ezek felhasználását. A leűnt korok tárgyi emlékanyagának feltárásával, összegyűjtésével, rendszerezésével, értelmezésével tudvalevőleg egy külön tudomány, a régészet foglalkozik. A régészet az őskortól egészen a középkor végéig tartó időszak tárgyi emlékeit kutatja, és eredményei annál fontosabbak a történész számára, minél kevesebb az adott korszakra vonatkozó írott forrás, ill. ha a rendelkezésre álló írott és tárgyi forrásanyag jól kiegészíti egymást. Az ókori régészetben éppen ez a helyzet, és mivel e korszak régészeti kutatása ma már igen sokszor és sokféleképp támaszkodik a számítástechnika vívmányaira, főként a görög-római antikvitás példáján mutatjuk be az informatika régészeti hasznosításának sajátos lehetőségeit a leendő történészek ill. történelemtanárok számára. Kifejezetten ősrégészeti témájú honlapokat²⁹ nem tárgyalunk, de általános régészeti vonatkozású honlapokon³⁰ rengeteg ilyen vonatkozású információt (aktuális hírek, időszaki kiállítások, érdekességek, újonnan megjelent kiadványok, stb.) lehet találni, és ezek között általában többféle szempont (pl. országok, témakörök, programok kiadványok fajtái, stb.) szerint is lehet keresni.

²⁹ pl. <http://www.archaeologisch.de>; <http://www.uni-tuebingen.de/ufg/links.htm>

³⁰ pl. <http://archnet.asu.edu>; www.regesz.hu; www.archaeologie-online.de;
<http://www.archeogate.it>

Impressum [Archäologie Online] - Microsoft Internet Explorer

Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súgó

Cím <http://www.archaeologie-online.de/impressum.php> Ugrás

07.03.2006, 10:40

ARCHÄOLOGIE ONLINE www.archaeologie-online.de
Archäologie

Magazin

- [Thema](#)
- [Fundpunkt](#)
- [Nachrichten](#)
- [Pressechau](#)
- [TV-Programm](#)
- [Kalender](#)

Guide

[5668 Links](#) zur Archäologie in 604 Kategorien:

- [Länder](#)
- [Epochen](#)
- [Themen](#)
- [\[mehr...\]](#)

Bibliothek

- [Neuwerbaltungen](#)
- [Rezensionen](#)
- [CD-ROMs](#)

Impressum

Herausgeber:

 archaeomedia

archaeomedia
Arbeitsgruppe Archäologie und digitale Medien
Andreas-Hofer-Str. 33
79111 Freiburg
Telefon (0179) 70 28 120

Die Arbeitsgruppe besteht aus derzeit drei ehrenamtlichen Mitarbeitern, die sich in ihrer Freizeit für den Betrieb von Archäologie Online engagieren:

... betreut den Bereich:	
Andreas Brunn (AB) < webmaster@archaeologie-online.de >	Allgemein, Technik, Redaktion Guide & Forum
Christoph Steinacker (CS)	Allgemein, Werbung,

Club-Bereich

Hier geht es [zum Club-Bereich](#) mit zusätzlichen Infos und Service für Clubmitglieder.

Werden Sie jetzt Mitglied! Es lohnt sich!

Update

Was gibt es neues auf diesen Seiten? [Hier erfahren Sie mehr!](#)

Newsletter

Start Régészet és informati... Impressum [Archäolo... HU 10:41

Nem annyira a konkrét programok, honlapok, adatbázisok bemutatására törekszünk, hiszen ezek az információk, főként a linkgyűjtemények³¹ valószínűleg már e sorok megjelenésének pillanatában, vagy legalábbis rövid idő múltán elavulttá válnak, hanem igyekszünk az általános tájékozódást segíteni. Csak néhány olyan honlapot, adatbázist ismertetünk, amelyek nagy valószínűséggel hosszúéletűek lesznek, és sokáig kiindulópontként szolgálhatnak a világháló régészeti és főként ókori régészeti oldalain történő eligazodásban. Erre a célra kifejezetten ajánlható például a berlini Humboldt-egyetem régészeti intézetének honlapja:³²

³¹ pl. <http://www.fak12.uni-muenchen.de/ka/vdh/UebInterLinks.htm>

³² <http://www2.rz.hu-berlin.de/winckelmann/virtbiblallg1.html>

A tárgyak ill. leletek ideális esetben tudományos ásatások során kerülnek napvilágra. Az informatikának, ezen belül is leginkább a térinformatikának manapság egyre nagyobb a szerepe a feltárások során, azonban ez egy olyan része a régészeti kutatásnak, amellyel a történéshoz a legritkább esetben kell foglalkoznia.

A feltárást követően a tárgyak ideális esetben múzeumi vagy más kutatóintézeti gyűjteménybe (sok esetben azonban sajnos illegális ásatások után műkereskedelmi forgalomba) kerülnek. Ha tehát valaki a tárgyi forrásanyaggal kíván foglalkozni, akkor kézenfekvőnek tűnik, hogy a régészeti lelőhelyeket és/vagy múzeumokat igyekszik felkeresni. A múzeum meglátogatása természetesen sokszor komoly nehézséget jelent, de még ha anyagilag és időben meg is oldható, előtte mindenképpen érdemes tájékozódni. Ennek hagyományos módját a múzeumi/kiállítási katalógusok tanulmányozása jelentette. Ma már azonban általában minden múzeumnak van saját honlapja az interneten, és az első tájékozo-

dáshoz ezek kitűnően használhatók. Az egyes államok múzeumi általában összegyűjtve is megtalálhatók egy-egy erre a célra létrehozott honlapon.³³

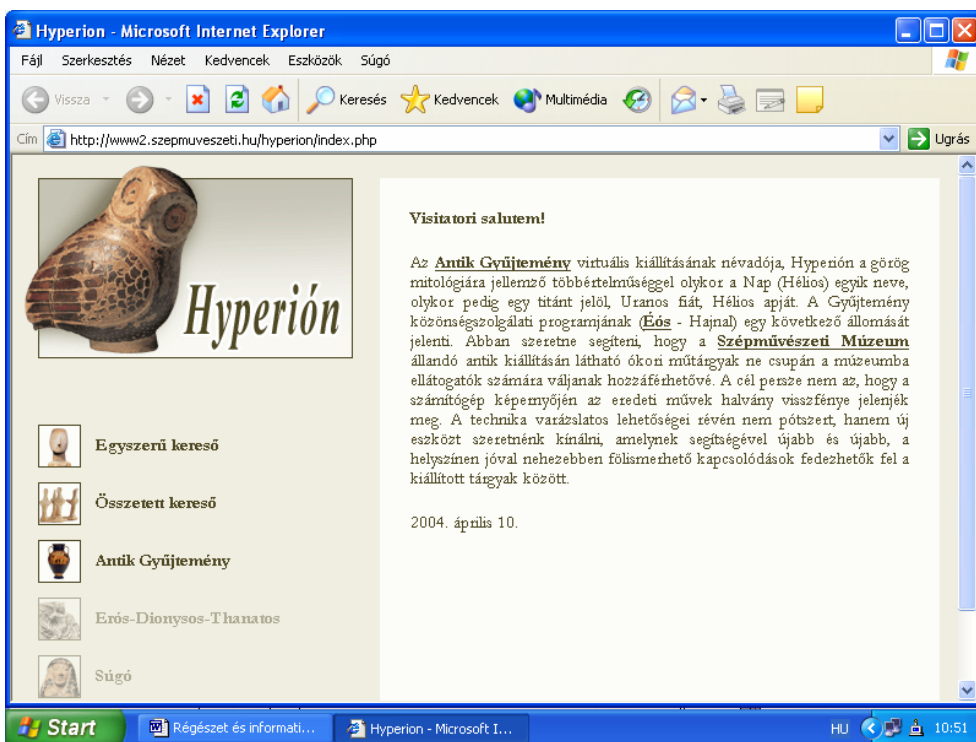
A múzeumok honlapjain a praktikus információk mellett általában megtalálhatók a gyűjtemény fontosabb darbjainak rövidebb-hosszabb magyarázatokkal kísért fényképei vagy az egyes termekben kiállított anyagok összefoglaló bemutatása. Erre példa a Magyar Nemzeti Múzeum, amelynek állandó régészeti kiállítását valamint római kőtárát is megismerhetjük nagy vonalaiban a múzeum honlapjáról.³⁴ Egy múzeum azonban ennél lényegesen többet is kínálhat.³⁵ A magyarországi múzeumok közül ilyen a Szépművészeti Múzeum Antik gyűj-

³³ pl. Görögország: <http://www.culture.gr>; Olaszország: <http://www.museionline.it>; Franciaország: <http://museofile.culture.fr>; Svájc: <http://www.vms-ams.ch>; Németország: <http://webmuseen.de>

³⁴ www.mnm.hu

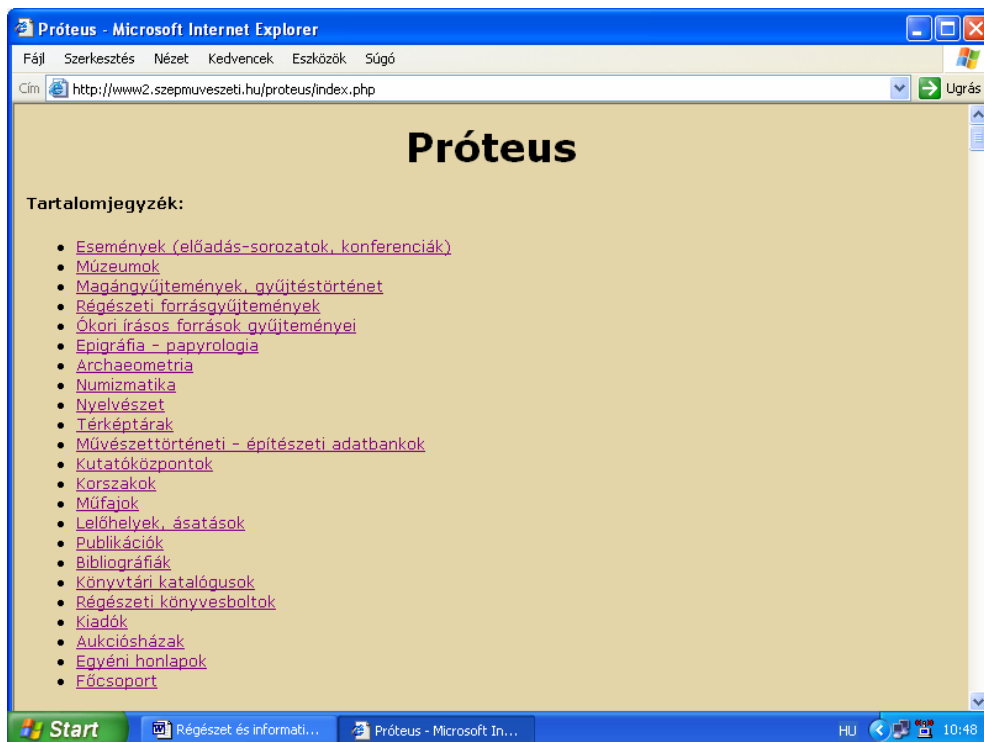
³⁵ Ld. például a világ egyik legnagyobb régészeti múzeumának, a British Museumnak a honlapját: <http://www.thebritishmuseum.ac.uk>

ményének honlapja,³⁶ amelyen egy Hyperión nevű virtuális kiállítás segít a kiállított tárgyak jobb megismerésében. A keresőprogram nemcsak arra ad lehetőséget, hogy az érdeklődő megtudja, hogy az egyes darabok mikor, hol és hogyan készültek, mit ábrázolnak, stb. hanem egy részletes lexikon folyamatosan gyarapodó címszavainak segítségével rengeteg, és nagyon alapos ismeretre tehet szert az ókor történelmére, művészetére és kultúrájára vonatkozóan. Ezenkívül a múzeum honlapján megtalálható egy ókori régészeti linkgyűjtemény is,³⁷ amely témakörök szerinti csoportosításban (pl. múzeumok, kutatóközpontok, lelőhelyek, ásatások, korszakok, műfajok, adatbankok, bibliográfiák) számtalan hasznos weboldalra hívja fel a figyelmet, és olykor rövid megjegyzéseket is fűz azokhoz.

³⁶ <http://www2.szepmuveszeti.hu>

³⁷ <http://www2.szepmuveszeti.hu/proteus/index.php>

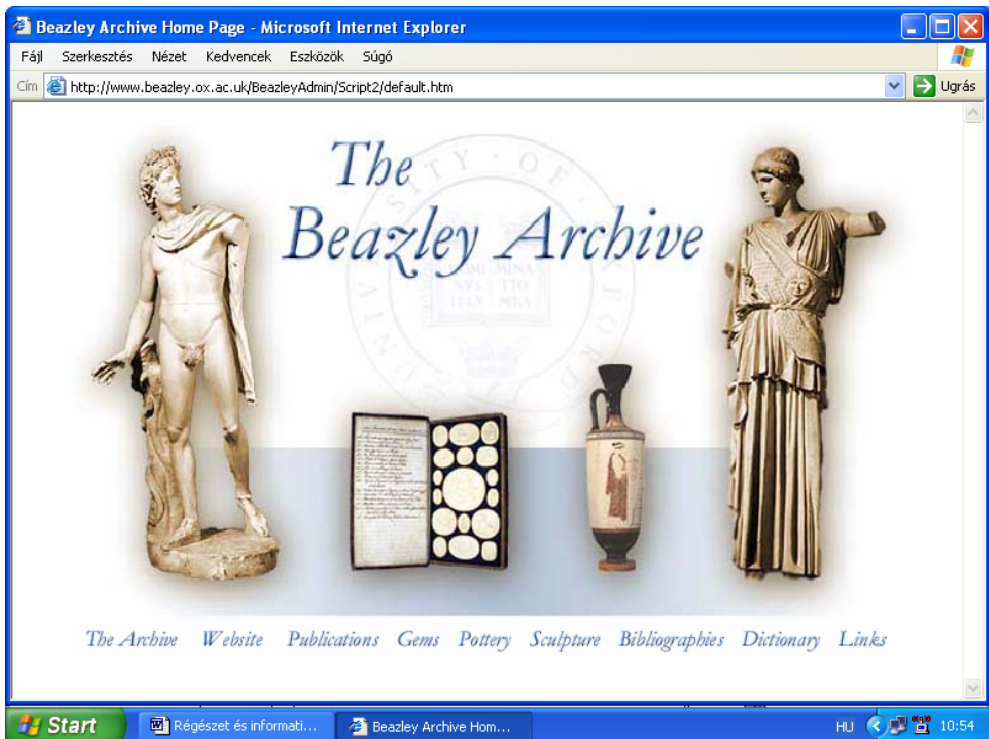

A műgyűjtés és a történelem véletlenei folytán az összetartozó tárgyak sokféle szétszóródtak a világban. Ezért jöttek létre az egyes összetartozó tárgycsoportokat rendszerező kiadványok ill. adatbázisok. A legjelentősebb ilyen vállalkozás kétségkívül az ókori vázakat publikáló Corpus Vasorum Antiquorum (CVA) sorozat, amely a világ múzeumaiban található valamennyi ókori kerámiaedényt igyekszik feldolgozni és hozzáférhetővé tenni a kutatás számára. Az eddig megjelent szinte valamennyi (több száz!) kötet teljes szövege és képanyaga hozzáférhető az interneten.³⁸ Sajnos a keresés, böngészés sokkal több időt vesz igénybe a szkennelt lapokon, mint a valódi kötetek esetében, de valamennyi kép igen jó minőségben ingyenesen letölthető (természetesen csak kutatási céllal, publikálni ezeket a képeket nem szabad). Amennyiben nem tudjuk, hogy egy adott váza melyik város melyik múzeumában található és az adott darabra vonatkozó szakirodalomra is kíváncsiak vagyunk, akkor érdemes az oxfordi Beazley-archívum kerámia-adatbázisában keresnünk.³⁹ Tudományos célú kuta-

³⁸ <http://www.cvaonline.org>

³⁹ <http://www.beazley.ox.ac.uk>

táshoz felhasználónevet és jelszót kell igényelni (ingyenes), amelynek birtokában a váza alakja, díszítése, keltezése, a rajta található felirat, a készítő művész neve és még sok más szempont alapján kereshetünk. A Beazley-archívum egyébként nemcsak a szakemberek számára hasznos, hanem a kezdeti eligazodásban is sokat segít a honlapot meglátogató érdeklődőknek. Megtalálható itt a görög vázafestészet részletes története, valamint a vázagyűjtés és –kutatás történetét bemutató esszé is. Mindegyikhez sok szép, színes illusztráció is tartozik. A Beazley-archívum ezenkívül hasonló tájékoztató tanulmányokat közöl az ókori görög szobrászatról is, szintén a legrangosabb kutatók tollából.

Beazley Archive - Pottery - Microsoft Internet Explorer

Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súgó

Cím <http://www.beazley.ox.ac.uk/BeazleyAdmin/Script2/Pottery.htm> Ugrás

Greek Painted Pottery

[Introduction](#) - background to the Beazley Archive Pottery Programs.

[Overview of Styles and Periods](#) - illustrated discussions of the major styles and periods of Greek painted pottery, with links to objects held in the Ashmolean Museum. See below for detailed contents.

[History of Collecting and Scholarship](#) - illustrated discussions of early collecting and study, listing ancient authors and modern archaeologists and showing examples of classical antiquities and fine art. Also providing a portrait of Sir John Beazley. See below for detail.

[Beazley Drawings](#) - an introduction to Sir John Beazley's drawings from Athenian pottery.

Database of more than 70,000 Athenian vases with over 30,000 images.

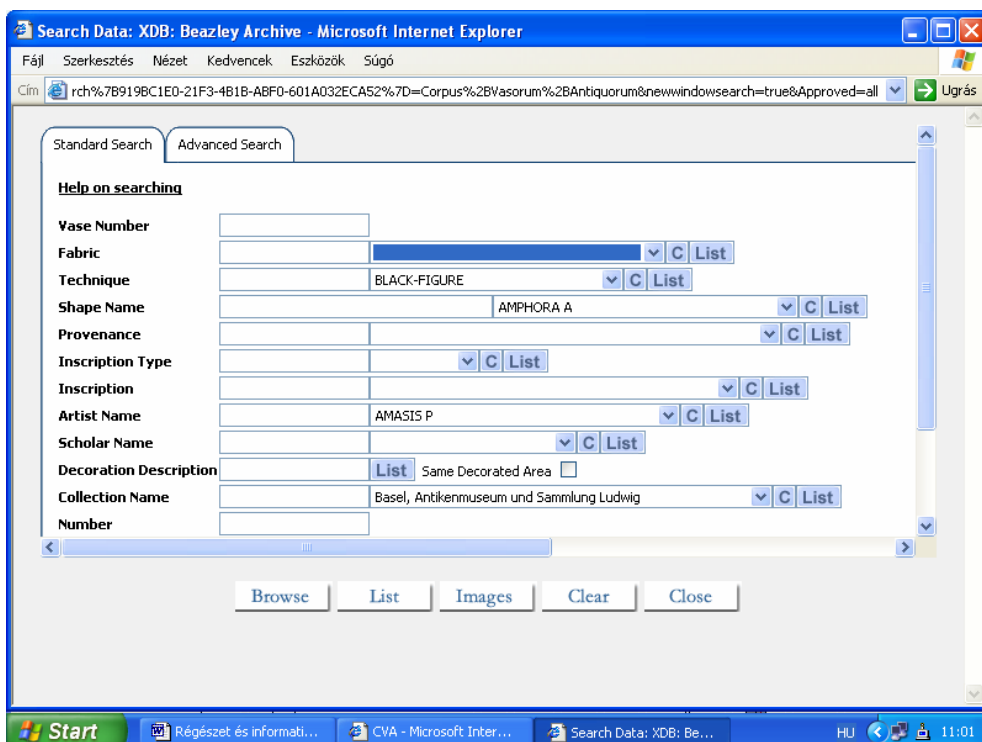
[Advanced database search](#) - designed for detailed scholarly research.

[General database search](#) - designed for general use, for students and the wider public; new visitors are recommended to start here. Search options are presented in an easily accessible format, and guidance is provided for those unfamiliar with the subject and/or with using databases. Satellite maps and timelines show the centres of production and distribution of Greek painted pottery.

[Pottery shapes](#) with examples from the Ashmolean collection

[Colour photographs of Ashmolean](#)

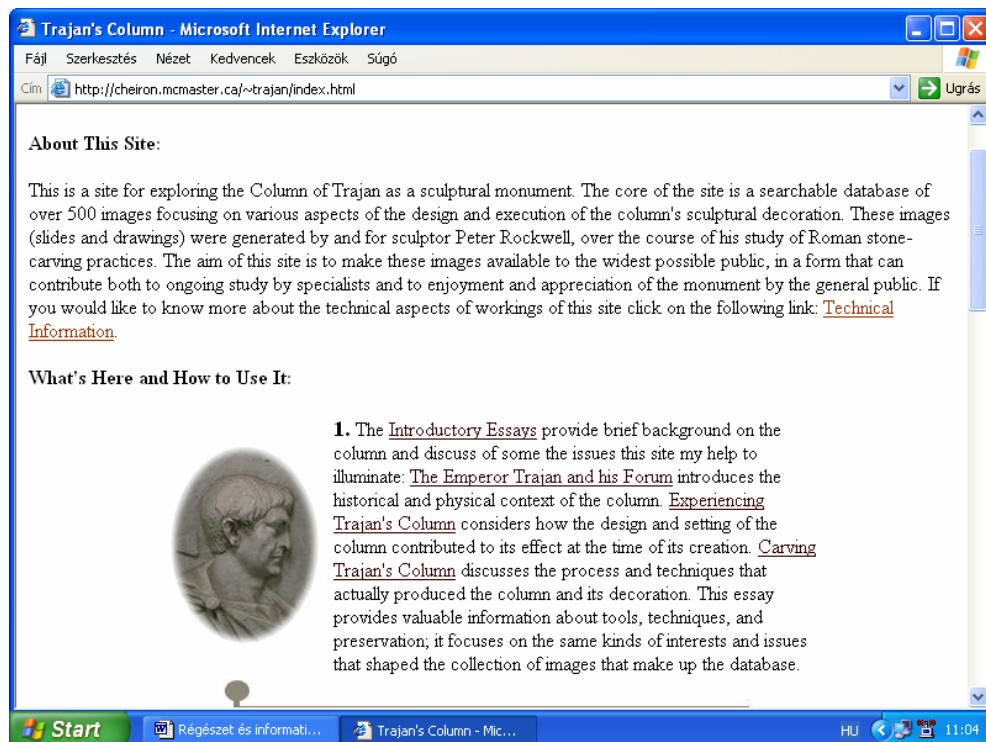
Start | Részlet és informati... | Beazley Archive - Pot... | HU | 10:55

A szobrászat terén a CVA-hoz hasonló, hatalmas méretű adatbázis még nem létezik, csupán egy nagyon fontos és nagyszámú leletcsoportot, a Kr.e. 5-4. századi attikai sírdomborműveket feldolgozó adatbázis készült el teljes egészében. Nem véletlenül, hiszen e reliefekről (amelyek nemcsak művészettörténetileg, hanem a társadalom- és életmódtörténet szempontjából is felbecsülhetetlen forrásértékkel rendelkeznek) az elmúlt évszázadban számos katalógus, összefoglaló munka jelent meg, amelyekben a számtalan mutató dacára csak nagy fáradság árán lehet bizonyos kérdésekre választ találni. (A legfrissebb, a kilencvenes években megjelent összefoglalás és katalógus 6 vaskos kötetet tesz ki, és egy kötet gyakorlatilag csak a különféle indexeket tartalmazza!) Az adatbázisban kb. 2700 dombormű szerepel mintegy 3200 képpel illusztrálva, és ehhez egy kb. 160000 db szöveges bejegyzést tartalmazó adatbázis társul, amelynek segítségével korszakonként, ábrázolt alakok, tárgyak, a domborművek feliratainak előforduló szavak és még sok más szempont alapján lehet gyorsan keresni. A DVD-n

közzétett adatbázisnak azonban meglehetősen magas az ára,⁴⁰ így hazánkban csak a Szépművészeti Múzeum könyvtárában található meg.

A római művészet területén hasonló gyűjtemény létezéséről még nincs hír, de egy központi jelentőségű emlékek, Traianus császár Rómában álló győzelmi oszlopának a digitális feldolgozása már megtörtént.⁴¹ A honlap kb. 500 kép és rajz, valamint a minden részletre kiterjedő mutatók és a keresőprogram segítségével mindenki elvárásainak meg tud felelni.

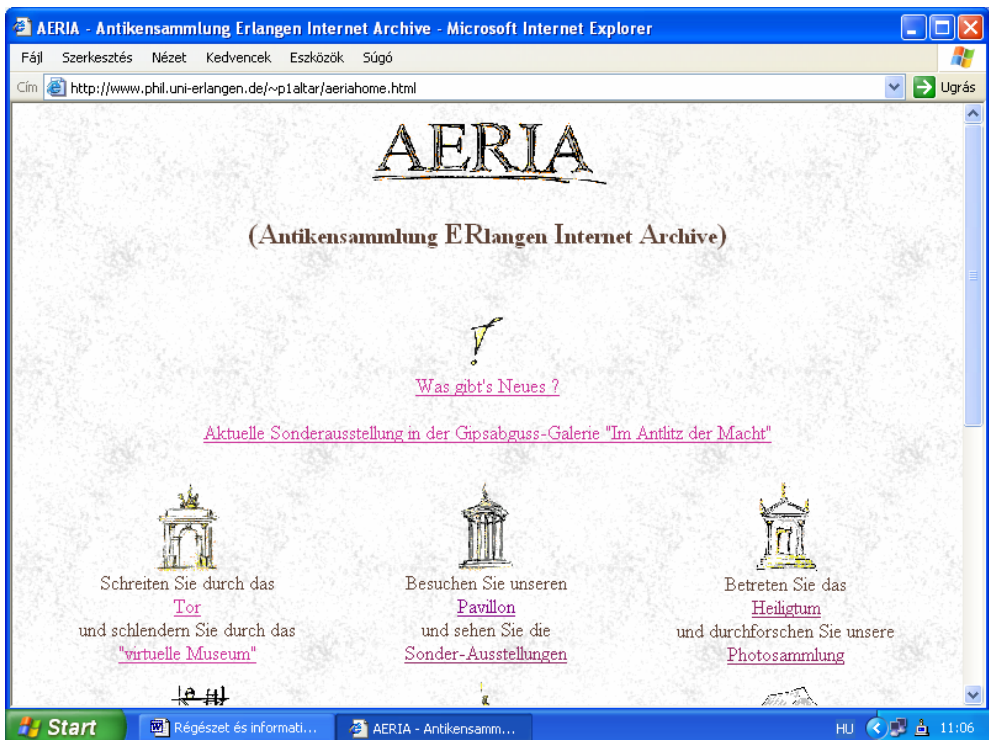
A Német Régészeti Intézet, amelyről alább még részletesen szó lesz, valamint a kölni egyetem régészeti intézete néhány éve elindított egy közös programot az ókori szobrászatra vonatkozó fényképállományuk digitalizására, és az ARACHNE névre keresztelt adatbázis jelenleg több tízezer tárgyról tartalmaz több mint 100 000 szkennelt képet és az ezekre vonatkozó tudnivalók leírását.⁴²

⁴⁰ <http://www.dyabola.de>

⁴¹ <http://cheiron.mcmaster.ca/~trajan/index.html>

⁴² <http://arachne.uni-koeln.de>

A rendszer hetente több száz új képpel bővül, de a projekt lezárása még nagyon messze van. Ebben az esetben is ingyenesen igényelhető felhasználónevet és jelszót kell kérni ahhoz, hogy az adatbázisban keresni tudjunk. Számtalan szempont (előkerülési hely, idő, ábrázolt jelenet, szereplők, gyűjtemény, stb.) szerinti keresésre van lehetőség, de természetesen a keresési szempontok meghatározásához, a keresőkérdések megfogalmazásához és a talált eredmények kiértékeléséhez meglehetősen nagy háttértudásra, tapasztalatra van szükség. Egyszerűbben kezelhető és kezdeti tájékozódáshoz nagyon jól használható az erlangeni egyetem képi adatbázisa, az AERIA.⁴³ Az adatbázisban szereplő darabok műfajok, korszakok, ábrázolt személyek, előkerülési hely szerinti listákból választhatók ki, és bár teljességre egyáltalán nem törekednek egyik kategórián belül sem, bizonyos kiemelkedő fontosságú leletsoportokról nagyon bőséges képanyagot találhatunk. Nem utolsó sorban előny, hogy valamennyi kép gyorsan és ingyenesen letölthető bárki számára.

⁴³ <http://www.phil.uni-erlangen.de/~p1altar/aeriahome.html>; rövid használati útmutatóval

Az egyéb művészeti ágakról, anyagcsoportokról sokkal kevesebb a jól használható információ a világhálón. A görög ékszerekkel viszonylag részletesen foglalkozik, és sok képet is közöl a görög ékszerezészek és ötvösök honlapja⁴⁴ a különféle mozaikokra vonatkozóan pedig egy angliai intézet honlapját⁴⁵ lehet ajánlani.

Egy önálló, de a régészethez nagyon szorosan kötődő tudományág, a numizmatika is jól tudja hasznosítani az informatika által nyújtott előnyöket. A hagyományos katalógusokban történő hosszas keresgélés munkáját könnyíthetik meg itt is (az epigráfiához hasonlóan) a nagy, interneten keresztül is hozzáférhető adatbázisok.⁴⁶ Ebben az esetben is egy kérdőív kitöltése és visszaküldése szükséges csak ahhoz, hogy az érdeklődő egy ingyenesen megküldött felhasználónév és jelszó birtokában az egész adatbázist szabadon használhassa.

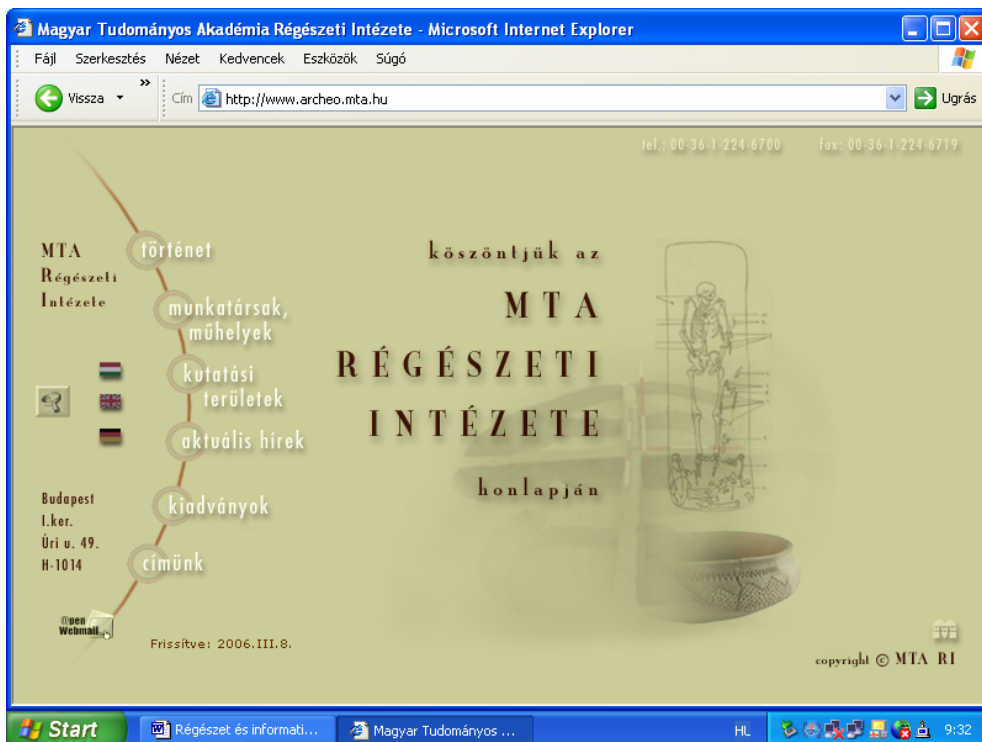
A tárgyi emlékek feltárásával, rendszerezésével, értékelésével és értelmezésével, mint már a fentiekben is láttuk, a múzeumok mellett az egyetemi tanszékek és különféle kutatóintézetek foglalkoznak. Ezen intézmények honlapjai általában részletes információt nyújtanak a kutatási projektekről a munkatársak szakmai, tudományos tevékenységéről, és lehetőséget biztosítanak arra, hogy az érdeklődő kapcsolatba lépjen az intézménnyel vagy további tájékoztatást kérjen valamely témáról, kérdésről. Magyarországi viszonylatban meglehetősen szerény a választék ezen a téren: Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vagy az Eötvös Loránd Tudományegyetem Régészettudományi Intézete.⁴⁷

⁴⁴ <http://www.add.gr/jewel/elka>

⁴⁵ Association for the Study and Preservation of Roman Mosaics: <http://www.asprom.org>

⁴⁶ <http://hist3-10.phil-fak.uni-duesseldorf.de/isegrim>

⁴⁷ <http://www.archeo.mta.hu>; <http://www.koh.hu>; <http://www.regesztudomany.hu>

Világviszonylatban az egyik legnagyobb és legrégebb kutatóintézet a Német Régészeti Intézet (Deutsches Archäologisches Institut; DAI), amelynek központja Berlinben található, de Európa, a Közel-Kelet és Afrika városaiban is vannak fiálái, amelyekkel szintén kapcsolatba lehet lépni ezen a portálon keresztül.⁴⁸

⁴⁸ www.dainst.org

Az Athénban működő Amerikai Ókortudományi Intézet (American School of Classical Studies at Athens)⁴⁹ csak Görögország területén tevékenykedik, és bár nemcsak régészettel foglalkozik, jelen összefüggésben mégis különös figyelmet érdemel. Az intézet legelső ásatásait az athéni agorán kezdte, és a feltárások és a publikálás munkáját a hely történelmi jelentőségének megfelelően végezte és végzi ma is. Honlapján⁵⁰ bőséges képanyagot találunk az eddigi ásatások leleteiről és a kutatás aktuális állásáról is tájékozódhatunk, sőt a legavatottabb szakemberek által írt ismeretterjesztő munkákat teljes egészében ingyenesen le is tölthetjük magunknak.⁵¹ A honlapon megtalálható valamennyi Görögország területén folyó amerikai feltárás (pl. Korinthos, Isthmia, Nemea, Pylos) és az összes (több tucatnyi) Athénban működő külföldi régészeti intézet (legfontosabbak: angol, német, francia, olasz, osztrák, svájci, svéd) elérhetősége is.

⁴⁹ <http://www.ascsa.edu.gr>

⁵⁰ <http://www.agathe.gr>

⁵¹ http://www.ascsa.edu.gr/publications/p_books.htm

A régészeti szakirodalom ugyanolyan szerteágazó és nehezen áttekinthető, mint maga a régészet által kutatott tárgyi emlékhagyomány. Akárcsak a tárgyak rendszerezésében, felkutatásában úgy az egyre gyorsabban, már-már ijesztő mértékben gyarapodó szakirodalomban történő eligazodást is nagyban elősegíti az informatika. Az ókori régészeti témájú szakirodalomnak nagyon jól használható bibliográfiai adatbázisa a DYABOLA, amely program egyaránt hozzáférhető interneten⁵² és CD-ROM formában, igaz mindkettő csak igen komoly regisztrációs díj ellenében. (Az internetes verzió esetében azonban lehetőség van a program ingyenes kipróbálására.)

Legfontosabb részét az az adatbázis képezi, amely a Német Régészeti Intézet (DAI) római könyvtárának 1953 óta beérkezett valamennyi elemét tartalmazza. Valamennyi kötet, folyóiratcikk, tanulmány külön-külön van nyilvántartva, és mindegyikre kereshetünk szerző és cím szerint is. A program segítségével pilla-

⁵² <http://www.dyabola.de>

natok alatt összegyűjthetjük az egyes lelőhelyekre vonatkozó valamennyi publikációt, és egyetlen gombnyomással megtalálhatjuk az egyes monográfiákról írt összes recenziót. Van ezen kívül lehetőség arra, hogy az adott témában megjelent valamennyi publikáció között böngésszünk vagy tetszőleges kulcsszó alapján keressünk, és az eredmények halmazát időben tetszőleges évekre szűkítsük. A végeredményül kapott bibliográfiai adatokat végül külön fájlba menthetjük vagy ki is nyomtathatjuk.

A legfrissebb szakirodalom felkutatásában nagy segítséget jelentenek a Német Régészeti Intézet könyvtárainak 2005 júniusa óta az interneten mindenki számára hozzáférhető gyarapodáslistái, a ZENON névre keresztelt adatbázisban (Zentraler Online-Katalog des DAI).⁵³

Vannak ezen kívül speciális bibliográfiai adatbázisok is, mint például a Cincinnati egyetem által létrehozott és működtetett NESTOR, az Égeikum bronzkorának bibliográfiája.⁵⁴

Bár ma már a sok folyóiratnak van honlapja, és némelyiknek a tartalomjegyzéke is megtalálható az interneten, az egyes tanulmányok teljes szövege általában csak költséges előfizetés fejében olvasható online formában; az esetek többségében be kell érjünk a tartalomjegyzékkel és esetleg rövid összefoglalókkal. Néhány kivételes esetben a cikkek teljes egészében hozzáférhetők a világhálón: pl. az *American Journal of Archaeology* (AJA) legfrissebb számának valamint a *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* (ZPE) 1990-es években megjelent kötetének cikkei teljes egészében letölthetők az internetről.⁵⁵ Teljeskörű és ingyenes hozzáférést egyébként általában csak az újabb, kis példányszámú, kevésbé ismert folyóiratok biztosítanak. Az interneten aktuálisan olvasható folyóiratokról a regensburgi egyetemi könyvtár honlapján található részletes tájékoztatást.⁵⁶

Ugyanez a szolgáltatás elérhető a Heidelbergi egyetemi könyvtár honlapjáról is, ahol ezen kívül még a digitális formában, az interneten ingyenesen hozzáférhető régészeti témájú monográfiákról is részletes tájékoztatást találunk.⁵⁷ Ez a könyvtár egyébként Németországon belül a görög-római régészettel (és művészettörténettel valamint egyiptológiával) foglalkozó szakirodalom kiemelt gyűjtőhelye, így gyakorlatilag minden idevágó publikáció megtalálható itt, sőt a

⁵³ <http://opac.dainst.org/ALEPH>

⁵⁴ <http://classics.uc.edu/nestor>

⁵⁵ www.ajaonline.org; <http://www.uni-koeln.de/phil-fak/ifa/zpe/downloads>.

⁵⁶ <http://rzblx1.uni-regensburg.de/ezeit>.

⁵⁷ <http://www.ub.uni-heidelberg.de/helios/fachinfo/fachref/arch/versch.htm>.

könyvtár szolgáltatásai közé tartozik az is, hogy ezeket a kiadványokat nemzetközi csere keretében, méltányos áron mindenki számára hozzáférhetővé teszik (Sondersammelgebiet-Schnelllieferdienst).⁵⁸ Megrendelhetők egész kötetek vagy egyes cikkek, tanulmányok fénymásolatban vagy elektronikus formában.

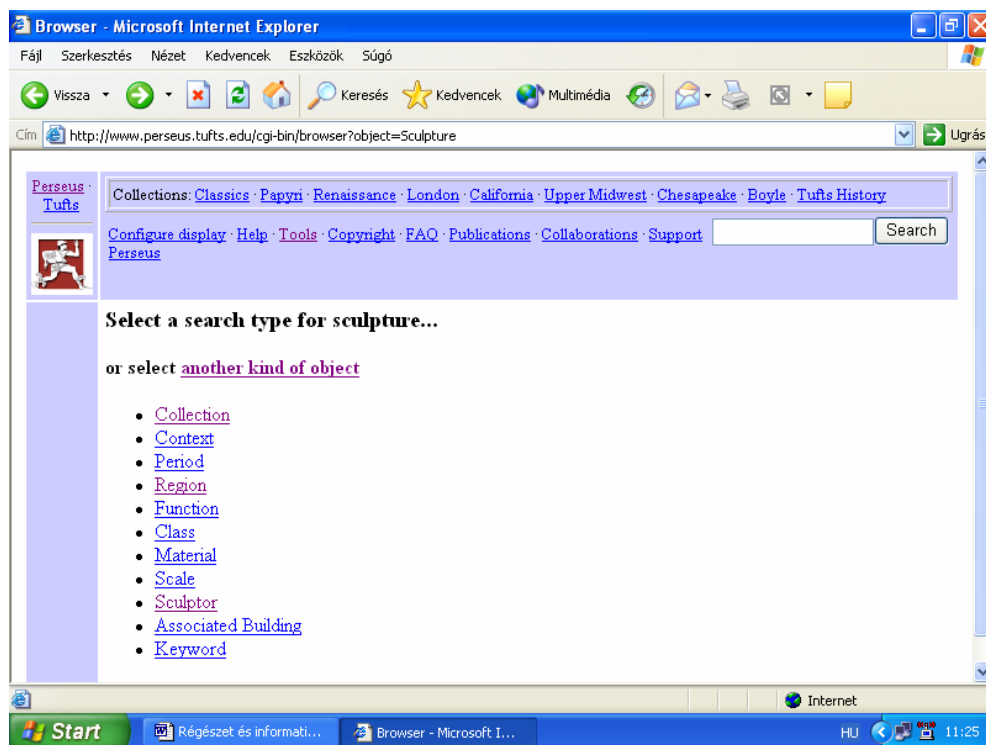

A számítástechnika a régészeti kutatás mellett az ismeretterjesztésben, és az oktatásban is fontos szerepet játszik. Bár az internet és a különböző CD-k valószínűleg sohasem fogják tudni teljesen átvenni a nyomtatott tankönyvek szerepét, mégis hasznos segédletet jelenthetnek. Oktatási, tanulási célra legjobban használható a számos amerikai egyetem és kutatóintézet által közösen működtetett, PERSEUS nevet viselő digitális könyvtár, amely az elektronikus formában hozzáférhető írott és tárgyi források valamint szakirodalom leggazdagabb tárháza.⁵⁹ A régészeti témájú oldalain sok kép található, a hozzájuk fűzött leírások pontosak és meglehetősen részletesek, a szakirodalmi utalások pedig a to-

⁵⁸ <http://www.ub.uni-heidelberg.de/helios/ssgs>.

⁵⁹ <http://www.perseus.tufts.edu>.

vábbi tájékozódásban (például egy-egy szemináriumi referátum elkészítésében) is segítenek. Igen praktikus a keresőrendszer, amelynek segítségével topográfiai rendben és anyagcsoportok szerint (építészet, szobrászat, vázafestészet, gemmák, érmek) is lehet keresni.⁶⁰

A nyugat-európai egyetemeken általában megtalálható gipszmásolat-gyűjtemények mindig is elsősorban a művészettörténeti képzésben kaptak nagy szerepet, és ezt a hagyományt folytatják, fejlesztik tovább azok a gyűjtemények, amelyek az interneten is megjelennek, és anyagaikat immár sokkal szélesebb körben állítják az oktatás szolgálatába. Igen magas színvonalú példája ennek a göttingeni egyetem közel 2000 darabot számláló gipszgyűjteményének honlapja,⁶¹ amelyen nemcsak az ott őrzött másolatokról készített képek, hanem külön a középiskolások és egyetemisták részére kifejlesztett nagyszerű interaktív tan-

⁶⁰ <http://www.perseus.tufts.edu/cgi-bin/browser>.

⁶¹ <http://viamus.uni-goettingen.de>.

anyagok is megtalálhatók, amelyek az antik portrészobrászat problematikájába vezetnek be a diákokat.

Egyáltalán nem lehetetlen, hogy nem csupán a fent említett, vagy azokhoz hasonló helyeken bukkanunk olyan információkra, amelyek régészeti leletekről, lelőhelyekről, felfedezésekről adnak hírt, közölnek új, tetszetős elméleteket, rekonstrukciókat, stb. Sajnos ezen ismeretterjesztőnek szánt termékek, honlapok között sok olyan is akad, amelyek tartalma egyáltalán nem felel meg a szakmai elvárásoknak, ezért ilyen esetekben érdemes elővigyázatosnak lenni, és valamilyen más módon meggyőződni a szerzett információk megbízhatóságáról. Általában nem tévedhetünk nagyot, ha a múzeumi, egyetemi, intézeti honlapokról kiindulva, az ott feltüntetett linkek böngészésével igyekszünk tájékozódni, és nem egy általános keresőprogramot használunk.

8. Múzeumi informatika

A web megjelenése forradalmi módon megváltoztatta az információ átadásának lehetőségeit, nemcsak az írásos tartalom, hanem a vizuális információ bemutatásával és továbbításával. Ez különösen azon tudományterületek számára jelent értékes lehetőséget, amelyek elsősorban a vizuális információ feldolgozásával foglalkoznak. A következő összeállítás a különféle képzőművészeti, régészeti és egyéb múzeumi weblapok rövid bemutatására tesz kísérletet. További adatok találhatóak a régészeti fejezetben, a megadott gyűjtő-honlapokon és a tájékoztató irodalomban.

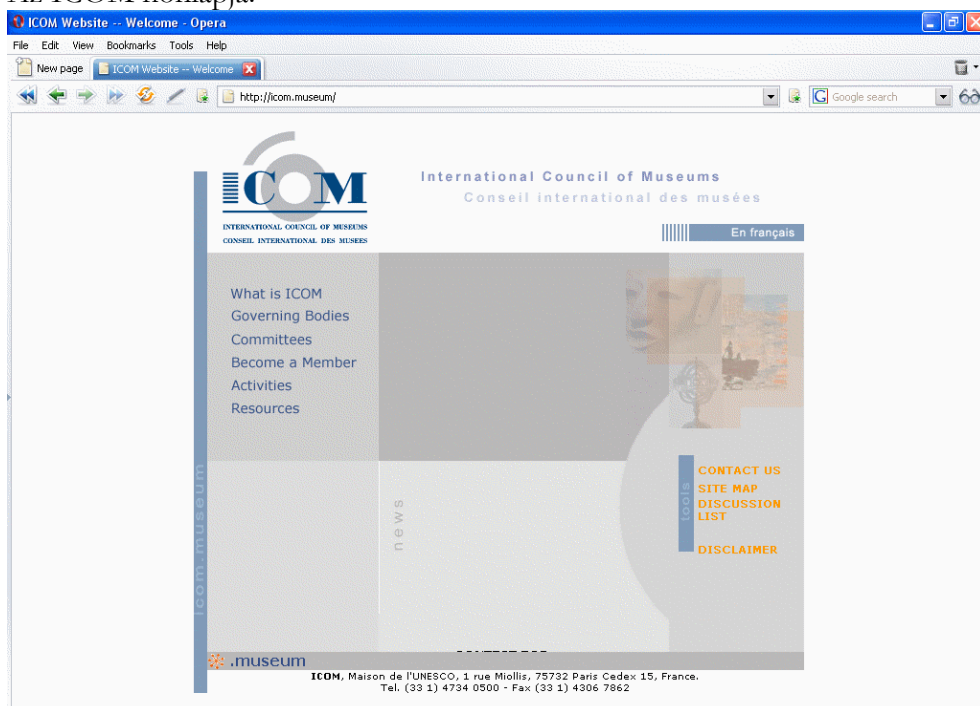
8.1. Külföldi oldalak

The International Council of Museums/Conseil international des musées (ICOM)

http://icom.museum/mus_dist_list.html *(letöltve: 2006. május 2.)*

Múzeumok és közgyűjtemények Nemzetközi Tanácsa, amely 1946-ban alakult. Független nemzetközi szervezet, melynek fő célja a kulturális örökség megőrzése, védelme és közkinccsé tétele, a különböző múzeumok közötti szakmai együttműködés elősegítése. Az UNESCO hivatalos partnere. Jelenleg 140 államból 21.000 tagja van. Nemzeti, regionális (pl. ICOM-EUROPE) és nemzetközi szinten szerveznek műhelyvitákat (workshop), konferenciákat, nemzetközi együttműködési programokat koordinálnak és publikációs lehetőségeket biztosítanak. Egyik fő programja a nemzetközi múzeumi világnap (május 18.) koordinálásával a múzeumok népszerűsítése. Az ICOM Magyar Nemzeti Bizottság honlapja: **<http://www.ace.hu/icom/>**

Az ICOM honlapja:

International Council on Monuments and Sites/Conseil international des monuments et des sites (ICOMOS)

http://www.international.icomos.org/mission_eng.htm

(letöltve: 2006. május 2.)

A Műemlékek és Műemléki Együttesek Nemzetközi Tanácsa, amelyet 1965-ben alapítottak Varsóban. A szervezet célja a „Műemlékek és Műemléki Együttesek Konzerválásáról és Restaurálásáról szóló Karta” (Velencei Karta), alapelveinek elősegítése. A szervezet a műemlékvédelem kérdéseivel foglalkozik, módszertani és tudományos együttműködést biztosít. Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság honlapja: **<http://www.icomos.hu/index.php>**

Az ICOMOS honlapja:

UNESCO

<http://portal.unesco.org> (letöltve: 2006. május 2.)

Az ENSZ Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete (the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), amelyet 1945-ben alapítottak.

International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM)

<http://www.iccrom.org/> (letöltve: 2006. május 2.)

A kulturális örökség megőrzésére és védelmére alakult államközi szervezet, amely az 1950-es végén kezdte meg működését. Célja a kulturális örökség védelme új technikáinak fejlesztése, nemzetközi együttműködés (csereprogramok, képzés, kutatás) megszervezése. Az ICCROM honlapján részletes információkat találhatunk a nemzetközi eseményekről, restaurátor-képző kurzusokról.

Museums Of The World

<http://www.museum.com> *(letöltve: 2006. május 2.)*

Nemzetközi múzeumi oldal, ahol országonként és tematikusan kereshetünk múzeumokra. A múzeumok önként regisztrálhatják magukat az oldalon, ezért a lista nem teljes.

Minerva

<http://www.minervaeurope.org/> *(letöltve: 2006. május 2.)*

Az Európai Unió tagállamai közötti együttműködés, melynek célja a kulturális és tudományos tartalmak digitalizálása. A tagállamok kulturális minisztériumai (intézményei) közösen alakították ki a digitalizálás alapelveit és azok széles körű közzétételének módját, melyeket ajánlások formájában fogalmaztak meg. A program lehetővé teszi az európai országok, nemzetközi szervezetek és különféle munkacsoportok közötti kapcsolatok kiépítését. A programban résztvevő államok listája elérhető a

<http://www.mek.oszk.hu/minerva/html/partnerek.htm#m> honlapon.

Az Európai Unióhoz 2004-ben csatlakozott államok a **MinervaPlus** programmal kapcsolódtak az együttműködéshez

(honlapja: **<http://www.mek.oszk.hu/minerva/>**)

Nemzetközi levéltári és múzeumi informatika honlap

<http://www.archimuse.com/> *(letöltve: 2006. május 2.)*

Főbb információk a nemzetközi szervezet konferenciáiról múzeumi informatika témakörben, publikációk, szemináriumok és workshopok hírei, tudományos tanácsadás, kutatási tevékenység bemutatása.

8.2. Magyarországi múzeumi honlapok

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

<http://www.nkom.hu> *(letöltve: 2006. május 2.)*

Kulturális Örökségvédelmi Hivatal

<http://www.koh.hu> *(letöltve: 2006. május 2.)*

A hivatal honlapján információkat kaphatunk a hivatalról (szervezeti adatok, működési információk, jogszabályi háttér), a műemlékvédelemről, régészetről,

múzeumokról, a világörökség program nemzetközi és magyarországi eseményeiről.

A múzeumokról szóló részben elérhető a Múzeumi Hírlevél c. információs havilap. Múzeumi kereső alatt rákereshetünk a magyarországi múzeumokra megyénként és településenként, vagy kereshetünk múzeumok és kiállítások nevére.

Világörökség honlap

<http://www.vilagorokseg.hu> *(letöltve: 2006. május 2.)*

A honlapon információkat kaphatunk az UNESCO világörökségi programjáról, valamint megismerhetjük a világörökség hazai helyszíneit. A világörökség program nemzetközi honlapja (**World Heritage**) a **<http://whc.unesco.org/>** címen érhető el.

A múzeumi informatikai szakfelügyelet honlapja

<http://infosz.nhmus.hu/> *(letöltve: 2006. május 2.)*

A szakfelügyeletet feladata a múzeumi informatika felügyelete és az informatikával kapcsolatos egyéb feladatok ellátása (pl. a számítógépes nyilvántartási rendszerek ellenőrzése).

ARCHEOCOMP Multidiszciplináris Régészettudományi Egyesület

<http://www.ace.hu/> *(letöltve: 2006. május 2.)*

Az egyesület egyik fő tevékenységi köre a régészet multidiszciplináris módszerekkel történő kutatása (pl. archaeometria, vagyis természettudományos vizsgálatok a régészettudományban) valamint az informatikai eszközök alkalmazásának elősegítése a régészetben és a muzeológiában. A honlap részét képezi az alábbiak.

Archaeometriai honlap (**<http://www.ace.hu/ametry/index.html>**)

A magyarországi múzeumok honlapjainak gyűjteménye

(**<http://www.ace.hu/ceicom/hungary/hunlista.html>**).

Virtuális kiállítások tervezete (Őskori iparvidék a Bakonyban, Rudabánya és az emberré válás korai szakasza, Darányi Ignác emlékkiállítás, Velem-Szentvid CD-demo, Kísérleti régészet: Gucsi László kerámiai)

LITOTÉKA A Magyar Nemzeti Múzeum Kőeszköz Nyersanyag Gyűjteménye (**<http://www.ace.hu/litot/index.html>**)

Múltunk jövője (The Future of our Past) a Magyar Nemzeti Múzeum konferencia sorozata a múzeumi informatika kérdéseiről

(**<http://www.ace.hu/multjov/index.html>**)

Magyar és nemzetközi múzeumok és gyűjtemények linklistái:

<http://muzeum.lap.hu/>

<http://muzeum.linkcenter.hu/>

A Magyar Elektronikus Könyvtár muzeológiával foglalkozó oldalai

<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/muzeum/>

Tájékoztató irodalom

Rajczy Miklós – T. Biró Katalin – Suhajda Attila: Adatbázisok múzeumi területen – eredmények és problémák.

<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/muszaki/szamtech/wan/netwsh94/rajczy.hun>

Krén Emil – Marx Dániel: Műtárgyak digitális archiválása és bemutatása: a magyar képzőművészet virtuális múzeuma. 7. Networkshop (Győr 1998)

<http://www.iif.hu/rendezvenyek/networkshop/98/eloadas/html/d/kreमार/kreमार.htm>

Vadász István: Együttműködés a közérdekű információs szolgáltatásokban: múzeumi megközelítés. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 49 (2002) 12. szám

http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=1103&issue_id=46

T. Biró Katalin – Rajczy Miklós – Rajczy Judit: Információ szolgáltatás az Archeocomp Egyesület szerverén

<http://nws.niif.hu/ncd2003/docs/ehu/EHU-65.htm>

II. Kronologikus példatár

9. Ókortudomány

9.1. Szöveges adatbázisok, forrásgyűjtemények

Ebben a fejezetben áttekintjük azokat az adatbázisokat, amelyek egy-egy jelentősebb ókori forrásanyag digitalizált változatát foglalják magukban.

Thesaurus Linguae Graecae (TLG)

A „thesaurus” görög szó, jelentése: kincstár. A nyelvi thesaurusok egy-egy nyelv lehetőleg teljes szóanyagát próbálják felölelni. Az ókortudományban a latin nyelv thesaurusának elkészítése, a XIX. század végén – ha nehezen is – de elvégezhető feladatnak látszott. Nos, ez a munka⁶² jelenleg is tart, több mint 100 év után még csak a P betűnél tart...

A Thesaurus Linguae Latinae (TLL) elkészítésének problémáit látva már Hermann Diels is megfogalmazta kételyeit egy 1905-ben publikált tanulmányában⁶³, a latin anyagnál tízszer nagyobbra becsült *Thesaurus Linguae Graecae* elkészíthetőségéről. Ez. - szerencsére – azt jelentette, hogy a hagyományos szótárkészítői módszerekkel bele sem fogtak a roppant mennyiségű görög szöveganyag teljes feldolgozásába.

1972-ben a University of California, Irvine (UCI) egyik hallgatója, Marianne McDonald előállt a TLG számítógépes megvalósításának ötletével, sőt – családjának anyagi segítségével – el is indította a vállalkozást. Az Amerikai Filológiai Társaság (APA) részéről ugyan eleinte nem kapott megfelelő támogatást⁶⁴,

⁶²A projekt honlapja a <http://www.thesaurus.badw.de> címen érhető el. Az alábbi – meglehetősen kevés – információval: „Aufgabe des Instituts ist die Erarbeitung des ersten umfassenden wissenschaftlichen Wörterbuchs der antiken Latinität von den Anfängen bis 600 n. Chr. Die Grundlage dafür bildet ein Archiv (etwa 10 Millionen Zettel), das alle überlieferten Texte berücksichtigt - die älteren sind Wort für Wort verzettelt, aus den jüngeren ist in der Regel nur das lexikographisch Relevante exzerpiert; ergänzend wird heute moderne Datentechnik eingesetzt. Der erste Faszikel ist im Jahr 1900 erschienen, inzwischen liegen zwei Drittel des Werks vor. Am *Thesaurus* arbeiten etwa 20 in- und ausländische Wissenschaftler; ein Teil davon sind Stipendiaten, deren temporäre Mitarbeit auch ihrer eigenen Fortbildung dient. Das Zettelarchiv und die einzigartige Institutsbibliothek werden von Gelehrten aus aller Welt benutzt. Seit 1949 ist der *Thesaurus* ein internationales Unternehmen, an dem gegenwärtig mehr als 20 Akademien und gelehrte Gesellschaften aus drei Kontinenten beteiligt sind.”

⁶³Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und Literatur 20(1905) 692.

⁶⁴*Tb. F. Brunner: Classics and the Computer: The History of Relationship.* in: *Accessing Antiquity*, 10–34.

ám a 70-es évek második felére megváltozott a helyzet. A TLG létrehozását végül több alapítvány is támogatta, összesen mintegy 4 millió dollárral. Technológiailag a vállalkozás sokat köszönhet David W. Packardnak, a filológusból lett számítógép-tervezőnek, a Hewlett-Packard vállalatot tulajdonló család tagjának. Ő volt a szövegfeldolgozásra specializált *Ibycus* computer megalkotója, és hatalmas munkát végzett a TLG-hez szükséges hardver és szoftverkörnyezet megalkotásában.

Filológiai szempontból az elsődleges problémát a görög szerzők (a TLG indulásának időpontjában) hiányzó kánonja jelentette: feltérképezni az összes auktor, a hozzájuk tartozó szövegkiadásokat, valamint kiválasztani ezekből a leginkább megfelelőt.⁶⁵ Az Amerikai Filológiai Társaság (APA) segítséget nyújtott a kánon elkészítésében, valamint egy külön erre a célra létrehozott bizottság döntött arról, hogy melyik szerző/mű esetében melyik kiadás kell használni.

A vállalkozás célja nem kevesebb, mint feldolgozni a Homérosztól Bizánc esztéig (1453) terjedő időszak *valamennyi* elérhető görög szövegét. A TLG tehát nem egy szótár, hanem a görög szerzők művei elektronikus formában. Egyfajta tökéletes és teljes „nyersanyag”, amiből – megfelelő keresőprogramok segítségével- villámgyorsan megkaphatjuk egy-egy szó vagy kifejezés előfordulásait.

A TLG projekt a görög szövegek elektronikus tárolásánál a BetaCode formátumot választotta. Honlapjukon az erre vonatkozó teljes dokumentáció is elérhető: <http://www.tlg.uci.edu/BetaCode.html> és azon belül

<http://www.tlg.uci.edu/BCM2004.pdf> (ez főleg a „különleges”, pl. feliratok, papiruszok görög szövegében használt karakterek kódolásánál lehet fontos).

A TLG adatbázis CD-ROM formájában 1985 óta létezik. A 2000 februárjában kiadott *TLG-E* jelű CD-ROM mintegy 76 millió szót tartalmaz. 2001 áprilisában „online” formában is megjelent a TLG, vagyis böngészőprogramból az internetek keresztül használható: ez az adatbázis 3700 szerző, 12000 művének mintegy 91 millió szavas anyagát öleli fel.⁶⁶ Ma már komoly problémát jelent a szükségből egykor erényt kovácsoló találmány, a Beta Code leváltása. A TLG esetében is a modern szöveges adatbázisoknál általánosan használt SGML & Unicode páros a jövő útja, ám a roppant anyag konvertálása (és ellenőrzése!) még jó ideig eltarthat.⁶⁷

⁶⁵Luci Berkowitz, *Ancilla to the Thesaurus Linguae Graecae, The TLG Canon*, in: *Accessing Antiquity*, ed. J. Solomon 1993

⁶⁶A TLG bővülését a <http://www.tlg.uci.edu/postcde.html> oldalon lehet nyomon követni.

⁶⁷<http://www.tlg.uci.edu/Uni.prop.html>

Mint említettem, a TLG egy dokumentált, nyílt szöveges adatbázis (elektronikus szöveg). Az állományok akár szövegszerkesztő programmal is megnyithatók. A TLG-hez nem tartozik kizárólagos kereső és/vagy megjelenítő program, viszont – a dokumentáltságának köszönhetően – efféle bárki fejleszthet (már ha rendelkezik megfelelő programozói tudással). Szép számban léteznek ilyenek: van köztük ingyenesen letölthető és van pénzért megvásárolható. Gyakorlatilag minden operációs rendszerre készült használható darab. E programok (nem teljes) listáját a <http://www.tlg.uci.edu/Software.html> oldalon találjuk. Az itt fel nem sorolt kezelőprogramok közül (főleg a Linux felhasználók számára) érdemes megemlíteni P. J. Heslin munkáját, a *Diogenes*-t (<http://www.dur.ac.uk/p.j.heslin/Software/Diogenes/>), valamint az EMACS szövegszerkesztő TLG szövegeket kezelő bővítményét (CGreek – letölthető az <ftp://ftp.m17n.org/pub/cgreek/> oldalon).

Packard Humanities Institute (PHI #5.3) – latin irodalmi szövegek

A *Packard Humanities Institute (PHI)*⁶⁸ 1987-ben jött létre, hogy olyan eszközöket alkosson, amelyek jól használhatók a múlt történetének, irodalmának és zenéjének kutatásában. Az intézet egyik fontos vállalkozása volt a klasszikus (elsősorban latin) irodalmi szövegek digitalizálása. Ennek eredményeként készült el a PHI 5.3 adatbázis, ami a latin irodalom (ránk maradt) kezdeteitől, a teljesség igénye nélkül, az ezüstkorig tartalmaz szövegeket. Része még a Septuaginta és a görög nyelv Újszövetség. A latin szövegek további feldolgozása, más adatbázisok (pl. CETEDOC) e területen elért jobb eredményei miatt gyakorlatilag okafogyottá vált.

Minden hiányossága ellenére a PHI CD-ROM nagyon előnyös tulajdonsága, hogy kompatibilis a TLG-vel, a szövegtárolás módja és formátuma ugyanaz. Éppen ezért a TLG-hez használható szoftverek jelentős része képes kezelni a PHI adatbázisokat is .

Packard Humanities Institute Greek Documentary Papyri and Inscriptions (PHI #7) – görög feliratok és papiruszok

A PHI kevés projekten dolgozik: közöttük az egyik legfontosabb ez a digitális felirat- és papiruszgyűjtemény. Az 1983-ban elkezdett vállalkozás célja valamennyi fellelhető görög feliratszöveg és (nem irodalmi) papirusz digitalizálása. A feldolgozás több párhuzamos projekt keretében történt:

1. „Klasszikus” görög feliratokat a Cornell University kutatócsoportja dolgozta fel (Greek Epigraphy Project). Ennek története és tartalma (pl. a digi-

⁶⁸<http://www.packhum.org>

talizált szövegek forráskiadásai) a <http://132.236.125.30/> honlapon látható.

2. **Későantik és középkori görög és latin nyelvű feliratok** (Kr.u. 285-1453) gyűjteménye (ICE = Inscriptions of the Christian Empire).

3. Az „Inscriptions of the Christian Empire” (PHI CD-ROM #6, 1991) és „Inscriptions of the Christian Kingdoms” (PHI CD-ROM #7, 1996) címmel megjelent gyűjtemények a későantik és középkori latin valamint görög nyelvű, publikált feliratos anyagot ölelik fel. A szövegek ugyanazt a formátumot használják, mint a TLG és a PHI egyéb részei (Beta-code): ez lehetővé teszi a keresést és a böngészést ugyanazon szoftverek segítségével. A gyűjtemény első kiadása (1991) 19539 görög, 7295 latin és 2258 héber nyelvű felirat szövegét tartalmazta. A második kiadás (1995) ezt az anyagot bővítette ki Gallia, Germania és Hispania későantik latin nyelvű anyagával, mintegy 5897 felirattal.

4. Általános

leírás:

http://132.236.125.30/JMM/ICE_ICK_Other/Gen_Descr.html

5. A feliratok listája a http://132.236.125.30/JMM/ICE_ICK_top.html oldalon olvasható.

6. Menüoldal: http://132.236.125.30/JMM/ICE_ICK_Menu.html.

7. A **Duke Databank of Documentary Papyri** (DDBDP) keretében dolgozták fel a görög, latin és kopt nyelvű (nem irodalmi) papiruszok, osztrakonok és fatáblák szövegeit. A projekt információs oldala a

<http://scriptorium.lib.duke.edu/papyrus/texts/DDBDP.html>

linken érhető el.

8. **Kopt** nyelvű újszövetségi szövegek adatbázisa.

Az előbb felsorolt vállalkozások eredményét tartalmazó első változat **PHI #6 CD-ROM** néven jelent meg 1991-ben, és 80000 görög, latin és héber felirat mellett mintegy 32000 papirusz szövegét ölelte fel.

A feldolgozás munkája ezután sem állt meg, és 1996-ban újabb, bővített gyűjteményt adtak ki **PHI#7 CD-ROM** néven, ami kb. 5 millió szóból állt, körülbelül kétszer akkora mint az előző gyűjtemény. Az adatbázist a kezdeti Beta Code formátumból SGML-be alakították, jelenleg épp a szövegek revíziója folyik.

A Duke Databank szorosan együttműködik a TLG projekttel, számos ponton felhasználják egymás eredményeit. Mivel a vállalkozás indulásának időpontjában a nyomtatott papirologiai szótárak 1966-ig már feldolgozták az anyagot⁶⁹, logikusnak tűnt, hogy visszafelé haladjanak az időben. A vállalkozás legna-

⁶⁹F. Preisigke (1931); E. Kiessling (1971)

gyobb problémáját a szövegek bevitele jelentette és jelenti, a papirologiában és az epigraphikában használt tipográfiai különlegességek miatt.⁷⁰

Az anyag görög feliratokat tartalmazó része a

<http://epigraphy.packhum.org/inscriptions/> oldalon érhető el, ahol lehetőség van a keresésre és a szövegek böngészésére is. A papiiruszok szövegét a <http://www.perseus.tufts.edu/Texts/papyri.html> honlapon lehet böngészni.

CETEDOC/Library of Latin Texts (CLCLT-5)

A „Cetedoc Library of Christian Latin Texts” adatbázisát a *Traditio Litterarum Occidentalium* központ (Belgium) készítette el, Paul Tombeur professzor vezetésével.

A Traditio Litterarum Occidentalium (CLO) központ nem más, mint a korábbi Cetedoc projekt folytatása, amelyet annak idején még a Löveni Katolikus Egyetem (**Université Catholique de Louvain**, <http://www.uclouvain.be>) kezdett el. A vállalkozás 2001-ben került át Turnhout városába, ahol a már említett P. Tombeur vezette kutatócsoport végzi a szövegek feldolgozását.

A CLCLT eredeti célja egy olyan adatbázis létrehozása volt, ami felöleli a Kr.u. 2 és 15. közötti időszak valamennyi patrisztikus (latin) és középlatin szövegét. Ezt a célkitűzést később módosították: felvették a klasszikus és a neolatin irodalmat.

A 2002-ben megjelent 5-ös verzió, az anyag időbeli korlátainak kiterjesztése miatt nevet is váltott: *Library of Latin Texts* címen érhető el. A projekt célja így nem kevesebb, mint (elektronikus formában) összegyűjteni a teljes latin nyelvű irodalmat, az ókortól napjainkig.

A jelenlegi verzió tartalmazza a klasszikus antikvitás latin irodalmának teljes anyagát (6 millió szó), a patrisztikus és középkori szövegek mintegy 21-21 millió szavas corpusát: összesen 860 szerző 2800 művét. (Az adatbázis felöleli a teljes Corpus Christianorum Series Latina /CSEL/ és a Continuatio Medievalis sorozat köteteit, ezenkívül jelentős mennyiséget a Sources Chrétiennes-ből, a Migne-féle Patrologia Latinából. Az antik irodalom feldolgozásánál a Bibliotheca Teubneriana Latina köteteit használja.) Ezeken túl a neolatin irodalmi szövegek mintegy 600 000 szavas korpusát is tartalmazza. A felhasznált szövegek mindegyikéhez csatolták a velük kapcsolatos bibliográfiai, kritikai és statisztikai adatokat.

A CLCLT (legalábbis vezetőinek állítása szerint) a legjelentősebb, mérvadó adatbázis a latin szövegek terén. Ugyanis a latin irodalom kezdeteitől (Livius

⁷⁰J. F. Oates: The Duke Data Bank of Documentary Papyri. in. *Accessing Antiquity* 62–72

Andronicus, Kr.e. 240) egészen a II. Vatikáni Zsinatig (1962-65) foglalja magába e nyelv szövegeit.

A CLCLT adatbázisát a Brepols kiadó gondozza. Talán ennek következménye, hogy a kiadó nem szeretne igazi vetélytársat teremteni a nyomtatott sorozatainak. Meglehetősen magas áron kínálják tehát ezt a portékát (intézmények számára 5000 €); emellett komoly hátrányt és problémát jelent a szövegek zárt, (nyilvánosan) nem dokumentált formátuma. Ennek következménye, hogy a CLCLT kizárólag saját, elavult, kevés platformon, rosszul és lassan működő keresőjével használható.⁷¹

Bibliotheca Teubneriana Latina (BTL-1 és BTL-2)

A *Bibliotheca Teubneriana Latina* célja a latin irodalom digitalizálása a köztársaság korától a késő antikvitásig (Kr.e. 300 – Kr.u. 800). Az adatbázis gyakorlatilag a latin Teubner szövegkiadások elektronikus változata: sajnos hiányoznak belőle a kiadások bevezetői és a kritikai apparátusok.

Első kiadása, a BTL-1 CD-ROM 1999 szeptemberében jelent meg, mintegy 280 szerző 600 művét tartalmazta (több mint 66 millió szó).⁷² Ez gyakorlatilag a teljes klasszikus latin irodalom, továbbá a legfontosabb nem keresztény szerzők a Kr.u. 2. századtól a Karoling reneszánszig. A szövegek felvitelénél együttműködtek a CETEDOC adatbázis készítőivel.

A jelenleg elérhető legfrissebb változat a BTL-2, ami 400 szerző 800 művét (8,5 millió szó) foglalja magába. Ez a BTL-1 szövegei mellett tartalmazza a 'Grammatici Latini' és a 'Servius Grammaticus' teljes korpuszát. Az adatbázis bővítése folyamatos, a projekt honlapján az a célkitűzés olvasható, hogy afféle « referencia-adatbázisává » szeretnének válni a klasszikus és a későantik latin irodalomnak. Azt is fontosnak tartják, hogy általuk széles körben elérhetőek lennének a sorozat azon szövegei, amelyek – noha sokszor mérvadóak – nem lettek újranyomva.

A CD-ROM kiadása szorosan összefügg a CETEDOC projekttel, ugyanis annak egy része került ilyen formában publikálásra. Természetesen – épp e miatt – a CLCLT-5 esetén vázolt problémákat is is fel lehetne sorolni. További gondot jelent, hogy több szerző esetében (pl. Vergilius Aeneise) elavult (esetleg javítandó) a meglévő Teubner szövegkiadás: ezek helyettesítésére más kiadók jobb munkáival – érthető okokból – az elektronikus változatnál sem volt lehetőség.

⁷¹<http://www.brepols.net/publishers/cd-rom.htm>

⁷²<http://www.brepols.net/publishers/cd-rom.htm>

Patrologia Latina Database (PLD)

A Patrologia Latina Database⁷³ nem más, mint *Migne* hatalmas gyűjteményének elektronikus változata.

Jacques-Paul Migne Patrologia Latina sorozata 1844 és 1855 között jelent meg /a 4 indexkötet 1862-1865/: felöleli a latin egyházatyák szövegeit /és még sok minden mást/ Tertullianustól /Kr.u. 200/ egészen III. Ince pápa idejéig /Kr.u. 1216/. Noha Migne eredetileg egészen a reformáció idejéig tervezte feldolgozni a keresztény latin irodalmat, végül úgy döntött, hogy bölcs dolog 1216-nál lezárni a gyűjtést. Az után ugyanis a filozófiai és teológiai irodalomban olyan mennyiségi ugrás történt, hogy annak feldolgozása lehetetlennek tűnt. Érdemes megjegyezni, hogy a kötetek utánnomását 1865-ig Migne végezte, amikor is eladta a nyomtatás jogát Garnier-nek. Migne nyomdája 1868-ban tűzvész áldozata lett, amiben elpusztult a PL összes anyaga. Szerencsére ekkor már Garnier dolgozott a sorozat újranyomásán és 1880-ra meg is jelent nála a teljes mű. Sajnos Garnier változata /és annak újabb utánnomásai/ sok szempontból gyengébbek a Migne-féle eredetinél. Az elektronikus PLD egyik nagy erénye, hogy az eredeti Migne-kiadás anyagát digitalizálta.

Első verziója 1993-ban jelent meg. A teljes feldolgozás (221 kötet) 1996 végére készült el, ami tartalmazza a 4 eredeti (nyomtatott) index kötetet is. Az adatbázis SGML-t használ és jól dokumentált⁷⁴, a TEI előírásai szerint.

A PLD elérhető CD-ROM kiadásban, valamint – ez komoly előny – az interneten keresztül, ún. „on-line” változatban is (éves előfizetéssel). Sajnos egyik sem ingyenes, sőt meglehetősen drága. A kiadás internetes oldalán, a <http://pld.chadwyck.com> alatt lehetőség van arra, hogy a látogatók (regisztráció után) ingyenesen kipróbálják az adatbázist.

Perseus – a sokoldalú adatbázis

A Perseus Project⁷⁵ 1990-ben indult útjára. Célja (szoros együttműködésben a TLG, PHI adatbázisokkal) egy olyan gyűjtemény elkészítése volt, ami a laikusabb közönség számára is elérhető formában tartalmaz anyagokat az archaikus és klasszikus görög világ, a Római Birodalom és a korai modern Európa és Észak-Amerika vonatkozásában.⁷⁶ Így jött létre a *Perseus* adatbázis, ami – töb-

⁷³<http://pld.chadwyck.com>

⁷⁴<http://setis.library.usyd.edu.au/guides/pldpage.html>

⁷⁵<http://www.perseus.tufts.edu>

⁷⁶A Perseus honlapján az alábbi módon fogalmazzák meg ezt a célt: „*Perseus is an evolving digital library, engineering interactions through time, space, and language. Our primary goal is to bring a wide range of source materials to as large an audience as possible. We anticipate that greater accessibility to the sources for the*

bek között – görög és latin auctorok szövegeit (és ezek angol fordítását), papi-
ruszokat, szótárakat (pl. Liddell–Scott Greek–English Lexicon), szakkönyveket
és kommentárokat, valamint hatalmas (kb. 60000 fotóval illusztrált) régészeti
anyagot tartalmaz.⁷⁷ (Meg kell említeni, hogy a klasszikus anyag a gyűjtemény-
nek csupán egy részét adja. Az angol reneszánsz szöveganyaga, a USA 19. szá-
zadi történetének irodalma, valamint számos ógermán szöveg is olvasható a
Perseus oldalain.)

A gyűjtemény készítése még az 1980-as években kezdődött, amikor az ún.
Apple Hypercard rendszer segítségével a Yale University Press gondozásában
CD-ROM formájában jelent meg.

A második kiadás már a Tcl/Tk programnyelvet használta, és így „hordozható-
vá” vált, azaz Mac, Windows és Unix operációs rendszerek alatt is használható
volt. Ez a változat 1999-ben jelent meg és vele véget is ért a CD-ROM kiadás
története.

Az interneten keresztül elérhető változat fejlesztése 1995-ben kezdődött, a *Perl*
programnyelv felhasználásával. Ez igazán platformfüggetlen, hiszen használá-
tához csupán egy böngészőprogram szükséges. Az elérhető anyag mennyisége
is folyamatosan nőtt, így a CD-ROM változat végleg meghaladottá vált.

A szövegek tárolására az SGML szabványt (ISO 8879) használja, ASCII kódo-
lással, ami a görög esetében a Beta Code használatát jelenti: épp ezért kompati-
bilis a TLG és a PHI adatbázisokkal.

Az adatbázis a <http://www.perseus.tufts.edu> címen érhető el.

2005 májusától működik a Perseus teljesen új alapokra épített 4.0-ás verziója.
Mivel a régi, Perl-alapú Perseus lassúnak bizonyult és a kód is egyre áttekinthe-
tetlenebbé vált, az egész programot az alapoktól újraírták. Ehhez a Java prog-
ramnyelvet használták, ami objektum-orientált tervezést és áttekinthető kivite-
lezést tesz lehetővé. A szerveroldali program nyílt forráskódú, a Perseus olda-
lán olvasható, hogy a szerzők szándékában áll (amint a kód minősége ezt lehe-
tővé teszi) az internetes közzététel⁷⁸. Megújult, szebbé, áttekinthetőbbé és hasz-
nálhatóbbá vált az oldal kezelőfelülete is.

*study of the humanities will strengthen the quality of questions, lead to new avenues of research, and connect
more people through the connection of ideas.”*

⁷⁷David A. Smith, Jeffrey A. Rydberg-Cox, Gregory R. Crane: The Perseus Project: a Digital Library
for the Humanities. LLC 15(2000) 15–25

⁷⁸„All versions of the Perseus Digital Library system were designed to be open- source. Third
parties did make use of the HyperTalk, Tcl/TK and Perl code underlying the three previous
versions, but each of these systems was increasingly complex and difficult to document.

A Perseus új változata a <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/> címen érhető el, egyelőre párhuzamosan a régi verzióval. Az oldal fejlesztői szerint 2006 júliusában lesz teljessé az átállítás, amikor is megszüntetik a korábbi változat elérhetőségét.

9.2. Ókortudományi linkgyűjtemény

További szöveges források:

Corpus Scriptorum Latinorum

<http://www.forumromanum.org/literature/index.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

The Latin Library

<http://www.thelatinlibrary.com/> (letöltve: 2006. április 28.)

Bibliotheca Augustana

<http://www.fh-augsburg.de/~harsch/augustana.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

Papiruszok

<http://www.papyrology.ox.ac.uk/POxy/index.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

<http://www.herculaneum.ox.ac.uk/> (letöltve: 2006. április 28.)

<http://www.perseus.tufts.edu/Texts/papyri.html> (letöltve: 2006. április 28.)

<http://scriptorium.lib.duke.edu/papyrus/> (letöltve: 2006. április 28.)

<http://www.rzuser.uni->

[heidelberg.de/~gv0/Papyri/P.Heid. Uebersicht.html](http://www.rzuser.uni-heidelberg.de/~gv0/Papyri/P.Heid.Uebersicht.html)

(letöltve: 2006. április 28.)

Papyrology homepage:

<http://www.users.drew.edu/~jmuccigr/papyrology/>

(letöltve: 2006. április 28.)

Perseus 4.0 was designed from the start to be simpler and to facilitate sharing of code. As the code stabilizes, we plan to publish it on SourceForge.”

<http://www.perseus.tufts.edu/PR/perseus4.0.ann.full.html>

Feliratok

EAGLE. Electronic Archive of Greek and Latin Epigraphy

<http://www.edb.uniba.it/> (letöltve: 2006. április 28.)

A teljes görög és római feliratos anyag közös adatbázisa, amely egyelőre a Róma városi keresztény feliratokat tartalmazza.

Corpus Inscriptionum Latinarum (CIL)

<http://cil.bbaw.de/> (letöltve: 2006. április 28.)

A Corpus Inscriptionum Latinarum (CIL) honlapja, ahol a projekt történetéről és jelenlegi működéséről szerezhetünk információkat.

Epigraphische Datenbank Heidelberg

<http://www.uni-heidelberg.de/institute/sonst/adw/edh/>

(letöltve: 2006. április 28.)

A CIL-ben megjelent és a CIL megjelenése után előkerült feliratok adatbázisa, amely tartalmazza a feliratok olvasatát, az első publikálástól eltérő olvasatokat, a szöveggel és a felirathordozóval kapcsolatos adatokat, illetve a róluk szóló publikációkat. Az adatbázis a feliratok fényképét is közli. A feliratok szövegén belül számos szempont alapján kereshetünk.

Archeologia – Il futuro dell’Archeologia

<http://www.archeologia.com/cilae.htm> (letöltve: 2006. április 28.)

A CIL 1-17. kötetét tartalmazó felirat-katalógus.

Greek Epigraphy Project. Digital Edition by The Packard Humanities Institute

<http://epigraphy.packhum.org/inscriptions/> (letöltve: 2006. április 28.)

Centre for the Study of Ancient Documents

<http://www.csad.ox.ac.uk/CSAD/> (letöltve: 2006. április 28.)

Römische Inschriften in Germanien

<http://www.geschichte.uni-osnabrueck.de/ausstell/ausstell.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

9.3. Ókori történelem

Ókori jogrendszer

<http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/maine/anclaw/index.html> (letöltve: 2006. április 28.)

Ancient Near East

<http://www.etana.org/abzu/> (letöltve: 2006. április 28.)

Graeca

http://www.gottwein.de/graeca/start_graeca.php

(letöltve: 2006. április 28.)

Ancient Greece

<http://www.ancientgreece.com/> (letöltve: 2006. április 28.)

Aegean Bronze Age

http://projectsx.dartmouth.edu/history/bronze_age/

(letöltve: 2006. április 28.)

Spárta

<http://www.csun.edu/~hcfl1004/sparta.html> (letöltve: 2006. április 28.)

Athen

<http://www.stoa.org/athens/> (letöltve: 2006. április 28.)

Ancient History Sourcebook

<http://www.fordham.edu/halsall/ancient/asbook.html> (letöltve: 2006. április 28.)

De Imperatoribus Romanis

<http://www.roman-emperors.org/> (letöltve: 2006. április 28.)

Imperium Romanum

<http://imperiumromanum.com/> (letöltve: 2006. április 28.)

Daten zur römischen Geschichte bis zum Prinzipat

<http://www.ewetel.net/~martin.bode/Daten.htm> (letöltve: 2006. április 28.)

Augustus

<http://etext.lib.virginia.edu/users/morford/augimage.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

The book of Roman arms and armour

<http://museums.ncl.ac.uk/archive/arma/> (letöltve: 2006. április 28.)

9.4. Bibliográfiák

L'Année philologique

<http://www.annee-philologique.com/aph/> (letöltve: 2006. április 28.)

A nyomtatott kiadásban is megjelenő ókortudományi bibliográfia web-változata. Jelenleg az (30)1959-(74)2003 közötti kötetekben kereshetünk (több mint 375.000 bibliográfiai tétel tartalmaz). A rendszer felépítése a nyomtatott kötetekhez hasonló. Az adatbázisban többféle szempont alapján kereshetünk: modern szerzők, ókori szerzők és művek, kulcsszó, címszó, kiadó, gyűjteményes kötet címe és folyóirat címe szerint.

Database of Classical Bibliography

<http://web.gc.cuny.edu/dept/CLASS/dcb.htm> (letöltve: 2006. április 28.)

Gnomon Online

<http://www.gnomon.ku-eichstaett.de/Gnomon/Gnomon.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

A Gnomon Online web-es változata a kurrens év bibliográfiai jegyzékét tartalmazza, CD-ROM-változata a **Gnomon Bibliographische Datenbank**, amelyet rendszeresen frissítenek. Az online bibliográfiában többféle szempont alapján kereshetünk: könyvek, cikkek szerzői, folyóiratok címe, kiadási helye, ideje, ókori nevek, tárgyszavak alapján.

TOCS-IN

<http://www.chass.utoronto.ca/amphoras/tocs.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

(Mirror-site in Belgium: <http://bcs.fltr.ucl.ac.be/tocs-in/query.html>)

A TOCS-IN több mint 150 ókortudományi tárgyú folyóirat cikkeinek bibliográfiai adatbázisa, melynek segítségével 1992-től kezdve gyűjthetünk tételeket tetszőleges témákhoz.

A Hellenistic Bibliography

<http://www.gltc.leidenuniv.nl/index.php3?m=57&c=86>

(letöltve: 2006. április 28.)

A Hellenistic Bibliography a legjelentősebb hellénisztikus szerzők bibliográfiáit tartalmazza a reneszánsztól napjainkig. A nyomtatott szövegek bibliográfiai adatai mellett a weben megjelent publikációk közvetlen linkekkel érhetőek el. Két tematikus bibliográfia is elérhető: a hellénisztikus társadalom és a hellénisztikus költészet (válogatás az 1993–1997 közötti publikációkból). Az

egyes szerzői bibliográfiákat megkerülve akár közvetlenül is kutathatunk a hatalmas anyagban, amely kb. 4200 tételt tartalmaz.

Vergil Bibliography

<http://www.unc.edu/~oharaj/VergilBib.html> (letöltve: 2006. április 28.)

Vergilius Aeneisének a reneszánsztól napjainkig megjelenő kiadásával kapcsolatos publikációk.

A magyar ókortudomány bibliográfiája

<http://luna.btk.ppke.hu/> (letöltve: 2006. április 28.)

A bibliográfia tartalmazza valamennyi korábban nyomtatott változatban megjelent ókortudományi bibliográfia gyűjteményeit. Az adatbázist az MTA TKI Ókortudományi Kutatócsoportja készítette Mayer Gyula irányításával.

Lehetőség van egyszerű és összetett keresésre az adatbázisban. Egyszerű keresést cím és szerző megadásával lehet végezni, összetett keresésnél a címen és a szerzőn kívül lehetőség van a tárgykör, a nyelv és a megjelenési év megadására.

9.5. Internetes folyóiratok

JSTOR

<http://www.jstor.org/> (letöltve: 2006. április 28.)

The Ancient History Bulletin

<http://hum.ucalgary.ca/wheckel/ahb.htm> (letöltve: 2006. április 28.)

American Journal of Archaeology

<http://www.ajaonline.org/> (letöltve: 2006. április 28.)

Arachnion

<http://www.cisi.unito.it/arachne/arachne.html> (letöltve: 2006. április 28.)

Bryn Mawr Classical Review

<http://ccat.sas.upenn.edu/bmcr/> (letöltve: 2006. április 28.)

Bryn Mawr Electronic Resources Review (BMERR)

<http://csanet.org/bmerr/> (letöltve: 2006. április 28.)

Canadian Classical Bulletin

<http://www.usask.ca/classics/cac/ccb/> (letöltve: 2006. április 28.)

The Classical Quarterly

<http://cq.oxfordjournals.org/> (letöltve: 2006. április 28.)

The Classical Review

<http://cr.oxfordjournals.org> (letöltve: 2006. április 28.)

Classical Philology

<http://www.journals.uchicago.edu/CP/home.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

Didaskalia

<http://www.didaskalia.net/> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Electronic Antiquity: Communicating the Classics

<http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/ElAnt/> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Forum Classicum

<http://www.ebe-online.de/home/mhotz/index.htm>

(letöltve: 2006. április 28.)

Göttinger Forum für Altertumswissenschaft

<http://www.gfa.d-r.de/> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Gymnasium

<http://www.gymnasium.hu-berlin.de/> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Histos

<http://www.dur.ac.uk/Classics/histos> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Internet Archaeology

<http://intarch.york.ac.uk/> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Journal of Roman Military Equipment Studies

<http://www.armatura.connectfree.co.uk/jrmes.htm>

(letöltve: 2006. április 28.)

Klio

<http://web.uni-frankfurt.de/fb08/SAG/journals/klio.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

New England Classical Journal (NECJ)

<http://www.wellesley.edu/ClassicalStudies/cane/necj.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

ÓKOR

<http://www.ookor.hu> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Ókortudományi Értesítő

<http://delfin.klte.hu/~history/okor/okeindex.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

OWAN

<http://www.wesleyan.edu/classics/OWAN.html> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Petronian Society Newsletter

<http://www.chss.montclair.edu/classics/petron/PSNNOVEL.HTML>

(letöltve: 2006. április 28.)

Phoenix

<http://www.chass.utoronto.ca/~phoenix/> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Pomoerium. Studia et commentarii ad orbem classicum spectantia

<http://pomoerium.com/pomoer.htm> (letöltve: 2006. április 28.)

Retiarius: Commentarii Periodici Latini

<http://www.uky.edu/ArtsSciences/Classics/retiarius/>

(letöltve: 2006. április 28.)

Revue Internationale des Droits de l'Antiquite

<http://www.ulg.ac.be/vinitor/rida/> (letöltve: 2006. április 28.)

Rubicon

<http://www.mult-kor.hu/rubicon/> (letöltve: 2006. április 28.)

Scholia

<http://www.otago.ac.nz/classics/scholia/> (letöltve: 2006. április 28.)

Traditio

<http://ccat.sas.upenn.edu/jod/traditio/traditio.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

Vergilius

<http://vergil.classics.upenn.edu/vergilius/contents96.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

Zeitschrift für Papirologie und Epigraphie

<http://www.uni-koeln.de/phil-fak/ifa/zpe/index.html>, vagy

<http://www.spinfo.uni-koeln.de/~dhagedor/> (letöltve: 2006. április 28.)

Több hasznos, internetes folyóiratot találhatunk alfabetikus sorrendben a

Pomoerium honlapján: http://pomoerium.com/links/journals_gen.htm

(letöltve: 2006. április 28.)

9.6. Általános linkgyűjtemények

Okor.lap.hu

<http://www.okor.lap.hu> (letöltve: 2006. április 28.)

Társlapok: <http://www.tortenelem.lap.hu>, <http://www.mitologia.lap.hu>,

<http://www.egyiptom.lap.hu>,

<http://www.olimpia.lap.hu>, <http://www.troja.lap.hu>

<http://www.latin.lap.hu>

Az alábbi kategóriákban kereshetünk:

Egyiptom, Egyiptológia, A Királyok Völgye és a piramisok, Fáraók és múmiák, Hettiták, Mezopotámia, Az ókor, Az égi civilizációk, Görögország, Városok, városállamok,

Olympia, Odüsszeusz nyomában, A makedónok, Maya kultúra, Az Inka Birodalom, Múzeumok, Róma, Pannónia, Az ókor nagyjai

Internet Ancient History Guide

<http://www.ancienthistory.ugent.be/history/iahr/>

(letöltve: 2006. április 28.)

Az alábbi kategóriákban kereshetünk:

Navigating in Ancient Cyberspace. Itt található meg az Internetre vonatkozó általános ismereteket és a legfontosabb linkgyűjteményekről is itt tájékozódhatunk.

Heuristics. Tematikus linkgyűjtemény: elektronikus szövegek, felirat- és papyrus-gyűjtemények, numizmatika, római jog, régészet, kartográfia, művészet és építészet.

Looking for books and articles? Bibliográfiák, elektronikus könyvek. Könyvkiadók, könyvtárak és könyvterjesztők honlapjai.

Reference works and tools. Itt található meg a legfontosabb szótárak, kézikönyvek, enciklopédiák, kronológiai listák és térképgyűjtemények címeit.

Research Fora. Kutatói fórumok, jelentős projektek honlapjai. Elektronikus folyóiratok, hírcsoportok és levelezőlisták, konferenciák honlapjai.

Education and studies. Oktatási intézmények és kutatóhelyek honlapjai.

Varia and recreation. Egyéb ókorral foglalkozó web-helyek.

Maria C. Pantelia's Electronic Resources for Classicists

<http://www.tlg.uci.edu/~tlg/index/resources.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

Az alábbi kategóriákban kereshetünk:

Introduction. Bevezetés. A honlap története és célkitűzései.

Gateways of Information. Bevezető az informatikába, ezen belül az Internetes anyagok használatába az ókortudományon belül.

Lists and links to Classics Resources. A legfontosabb linkgyűjtemények, amelyek kategóriák szerint tagolva tartalmazzák az ókorral kapcsolatos fontosabb web-lapok címeit.

Databases, Web Projects and Information Servers. Adatbázisok, projektek, információs szerverek.

Home Pages of Projects, Centers and Other Initiatives. A legjelentősebb projektek (néhányat később részletesebben bemutatunk), kutató- és oktatóközpontok honlapjaiak gyűjteménye.

Electronic Publications. Elektronikus publikációk, folyóiratok.

Home Pages of Publishers and Classics Journals. A weben megjelenő könyvek és folyóiratok kimerítő listája. Ma már egyre több könyv-, illetve folyóirat-kiadó ismeri fel a weben való publikálás előnyeit.

Bibliographical Indexes, Bibliographies. A legjelentősebb bibliográfiák egy-egy témakörhöz.

Collections of Images. Ókorral kapcsolatos fényképgyűjtemények: múzeumok, web-galériák stb. honlapjai.

E-Text Archives. Antik történetírók művei, elektronikus szöveggyűjteményekkel foglalkozó web-oldalak.

Course Materials. Ókortörténeti szemináriumok és előadások listája. A szemináriumok tematikája, bibliográfiai tájékoztató és sok más hasznos információ található meg itt.

Author Specific Web Sites. Ókori szerzőkkel foglalkozó web-oldalak. Az egyes szerzők életrajzával, műveivel, utóéletével kapcsolatos információk.

Fonts and Software. Különböző fontkészletek, elsősorban görög szövegekhez.

Software Developers and Distributors. Különböző cégek és intézmények honlapjainak gyűjteménye, melyek ókorral kapcsolatos szoftvereket (pl. fontkészleteket, web-oldalakat) készítenek.

Professional Organizations. Különböző szervezetek (ókortudományi, filológiai, régészeti stb. társaságok) honlapjai.

Classics Departments. A honlappal rendelkező ókortudományi intézetek és tanszékek listája.

On-line Seminars. Virtuális egyetemek ókorral foglalkozó kurzusai.

Miscellaneous Resources. Egyéb, ókortudománnyal foglalkozó web-lapok.

K-12 Resources. Az ókor iránt érdeklődő diákok számára készült web-lapok gyűjteménye.

Discussion Groups. Hírcsoportok és levelezőlisták.

Ulrich Schmitzer's KIRKE Katalog der Internet-Ressourcen für die klassische Philologie aus Erlangen

<http://www.kirke.hu-berlin.de/ressourc/ressourc.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

Német nyelvű linkgyűjtemény. Az alábbi kategóriákban kereshetünk:

Hilfen bei der Suche. A legfontosabb linkgyűjtemények listája. Ókortudománnyal foglalkozó intézetek, tanszékek Németországban, Európában, az USA-ban és a világ különböző államaiban.

Bibliographien. Verlagskataloge. Bibliográfiai segédletek (Gnomon Online, L'Année Philologique, ToC: Tables of Contents, Belgischer Mirror, Bulletin Analytique d'Histoire Romaine, Karlsruher Virtueller Katalog, JADE: Journal Articles Databases), online folyóiratok.

Zeitschriften online. Internetes folyóiratok.

Maillists, Newsgroups. Levelezőlisták és hírcsoportok.

Projekte mit umfassender Zielsetzung, Enzyklopädien. Jelentős projektek honlapjai.

Antike Autoren. Görög és római szerzők műveinek eredeti (görög, latin), illetve különféle műfordítások szerinti interaktív szövege. Külön kiemelték az Ovidius honlapot, ahol az ókori római szerzővel foglalkozó honlapok gyűjteménye található.

Die Rom-Seite. Róma városával kapcsolatos információk és honlapok gyűjteménye.

Geschichte. Ókortörténettel foglalkozó honlapok (elsősorban a klasszikus antikvitással kapcsolatos linkeket tartalmazza, de szép számban találhatunk itt ókori keleti történelemmel foglalkozó web-lapokat is).

Philologie, Literaturwissenschaft. Filológiával és az antikvitás irodalmával foglalkozó linkek gyűjteménye.

Paläographie, Papyrologie, Epigraphik, Textkritik. Egyéb forrástípusokkal és forráskritikával foglalkozó linkek gyűjteménye: kéziratok, papiruszok és feliratok.

Sexualität; Frauen in der Antike. Napjainkban, különösen Nyugaton, jelentős igény van a szexualitással és a nő kutatással foglalkozó irodalomra. Ennek ókori vonatkozásait gyűjti össze ez a linkcsoport.

Religion; Mythologie. Antik vallásokkal, görög és római mitológiával foglalkozó web-lapok.

Philosophie. Görög filozófia: filozófiai iskolák története, filozófusok életrajza, filozófiai szövegek görög és latin nyelven ill. műfordításokban.

Spätantike; Christentum. A késő antikvitás, az ókor és a középkor átmenetével foglalkozó web-lapok. A korai kereszténység története és forrásai.

Computer und Antike. Nagyon jelentős linkgyűjtemény, amely az informatika és az ókortudomány kapcsolatával foglalkozik. Rendkívül hasznos információkat találhatunk a kezdeti lépésektől a komolyabb felhasználói ismeretekig.

Didaktisches, allgemein Interessantes, Latinitas viva. Az ókor oktatása, egyéb érdekességek, antik kulturális örökségünk.

Numismatik. Elsősorban görög és római pénztörténet: Internetes éremkatalógusok, fényképgyűjtemények.

Nachbarfächer: Rechtsgeschichte, Alter Orient, Vorgeschichte, Mittelalter und Frühe Neuzeit, Kunst, Musik. Rokontudományok: jogtörténet, az ókori Kelet, őstörténet, a középkor és a kora újkor, művészettörténet, zene.

Alturtumswissenschaft im Internet

<http://www.ub.uni-konstanz.de/fi/ant/Internet.htm>

(letöltve: 2006. április 28.)

A konstanzi egyetemi könyvtár honlapjának linkgyűjteménye az ókorral foglalkozó in-ternetes oldalakat az alábbi kategóriák szerint tagolja:

Periodika. Ez tartalmazza a konstanzi egyetemi könyvtárban megtalálható és az interneten elérhető ókortudománnyal foglalkozó folyóiratokat, bibliográfiákat és recenziós folyóiratokat ill. web-oldalakat.

Literaturhinweise und andere altertumswissenschaftliche WWW-Führer. Az Internet és az ókortudomány kapcsolatával foglalkozó könyvek, folyóiratok és web-oldalak.

Bibliotheks kataloge. Elektronikus könyvtári katalógusok.

Verlags kataloge. Könyvkiadók honlapjai és címei.

“Suchmaschinen” für das Surfen im WWW. Internetes keresőprogramok listája.

Elektronische Allgemeinenzyklopädie. A Meyers lexikon interaktív változata

(<http://www.iicm.edu/ref.m10/>).

Elektronische Sprachwörterbücher. Az Interneten megtalálható klasszikus és modern nyelvekkel foglalkozó szótárak címei.

Lateinische Ortsnamen

Adressenverzeichnisse, Gesellschaften. Ókortudománnyal foglalkozó szervezetek és társaságok honlapjai.

Lateinische Grammatik. Joseph Henry Allen und James Bradstreet Greenough latin nyelvtana a Perseus projekt honlapján.

Zu einzelnen Themen und Autoren. Tematikus gyűjtemények ókori államok történetéhez, jogtörténethez, agrártörténethez, régészethez stb.

Pomoerium

<http://pomoerium.com> (letöltve: 2006. április 28.)

Az alábbi kategóriákban kereshetünk::

Classics Main.

Pomoerium. A Pomoerium folyóirat főlapja.

Classics Journal. A legnevesebb ókortudományi folyóiratok (köztük az Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae) tartalma.

New Classics Books. Az 1987 és 2003 között megjelent ókortudománnyal foglalkozó könyvek szűk listája.

Classics Resources. Ezen belül: *General Resources* (Ókori linkgyűjtemények és gyűjtőhonlapok), *Bookstores & Libraries* (Elektronikus könyvtári katalógusok és virtuális könyvtárak címei), *Institutions & Organisations* (Egyetemi és főiskolai tanszékek, ókortudományi társaságok és szervezetek honlapjai, valamint egyéni honlapok),

Universities & Institutes (Ókortudománnyal foglalkozó tanszékek honlapjai a világ minden pontján), *Projects & Databases* (Projekttek és ókortudományi adatbázisok), *Conferences & Courses* (Ókortudományi konferenciák honlapjai. Előadások és szemináriumok listája), *Bibliographies* (Elektronikus bibliográfiák), *Maps & Lists* (Történeti földrajzzal foglalkozó web-lapok és térképgyűjtemé-

nyek), *Journals & Series* (Ókortudományi folyóiratok, hírcsoportok címei), *Languages* (Írástörténettel, az antik írásbeliséggel foglalkozói honlapok gyűjteménye), *Classics Texts & Authors* (Ókori szerzőkkel és műveikkel foglalkozó web-lapok), *Papyrology* (Papirologia), *Epigraphics*. (Görög, római és ókori keleti feliratokkal foglalkozó web-lapok gyűjteménye), *Archaeology & Technology* (Régészettel foglalkozó honlapok, ásatások honlapjai), *Museums & Exhibitions* (Hagyományos és virtuális múzeumok az Interneten), *Numismatics* (Pénztörténettel, antik pénzveréssel foglalkozó web-oldalak, éremkatalógusok), *Arts Resources* (Művészettörténeti web-oldalak), *Public & Private Life* (Közélet, közéleti események (pl. ókori olimpiák) és a magánélettel foglalkozó honlapok címei), *Books, Theater & Music* (Antik színház és zene), *Philosophy* (Az ókori filozófiai rendszerek, filozófusok), *Ancient Law* (Jogi szövegek, jogtörténettel kapcsolatos címek), *Medicine* (Ókori orvostudománnyal és gyógyászattal foglalkozó web-oldalak gyűjteménye), *Science* (Ókori tudományokkal, tudománytörténettel foglalkozó honlapok), *Religions & Mythologies* (Ókori vallásokkal és mitológiai rendszerekkel foglalkozó web-oldalak), *Judaism* (Judaizmus), *Early Christianity* (A kereszténység kialakulása és a korai egyház), *Orientalia* (Ókori kelettel foglalkozó web-oldalak), *Classics Homepages* (Ókortörténészek honlapjai).
Virtual Library. Online publikációk, kiadványok, könyvek, tanulmányok.

Rassegna degli Strumenti Informatici per lo Studio dell'Antichità Classica

<http://www.rassegna.unibo.it/index.html> (letöltve: 2006. április 28.)

Az alábbi kategóriákban kereshetünk:

Presentazione. Rövid bevezető az Internet használatába, a legfontosabb alapfogalmak és www-oldalak bemutatása.

Novità. A legújabb linkek gyűjteménye.

Gateways e guide. A legfontosabb keresők és linkgyűjtemények felsorolása.

Fonti letterarie. Antik szerzők műveivel foglalkozó honlapok gyűjteménye. A szerzők műveinek görög, latin szövegén, illetve különféle nyelvű műfordításain túl életrajzi adatokat, valamint kommentárokat találhatunk.

Fonti Epigraphice. Görög és római felirattannal foglalkozó web-helyek. Felirat-katalógusok, feldolgozások, konkordanciák.

Fonti Papiracee. Papirologiával foglalkozó web-lapok.

Fonti Numismatiche. Görög és római numizmatikával is számos honlap foglalkozik. Itt találhatjuk mega legjelentősebb éremkatalógusokat és feldolgozásokat.

Documentazione archeologica e immagini. Régészeti lelőhelyek honlapjai, a Római Birodalom provinciái szerint csoportosítva. (Hispania, Gallia, Britannia, Germania, Italia – további részekre bontva: Roma és Latium, Campania, Apulia és Calabria, Lucania és Brutium, Samnium, Picenum, Umbria, Etruria, Aemilia,

Liguria, Venetia és Histria, Transpadana, Sicilia, Sardinia és Corsica – A Duna-menti és a balkáni provinciák, Görögország, Kisázsia, a keleti provinciák, Egyiptom, az afrikai provinciák).

Geografia e cartografia. Térképek, atlaszok, történeti földrajzzal foglalkozó web-lapok.

Riviste elettroniche. Elektronikus folyóiratok.

La ricerca bibliografica. Bibliográfiai segédletek, online katalógusok, indexek.

Biblioteche elettroniche. Az Interneten található auktorgyűjtemények.

Materiali didattici. Oktatási segédanyagok. Virtuális egyetemek kurzusai.

Le strutture della ricerca scientifica sull'antichità classica. Okortudományi egyesületek és szervezetek honlapjai a világban. Egyetemek honlapjai.

Gruppi di discussione. Levelezőlisták és különféle vitafórumok.

Informazioni. Információs honlapok (pl. különféle ásatások, könyvtárak honlapjai).

Musei e mostre. Virtuális múzeumok.

Altre risorse elettroniche, organizzate per soggetto. Egyéb, ókorral kapcsolatos linkek gyűjteménye az alábbi kategóriákba sorolva: keltológia, antropológia, kronológia, et-ruszkológia, néprajz és mitológia, paleográfia és írástörténet, prosopográfia, retorika, a kereszténység története, jogtörténet, antik gazdaságtörténet, antik filozófiatörténet, görög történelem, hadtörténet, az ókori hajózás, antik vallástörténet, római történelem, tudománytörténet, görög és római társadalomtörténet, hebraisztika.

Software. Az okortudomány kutatásához és oktatásához felhasználható szoftverek: a szoftverek leírása, a legfontosabb tudnivalók, kritikák a szoftverekkel kapcsolatban. Fontkészletek. CD-ROM-ok.

Virtual Library - Deutsche Datenquellen: Klassische Philologie, Mittel- und Neulatein Byzantinistik

<http://www.kirke.hu-berlin.de/vl/vlcpdt.html> (letöltve: 2006. április 28.)

A németországi egyetemek okortörténettel és klasszika-filológiával foglalkozó intézeteinek és tanszékeinek honlapjai.

Bibliotheca Classica Selecta

<http://bcs.fltr.ucl.ac.be/RevElectr.html> (letöltve: 2006. április 28.)

Francia nyelvű link- és bibliográfiagyűjtemény, melyről szinte valamennyi fontos Internetes folyóirat, feliratgyűjtemény és bibliográfia elérhető.

The Etruscan Civilization Art and Archaeology Links

<http://oncampus.richmond.edu/academics/classics/students/belanger/etruscolnks.html> (letöltve: 2006. április 28.)

Egy részletes linkgyűjtemény az etruszk művészetről és az ezzel kapcsolatos régészetről, ahonnan a különböző múzeumok (*Vatican Museum, Archaeological Museum of Bologna, Gruppo Archeologico Pisano*) oldalain kívül általános művészet-történeti és egyetemi honlapokra is eljuthatunk.

Mythology Links

<http://www.rcs.k12.va.us/csjh/mytholog.htm> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Az ókori vallásokkal foglalkozó részletes és hasznos linkgyűjtemény.

Internet Ancient History Resource Guide

<http://www.ancienthistory.ugent.be/history/iahr/>

(letöltve: 2006. április 28.)

Electronic Resources for Classicists (TLG)

<http://www.tlg.uci.edu/index/resources.html> *(letöltve: 2006. április 28.)*

9.7. Egyéb ókori tárgyú honlapok

Suda Online

<http://www.stoa.org/sol/> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Liddell-Scott

<http://archimedes.fas.harvard.edu/pollux/> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Bibliotheca Augustana

<http://www.fh-augsburg.de/~harsch/augustana.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

Diotima

<http://www.stoa.org/diotima/> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Térképek

<http://www.unc.edu/awmc/> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Az athéni demokrácia

<http://www.stoa.org/projects/demos/home> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Interactive Ancient Mediterranean

<http://iam.classics.unc.edu/> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Klasszika-filológia intézetek

<http://www.tlg.uci.edu/index/departments.html> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Az ókori világ 7 csodája

<http://ce.eng.usf.edu/pharos/wonders/> *(letöltve: 2006. április 28.)*

Encyclopedia Mythica

<http://www.pantheon.org/> (letöltve: 2006. április 28.)

Classical Mythology

<http://www.temple.edu/classics/mythdirectory.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

Classical Myth

<http://web.uvic.ca/grs/bowman/myth/index.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

Delphoi

http://www.perseus.tufts.edu/cl135/Students/Leslie_DesMarteau/delphi.htm

(letöltve: 2006. április 28.)

Ritual and Ceremony in the Graeco-Roman World A Select Classified Bibliography (1970-1996)

<http://www.kchanson.com/CLASSIFIEDBIB/grrit.html>

(letöltve: 2006. április 28.)

Ancient Roman and Greek Coins

<http://esty.ancients.info/numis/> (letöltve: 2006. április 28.)

Pomoerium, Numismatics

<http://pomoerium.com/links/numism.htm> (letöltve: 2006. április 28.)

Térképek a későrómai birodalomról

<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Gazetteer/Maps/Periods/Roman/home.html> (letöltve: 2006. április 28.)

Ókori hadviselés

<http://members.tripod.com/macmel/main/ancientweb/jim.htm> (letöltve: 2006. április 28.)

10. Középkori egyetemes történelem

10.1. A legfontosabb linkgyűjtemények, webportálok

Bibliográfiai segédanyagok (enciklopédiák, kronológiai táblázatok, történeti forráskiadványok, történelmi atlaszok, folyóiratok)

Magyar nyelven olvasható források válogatott bibliográfiája

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Medievisztika Tanszék

http://www.btk.ppke.hu/medievisztikatansz_index.php

<http://www.btk.ppke.hu/cikk.php?cikk=581>

<http://clphx.btk.ppke.hu/medium/kota/magyar/forrasok.html>

CAPITULUM

Középkori Egyháztörténeti Munkacsoport Linkgyűjteménye

<http://www.staff.u-szeged.hu/~capitul/>

NETSERF The Internet Connection for Medieval Resources

<http://www.netserf.org/>

Tematikus linkgyűjtemény: nagyon sok alacsony színvonalú, ismeretterjesztő oldal (pl. a Szent Grálról vagy a vikingekről).

Vannak hasznos linkjei:

Hypertext Medieval Glossary: középkortudományi glosszárrium;

Eljuthatunk innen a világ legfontosabb **levéltáraiba** és **archívumaiba** (pl. Hill Monastic Manuscript Library; <http://www.hmml.org/>);

Bibliográfiák: nagyon sok tudományosan megalapozott, tematikus és szakspecifikus bibliográfia (a Maine-i Egyetem középkori orvostudomány; az Emory Egyetem középkori skolasztika-gyűjteménye);

Elektronikus szövegtárak: **Carrie:** The Full-Text Electronic Library, <http://www.ku.edu/carrie/>, Kansasi Egyetem; **Center for Electronic Texts in the Humanities**, <http://www.ceth.rutgers.edu/>; **Rutgers Egyetem.**

Jól használható, megfelelő minőségű tematikus, specifikus oldalakra juthatunk el a középkori gazdaságtörténet, várostörténet, pénztörténet, numizmatika terén.

WWW-Virtual Library Medieval Europe

<http://www.msu.edu/~georgem1/history/medieval.htm>

A Michigan State University középkori egyetemes történeti linkgyűjteménye. Zömmel ismeretterjesztő honlapokra irányít el, mindenféle kritika nélkül. Sajnos sok a gyengébb minőségű site, ahol értéktelen, szakmailag gyakran nem megalapozott írásokat találunk. Leginkább ömlesztve találunk mindenféle honlapot, ahol a középkorral foglalkoznak, az alkímiától Arthur-királyig. Ugyanakkor értékes információkat tartalmazó honlapokra is eljuthatunk:

Manchester Medieval Portal

Manchester Medieval Sources

<http://www.medievalsources.co.uk/>

A Manchester University Press működtette web-portal, ahol az alábbi témákban gazdag link-, forrás- és szakirodalomgyűjteményt találunk: nők a középkorban; pestis; az angolszászok; a kereszteshadjáratok; középkori hadviselés; a Karolinok; monaszticizmus, szerzetesrendek, a vikingek stb.

Medieval History: Useful Links

Oxfordi Egyetem

<http://www.history.ox.ac.uk/links/medieval.htm>

Academic Info

Medieval History Gateway - Directory of Online Resources

<http://www.academicinfo.net/histmed.html>

WESS Medieval and Renaissance Web

<http://www.library.jhu.edu/departments/rsc/other/wessubj/WESSMedRen.html>

Humbul Humanities Hub

Bölcsészettudományi referencia- és linkgyűjtemény

<http://www.humbul.ac.uk/>

ITER Gateway to the Middle Ages and the Renaissance

Toronto-i Egyetem

<http://www.itergateway.org/>

Mittelalter: Allgemeine Links

<http://www.uni-tuebingen.de/mittelalter/links/alllinks1.htm>

Yahoo Medieval Studies Site

[http://dir.yahoo.com/Regional/Regions/Europe/Arts and Humanities/Humanities/History/By Time Period/Middle Ages/](http://dir.yahoo.com/Regional/Regions/Europe/Arts_and_Humanities/Humanities/History/By_Time_Period/Middle_Ages/)

Google Medieval History

[http://dir.google.com/Top/Society/History/By Time Period/Middle Ages/](http://dir.google.com/Top/Society/History/By_Time_Period/Middle_Ages/)

10.2. Bibliográfiák, bibliográfiai segédletek

A Basic Bibliography in Medieval History

Columbia University Libraries Ancient and Medieval History

<http://www.columbia.edu/cu/lweb/indiv/manc/biblio.html>

General Bibliographies

<https://netfiles.uiuc.edu/cdwright/www/medbib.html#comp>

Medieval Studies Research Guide

<http://www.library.yale.edu/rsc/history/medgde/medbib.html>

SULAIRL Stanford University Libraries and Information Resources

<http://www-sul.stanford.edu/depts/ssrg/medieval/>

Referencia; enciklopédiák; bibliográfiák; életrajzok.

Medieval Studies Program Library Resources

University of Illinois Library at Urbana-Champaign

<http://www.library.uiuc.edu/mdx/medstud/medstudies.htm>

<http://netfiles.uiuc.edu/cdwright/www/medbib.html>

[Mediaevum.de](http://mediaevum.de)

<http://bibliographien.mediaevum.de/index.htm>

[Cyber-Guides: Middle Ages and Renaissance](http://erra.club.fr/ENGLISH/MIDDLE-AGES-RENAISSANCE.htm)

<http://erra.club.fr/ENGLISH/MIDDLE-AGES-RENAISSANCE.htm>

A Select Bibliography for Medieval Studies

Yale Egyetem

<http://www.library.yale.edu/rsc/history/medbib.htm#BibIta>

Brepols Medieval Encyclopaedias and Bibliographies

The International Medieval Bibliography IMB-Online

Institute of Medieval Studies, the University of Leeds

Brepols CD-ROM ill. <http://www.leeds.ac.uk/ims/imb/>

A Brepols kiadó digitális adatbázisa, előfizetéses, egyes hazai könyvtárak termináljairól elérhető: Információ: http://www.brepolis.net/imb_en.html .

A Leedsi Egyetemen kiadott évente két kötetben megjelenő International Medieval Bibliography anyagán alapszik, amely folyóiratokban, tanulmánykötetekben, emlékkönyvekben és kiállítási katalógusokban megjelent tanulmányokat regisztrál. Az európai középkorra (450-1500) és a medievisztika tudományára vonatkozó interdiszciplináris bibliográfiai adatbázis (régészet, filozófia-, nyelv-, irodalom-, zene-, művészettörténet).

Tematikus Bibliográfiák

Egyháztörténet

BIOGRAPHISCH-BIBLIOGRAPHISCHES KIRCHENLEXIKON

<http://www.bautz.de/bbkl/>

Filozófia

Stanford Encyclopedia of Philosophy

<http://plato.stanford.edu/>

Középkori kéziratok bibliográfiája

Institut de recherche et d'histoire des textes

<http://www.irht.cnrs.fr/>

Research Bibliographies on the Political and Social History of Western Europe, 800-1200

City University New York

<http://urban.hunter.cuny.edu/~thead/biblios.htm>

10.3. Referencia, enciklopédiák, lexikonok

ORB Online Reference Book for Medieval Studies

<http://orb.rhodes.edu>

Az egyik legjobban használható medievisztikai referencia-, enciklopédia-, bibliográfia-oldal. Teljes szövegű középkori forrásokat, forrásrészleteket és hasznos linkeket is tartalmaz.

Catholic Encyclopedia

<http://www.newadvent.org/cathen/>

A keresztény egyház történeti lexikonja 20. század eleji kiadásának elektronikus kiadása. Ma is megbízható, alapvető információkat tartalmaz. A középkori egyháztörténet terén igen hasznos szócikkeket tartalmaz, angol nyelven. Hátránya, hogy nem lehet benne keresni, csak egy alfabetikus lista alapján lehet eljutni az adatokig; előnye, hogy a szócikkeken belül viszont az egyes nevek, kifejezések, fogalmak hyperlinkkel állnak.

The Encyclopedia of World History

A Bartleby Elektronikus Könyvtárban található e-book.

<http://www.bartleby.com/67/>

Alapvetően kronologikus, és elsősorban személyekre koncentrál. Tartalmaz dinasztikus, genealógiai adatokat és családfákat is.

Brepols Medieval Encyclopaedias and Bibliographies

Lexikon des Mittelalters

Brepols CD-ROM, ill. LexMA-Online

A Brepols kiadó digitális adatbázisa, a medievisztikában mindmáig meghatározó, német történettudomány által készített szakenciklopédia. Előfizetéses, egyes hazai könyvtárak termináljairól elérhető: Információ:

<http://www.brepolis.net/>

Katolikus Lexikon

http://www.katolikus.hu/kat_lex/

Repertorium Frontium Historiae Medii Aevi

Istituto Storico Italiano per il Medioevo

<http://www.isime.it/Repertorium/indexRep.htm>

A középkori források adatbázisa, a klasszikus "Potthast" újabb változata (1962) s annak digitalizált, kereshető változata.

10.4. Kézikönyvek, szak- és tankönyvek

Magyar Elektronikus Könyvtár

Történeti Szakirodalom

<http://www.mek.oszk.hu/html/tarsadalom.html>

<http://www.mek.oszk.hu/html/vgi/kereses/keresesuj.phtml?tip=tema&fotema=tarsad>

Marczali Henrik: Nagy Képes Világtörténet

ARCANUM CD-ROM

MEK

1

<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/tortenei/europa/marczali/>

MEK <http://www.mek.oszk.hu/01200/01267/>

A 19-20 század fordulójának magas színvonalú egyetemes történeti szintézise. A kor vezető tudósa, Marczali Henrik külföldi tájékozottsága, szakirodalom-ismerete s nem utolsósorban nyelvtudása (latinul, görögül, angolul, németül, franciául és olaszul is tudott) lehetővé tette, hogy a kortársi francia, angol, s német kollégák színvonalán dolgozhatott (maga írta meg az utolsó hat kötetet). Munkatársai is a legkiválóbb történettudósok közül kerültek ki (Borovszky Samu, vagy a világhírű iszlámkutató Goldziher Ignác). Kb. 2.000 szöveg közti ábrát, metszetet tartalmaz, mintegy 500 egész oldalas és 250 több oldalas mű-melléklettel együtt. Ehhez jön még a több tucat színes melléklet és jó minőségű színes térképábrák. Igen sok történeti forrás hasonmása is bekerült az anyagba.

Goldziher Ignác: *Az iszlám*. Emlékszerű adatok, egykorú kútfők és szakmunkák felhasználásával

A Capetínek genealógiája és heraldikája. Szerk. Gyurkovits Zoltán.

Kempelen Farkas Digitális Tankönyvtár

<http://www.hik.hu/index.asp?r=90,261>

Történettudományi, művelődés- és művészettörténeti szakkönyvek, teljes szöveggel. Pl.

Vásáry István: *A régi Belső-Ázsia története*; Jonathan Dewald: *Az európai nemesség*; Bóna István szerk.: *Hunok, gepidák, langobardok*; Bálint Csanád: *Kelet, a korai avarok és Bizánc kapcsolatai*;

Szöveggyűjtemények:

Sz. Jónás Ilona: *Középkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény*;

Marosi Ernő: *A középkori művészet történetének olvasókönyve*. Az eredeti kiadás (Balassi Kiadó–Magyar Képzőművészeti Főiskola, 1997) digitalizált változata. Számos középkori forrásrészletet tartalmaz, elsősorban a középkori művésztörténet oktatásához használható segédanyagokat (pl. a középkori művészet teoretikai-esztétikai irodalma: kommentárok, vitairatok, homília- és prédikációirodalom, traktátusok; illetve az egyes műalkotásokkal, építkezésekkel összefüggő történeti források: inventáriumok, végrendeletek, céhszabályzatok, szerződések, számadáskönyvek, szerzetesrendi statútumok, városi szokásjogi szemelvények stb.). Sok olyan szemelvényt találhatunk itt meg, amelyeket magyar fordításban csak e helyütt olvashatunk. A legfontosabb, a középkori egyetemes történelem tanulmányozásához használható források többek között: Theophylus Presbyter *Feljegyzések a különféle művészetekről*; Suger apát *Könyve a kormányzása alatt történt dolgokról*; *A saint-denis-i templom felszenteléséről*; Albertus Magnus *A szépről és jóról*; Szent Ágoston *A zenéről*; Étienne Boileau céhszabályzata (*Livre des métiers*); Brunetto Latini: *A kincsek könyve (Li livres dou tresor)*; Cennino Cennini könyve a művészetéről (*Libro dell'arte*); Christine de Pisan *Könyv a bölcs V. Károly király tetteiről és jó erkölseiről*; Farfai szokások; Gergely mester *Róma város csodáiról (Magistri Gregorii de mirabilibus urbis Romae)*; *Az arany Róma városának leírása*; Guillaume de Lorris *A Rózsa regénye (Le Roman de la Rose)*; Honorius Augustodunensis *A lélek ékköve (De gemma animae)*; A gyönyörök kertje (*Hortus Deliciarum*); Hugues de Fouilloi *A lélek kolostorkertje (De claustro animae)*; Paulinus Minorita *A világtérképről (De mappa mundi)*; Pier Paolo Vergerio *Az ifjúság nemes erkölce és szabad tanulmányai*; Beauvais-i Vincentius *Speculum naturale*.

10.5. Forrásgyűjtemények, elektronikus szövegtárak

Neumann-ház

<http://www.neumann-haz.hu>

Bibliotheca Hungarica Internetiana

<http://www.neumann-haz.hu/tei/bhi/>

Egyetemes történeti források: *Jacobus de Voragine: Legenda aurea*; *Leonardo da Vinci válogatott írásai*. Kézikönyvek: Fináczy Ernő: *A reneszánsz kori nevelés története*; Kapitánffy István: *Hungarobyzantina. Bizánc és a görögség középkori magyarországi forrásokban*;

Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár

<http://www.communio.hu/ppek/ppekiro.htm>

<http://www.communio.hu/ppek/k245.htm>

A magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza: katolikus egyházi, lelki irodalom elektronikus formában (a Szentírás, többféle fordításban, imakönyvek, énekeskönyvek, kódexek, pápai dokumentumok, katekizmusok, liturgikus könyvek, teológiai munkák, szentbeszéd-gyűjtemények, keresztutak, lelkigyakorlatok, himnuszok, imádságok, litániák, istenes versek és elbeszélések, szertartáskönyvek). **Források:** pl. *Celanói Tamás életrajzai Szent Ferencről; A három társ legendája - Ferences Források 4.; Assisi Szent Ferenc Virágoskertje. Fioretti*; Assisi Szent Ferenc Művei (*Regulája; Imádságok; Életrajzabélyeg; Töredékek Szent Klára Regulájából*); Clairvaux-i Szent Bernát: *Az Isten szeretetéről szóló könyv*; Szent Bonaventúra: *A tökéletesség kis tükre A lelki élet iskolája; Az életszentség művészete; Életem Krisztus*; Kempis Tamás: *Krisztus követése*; Ávilai Szent Teréz: *A tökéletesség útja*.

Ferences Források

<http://www.fvr.hu/forras/forras.html>

A három társ legendája - Ferences Források 4.; Assisi Szent Ferenc Virágoskertje. Fioretti; Assisi Szent Ferenc Művei; *Szent Klára művei és életének forrásai*; Assisi Szent Ferenc *Perugiai legendája*; Szent Bonaventúra: *Legenda Maior*.

Szent Benedek Regulája

http://www.bences.hu/lelki/regula/h_regula/

Latinul: *Regula Sancti Benedicti*

http://www.bences.hu/lelki/regula/l_regula/

Magyar Elektronikus Könyvtár MEK

<http://www.mek.oszk.hu/>

Egyetemes történeti források: *Lettere di principi. Fejedelmi levelek a pápának (1518-1578)*;

Einhard, *Nagy Károly élete*; Rotterdami Erasmus: *Beszélgetések; Edda. Óészaki mitológiai és hősi énekek*; Keresztes Szent János: *A Kármel hegyére vezető út. A lélek sötét éjszakája*; Szent Ágoston: *Szent szerelem*.

The Labyrinth

Resources for Medieval Studies

<http://www.georgetown.edu/labyrinth/>

<http://labyrinth.georgetown.edu>

A Labyrinth-en belül található e-text szövegtár:

Armarium Labyrinthi

<http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/latin/latin-lib.html>

A középkori egyháztörténet, filozófia, skolasztika, patrisztika alkotásai, eredeti latin, és sok esetben modern angol nyelven: Tertullianus; Ravennai Agnellus; Szent Ágoston műveinek hypertextes kritikai kiadásához is elirányít egy link; Boethius; Arles-i Eucharius; Junilius; Prudentius. A középkori egyetemek világnak megismeréséhez kitűnő a grammatika curriculumának latin és angol nyelvű műveit tartalmazó gyűjtemény. A septem artes liberales egyikének, a grammatikának a tananyagát gyűjti össze a honlap ezen alszekciója: pl. Donatus: *Ars Grammatica*; Avianus: *Fabulae*.

Electronic Text Center

<http://etext.lib.virginia.edu>

A Virginiai Egyetem, Charlottesville, USA elektronikus szövegtára. Tartalmaz Latin: Római és korakeresztény szerzők művei

(<http://etext.lib.virginia.edu/latin.html>); Angol: Középkori angol irodalom (Chaucer, Gower, Langland művei; A Paston család levelezése); Német szekciót: a Trieri Egyetemen együttműködésben középkori ófelnevelés szövegek találhatóak meg itt, mint például Eckhart mester írásai, beszédei; az augsburgi Sachsenspiegel; a regensburgi Császárkronika.

IntraText

<http://www.intratext.com/>

Az egyik legnagyobb digitális szövegtár, eredeti nyelven olvasható és részben letölthető források, irodalmi alkotások.

Alszekciói:

Bibliotheca Catholica

<http://www.intratext.com/BCI/default.htm#DC>

Az egyháztörténet forrásai. Kánonjog: pl. IX. Gergely pápa dekretális-gyűjteménye.

Bibliotheca Latina: Bibliotheca Latinitatis Medievalis (7-14. század)

<http://www.intratext.com/Latina/Mediaevalis/default.htm>

Az e-text tár tartalmaz pápai bullákat (III. Honorius, IV. Miklós, XXII. János, V. Kelemen, IV. Sixtus); történetírói munkákat (Asser: *Gesta Nagy Alfréd király-*

ról; Paulus Diaconus; Tours-i Gergely; Fredegar; Nithard; Richer; Gembloux-i Sigebert műveit; Beda Venerabilisnak *Az angol nép egyháztörténetét* angol nyelven is; IV. Károly császár *Önéletírását*); teológiai-filozófiai műveket (Alcuin; Rievaulx-i Aelred; Szent Viktori Hugó; Abélard *Szerencsétlenségeim történetét* angol fordításban is; Nicholas Oresme; Szt. Bonaventura műveit, némelyiket angol fordításban is). Sok esetben olyan források is megtalálhatóak itt, amelyek más internetes site-on nem hozzáférhetőek: A középkori orvostudomány forrásai (pl. a *Regimen sanitatis Salernitanum*); Róma város csodái (*Mirabilia urbis Romae*). A szövegtár tartalmazza Robert Grosseteste műveinek egyik legnagyobb gyűjteményét. A szövegtár tartalmaz egy IntraText-es szó- és kifejezés-adatbázist, melyben alfabetikus sorrendben szerepelnek az adott forrás latin szavai, mely alapján az egyes kifejezések előfordulásaira és annak gyakoriságára nyerhetünk információt (pl. királyság, 'regnum' a *Magna Cartában*).

Bibliotheca Virtualis

<http://www.ulb.ac.be/philo/scholasticon/bibliotheca.html>

A Brüsszeli Egyetem vállalkozása, latin és sok esetben angol (francia) nyelvű szövegeket tartalmaz a középkori filozófia, teológia, skolasztika köréből, a patrisztika alkotásainak egyik kiváló gyűjteményét adja: Szt. Ágoston; Nagy Szt. Gergely pápa; Pszeudo-Dionüsziosz Areiopagitész; Clairvaux-i Szt. Bernát; Petrarca; Eckhart mester; Duns Scotus; Szent Viktori Hugó; Johannes Scotus Eriugena; Roger Bacon.

Internet Medieval History Sourcebook

<http://www.fordham.edu/halsall/sbook.html>

Az egyik legjobban használható, teljes szövegű középkori forrásokat, forrásrészleteket (modern angol fordításban) és hasznos linkeket, jó tematikus rendszerben tartalmazó honlap, Paul Halsall alkotása (Fordham Jezsuita Egyetem, New York). Megtalálhatóak itt zsinati határozatok, az egyházatyák művei, nagyszámú középkori történetíró, a középkori irodalom szinte teljes tárháza a keltától a provanszál nyelvekig; adminisztratív dokumentumok, levéltári források, okleveles anyag, törvények, a zsidó és iszlám jog forrásai is. Tartalmaz történelmi térképgyűjteményeket, oktatási anyagokat, syllabusokat.

Specifikus alkönyvtárai:

Bizantinológia:

Byzantine Studies Page – Byzantium

<http://www.fordham.edu/halsall/byzantium/>

Iszlám

Internet Islamic History Sourcebook

<http://www.fordham.edu/halsall/islam/islamsbook.html>

Zsidóság

Internet Jewish History Sourcebook

<http://www.fordham.edu/halsall/jewish/jewishbook.html>

The Latin Library at Ad Fontes Academy

<http://www.thelatinlibrary.com>

Az alábbi szerzők műveit találhatjuk meg latinul, főleg a középkori kereszténység-egyháztörténet, filozófia, teológia terén: Phrygiai Dares; Tours-i Gergely; Jordanes; Paulus Diaconus; Zonaras; Abelard; Alcuin; Szt. Ambrus; Lisieux-i Arnulf, a Gelasius-dekrétum; III. Ince, IX. Gergely bullái; több szentéletrajz.

OMACL

Online Medieval and Classical Library

Berkeley Egyetem, California

<http://omacl.org/>

Igen hasznos középkori forrásgyűjtemény. Teljes szövegű, modern angol nyelven olvasható források (Saxo Grammaticus: *Gesta Danorum*; Snurri Sturluson: *Heimskringla – A Norvég királyok története*; *Az Angolszász Krónika*; Assser: *Vita Aelfredi Magni*;) ; illetve a középkori irodalom alkotásai, szintén mai angol fordításban (az Arthur-mondakör irodalmi alkotásai: Chrétien de Troyes; Geoffrey Chaucer; a *Cid-ének*; a *Nibelung-ének*; a *Volsungasaga*) található itt meg.

Bibliotheca Augustana (scriptorum Latinorum, Graecorum et Germanorum collectio)

Működteti a Fachhochschule Augsburg.

http://www.fh-augsburg.de/~harsch/a_summa.html

<http://www.fh-augsburg.de/~harsch/augustana.html>

Ókori és középkori latin, görög, német, óangol, ófrancia, középkori francia, olasz és angol szövegek eredeti nyelven.

Bibliotheca Latina: A középkori latinság forrásai, 7-16. század: pl. Sevillai Izidor: *De rerum natura*; Paulus Diaconus: *Historia Langobardorum*; Walahfridus Strabo; Nithardus; Corvey-i Canterbury-i Szt. Anzelm; Andreas Capellanus: *De amore*; Gioacchino da Fiore; Geoffrey of Monmouth; Valdes Péter: *Symbolum Valdensium*; Walter Map: Az udvaroncok hiábavalóságáról [*De nugis curialium*]; Assisi Szt. Ferenc: *Regula Bullata*, *Regula non Bullata*; pápai levelek és bullák, pl. IX. Gergelyéi; *Carmina Burana*; a *Gesta Romanorum* példázatgyűjteménye; Svéd-

országi Szt. Brigitta: *Revelaciones*; Willaim of Ockham: *Summa logicae*; Husz János: *Tractatus de ecclesia*; John Wyclif: *De civili dominio* – ez utóbbi modern angol fordításban is. *Bibliotheca Germanica*: a középkori német irodalom alkotásai: *Hildebrandslied*; *Heliand*; a *Nibelung-énekek*; minnesänger-költők: Hartmann von Aue; Spervogel; Gottfried von Straßburg: *Tristan*; Wolfram von Eschenbach: *Parzival*; Walter von der Vogelweide. *Bibliotheca Anglica*: a középkori angol-angolszász irodalom alkotásai: *Beowulf-eposz*; Wulfstan.

Találhatunk itt a középkori magyar történelem szempontjából döntő fontosságú forrásokat: Widukind: *Rerum gestarum Saxonicarum*; Wipo: *Gesta Chuonradi II imperatoris*; Anonymus Gallus krónikája; Theodoros Prodromos; Ioannes Zonaras; Dukasz Mihály.

Az egyes könyvtárak *Auxiliaria* szekciójában fontos segédanyagokat találhatunk (pl. on-line Latin-Angol szótár és glosszárrium); az egyes forráskiadások után szereplő *Secundaria* alszekcióban pedig bibliográfiákat, a kritikai szövegkiadások teljes részletezését találjuk. A Virtuális Hangversenyteremben (*Odeion Virtuale*) középkori himnuszokat, gregorián énekeket hallgathatunk meg vagy tölthetünk le mp3-formátumban.

Bibliománia

<http://www.bibliomania.com/2/-/frameset.html>

Elsősorban ismeretterjesztő oldal, de találhatunk itt is használható forrásokat, mint például a Koránt vagy Machiavelli *A Fejedelem* című művét, mindet angol nyelven.

Dokumentumgyűjtemények

Eurodocs

<http://library.byu.edu/~rdh/eurodocs/>

Brigham Young University, Provo, Utah, Harold B. Lee Library

Nyugat-Európa történetéhez forrás, illetve linkgyűjtemény. Hátránya, hogy abszolút esetleges, hogy mit találunk meg a site-on, többnyire kritikátlanul, szelekció nélkül közölnek forrásokat az adott ország történetéből, a rendszerezettségnek, szisztémának nyoma sincs. Forrásokat találunk például Ausztria (pl.; Manasse Kódex; Habsburg Rudolf dekrétumai modern német nyelven); a Frank és a Német-Római Császárság (Nagy Károly capitulárei angol fordításban; a *Sachsenspiegel* – linkkel annak digitalizált változatához,

<http://www.sachsenspiegel-online.de>, német városi oklevelek, Passau, Regensburg stb. forrásai; kitűnő linket találunk –

<http://141.84.81.24/digilib/thietmar.html> – például Merseburgi Thietmar Krónikájának digitális változatához, ami a 11. századi magyar történelemnek is alapvető fontosságú forrása); Anglia (Az *Angolszász Krónika*; angolszász és angol királyok törvényei, oklevelei; Bracton: *De legibus et consuetudinibus Angliae*; a parlament születésének dokumentumai); Franciaország (a *Froissart-krónika* többféle változata; Christine de Pisan Jeanne D’Arc-ról írott egykorú krónikája; az Orléansi Szűz perének anyagai; Berry hercegének *Hóráskönyve* – *Les Très Riches Heures du Duc de Berry*;); Itália (a dél-itáliai normann királyság krónikái; pisai, veronai összeírások); Spanyolország (a vízigótok törvénykönyve; a tordesillasi szerződés; a Kolumbusz részére adott kiváltságok) történetéhez.

Avalon Project

Yale Egyetem, Jogi Kar

<http://www.yale.edu/lawweb/avalon>

Jogtörténeti és diplomáciai dokumentumok, modern angol fordításban (közöttük a *Lex Salica*; pápai bullák; angolszász és angol törvények, az angol parlamentarizmus dokumentumai; a Holland Nyugat-Indiai Társaság dokumentumai; Német-Római császárok dekrétumai; egyetem-alapítási charták, pl. Heidelberg; az 1177-es velencei béke; 1349. évi *ordonnance* (királyi rendelet) munkásokról és szolgákról).

Kánonjog

Decretum Gratiani (Kirchenrechtssammlung)

<http://mdz.bib-bvb.de/digbib/gratian>

A Corpus Iuris Canonici első részének, az ún. Gratianus-féle Dekrétumnak a full-text adatbázisa. A teljes latin szövegben kereshetünk kulcsszóra.

10.6. Tematikus online adatbázisok

The Labyrinth

Resources for Medieval Studies

<http://www.georgetown.edu/labyrinth/>

<http://labyrinth.georgetown.edu>

Tematikus adatbázisa rendkívül sokszínű, szinte a középkori Európa egészéről, a medievisztika minden diszciplínájából kaphatunk alapvető információkat, linkgyűjteményeket, forrásokat (pl. Paleográfiai és Kodikológiai oldal; Filozófia, Teológia; Kultúrtörténeti forrásgyűjtemény).

Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár Ó- és középkori Filozófiai Tanszék

<http://hiphi.ubbcluj.ro/fam/texte>

Kiváló elektronikus szövegtár az antik és középkori filozófia-államelmélet (latin, görög) terén. Megtalálhatóak itt eredeti nyelven: Albertus Magnus: *De fato; De quindecim problematibus*; Averroës; Paduai Marsilius: *Defensor Pacis*; Szt. Ágoston: *Confessiones; De Civitate Dei; De Trinitate*; Szt. Bonaventura; Aquinói Szt.Tamás: *De ente et essentiali; De principiis naturae*.

ALIM (Archivio della Latinita Italiana del Medioevo)

<http://www.uan.it/alim/>

A középkori (11-15. századi) itáliai latinság forrásainak elektronikus szövegtára, működteti több olasz egyetem (Miláno, Verona, Palermo, Nápoly, Velence, Róma III). A szövegek letölthetőek, kulcsszóra, névre is lehet keresni az adatbázisban. Főként történeti, hagiográfiai, teológiai, filozófiai alkotások találhatók meg itt: pl. Damiani Szt. Péter: *Vita beati Romualdi*; Sutri Bonizo; Viterbói Gottfried: *Memoria seculorum*; Celanoi Tamás; Petrus de Vinea Leveleskönyve [*Epistolarum*]; a velencei évkönyvek [*Annales Venetici breves*]; Hugo Falcandus: *Liber de regno Siciliae*; Gaufridus retorikai munkája; de olvashatunk irodalmi műveket (pl. Nagy Sándor története); a középkori orvostudomány alkotásaiból (pl. a salerno iskola *Flos medicinae*-ja); diplomáciai levelezést: pl. VII. Gergely pápa levelei; epistolákat (Szent Klára levelei); valamint törvényeket és primér okleveles anyagot: pl. a Szicíliai Királyság asszizái. A letöltést és a források kezelését nehezíti, hogy a legtöbb esetben a művek oldalankénti bontásban vannak a rendszerben, s egy-egy teljes munka megismeréséhez akár több száz oldalnyi külön megnyíló oldalon szöveget kell letölteni.

Corpus Scriptorum Latinorum

<http://forumromanum.org/literature/>

Hatalmas adatbázis latin szerzőkről és műveikről, amelyben középkori történetírók, teológusok és filozófusok nagyszámú művével találkozhatunk, egyeseket angol (német, francia) fordításban is. Tallózhatunk és kereshetünk is a szerzők között. Megtalálható itt: Abélard (pl. *Historia calamitatum sive Ad amicum suum consolatoria; Epistolae; Sermones; Sic et non* c. művei); Brémai Ádám (*Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum*); Alcuin (Albinus Flaccus Alcuinus; pl. *De pontificibus et sanctis ecclesiae eboracensis; Disputatio de rhetorica et de virtutibus; Vita Willibrordi* c. művei); Aquinói Szt.Tamás (*Commentarius de Psalmis; De principio individuationis; De anima; Summa*

theologica; továbbá linket találhatunk Aquinói műveinek fordításával foglalkozó projektekre, az amerikai DeSales Egyetemre: **Aquinas Translation Project**); Szent Ágoston (***Confessiones***; *Contra Faustum Manichaeum*; ***Contra sermonem Arianorum***; ***De civitate Dei contra Paganos***; ***Regula ad Servos Dei***; *Sermones*; *Soliloquia*); Nursiai Szent Benedek *Regulája*; Beda Venerabilis (*De orthographia*); Boethius; Szent Bonaventura; Dante (pl. *De monarchia*); Dares Phrygius (*De excidio Troiae historia*); Erasmus (*Institutio principis christiani*); Marsilio Ficino; Tours-I Gergely (*Historia Francorum*); Heloise *Levelei*; III. Ince pápa (*De contemptu mundi*); Jacobus de Voragine (*Legenda Aurea*); Jordanes (*Getica*); Iustinianus (*Corpus Iuris Civilis*); Nicolaus Cusanus; Nithardus; az *Origo gentis Langobardorum*; Petrarca; II. Pius pápa/Aeneas Sylvius Piccolomini; Hrabanus Maurus (*De rerum naturis*); Sigebertus Gemblacensis; Sulpicius Severus (*De vita S. Martini*); Kempis Tamás (*De imitatione Christi*).

Patrologia Latina Database

Chadwyck-Healey Inc. CD-ROM ill. <http://pld.chadwyck.com>

A Chadwyck-Healey kiadó digitális adatbázisa, előfizetéses, egyes hazai könyvtárak termináljairól elérhető.

A Patrologia Latina Database a Jacques-Paul Migne által 1844-1864. között kiadott Patrologiae cursus completus, Series latina (1-222. vols.) sorozatának teljes szövegét tartalmazó adatbázis. A gyűjtemény a Tertullianustól III. Ince pápa haláláig (1216) terjedő időszakra vonatkozólag a keresztény szövegeknek az egyik leggazdagabb, ugyanakkor hibákat, pontatlanságokat is tartalmazó kiadása. Ha a CETEDOC is közli a keresett szöveget, akkor inkább annak a használata javasolt.

Acta Sanctorum Database

Chadwyck-Healey Inc. CD-ROM ill.; <http://pld.acta.com>

A Chadwyck-Healey kiadó digitális adatbázisa, előfizetéses, egyes hazai könyvtárak termináljairól elérhető.

Az Acta Sanctorum a hagiográfiai szövegek, szentéletrajzok leggazdagabb lelőhelye. Az Acta Sanctorum Database az 1643 és 1940 között megjelent 68 folio méretű kötet anyagát közli.

CETEDOC Library of Christian Latin Texts (CLCLT)

Brepols CD-ROM

A Brepols kiadó digitális adatbázisa, előfizetéses, egyes hazai könyvtárak termináljairól elérhető: Információ: <http://www.brepolis.net/>.

Teljes szövegű forrásokot tartalmazó adatbázis, amely a Corpus Christianorum Series Latina, a Corpus Christianorum Continuatio Mediaevalis, a Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum és más sorozatok anyagán alapszik. Tartalmazza a Vulgata szövegét is, patrisztikus és középkori szövegeket.

St. Pachomius Könyvtár

Global Index of Orthodox Writings

<http://www.voskrese.info/spl/XD.html>

Az orthodox kereszténység egyházatyáinak írásainak adatbázisa.

Spanyol-portugál középkor szakirodalma és forrásai

Library of Iberian Resources Online, University of Central Arkansas

<http://libro.uca.edu>

Az itt szereplő, modern angol fordításban olvasható források: a vizigótok törvénykönyve; a *Chronica Adefonsi imperatoris*; *Martini Episcopi Bracarensis Opera Omnia*.

The Ecole Initiative

Hypertext Encyclopaedia of Early Church History

University of Evansville, Indiana

<http://www2.evansville.edu/ecoleweb/>

Korai egyháztörténeti források; glosszárrium; kronológia; képi anyag; szakirodalom. Az itt, modern angol fordításban, teljes szöveggel hozzáférhető források: zsinati dokumentumok; szentek életei; a korai egyház történetírói (Eusebius; Sulpicius Severus; Socrates Scholasticus; Nagy Athanasius; Beda Venerabilis; az örmény, grúz és szír egyház történetírói); az egyházatyák, a patrisztika klasszikusainak írásai (Szt. Ambrus; Alcuin; Agobard; Arius; Nagy Szt. Bazil; Cassiodorus; Dionüsziosz Aeropagita; Nagy Szt. Gergely; Nesztór; Origenész); a skolasztika teológiája (Duns Scotus; Clairvaux-i Szent Bernát; Szent Ágoston; Aquinói Szt. Tamás; John Wyclif); a keresztény egyház középkori történetének alapvető forrásai (pápai bullák és levelezés; az investitúraháborúk forrásai; a képpromboló mozgalom forrásai; az albigensek elleni kereszties hadjárat forrásai; határozatok a beginák ellen; a clunyi apátság alapítólevele; szerzetesi regulák); vallásos irodalom, misztikusok írásai, egyházi himnuszok, homíliák stb. (Caedmon; Hildegard von Bingen; Ávilai Szt. Teréz; Heinrich Suso; Keresztes Szt. János; Ramón Llull).

A site legtöbbször elirányít a **Christian Classics Ethereal Library** oldalaira, az Ecole-al együttműködésben szerveződött keresztény egyháztörténeti dokumentumgyűjteményhez

<http://www.ccel.org>

Saints and angels

Szentéletrajzok, hagiográfiai irodalom

<http://www.catholic.org/saints>

Dumbarton Oaks Electronic Texts

Byzantine Studies

<http://www.doaks.org/etexts.html>

Az egyik legnagyobb, nemzetközileg is elismert bizantinológiai kutatóintézet, a Harvard Egyetem mellett működő Dumbarton Oaks alapítvány honlapján a nemzetközi Bizánc-kutatás szakirodalmából olvashatunk. Teljes szöveggel olvasható az egyik legfontosabb bizantinológiai folyóirat, a *Dumbarton Oaks Papers*. Letölthetünk akár egész köteteket (legnagyobb számban angolul) a bizánci művészettől kezdve a gazdaságtörténeten át egészen az orthodox szerzetesség és a kereszties hadjáratok témáiban.

Az alapítvány egy bizánci hagiográfiai adatbázist is működtet

(<http://www.doaks.org/Hagio.html>). Az adatbázis az összes bizánci orthodox szentről és a róluk írott vitákról tartalmaz alapvető információkat (a szentek működése, területe, ideje stb., a róluk íródott viták száma, címe, a viták keletkezési ideje, adatok a szerzőkről stb.). Teljes körű információkat nyerhetünk így nemcsak a bizánci, hanem a balkáni, szerb, bolgár, és kelet-európai szláv szentek, mint például Ohridi Kliment tevékenységéről, illetve a szentről író Theophylaktos munkásságáról, továbbá bibliográfiai adatokat kapunk a szöveg kiadásairól, s a szenttel valamint a vitával foglalkozó szakirodalomról. Az adatbázisban kereshetünk a viták szövegében például személy- és helyneveket; de a szövegekben idézeteket is kereshetünk egy tematikus felosztás szerint, az egyes tárgyszavakon belül altémák szerint: pl. kutathatjuk, egy adott szerző egy adott művében hogyan írt az emberi élet ciklusain belül a gyermekkorról, s azon belül a nevelésről. A középgörög, bizánci szövegek olvasásához nélkülözhetetlen görög fontkészletet is

Liber Liber: Biblioteca

<http://www.liberliber.it/biblioteca/>

A specifikus honlap a középkori és reneszánsz-kori itáliai történeti forrásokat gyűjti össze, főként történeti, irodalmi, esztétikai-művészetfilozófiai, filozófiai

műveket: Leon Battista Alberti, Assisi Szent Ferenc *Fioretti*-je; Pico della Mirandola; Petrarca; Dante; Boccaccio; Leonardo Bruni; Leonardo da Vinci; Michelangelo; Giorgio Vasari; Lorenzo de Medici; Dino Compagni krónikája. Magyar vonatkozásai miatt kell megemlíteni a Villani-fivérek, illetve Francesco Guicciardini krónikáját, továbbá a Cola di Rienzo életéről szóló históriát. A munkák eredeti és legtöbb helyen mai olasz nyelven tjes szöveggel szabadon letölthetőek, akár rtf, akár txt, akár html-formátumban.

Hanover College, Electronic Texts and Images

<http://history.hanover.edu/eti.html>

Elektronikus Kép- és Forrásgyűjtemény

Hanover Historical Texts Project

<http://history.hanover.edu/project.html>

Középkori anyaga jórészt a keresztes háborúk korának forrásaira koncentrál. A Jeruzsálemi Királyság és az európai uralkodók keresztes hadjáratokkal kapcsolatos diplomáciai levelezéséből kaphatunk itt ízelítőt (II. Frigyes császár levelei; Gerold jeruzsálemi pátriárka levele a hívókhöz; Szibilla királynő levelei; Ribemont-i Anzelm levele Manasses reimsi érseknek).

Internet Archive of Texts and Documents

<http://history.hanover.edu/texts.html>

Az itáliai reneszánsz forrásai, többnyire angol fordításban: Ariosto; Petrarca; Pier Paolo Vergerio; Pico della Mirandola; Leonardo Bruni; Leon Battista Alberti; Marsilio Ficino. Kitűnő angol kiadásban olvasható Baldassare Castiglione: *Az udvari ember* c. munkája.

Linkgyűjtemény: Electronic Text Collections

<http://history.hanover.edu/etexts.html>

CELT: Corpus of Electronic Texts

<http://www.ucc.ie/celt/>

A középkori ír történelem, egyháztörténet forrásainak digitális szövegtára a University College Cork gondozásában. Megtalálhatóak itt teljes szöveggel az ír kolostorok évkönyvei (pl. *Annales Hiberniae*; illetve több ír nyelvű annales, eredeti nyelven és angol fordításban); szentéletrajzok (pl. Szt. Columba élete); teológiai művek (Szent Patrick *Hitvallása*); ír törvények, oklevelek; a törzsi királyok genealógiái, törzsi szokásjogok gyűjteménye.

Medieval and Modern Thought Digitization Project

<http://standish.stanford.edu/bin/page?forward=home>

Elsősorban középkori filozófiai munkák (Siccai Arnobius; Albertus Magnus), de találunk itt angol és francia krónikákat (John Capgrave; Monstrelet; Matthew Paris; Walsingham Elmham). Pdf-ben letölthetőek.

10.7. Elektronikus archívumok, digitalizált levéltári források, kéziratok

Erlanger Historikerseite

Quellen zur mittelalterlichen Reichsgeschichte

<http://www.phil.uni-erlangen.de/~p1ges/quellen/quellen.html>

Az Erlangen-Nürnbergi Egyetemen a középkori német történelem alapvető forrásait kutathatjuk. A középkori Német-Római Császárság forrásai (Einhardtól a *Nagy Károly élete*; a Német Aranybulla; A Hansa gyűléseinek jegyzőkönyvei; A Német Lovagrend poroszországi uralmának okleveles anyaga – az ún. Virtuális Preußische Urkundenbuch – regesztaformában; Nagy Ottó 962-es *Ottonianum*-ja; A *Divisio Regnorum*, a *Wormsi Konkordátum* szövege) találhatóak itt meg.

Florentine Renaissance Resources: Online Catasto of 1427-29

<http://www.stg.brown.edu/projects/catasto/main.html>

A Brown University-n működő online adatbázis a középkori itáliai városállamok, s azon belül Firenze egyik legfontosabb forrását, egy 15. századi adóösszeírás digitalizált változata, amelynek a teljes szövegében kereshetünk pl. családnevekre, s az így nyert adatokat letölthetjük saját spreadsheetünkre.

Regesta Imperii Online

<http://www.regesta-imperii.org/>

http://regesta-imperii.uni-giessen.de/lang_en/index.php

RI OPAC http://regesta-imperii.uni-giessen.de/lang_en/index_lit.html

A Frank és a Német-Római Császárság okleveles anyagának digitalizált változatát működteti a Deutschen Forschungsgemeinschaft a Giesseni Egyetem, a **Bayerische Staatsbibliothek** és az **Akademie der Wissenschaften und der Literatur Mainz** közreműködésével. A honlap lényegében a jórészt a 19. században kiadott oklevéltárak szkennelt oldalait tartalmazza, a szöveg oldalanként, könyvszerűen jelenik meg a kiadott kötetek nagyjából felében, de az állandóan frissülő full-text adatbázisban, kb. 12 kötet anyagában a teljes szöveg-

ben is kereshetünk kulcsszavakra, regsztszámokra, évszámokra, kiadási helyre stb. Egyes okleveleket kitűnő képi minőségben le is tölthetünk.

Monumenta Germaniae Historica (eMGH)

Brepols CD-ROM ill. <http://www.mgh.de/>

A Brepols kiadó digitális adatbázisa, előfizetéses, egyes hazai könyvtárak termináljairól elérhető: Információ: <http://www.brepolis.net/>.

A Monumenta Germaniae Historica sorozata a középkori Európa megkerülhetetlen és nélkülözhetetlen forráskiadványa. Ez az MGH több sorozatából tartalmaz forrásszövegeket. Tartalomjegyzék:

<http://www.mgh.de/gesamtverzeichnis/>

The Domesday Book Online

<http://www.domesdaybook.co.uk/>

A középkori Anglia „ítéletnapj” összeírásának (1086) digitalizált változata.

Virtuális Hamburgi Okmánytár

Das virtuelle Hamburgische Urkundenbuch (1351-1525)

http://www.rrz.uni-hamburg.de/hamburgisches_ub/index.html

Kitűnő a Hansa-kutatásokhoz. Teljes szövegében kereshetünk.

Diplomatarium Norvegicum

http://www.dokpro.uio.no/dipl_norv/diplom_field_eng.html

A középkori norvég királyi oklevelek kereshető digitális gyűjteménye.

Digitalizált kéziratár

Elektra: e-manuscripts

<http://www.kb.dk/elib/mss/index-en.htm>

A Koppenhágai Királyi Könyvtár kéziratai.

Digital Scriptorium

<http://sunsite.berkeley.edu/Scriptorium/>

A Columbia és Berkeley egyetemek kéziratárának digitalizált gyűjteménye.

Gallica

A Bibliothèque Nationale de France ikonográfiai adatbázisa

<http://gallica.bnf.fr/>

Szövegek (Tours-i Gergely; Vita Karoli Magni; d'Adhémar de Chabannes; a keresztes háborúk francia történetírói (Guillaume de Tyr; Foulcher de

Chartres; Odo de Deuil; Jean de Joinville); Clairvaux-i Szt, Bernát; Froissart-krónikája; kolostori évkönyvek; Grandes chroniques de France.); kódexek, elektronikus kép- és kéziratár; image-tár.

Digitalizált középkori feliratgyűjtemény

[epigraphica europea](http://www.epigraphica-europea.uni-muenchen.de/)

<http://www.epigraphica-europea.uni-muenchen.de/>

A Ludwig-Maximilians-Universität München adatbázisa.

Az epigráfiai adatbázison túl német nyelvű szakspecifikus glosszárium.

10.8. Egyéb tematikus honlapok

Latin helynevek

ORBIS LATINUS Online

<http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/contents.html>

Columbia Egyetem

Graesse művének, a középkori Európa történeti földrajzához nélkülözhetetlen segédkönyvnek on-line változata. A latin nyelvű forrásokban szereplő, latin névvel ellátott helységek mai nevének azonosításához szükséges.

Bibliographic Standards Committee Latin Place Names

<http://www.lib.byu.edu/%7Ecatalog/people/rlm/latin/names.htm>

Brigham Young Egyetem

Középkori latin helynevek mai megfelelőikkel.

Középkori zene – Gregorián ének

http://silvertone.princeton.edu/chant_html/

A Princeton Egyetem gregorián énekekkel foglalkozó oldala

Egyházi zene

Cantus: A Database for Latin Ecclesiastical Chant

<http://publish.uwo.ca/~cantus/>

University of Western Ontario

Pénzverés

<http://www.fitzmuseum.cam.ac.uk/coins/emc/>

A cambridge-i FitzWilliam Museum koraközépkori pénzveréssel foglalkozó numizmatikai oldala.

Táplálkozás

<http://www.pbm.com/~lindahl/food.html>

A középkori és reneszánsz táplálkozással, gasztronómiával, szakácskönyvekkel, foglalkozó honlap.

Technikatörténet

Medieval Technology

<http://scholar.chem.nyu.edu/tekpages/Subjects.html>

Középkori technika- és technológia-történeti honlap, ahol a nehézektől az ágyúig, az ötvösségtől a vízimalmokig rengeteg hasznos információt találhatunk.

Arthur-mondakör

<http://www.library.rochester.edu/camelot>

A **Camelot Project**: az ún. Arthurian-irodalom (az Arthur-mondakör irodalmi alkotásai) elektronikus tárháza, melyet a Rochesteri Egyetem, New York működtet: megtaláljuk itt az Arthur-mondakör szakirodalmának bibliográfiáját is.

Szent Ágoston Projekt

<http://ccat.sas.upenn.edu/jod/augustine.html>

Szent Ágoston műveinek legnagyobb kritikai adatbázisa. Bibliográfia.

Arms and Armour Glossary

<http://www.chronique.com/Library/Glossaries/glossary-AA/armsindx.htm>

Fegyver- és fegyverzettörténeti fogalomtár, a barbutától a riveten át a claymore-ig.

Knighthood, Chivalry & Tournament Glossary

<http://www.chronique.com/Library/Glossaries/glossary-KCT/>

A lovagsággal, a lovagi kultúrával, hadviseléssel, lovagi tornával foglalkozó fogalomtár a dextrariustól a paladinon át az armigerig.

Középkori városok

Medieval Tournai Project

Kansasi Egyetem, Várostörténeti Kutató Központ

<http://www.ku.edu/kansas/herman/?CFID=6548656&CFTOKEN=87426157>

Eredeti források (*Monumenta Historica Tornacensis*); várostérképek- és illusztrációk; metszetek stb.

Középkori angol városok

<http://www.trytel.com/~tristan/towns/towns.html>

Egyes középkori angol városok fejlődéséről, gazdaságtörténetéről ad tájékoztatást; számos, tudományos alaposságú cikket és tanulmányt, valamint egykorú térképeket, összeírásokat, inventáriumokat stb. közöl. A legértékesebb része a **Florilegium Urbanum**, egy várostörténeti forrásadatbázis, nagyszámú levéltári, okleveles adattal (pl. vámfizetési listák; vámfizetés alóli mentességet adományozó oklevelek; gyapjúkiviteli vámszabályozás; céhes kiváltságlevelek; városi évkönyvek; városi tanácsi kalendáriumok; városi jogkönyvek; végrendeletek; alapítványok; társulások, konfraternitások alapokmányai; tűzvédelmi törvények stb.) Található itt várostörténeti terminológiai kifejezéseket tartalmazó glosszárrium; jól használható város- és gazdaságtörténeti bibliográfiák; archontológiai/prozopográfiai adatbázis: az középkori angol városok ismert tisztségviselőinek kutatható gyűjteménye.

Dante Online

http://www.danteonline.it/italiano/opere_indice.htm

Dante Alighieri összes műveinek online kiadása, eredeti nyelven.

Decameron Web

http://www.brown.edu/Departments/Italian_Studies/dweb/

Boccaccio művével foglalkozó adatbázis.

Középkori sírkövek/síremlékek

Medieval Monumental Brasses/Brass Rubbings

<http://www.ashmol.ox.ac.uk/ash/departments/antiquities/brass/>

A Cambridge-i Ashmolean Museum angliai nemesi síremlékekről (réz sírkövekről) készült adatbázisa.

Középkori valuta-árfolyamok és gabonaárak

MEMDB Medieval and Early Modern Data Bank

<http://sccweb.scc-net.rutgers.edu/memdb/>

Rutgers Egyetem

Középkori keresztárfolyamok: az adatbázisból kikereshetjük, mennyi livre tournois-t adtak 1 velencei dukátért Párizsban 1567-ben; vagy 1 magyar aranyforint mennyi bécsi dénárt ért a velencei bankházakban 1381-ben. Középkori

árak (pl. gabona) adatbázisa: az adatbázis közli egyes nyugat-európai piacokon a gabonaárakat, évenkénti bontásban.

Középkori árak és bérek adatbázisa

The IISH list of datafiles of historical prices and wages

<http://www.iisg.nl/hpw/>

Üvegablakok adatbázisa

Corpus vitrearum medii aevi (CVMA)

<http://www.cvma.ac.uk/>

Az angliai templomok festett (ólóm)üvegablakainak adatbázisa.

Szerzetesrendek

Bencés

www.osb.org

Ciszterci

<http://www.cister.net/>

Ciszterci kolostorok adatbázisa, francia nyelven.

Ferences

The Franciscan archive

<http://www.franciscan-archive.org/>

A ferences rend archívuma: dokumentumok, bullák, ***Enciclopedia Franciscana***.

Eretnekek

Catharisme, hérésies médiévales et inédits

<http://jean.duvernoy.free.fr/>

Egy francia kutató magán-oldala.

Lollardok

The Lollard society

<http://lollardsociety.org/>

10.9. Internetes folyóiratok, periodikumok elektronikus/digitalizált változatai

Magyarországi kiindulópontok:

MATARKA

<http://www.matarka.hu>

Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa

EPA Elektronikus Periodika Adatbázis

<http://epa.oszk.hu>

KONTEXTUS – Laptárlat

<http://www.kontextus.hu>

AETAS

<http://www.aetas.hu>

ARCANUM CD-ROM: Aetas 1997–2004

Repertórium (1985-2002); Archívum: Muttaók (tárgyi, földrajzi)

A tanulmányok az 1996/1-es számtól teljes szöveggel olvashatóak, a legfrissebb számok pdf-formátumban.

História

<http://www.historia.hu>

Archívum: az összes régi szám, 1979-től tartalomjegyzék, az 1999/09-10-es számtól teljes szöveggel, html-ben.

Klió

Történettudományi szemlélő folyóirat

<http://www.c3.hu/~klio>

1999-től tartalomjegyzék, 2000-től teljes szöveggel olvashatóak a cikkek.

Multi-kor e-folyóirat

<http://www.mult-kor.hu/folyoirat.php>

Rubicon

<http://www.mult-kor.hu/rubicon/>

Legfrissebb szám: 2005/9. Archívum: 1990. és 2004. közötti számok, ABC szerinti, vagy szerző, kulcsszó keresővel.

JSTOR (Journal Storage, The Scholarly Journal Archive)

<http://www.jstor.org>

A különböző tudományterületeken megjelent angol nyelvű folyóiratok archívuma, amelyet csak egyes magyarországi egyetemek, kutatóintézmények és könyvtárak szerverein keresztül érhetünk el.

Középkori egyetemes történelem terén fontos folyóiratok:

Speculum [honlapján:

<http://www.medievalacademy.org/speculum/speculum.htm>

1975-től tartalomjegyzék, index és rezümék]

English Historical Review [honlapján: <http://ehr.oxfordjournals.org/> tartalomjegyzék 1886 óta és tartalmi kivonatok]

American Historical Review [honlapján:

<http://www.historycooperative.org/ahr/> teljes szöveggel csak az 1999-től megjelent cikkek olvashatóak]

The Medieval Review

<http://www.hti.umich.edu/t/tmr/>

[Korábban Bryn Mawr Medieval Review]

Szemléző folyóirat. 1993-tól teljes szöveggel olvasható.

Essays in Medieval Studies

<http://www.luc.edu/publications/medieval/>

1984-től teljes szöveggel olvasható.

Forum historiae iuris

Erste europäische Internetzeitschrift für Rechtsgeschichte

<http://data.rewi.hu-berlin.de/online/fhi/>

<http://www.forhisiur.de/>

Jogtörténeti szemle. 1997-től teljes szöveggel olvasható.

Byzantinische Zeitschrift

<http://www.byzantinischezeitschrift.de/>

Bizantinológiai folyóirat. 1991 óta a tartalomjegyzékei megtekinthetőek.

Journal of Medieval History

<http://www.sciencedirect.com/science/journal/03044181>

1975-től tartalomjegyzék, a tanulmányok teljes szöveggel olvashatóak, de csak intézményi, könyvtári terminálokon.

Reti Medievali

[http://www.storia.unifi.it/ RM/rivista/](http://www.storia.unifi.it/RM/rivista/)

Teljes szöveggel, 2000-től.

Traditio

<http://ccat.sas.upenn.edu/jod/traditio/traditio.html>

Eszme- és vallástörténeti folyóirat. 1945-től tartalom- és szerzői mutató.

Cahiers de Civilisation Médiévale

http://www.mshs.univ-poitiers.fr/cescm/publications/ccm/presentation_ccm.htm

1997-től tartalomjegyzék.

Mediaevistik

<http://www.aedph.uni-bayreuth.de/mediaevistik.htm>

1998-től teljes szöveggel olvasható.

Medium Aevum Quotidianum

<http://www.imareal.oeaw.ac.at/maq/>

Tartalomjegyzék 1982-től.

Nottingham Medieval Studies

<http://www.nottingham.ac.uk/medieval/journal.htm>

<http://www.erlangerhistorikerseite.de/zfhm/nottsma.html>

Tartalomjegyzék 1957-től.

Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters

[http://www.digizeitschriften.de/index.php?id=loader&tx_jkDigiTools_pi1\[IDDOC\]=264453](http://www.digizeitschriften.de/index.php?id=loader&tx_jkDigiTools_pi1[IDDOC]=264453)

1951-től teljes szöveggel olvasható, intézményi előfizetéssel.

11. Középkori magyar történelem

11.1. Magyarországi egyetemek középkortörténeti tanszékei

Jelenleg egy messze ki nem aknázott lehetőség, hogy akár a kontaktórák, akár pedig az önálló tanulási folyamat egyik kezdőpontja az adott oktatási intézmény illetékes tanszékének honlapja legyen. Mindazonáltal azt reméljük, s erre kifejezetten biztató jelek utalnak, hogy rövid időn belül ezek az oldalak fontos és informatív portállá válhatnak.

Az egyik legfontosabb jellemzőjük, hogy tartalmazzák (vagy: tartalmazniuk kellene) az adott korszak, jelen esetben a magyar középkor oktatásával kapcsolatos legfontosabb információkat: az oktatott tanegységek leírásait, a tanegységekhez kapcsolódó követelményrendszer alappontjait, a tárgyak oktatóit, illetve egyéb kiegészítő információkat.

A tanszéki oldalak használata azért is ajánlott, mert nemcsak a magyar középkorral kapcsolatos információkat, linkgyűjteményeket lehet találni ezeken a web-helyeken, de elsődleges szakmai szűrőt is jelentenek az időnként nehezen áttekinthető dzsungelben.

Debreceni Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék <http://delfin.klte.hu/~history/magykoz/start.html>

Tartalom, struktúra:

– oktatók saját web-lapjai, oktatók, kolokviumi és szigorlati tételsorok, szakdolgozati témák, rendezvények

+

- egyszerű, könnyen áttekinthető

–

- számos pontján hiányosan kitöltött, elavult, az egyes rovatok nem frissítettek

- nem kereshető

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék <http://tortenelemszak.elte.hu/intezet/kkukmtt>

Tartalom, struktúra:

- oktatók saját web-lapjai, kurzusok, szigorlati tételjegyzékek (letölthető doc-formátumban: fogalmak, szakirodalom), rendezvények
- +
- jól megtervezett, könnyen áttekinthető
- kereshető
-
- a rovatok (pl. oktatók saját web-lapjainak) jelentős része nincs feltöltve

**Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
Középkori Magyar és Egyetemes Történelmi Tanszék**

<http://www.kre.hu/btk>

- nincs saját tanszéki honlap, s a kari honlapon csak néhány soros információ található a korszak oktatását ellátó tanszékről

Közép-Európai Egyetem, Középkortudományi Tanszék

<http://medstud.ceu.hu>

Bár jelenleg csak graduális (MA) és posztgraduális (PhD) képzési formát nyújt az egyetem, web-portálja mégis fontos információs bázis a magyar középkori stúdiumokat folytatók számára is

- oktatók és hallgatók (pl. szakdolgozati, doktori témák) adatai, rendezvények, publikációk, középkori linkgyűjtemény

+

- kifejezetten informatív és jól megtervezett, strukturált oldal; rendszeresen frissített; nem csak linkeket, hanem adatbázisokat is tartalmaz

–

- bár az egyetemi web-oldalak magyarul is elérhetőek, a tanszék saját oldalai jelenleg csak angol nyelven olvashatók; jelenleg/még nem minden rovat működik (pl. a magyar medievisták adatbázisa)

Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar

Magyar Középkori, Korajújkori és a Történelem Segédtudományai Tanszék

<http://www.bolcsweb.hu/bolcsweb.php?menu=4&al=11&tip=a&lang=m>

- oktatók, kutatási területek

+

–

csak néhány, alapvető információ található a web-oldalon

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Medievisztika Tanszék

http://www.btk.ppke.hu/medievisztikatansz_index.php

– Általános és szaktárgyi tájékoztató, szigorlati tételek, irodalomjegyzék, kötelező forrásismeret, fogalmak, személyek, évszámok, helynevek; bibliográfiai segédanyagok

+

- jól áttekinthető, hasznos anyagok, linkgyűjtemények

–

Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar

Közép- és Koraiújkori Történeti Tanszék

web-lap: <http://www.btk.pte.hu/tanszettek/tortenelem/kk-fo-mk.html>

– oktatók adatai

+

–

- csak néhány, alapvető információ található a web-oldalon; nem frissített

Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar

Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék

<http://www.arts.u-szeged.hu/hist>

[a feltöltés ideje alatt:

[http://lux08.arts.u-](http://lux08.arts.u-szeged.hu/~hunyadi/tanszettek/kkumtt/index.php)

[szeged.hu/~hunyadi/tanszettek/kkumtt/index.php\]](http://lux08.arts.u-szeged.hu/~hunyadi/tanszettek/kkumtt/index.php)

– oktatók adatai, publikációs listák, tételjegyzékek, információ kiadványokról, konferenciák, tematikus linkgyűjtemény

+

kereshető adatbázis; közösített felület a Történeti Intézet többi tanszékével

–

- jelenleg kiépítés és feltöltés alatt, így számos szolgáltatás még nem érhető el

11.2. Intézetek, kutatócsoportok, egyesületek

MTA-SZTE Magyar Medievalisztikai Kutatócsoportja

<http://primus.arts.u-szeged.hu/mediev>

– információs portál a csoport tevékenységéről: a tagok publikációs listái, rendezvények

MTA Történettudományi Intézet, Középkori Osztály

<http://www.tti.hu>

– a Középkori Osztálynak jelenleg nincs külön honlapja, de a TTI portálján keresztül az Osztály rendezvényei, illetve linkgyűjtemények elérhetőek

CAPITULUM Középkori Egyháztörténeti Kutatócsoport, Szeged

<http://www.staff.u-szeged.hu/~capitul>

– információs portál a csoport tevékenységéről: a tagok publikációs listái, rendezvények, középkori tematikus linkgyűjtemények, hiteleshelyi oklevelek adatbázisa

Szegedi Középkorász Műhely

<http://primus.arts.u-szeged.hu/szkm>

– információs portál a Műhely által kiadott, gondozott kiadványokról

11.3. Bibliográfiák, bibliográfiai segédletek

Kifejezetten a magyar középkor tanulmányozásához általános on-line bibliográfiák nem készültek, de természetesen az általános bibliográfiai segédletek e témakörben is jól használhatók. Az általános Bevezetőben ismertetett könyvtári adatbázisok nagy segítséget nyújtanak a magyar középkor megismeréséhez is, így például az eredendően nyomtatott könyvformátumban készült munkák digitalizált változatai is (pl. Hungarológiai Alapkönyvtár: Bibliográphiák). Ezen túlmenően, nem pusztán az online könyvtárkatalógusok (pl. MOKKA) használata ajánlott, hanem a folyóirat-adatbázisok (NPA), illetve a folyóiratok és időszaki kiadványok tartalomjegyzékének adatbázisa (pl. IKER, MANCI, MATARKA), valamint a teljes-szövegű adatbázisok (EPA). Számos web-oldal, portál, illetve linkgyűjtemény érhető el a világhálón, ahol ún. tematikus bibliográfiák találhatók. Ezek megbízhatóságát, teljességét minden esetben célszerű ellenőrizni.

11.4. Forrásgyűjtemények

A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa (DL-DF 4.2.) Szerk. Ráczy György, Budapest: Arcanum, 2003.

- Tartalom: A Magyar Országos Levéltár Mohács előtti gyűjteménye (DL–DF) levéltári egységek rendjében; A DL–DF adatbázis időrendben; A Zsigmond kori Oklevéltár I—VII
- több mint 300.000 középkori oklevél adatai, 100.000 oklevélkivonat
- Borovszky Samu, Magyarország vármegyéi és városai (Magyarország monográfiája) – a magyar korona országai történetének, földrajzi, képzőművészeti, néprajzi, hadügyi és természeti viszonyainak, közművelődési és közgazdasági állapotának enciklopédiája. I–III. CD-ROM kiadás, Budapest: Arcanum, 2002, [DVD-kiadás: 2004]
- A Magyar Korona országainak története, földrajzi, képzőművészeti, néprajzi, hadügyi és természeti viszonyai, közművelődési és közigazgatási állapota lelhető fel az adatbázisban. Több szempontból is olyan adatokat szolgáltat, amelyek máshonnan nem ismeretesek.
- Csánki, Dezső. *Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában*. 5 vols. Budapest, 1890–1913. CD-ROM kiadás: Budapest: Arcanum, 2002.
- A történeti Magyarország várai és kastélyai, városai és mezővárosai, helységei, valamint az adott megye birtokosai, illetve főispánjai kerültek feldolgozásra, a vármegyék szerint, betűrendben.
- Elektronikus Régi Magyar Könyvtár 1473–1711*. Budapest: Arcanum, 2001.
- Szabó Károly: *Régi magyar könyvtár*. II. *Az 1473-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok könyvészeti kézikönyve*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1885.
- Borsa Gedeon et al. *Régi magyarországi nyomtatványok, 1473–1600*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1971.
- Engel, Pál, ed. *Magyar középkori adattár: Magyarország világi archontológiája, 1301–1457. Középkori magyar genealógia*. CD-ROM kiadás: Budapest Arcanum, 2001.
- Tartalma: *Magyarország világi archontológiája, 1301–1457*. I–II. Budapest: História-MTA TTI, 1996.
- Az Archontológia adatbázis az 1301 és 1457 közötti évek tisztségeit és a hivatalt viselt személyeket sorolja fel az eredeti források alapján. A magyar középkor genealógiai adattára a családok pontos, levéltári forrásokon alapuló leszármazástábláját tartalmazza.
- Engel, Pál, ed. *Magyarország a középkor végén*. CD-ROM. Budapest: MTA TTI-Térinfo, 2001.
- fontos és hasznos segédlet a késő középkori Magyarország birtokviszonyainak, birtokosainak megismeréséhez, kutatásához; a digitális térképhez egy adatbázis is tartozik, amely a térkép elkészítéséhez felhasznált forráshivatkozásokat tartalmazza

- Finály Henrik: *A latin nyelv szótára*. Budapest: Franklin, 1888. CD-ROM kiadás: Budapest: Arcanum, 2002.
- 61000 szócikket tartalmaz; előnye a nyomtatott változathoz képest nem csak a használat egyszerűsége, gyorsasága, hanem a teljesszövegű kereshetőség
- Kempelen Béla. *Magyar nemes családok*. I–XI. Budapest: Grill, 1911. CD-ROM kiadás: Budapest, Arcanum, 2001. on-line: <http://www.arcanum.hu/gesta>
- A mű közel 120 ezer család történetét dolgozza fel.
- Kézirattár: Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának katalógusai*. [Manuscript inventory: Catalogues of the Manuscript department of the National Library of Hungary] Budapest: Arcanum, 2004.
- Az adatbázis nemcsak az állomány megismerését segíti, hanem az önálló kutatómunka előkészítésében is nagy segítséget jelent.
- A Magyar Országos Levéltár címereslevelei*. CD-ROM kiadás. Budapest: Arcanum, 2003.
- Az adatbázis a Magyar Országos Levéltárban őrzött 1246 címereslevél heraldikai rajzát és a legfontosabbnak tartott száz tételnek, az eredetiről készült színes másolatát tartalmazza. A színes táblák többsége a 15–17. századból való, mivel a címerképek jelentős heraldikai változásai ez idő alatt mentek végbe.
- Településeink címeres pecsétjei a Magyar Országos Levéltárban*. CD-ROM kiadás. Budapest: Arcanum, 2003.
- A Magyar Országos Levéltár V 5. számú fondjában 1100 darab 1898 és 1912 között keletkezett, egységes rajzolatú, a történeti Magyarország egész területére vonatkozó pecsétrajz alkotja az adatbázist.
- Nagy Iván. *Magyarország családai: Czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. 13 vols. Budapest: Friebeisz, 1857–1868. CD-ROM kiadás: Budapest: Arcanum, 1999. on-line: <http://www.arcanum.hu/gesta>
- 3700 családfa, 550 címer, több mint 10000 család adatai; Bár számos pontján meghaladottnak tekinthető, jelentősége máig nem évült el
- Szabó M. Attila. *Erdély, Bánság és Partium történeti és közigazgatási helységnévtára*. CD-ROM, Budapest: Arcanum, 2006.
- Az adatbázis 5818 település (város, falu, tanya, telep, városnegyed, falurész) névanyagát tartalmazza, amely nagy segítséget nyújt a forrásokban szereplő települések azonosításában, illetve a középkori témájú vizsgálatok helynévanyagának feldolgozásakor.
- Szatlóczi Gábor, ed. *Zala megye archontológiai és genealógiai adattára: 13–16. század*. Budapest: Arcanum, 2004. on-line keresés: <http://193.224.161.188/adatbazisok/archontologia/kereses.php>

- Több mint 2500 nemesi családra (33 birtoktérképpel és 222 leszármazási táblával), 13837 személyre (ebből 1506 nőre), 34 kolostorra, 24 más egyházi testületre, 453 templomra, kápolnára és oltárra, 41 várra és kastélyra, 86 nemesi kúriára, 56 malomra, valamint körülbelül 1500 zalai birtokra tartalmaz adatokat.

Collectio Diplomatica Benedictina. A Pannonhalmi Bencés Főapátság Levéltár középkori oklevelei. CD-ROM, Pannonhalma–Nagykanizsa: Pannonhalmi Bencés Főapátság–Alma Mater, 2001.

- Az adatbázis felöleli az 1902-1916 között A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története címen Erdélyi László és Sörös Pongrác szerkesztésében megjelent rendtörténeti munka oklevéltári függelékeinek középkori oklevélszövegeit teljes apparátussal, továbbá az újabb pannonhalmi levéltári forráspublikációkat, és bő válogatást nyújt a pannonhalmi levéltárban őrzött családi levéltárak anyagából. (1600 teljes szövegű oklevél)

Corpus Juris Hungarici. A törvénybe zárt történelem. Budapest: KJK-Kerszöv, 2000.

- A Millenniumi Emlékiadás CD-ROM változata; nagy hátránya, hogy a kiadó elhagyta a latin szöveget a kiadásból.

Jani Pannonii: Opera omnia. Studiolum Hungarorum 1. Szerk. Kőszeghy Péter és Sajó Tamás, CD-ROM, Budapest: Balassi Kiadó, 2002.

Armales et diplomata. Mohács előtti oklevelek (1162–1350) és armálisok (1418–1833) a Soproni Levéltárból. CD-ROM, Budapest: Arcanum, 2004.

- Házi Jenő egykori soproni főlevéltáros 13 kötetes forráskiadásának 1921 és 1943 között, Sopron szabad királyi város története címmel összesen kiadott gyűjteményéből az 1162 és 1360 között keletkezett első 174 oklevél teljes és eredeti szövegét tartalmazza az adatbázis. A városi oklevelek mellett 99, kisebb részben középkori, nagyobb részben újkori címeres levelet, armálisokat mutat be, amelyek kiemelkedő forrásértékük mellett jelentős esztétikai értékkel is bírnak.

Képes Krónika. Kálti Márk krónikája a magyarok régi és legújabb tetteiről, eredetükről és növekedésükről, diadalaiukról és bátorságukról, 1358. Budapest: CyberstonE, 1996.

Magyarország középkori digitális okmánytára. v1.0. CD-ROM, Budapest: Arcanum, 2005. Tartalom:

Fejér Georgius, ed. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis.* I. Buda, 1829–1844.

Kumorovitz L. Bernát, *Veszprémi regeszták: 1301–1387.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1953.

Mályusz Elemér, [Borsa Iván, C. Tóth Norbert], ed. *Zsigmondkori oklevéltár.* I–VII. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1951–2001.

Nagy Iván, *Hazai okmánytár*. I–VIII. Budapest: Sauervein–Franklin, 1865–1891.
Wenzel Gusztáv, ed. *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus*. 12 vols. Pest, 1860–1874.

Závodszy Levente: *A Szent István, Szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai: Függelék: A törvények szövege*. Budapest: Szent István Társulat, 1904.

– Az adatbázis nagy jelentősége, hogy közös keresőfelületen keresztül kérdezhetők le a korábban külön publikált digitálizált állományok.

The Istanbul Antiphonal. A liturgical Codex with the Antiphonae of Hungarian Saints. CD-ROM és könyv, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1999.

11.5. Középkori tematikájú vagy középkori vonatkozással is rendelkező e-kiadványok

A középkor zenéje – a gregorián. Orosháza: Mikrosuli, n.d.

– Az adatbázis megismertet a gregorián ének történetével, műfajaival, liturgikus szerepével, az egyházi hangnemekkel, a hangjegyzírás kialakulásával, különböző notációkkal.

A Vazul-ág: Árpád-házi királyok Szent István után (1038-1301). Encyclopaedia Humana Hungarica 2. CD-ROM, Budapest: Enciklopédia Humana Egyesület, [1997].

– Az adatbázis az Árpád-házi királyok korát mutatja be: a trónviszályoktól a tatárjáráson át III. András király haláláig mutatja be a magyar történelmet. A CD-ROM nemcsak eseménytörténetet tartalmaz, hanem különböző témakörökről nyújt áttekintést: nyelvészet, irodalom, művészet, egyháztörténet, történeti földrajz, életmód.

Az Árpád-ház története egy ezredév távlatából. Nagykanizsa: Typotext, 2000.

– A kezdetektől a dinasztia kihalásáig kíséri végig Árpád-házi uralkodóink életét és országlását, valamint a magyarok történetét, a társadalmi, gazdasági, demográfiai és kulturális folyamatokat.

Az Árpádok világa: Magyar művelődéstörténet a kezdetektől 1301-ig. Magyar kódex 1. CD-ROM. Budapest: Kossuth–Enciklopédia Humana Egyesület, 1999.

– Az azonos című könyv CD-ROM melléklete.

Az Országos Széchényi Könyvtár corvinái. Szerk. Karsay Orsolya, Káldos János, CD-ROM, Országos Széchényi Könyvtár–Infograf, 2002.

Az Országos Széchényi Könyvtár corvinagyűjteménye. DVD kiadás, Országos Széchényi Könyvtár, 2002.

- Bánlaky (Breit) József. *A magyar nemzet hadtörténelme*. 24 vols. Budapest: Grill, 1929–1942. CD-ROM kiadás: Budapest: Arcanum, 2001.
- A kötetek szövege mellett a térképmellékletet is tartalmazza az adatbázis *Bibliotheca Hungarica. A magyar könyvtárak egy ezredév tükrében*. CD-ROM, Budapest: Neumann, 1999.
 - Átfogó képet nyújt az írás, a könyv, és a könyvtár helyzetéről az elmúlt ezer év során. Korszakolás: X–XV. század, XVI–XVII. század: Történelmi háttér, szerzetesi közösségek könyvtárai, egyházi könyvtárak; uralkodók, főpapok, polgárok könyvtárai.
- Britannica Hungarica Világenciklopédia*. CD-ROM, Budapest: Lexikon Kiadó, 2005.
- Bunyitay Vincze, *A váradi püspökség története – az alapítástól a 19. sz. végéig*. Nagyváradi, 1883. Digitális kiadás: Arcanum DVD-könyvtár IV. Budapest: Arcanum, 2003.
- Domanovszky Sándor, et al. *Magyar művelődéstörténet. Ősműveltség és középkori kultúra. Magyar renaissance*. I–II. Budapest, 1939. Digitális kiadás: Arcanum DVD-könyvtár IV. Budapest: Arcanum, 2003.
- A Magyar Történelmi Társulat gondozásában, Domanovszky Sándor, valamint Balanyi György, Lukinich Imre, Mályusz Elemér, Miskolczy Gyula, Szentpétery Imre, Váczy Péter, Varjú Elemér, Wellmann Imre szerkesztésében 1939–1942 között jelent meg az adatbázis alapjául szolgáló ötkötetes opusz.
- Emese álma: a magyar őstörténet és az államszervezés kora (a kezdetektől 1038-ig)*. Encyclopaedia Humana Hungarica 1. CD-ROM Budapest : Enciklopédia Humana Egyesület, [1997].
- A 14 szerző által összeállított munka 7 témakörön keresztül dolgozza fel a magyar nép őstörténetét a 11. század első harmadáig. Az adatbázisban 800 kép és több mint 20 kísérfőzene található: egykorú baskír, cseremis, gregorián és természetesen magyar dallamok.
- Fegyvertár. Válogatás a Magyar Nemzeti Múzeum fegyvergyűjteményéből*. Magyar Nemzeti Múzeum CD-könyvtár 2, Budapest: MNM, 1996.
- Hóman Bálint munkái*. Budapest: Arcanum, 2003.
- Számos, a magyar középkorral foglalkozó munka található az adatbázisban.
- Honfoglaló magyarság*. Magyar Nemzeti Múzeum CD-könyvtár, Budapest: MédiaNetwork, 1997.
- Karácsonyi János, *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*. DVD-könyvtár 4. Budapest: Arcanum, 2003.
- Az Árpád-kori történelem megismerésének fontos eszköze.

- Léstyán Ferenc, *Megszentelt kövek – a középkori erdélyi püspökség templomai*. Budapest: Arcanum, 2003.
- A Szent István által alapított Erdélyi Püspökség első fél évezredének megszentelt köveit mutatja be, több mint 1100 fényképpel. (Önállóan nem került forgalomba, anyaga szerepel a Tündérbert – Erdélyi emlékezet adatbázisban.)
- Lovagkirályok: Az Anjou- és Zsigmond-kor Magyarországon (1301–1437)*. Encyclopaedia Humana Hungarica 3. CD-ROM, Budapest: Enciklopédia Humana Egyesület, [1997].
- Az Anjou- és Zsigmond-kor nemcsak a szorosán vett történelmi, világi és egyházi társadalmi, valamint gazdasági megközelítésből került feldolgozásra. Bemutatásra kerülnek a korhoz kapcsolódó művelődéstörténeti, a nyelvi, irodalmi emlékek.
- Lovagkor és reneszánsz*. Magyar kódex 2. CD-ROM. Budapest: Kossuth–Enciklopédia Humana Egyesület, 1999.
- Az azonos című könyv CD-ROM melléklete.
- Pannon enciklopédia*. Budapest: Arcanum, 2004.
- Összevont adatbázis: A magyarság története, Magyarország földje, Magyar nyelv és irodalom, Magyarország állatvilága
- Pannon reneszánsz: a Hunyadiak és a Jagelló-kor (1437–1526)*. Encyclopaedia Humana Hungarica 4. CD-ROM, Budapest: Enciklopédia Humana Egyesület, 1998.

11.6. Folyóiratok digitális hordozón

- Aetas (1997–2004)*. Budapest: Arcanum, 2005.
- az 1997 és 2004 között megjelent valamennyi szám teljes szövege
- Fons (1994–2004)*. Budapest: Arcanum, 2005.
- az 1994 és 2004 között megjelent valamennyi lapszám és két ún. Fons-könyv teljes anyaga
- Hadtörténeti Közlemények (1997–2004)*. Budapest: Arcanum, 2005.
- az 1997 és 2004 közötti hét évfolyam teljes anyaga, illetve az 1888 és 2000 között megjelent évfolyamok teljes tartalommutatója
- Rubicon (1990–2003)*. Budapest: Arcanum, 2003.
- a népszerű történelmi folyóirat 136 számának teljes anyagát tartalmazza
- Századok: a Magyar Történelmi Társulat Közlönye (1867–1880, 1994–2003)*. Budapest: Arcanum, 2003–2004.

Soproni Szemle: A Soproni Városszépítő Egyesület és a Sopron város helytörténeti folyóirata (1937–1944, 1955–2004). Budapest: Arcanum, 2005.

Turul (1883–1950). I–III. Budapest: Arcanum, 2002, 2004.

– A folyóirat teljes anyaga: szövegek, képek, családfa ábrák, címer- és pecsétábrázolások. Az első kiadás hátránya, hogy a nyomtatott kiadás oldalszámait elhagyták, így a tudományos hivatkozás meglehetősen körülményes.

11.7. Levéltári adatbázisok

(Jelentősebb középkori állománnyal rendelkező levéltárak)

Magyar Országos Levéltár

<http://www.mol.gov.hu>

A levéltár on-line adatbázisai: **<http://www.arcanum.hu/mol>** (Az Arcanum kiadóval közösen)

A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa

Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis

Wenzel Gusztáv: Árpád-kori új okmánytár – Codex Diplomaticus Arpadianus Continuatus

Hazai oklevéltár 1234–1536

Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára

<http://w3.sopron.hu/archiv>

A levéltár Mohács előtti gyűjteménye kb. 4000 oklevelet, és több mint 300 kódektoredéket tartalmaz.

Heves Megyei Levéltár

<http://www.hevesarchiv.hu>

A levéltár állományában közel 1000 Mohács előtti oklevél található.

Pannonhalmi Főapátság Levéltára

<http://www.bences.hu/static/lev1/folap2.htm>

Vas Megyei Levéltár

<http://www.vaml.hu>

Több mint 700 Mohács előtti oklevelet őriz a levéltár.

Veszprém Megyei Levéltár

<http://www.veml.hu/>

340 középkori oklevél.

Zala Megyei Levéltár

<http://193.224.161.188/leveltarunk/altinform.php>

A Mohács előtti gyűjtemény legfontosabb részét a zalai konvent hiteleshelyi levéltára, amely több mint 430 középkori oklevelet tartalmaz.

11.8. Múzeumi adatbázisok

Múzeum portál (múzeumok, virtuális múzeumok, galériék, kiállítóhelyek)

<http://www.scientia.hu/muzeum/muzeum.htm>

Bibliotheca Corviniana Digitalis

<http://www.corvina.oszk.hu>

A Bibliotheca Corviniana Digitalis program célja, hogy digitális eszközökkel virtuálisan visszaállítsa Mátyás király egykori könyvtárát, a Bibliotheca Corvinianát vagy korabeli nevén Bibliotheca Augustát. A virtuális rekonstrukció mellett célül tűzi ki a könyvtár tudományos feldolgozását és az eredmények internetes publikálását és a könyvtár népszerűsítését.

Magyar Nemzeti Múzeum

<http://www.hnm.hu>

Budapest Történeti Múzeum

<http://www.btm.hu>

11.9. Digitalizált források, kiadványok

Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) (<http://mek.oszk.hu>)

Történelem, helytörténet/Magyar történelem 1526 előtt (magyar történelem, történeti földrajz, Árpád-ház)

Könyvtártan, információtudomány/Könyv- és írástörténet (írástörténet, latin kultúra)

Kempelen Farkas Digitális Tankönyvtár (<http://www.hik.hu/tankonyvtar>)

– történettudomány

KlimoTheca (<http://kt.lib.pte.hu>)

– A Pécsi Tudományegyetem Könyvtárának digitális könyvtára

Magyar Tudományos Akadémia Digitális Archívum (<http://digilib.mtak.hu>)

Nemzeti Digitális Adattár (NDA) (<http://www.nda.hu>)

Válogatás

Antonio Bonfini, *A magyar történelem tízedei*. ford. Kulcsár Péter, Budapest: Ballasi, 1995. On-line kiadás: Kempelen Farkas Digitális Tankönyvtár

Értekezések a Történeti Tudományok köréből (MTA DigLib:

<http://digilib.mtak.hu/B339/index.htm>)

Ezer év törvényei: 1000–1526

(<http://www.1000ev.hu/index.php?a=1&k=1>)

Jakó Zsigmond–Radu Manolescu, *A latin írás története*. Budapest: Európa, 1987.

(<http://mek.oszk.hu/03200/03226/>)

Vásáry István, *A régi Belső-Ázsia története*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 7. Szeged, 1993. On-line kiadás: Kempelen Farkas Digitális Tankönyvtár

11.10. On-line (elérhető) folyóiratok

Aetas

<http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/aetas>

Chronica: Annual of the Institute of History, University of Szeged

<http://primus.arts.u-szeged.hu/chronica/>

Egyháztörténeti Szemle

<http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort>

Hadtörténeti Közlemények (1997–2004)

<http://epa.oszk.hu/00000/00018>

História

<http://www.historia.hu>

Klió

<http://www.c3.hu/~klio/>

Múlt-kor

<http://www.mult-kor.hu/folyoirat.php>

Rubicon

Az EISZ-en keresztül, regisztrációval érhető el.

Soproni Szemle

http://w3.sopron.hu/archiv/magyar/s_sz_fr.htm

Századok

<http://www.szazadok.hu>

Történelmi Szemle

<http://www.tti.hu/periodical.htm>

11.11. On-line segédletek

Elektronikus Információszolgáltatás (<http://www.eisz.hu>)

– szótárak, on-line folyóiratok

Elektronikus Régi Magyar Könyvtár (<http://www.arcanum.hu/oszk>)

Engel, Pál, ed. *Magyarország világi archontológiája, 1301–1457*. 2 vols. Budapest: História-MTA TTI, 1996; CD-ROM edition: Budapest Arcanum, 2001.

(<http://www.arcanum.hu/mol>)

Erdő Péter, *Latin–magyar egyházi jogi kézikönyvtár*. Budapest: Márton Kiadó, 1996.

(<http://www.communio.hu/pppek/k288.htm>)

Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. Középkor és Kora Újkor. Budapest: Balassi Kiadó–Avignonet, 2003–. (<http://www.mamul.hu>)

Wikipédia. A szabad lexikon. (<http://hu.wikipedia.org>)

– tematikus portálok: középkor

11.12. Tematikus kiadványok, portálok, honlapok

Egyháztörténet

Erdélyi László–Sörös Pongrác. *A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története*. I–XII. Budapest, 1902–1916; regeszták on-line adatbázisa:

<http://www.bences.hu/static/lev1/prt00.htm>

Kolostorok a középkori Magyarországon (<http://www.kolostorok.hu/>
<http://www.kolostorut.hu>)

Középkori hiteleshelyi oklevelek számítógépes adatbázisa (1181–1353); on-line adatbázis: <http://www.staff.u-szeged.hu/~capitul/computh.htm>

Mons sacer Pannoniae: ezer év bencés kultúrtörténete. CD-ROM, Pannonhalmi Főapátság–Marcato Multimédia, 2001.

Sörös Pongrác, Bakonybéli regeszták a XV. század első feléből. on-line adatbázis: <http://www.bences.hu/static/lev1/bakbreg.htm> (Nyomtatott kiadása: *Történelmi Tár* 1903, 355–372.)

Miscellanea

Árpád-kori történelem: Feladatok az Árpád-korhoz
(<http://ehumana.hu/arpad/index.htm>)

A történelmi Magyarország várai
(<http://mars.elte.hu/varak/index.html>)
Magyar Zenei Történet – Árpád-kor
(<http://www.magyarzenetortenet.hu>)
Mimi – magyar történelem
(http://www.mimi.hu/tortenelem1/index_tortenelem1.html)
Múlt-kor adatbázis (<http://www.mult-kor.hu/adattar.php>)
Naprakész Egyetem (<http://www.naprakeszegyetem.hu>)
Terebess Ázsia Lexikon
(<http://www.terebess.hu/keletkultinfo/index.html>)

11.13. Levelezőlisták, hírcsoportok

FOND-L

Feliratkozási cím: majordomo@gold.uni-miskolc.hu

Listacím: fond-l@gold.uni-miskolc.hu

Listatulajdonos: Király Péter

Archívum: <http://kvtlinux.lib.uni-miskolc.hu/fond/>

Témaleírás: A lista a számítógépek és a történészek kapcsolatáról értekezik, vagyis szóba jöhetnek a web-lapok kialakításától kezdve a különféle adatbázisokon keresztül a levéltári fondjegyzékek elektronikus közreadásáig mindazon témák amik valamilyen módon érintik a fenti két kategóriát.

Törifórum

Feliratkozási cím: toriforum-request@fok.hu (subjectbe írandó: feliratkozas)

Listacím: toriforum@fok.hu

Listatulajdonos: Fővárosi Oktatástechnológiai Központ (FOK)

Moderátor: Miklósi László

Adminisztrátor: Kabdebó György, technikai segítség: Sörös Zoltán

Archívum: <http://www.fok.hu/pipermail/toriforum>

Témaleírás: A Törifórum a történelemtanárok, valamint a történelemtanítás kérdései iránt érdeklődők zárt levelezési listája, valamennyi a történelemtanítást, a történelemtanárokat érintő kérdés szakmai vitafóruma. A tanítás kereteit adó jogszabályokkal, tantervekkel, tankönyvekkel, taneszközökkel, módszertani kérdésekkel, továbbképzésekkel stb. kapcsolatos hírek, vélemények ugyanúgy közreadhatók, mint a szakmai önszerveződés hírei, kérdései.

12. Újkori egyetemes történelem

12.1. Webportálok, linkgyűjtemények

Startlap – történelem portál

<http://www.tortenelem.lap.hu>

Az oldal általános történelem tárgyú portál, de az újkori egyetemes történelem témáihoz kapcsolódó linkeket is tartalmaz. A linkek változó színvonalú oldalakra mutatnak, ezt a továbblépés során érdemes figyelembe venni. A portálról más – újkori egyetemes történelmi vonatkozásokat is tartalmazó – startlap portálokra is közvetlenül el lehet jutni.

Múlt-kor

<http://www.mult-kor.hu/>

Gazdag és szakmailag magas színvonalú anyagokat bemutató, a történelem valamennyi korszakával foglalkozó portál. Hírlevele és interaktív tudásfelmérő tesztsjei a korszerű pedagógiai célú felhasználást is támogatják. Főbb rovatai:

- Hírek
- Média
- Kitekintő
- Műhely
- Adattár
- E-folyóirat
- Játék

Early Modern Resources

<http://www.earlymodernweb.org.uk/emr/>

Az 1500-1800 közötti történelemmel foglalkozó, gazdag portál. Nem intézményi háttérrel működik.

A 18. század története portál

<http://history1700s.com/>

Magánfenntartású, de szakmailag megfelelő háttérrel rendelkező oldal, gazdag anyaggal. Igen gazdag a linkgyűjteménye, emellett chat, fórum, hírlevél szolgáltatásokat is kínál.

Az Oxfordi Egyetem Történeti Intézetének kora újkor portálja

<http://www.history.ox.ac.uk/links/earlymodern.htm>

A mindössze másfél tucat link gazdag oldalakra, portálokra és adatbázisokra mutat, ezért hasznos kiindulópont lehet.

The Galileo Projekt

<http://galileo.rice.edu/index.html>

Galileo Galilei korának (1564-1642) tudományosságát bemutató portál, nagyrészt a Rice University kutatóinak munkájaként. Az oldalon többek között Galilei részletes életrajza, életének és korának kronológiája mellett családtagjairól is lehet olvasni. Galileiről és kora tudósairól portrégyűjtemény található. Az oldal a legjelentősebb kortárs tudósokat is bemutatja. Galilei életéhez kapcsolódóan a korai kereszténység és az inkvizíció is helyet kap az oldalakon. A könyvtár menüpont alatt Galileiről szóló irodalom hosszú – nem kereshető – bibliográfiája és a 16-17. század tudóstársadalmának adatbázisa (Catalog of the Scientific Community in the 16th and 17th Centuries) a legértékesebb.

Luminarium

<http://www.luminarium.org/lumina.htm>

<http://www.luminarium.org/sevenlit/>

A középkori és a reneszánsz szekció mellett a 17. század legjelentősebb költőinek, íróinak, gondolkodóinak életét, munkásságát és műveit bemutató gyűjtemény. A 17. századi alkotók között megtalálható pl. Francis Bacon, Ben Jonson, John Milton és Isaac Newton is. Az életrajzokon kívül a rövidebb művek (pl. versek) html formátumban olvashatók, a hosszabban számos más formátumban (pl. pdf, dvi, postscript) is letölthetők, eredeti (pl. latin) nyelven és angol fordításban is. Az oldal gazdag linkgyűjteménnyel (additional resources) rendelkezik.

Voice of the Shuttle

Társadalomtudományi kutatások portálja

<http://vos.ucsb.edu/>

Különösen gazdag gyűjtemény, amely a jogtudományon, az antropológián, az irodalomtudományon keresztül számos terület linkgyűjteményét tartalmazza. A történettudományi linkek gyűjteménye

(**<http://vos.ucsb.edu/browse.asp?id=2713>**) jó kiindulópont lehet kutatás, anyaggyűjtés esetén. Jó néhány linkje frissítésre szorul.

From Revolution to Reconstruction

Hypertextuális Amerika-történet

<http://odur.let.rug.nl/~usa/index.htm>

Amerika újkori és modernkori történetéről szóló dokumentumok, cikkek, tanulmányok. Különösen értékes dokumentumgyűjteménye, amely – sajátos értelmezésként a Magna Charta-tól indítva – 2001-ig az amerikai történelem 194 fontos iratát tartalmazza.

Library of Congress – online exhibits

Az amerikai Kongresszusi Könyvtár online kiállításai

<http://www.loc.gov/exhibits/>

Elsősorban az USA újkori és modernkori történetéhez kapcsolódó kiállítások, jó minőségű, gazdag és egyedi képanyaggal.

A BBC történelem portálja

<http://www.bbc.co.uk/history/>

A történelem valamennyi korszakához kapcsolódó, igen gazdag, magas színvonalú és korszerű anyagokat tartalmazó portál. Különösen értékesek az itt található interaktív tartalmak

animációk:

http://www.bbc.co.uk/history/multimedia_zone/animations/

játékok:

http://www.bbc.co.uk/history/multimedia_zone/games/

multimédiás anyagok,

audio

és

video:

http://www.bbc.co.uk/history/multimedia_zone/audio_video/

galériák:

http://www.bbc.co.uk/history/multimedia_zone/galleries/

illetve a virtuális (3D-s, 360°-os látószögű) túrák

http://www.bbc.co.uk/history/multimedia_zone/virtual_tours/

A portál rendezőelvéül szolgáló fő témakörök:

- régi történelem (ókor, kora középkor)
- társadalom és kultúra (építészet, iparosodás, multikulturalitás stb.)
- egyház és állam
- háborúk és konfliktusok

12.2. Bibliográfiák, bibliográfiai segédletek

18. század bibliográfia

<http://www.personal.psu.edu/special/C18/maytools.htm>

Magánfenntartású oldal, amely az 1660-1820 közötti időszakra vonatkozó, 1988 és 1999 között megjelent monográfiákat, tanulmányokat és cikkeket tartalmaz.

The Royal Historical Society Bibliography

A Királyi Történelmi Társaság bibliográfiája

<http://www.rhs.ac.uk/bibl/bibwel.asp>

A bibliográfia majdnem 400.000 tételt tartalmaz. Önálló tételként kereshetők cikkek és tanulmányok is. A bibliográfia 570 folyóirat vonatkozó anyagát gyűjti be.

London's Past Online

<http://www.history.ac.uk/cmh/lpol/>

A Centre of Metropolitan History és a Royal Historical Society közös fenntartású bibliográfiája London történetéhez kapcsolódóan. Részben korábbi nyomtatott bibliográfiák anyagát, részben újabb kiadványok bibliográfiai adatait teszi elérhetővé.

A Select Bibliography of European History

Az európai történelem válogatott bibliográfiája

<http://www.library.yale.edu/rsc/history/european/eurobib/eurohist.htm>

Más korszakok mellett az újkor vonatkozásában is értékes anyagot tartalmaz. A klasszikus korszakos tagolás mellett tematikus részei is jól hasznosíthatók. Külön fejezetek mutatják be a felhasználható szótárakat, enciklopédiákat, bibliográfiák bibliográfiáit, kronológiákat. Értékes a primer forrásokat – köztük az eszövegeket, kéziratokat és mikrofilmeket – számba vevő fejezet.

Bibliographie de la revolution française

A francia forradalom történetének és korának bibliográfiája

<http://perso.wanadoo.fr/elie.allouche/biblioRF/BibliographieRF.htm>

12.3. Kézikönyvek, adattárak, lexikonok

Pándi Lajos: Köztes-Európa 1763-1993 – térképgyűjtemény
<http://terkepek.adatbank.transindex.ro/>

Az adatbázis térképei bemutatják Köztes-Európa 15 államalkotó nemzetét, e régió birodalmainak "felállítását" 1763-1815 között. Az 1815-1878 és 1878-1914 közötti nemzeti mozgalmak ábrázolásán kívül az I. világháború, illetve az annak eredményeként konszolidálódó nemzetállamokat ábrázolják. A későbbi időszakból a modern birodalmak koráról (1926-1945 és 1945-1989 között), Köztes-Európa második nemzeti forradalmáról és a területi változásokról adnak áttekintést.

Pándi Lajos: Köztes-Európa kronológia 1756-1997
<http://pandi.adatbank.transindex.ro/>

A kronológia a Köztes-Európa 1763-1993 c. térképgyűjtemény mellékleteként készült. Fő fejezetei:

1. Köztes-Európa és a birodalmak (1756-1815)
2. A nemzeti mozgalmak kontinentális győzelme és Köztes-Európa (1815-1878)
3. A nemzetállami Európa megszilárdulása és Köztes-Európa (1878-1914)
4. A köztes-európai ütközőzóna kialakulása (1914-1925)
5. Köztes-Európa és a modern birodalmak (1926-1945)
6. Köztes-Európa mint szovjetország védőzóna (1945-1989)
7. A köztes-európai ütközőzóna restaurálása (1989-1997)

Múlt-kor adattár

<http://www.mult-kor.hu/adattar.php>

Az adatbázisban időszakokra, eseményekre (év, hó, nap pontossággal), fogalmakra és személyekre lehet – index segítségével is – keresni. A fogalomtár kielégítő gazdagságú, a személynévtár itt-ott szegényes.

FEEFHS térképtár

http://www.feerhs.org/newest_map.html

A Federation of east European Family History Societies térképtára. Régebbi kiadású, kisebb felbontású, de jól használható és jó minőségű térképek területi földrajzi egységenként rendezett gyűjteménye.

University of Texas Perry-Castaneda Könyvtár történelmi térképgyűjteménye

<http://www.lib.utexas.edu/maps/historical/index.html>

Többségében 1 MB mérethatár alatti történelmi térképek igen gazdag gyűjteménye.

Brooklyn College történelmi portrégyűjteménye

<http://academic.brooklyn.cuny.edu/history/virtual/portrait.htm>

Többségében a koraujkori és újkori történelem jeles személyeinek portréi. Kis méretűek, és sok köztük a gif formátumú, ugyanakkor hiteles ábrázolások.

A hosszú 18. század kronológiája

<http://andromeda.rutgers.edu/~jlynch/Chron/>

Magánfenntartású oldal. A 1660-1800 közötti időszak egyes éveire kapcsolódóan tartalmaz adatokat az irodalom, színház, művészet, zene, tudomány-technika, politika és jog, filozófia és teológia, mérőföldkövek és egyéb kategóriákban. A kronológia adatai között keresni is lehet.

Une chronologie de la revolution française

A francia forradalom kronológiája

<http://members.aol.com/vdaucourt/Revo/Revo.htm>

Részletes kronológia illusztrációkkal.

Paris Maps

Párizs 17-18. századi térképeken

<http://www.columbia.edu/cu/arthistory/courses/parismaps/>

University of Georgia Libraries – Hargrett Rare Book & Manuscript Library

A Georgiai Egyetem térképgyűjteménye az amerikai történelemről

<http://www.libs.uga.edu/darchive/hargrett/maps/maps.html>

A gyűjtemény az 1544 és 1939 közötti amerikai történelem tanulmányozását segítő térképeket tartalmaz.

Wikipedia

<http://www.wikipedia.org>

A Wikipedia olyan online enciklopédia, amelyet nyílt alkotóközösség készít. A szócikkek tartalmán bárki módosíthat, ezért sokan bizonytalanok az ott találha-

tó információkkal kapcsolatban. A szerkesztők igyekeznek kiszűrni a szándékos dezinformációt, illetve jelzik, ha az adott oldal tartalmát különös kritikával kell kezelni, vagy ha a szerző semlegessége vitatható. Kellő óvatossággal használva jó segédeszköz. Tartalmi elsősorban szöveges jellegűek, de képi információk is találhatóak az oldalakon, amelyek jól strukturáltak. A szócikkekhez külső linkek is kapcsolódnak. A wikipedia leggazdagabb állománya angol nyelvű (több mint 115.000 szócikk). Az egyes szócikkeknek több-kevesebb nemzeti nyelvű változata is elérhető, ezek azonban nem fordítások, hanem – elméletileg – önálló alkotások. A kis nyelvek – pl. a magyar esetében – ez a gyakorlatban az angol nyelvű cikk kivonatát jelenti. A nemzeti történelmekhez kapcsolódó témák esetén érdemes megnézni a nemzeti nyelvű szócikket is. A szabadon fejleszthető közösségi tudástár műfajának léteznek nemzeti nyelvű megvalósulásai is. A wikipedia.org angol nyelvű szócikkei az újkori egyetemes történelem tanulmányozásához is jól használhatók pl.

Otto von Bismarck

http://en.wikipedia.org/wiki/Otto_von_Bismarck

Bőséges életrajz képgalériával, idézetgyűjteménnyel, és egy 22 perces hangzó anyaggal (12,5 MB) a német wikipédiából.

I. Napóleon

<http://en.wikipedia.org/wiki/Napoleon>

Napóleon életének, életművének és utóéletének gazdag bemutatása, melyhez idézetgyűjtemény és gazdag képgaléria tartozik: portrék (szerzőnként csoportosítva, jelenetek a napóleoni háborúból, karikatúrák, a Napóleon-mítosz ábrázolásai, a napóleoni birodalom, szobrok, emlékművek stb.

Maximilien Robespierre

<http://en.wikipedia.org/wiki/Robespierre>

A szerkesztők jelzése szerint cikk elfogulatlansága vitatható. Ennek ellenére a hozzá kapcsolódó idézetgyűjtemény, források és képgyűjtemény jól használható.

Az újkori Franciaország

http://en.wikipedia.org/wiki/Early_Modern_France

Jó áttekintés igen sok belső linkkel Franciaország 16-18. századi történelméről. Az egyes korszakokhoz, fogalmakhoz, eseményekhez stb. kapcsolódó szócikkek linkek segítségével közvetlenül elérhetők.

A 18. század annotált kronológiája

http://en.wikipedia.org/wiki/18th_Century

A wikipedia önálló szócikk formájában kronológiákat is tartalmaz, amelyek egyes tételei mögött a megfelelő szócikkek találhatóak magyarázatként.

XIV. Lajos

http://en.wikipedia.org/wiki/Louis_XIV_of_France

A Napkirályról szóló bőséges szócikk nemcsak XIV. Lajos uralkodását, hanem lényegében egész korát is bemutatja. A cikkhez gazdag képgyűjtemény kapcsolódik.

A francia forradalom

http://en.wikipedia.org/wiki/French_Revolution

A gazdag képanyaggal illusztrált szócikk a forradalom tíz évének jó áttekintését adja. A francia nyelvű változat a képek, a szöveg és a külső linkek tekintetében is gazdagabb.

http://fr.wikipedia.org/wiki/R%C3%A9volution_fran%C3%A7aise

Az ipari forradalom

http://en.wikipedia.org/wiki/Industrial_revolution

A kimerítő részletességű cikk többek között bemutatja az ipari forradalom okait, jellemzőit, találmányait és társadalmi hatásait is.

Az oszmán birodalom története

http://en.wikipedia.org/wiki/Osmanic_Empire

A krími háború

http://en.wikipedia.org/wiki/Crimean_War

III. Napóleon

http://en.wikipedia.org/wiki/Napoleon_III

Camillo Cavour

<http://en.wikipedia.org/wiki/Cavour>

Giuseppe Garibaldi

http://en.wikipedia.org/wiki/Giuseppe_Garibaldi

Az entente cordiale

http://en.wikipedia.org/wiki/Entente_Cordiale

Poroszország története

<http://en.wikipedia.org/wiki/Prussia>

Az orosz birodalom 1682-1920

http://en.wikipedia.org/wiki/Imperial_Russia

I. Péter orosz cár

http://en.wikipedia.org/wiki/Peter_I_of_Russia

II. Katalin orosz cárnő

http://en.wikipedia.org/wiki/Catherine_II_of_Russia

12.4. Forrásgyűjtemények

Internet Modern History Sourcebook

www.fordham.edu/halsall/mod/modsbook.html

A forrásgyűjtemény az Internet History Sourcebooks Projekt keretében tanárok és diákok számára kínál primer forrásokat az újkori Európa, Amerika, a nyugati civilizáció és a világkultúra területéről. A források angol nyelvre fordítva olvashatók (köztük a Nemzeti dal „The national Song of Hungary” is). A dokumentumok tematikus egységekbe szervezve találhatóak. Az oldalról nemcsak szöveges, hanem multimédiás források is elérhetők (**<http://www.fordham.edu/halsall/mod/modmusic.html#MOVIES>**), pl. a Marseillaise.

Brooklyn College History Department képgyűjteménye újkori és modernkori témákban

<http://academic.brooklyn.cuny.edu/history/core/pics/>

Az oldalon található témakörök:

- Ancien Regime és kritikussai
- A forradalmak kora
- Ipar és társadalom
- Liberalizmus és nacionalizmus
- Az imperializmus változatai
- A hanyatló világ (modern művészet, az 1. vgh., az orosz forradalom)
- Fasizmus, náciizmus és a 2. vgh.
- A világ 1945 után

Electronic Documents in History

Történelmi tárgyú elektronikus dokumentumok

<http://www.tntech.edu/history/edocs.html>

Bőséges linkgyűjtemény az Interneten elérhető, különböző korszakokhoz vagy tematikákhoz kapcsolódó fulltext állományokról, módszertani kérdésekről és projektekről. A tanári gyakorlatban különösen jól hasznosítható.

Historical Textarchive

Történelmi szövegarchívum

<http://historicaltextarchive.com/>

A HTA 1990 óta működik, tudományos igényű cikkeket, tanulmányokat, dokumentumokat, fényképeket és linkeket gyűjt. Jelenlegi állománya: 686 cikk, 70 e-könyv és 6321 link.

Documents in Military History – hadtörténeti dokumentumok

<http://www.hillsdale.edu/personal/stewart/war/>

Magánfenntartású, magas színvonalú oldal, amelyen az egyetemes történelem valamennyi korszakának hadtörténetére vonatkozóan érhetőek el primer források (összesen 405 db).

From Revolution to Reconstruction – documents

Az USA történetének legfontosabb dokumentumai.

<http://odur.let.rug.nl/~usa/D/index.htm>

A 1215-től (Magna Charta) 2001-ig 194 dokumentum teljes szövege olvasható.

Selected Civil War Photographs

Az amerikai polgárháború válogatott fényképgyűjteménye

<http://memory.loc.gov/ammem/cwphtml/cwphome.html>

A Kongresszusi könyvtár gazdag és jó minőségű fényképgyűjteménye az amerikai polgárháború időszakáról.

The Empire that Was Russia

A birodalmi Oroszország – fényképgyűjtemény

<http://www.loc.gov/exhibits/empire/>

A Kongresszusi Könyvtár fényképgyűjteménye, főként a 19-20. század fordulóján készült képekből.

12.5. Tematikus honlapok

Tudors and Stuarts

http://www.nationalarchives.gov.uk/museum/dates.asp?date_id=2

A Brit Nemzeti Levéltár virtuális kiállítása a Tudorok és a Stuartok koráról. Linkekkel jól ellátott, a tanításban is jól felhasználható.

A Tudor-kor

<http://tudorhistory.org/>

Minden, amit a Tudorokról tudni érdemes. A gazdag oldalon családfa, e-szövegek, fogalomtár, bibliográfia, képtár, FAQ, blog-ok és sok egyéb segíti a látogatót. A tanulókra külön is gondoltak a készítők. Kiemelten ajánlott. Angol nyelvű.

Divattörténet

<http://www.siue.edu/COSTUMES/history.html>

A Braun&Schneider kiadó 1861-1880 között készített divattörténetének online kiadása. A mintegy 500 színes rajz az antikvitástól kezdve a 19. századig mutatja be a divat változásait.

Shakespeare az Interneten

Mr. William Shakespeare and the Internet

<http://shakespeare.palomar.edu/>

Igen gazdag oldalak, szinte minden, amit Shakespeare-ről és utóéletéről tudni érdemes.

Az amerikai függetlenségi háború

<http://americanrevolution.org/home.html>

A függetlenségi háborúhoz kapcsolódó anyagok, galériákkal és linkgyűjteménnyel.

The American Revolution

Az amerikai függetlenségi háború

<http://www.nps.gov/revwar/>

Elsősorban idegenforgalmi céllal, az NPS (National Park Service) oldalán fenntartott, informatív gyűjtemény a függetlenségi háborúval kapcsolatban.

The Philadelphia Campaign 1777

Az amerikai függetlenségi háború története 1765-1777 között

<http://www.ushistory.org/march/index.html>

Az oldalon részletes eseménytörténet, időszalag és két – nem túl elmés – játék található.

1st Federal Congress Project

<http://www.gwu.edu/~ffcp/>

A George Washington egyetem projektje, a függetlenségi háború gazdag anyagával, online kiállítással, tudományos publikációkkal és hírlevéllel, illetve tanároknak szóló tanítási programmal, ötletekkel.

The African-American Mosaic

A Kongresszusi Könyvtár gyűjteménye a rabszolgaság intézményéről

<http://www.loc.gov/exhibits/african/afam005.html>

The American Civil War homepage

Az amerikai polgárháború honlapja

<http://edweb.sdsu.edu/people/bdodge/scaffold/CW/warweb.html>

Gazdag gyűjtemény az amerikai polgárháború történetéről. 1996 óta nem nagyon nyúltak hozzá.

Mr. Lincoln's Virtual Library

Abraham Lincoln gyűjtemény

<http://lcweb2.loc.gov/ammem/alhtml/alhome.html>

A Kongresszusi Könyvtár közreműködésével összegyűjtött, gazdag anyag Lincoln életéről, életművéről és utóéletéről.

Rare Map Collection – The American Civil War

Az amerikai polgárháború térképei

<http://www.libs.uga.edu/darchive/hargrett/maps/civil.html>

A Georgiai Egyetem térképgyűjteménye az amerikai polgárháborúról

The Civil War Center

A Louisianai Egyetem honlapja az amerikai polgárháborúról

<http://www.cwc.lsu.edu/>

A trafalgari csata

http://www.bbc.co.uk/history/war/trafalgar_waterloo/launch_anm_trafalgar.shtml

A trafalgari csata eseménytörténetének animált és magyarázatokkal ellátott rekonstrukciója.

Interactive Content Animations

http://www.bbc.co.uk/history/multimedia_zone/animations/

A BBC történelem rovatának történelmi tárgyú animációi. Különösen ajánlott, a korszerű pedagógiai módszertanhoz nélkülözhetetlen.

Bismarck

<http://www.deutsche-schutzgebiete.de/bismarck.htm>

Részletes életrajz sok képpel, linkkel, idézettel. Német nyelvű.

Musée de la Révolution Française

A francia forradalom múzeuma

<http://www.musee-revolution-francaise.fr/>

Az 1983 óta gyűjtött állomány a forradalom valamennyi fontos eseményéhez kapcsolódóan tartalmaz tárgyakat. A múzeum a vizille-i kastélyban található, de virtuális kiállítása is jól használható. Az oldalhoz tanári módszertani útmutató kapcsolódik. Francia nyelvű.

Napoleon, his army and enemies

Napóleon hadserege és ellenségei

<http://web2.airmail.net/napoleon/>

Institution d'histoire de la revolution française

A Párizsi Egyetem francia forradalommal foglalkozó intézete

<http://ihrf.univ-paris1.fr/>

A francia forradalom történetének bemutatása mellett az intézet kutatási területe kiterjed az 1773-1802 közötti forradalmak történetére is.

Crimiean War Research Society

Krími háború kutatói társaság

<http://www.crimieanwar.org/>

Poroszország története

<http://www.preussen.de/en/history.html>

A Hohenzollern-család oldalain fenntartott Poroszország-történet kapcsán az uralkodók galériája, kronológia, és fogalomtár érhető el.

Prussian Army

A porosz hadsereg a napóleoni háborúk korában

http://web2.airmail.net/napoleon/Prussian_army.htm

12.6. Internetes folyóiratok, periodikák

Általános jellegű, de újkori témákat is tartalmazó folyóiratok:

Aetas

<http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/aetas/>

História – képes ismeretterjesztő történelmi magazin.

<http://www.historia.hu/>

Rövid tömör, értékes illusztrációkat tartalmazó cikkeket közöl. Oktatási célú felhasználásra kiemelten javasolt.

KLIÓ – szemlélő folyóirat

<http://c3.hu/~klio>

Korall – társadalomtudományi folyóirat

<http://www.korall.org/>

Múlt-kor – internetes folyóirat

<http://www.mult-kor.hu/>

Rubicon Onliene – képes ismeretterjesztő történelmi magazin.

<http://www.mult-kor.hu/rubicon/>

Rövid, közérthető stílusú, szokszor érdekes tematikájú cikkeket közöl, gazdag illusztrációval. Oktatási célú felhasználásra kiemelten javasolt.

Századok – a Magyar Történelmi Társulat folyóirata

<http://www.szazadok.hu/index2.htm>

Szemtanú – Időutazók Magazinja

<http://www.szemtanu.hu/>

A történelmi eseményekről a napilapok stílusában közvetít, illetve ad elemzéseket. Oktatási célú felhasználásra javasolt.

Történelmi Szemle

<http://www.tti.hu/periodical.htm>

Az MTA Történettudományi Intézetének magyar nyelvű értesítője, amelynek feladata elsősorban az intézeti munkatársak publikációinak közlése, de más külföldi és magyarországi szerzők tanulmányait is közre adja, a fiatal kutatók közleményeinek megjelentetését különösen támogatja. Az ős- és ókor kivételével valamennyi történelmi korszakról közöl cikkeket, elsősorban Magyarország történetéről.

Múlt-kor – e-folyóirat

<http://www.mult-kor.hu/folyoirat.php>

A Múlt-kor szerkesztősége által fenntartott, gazdag témájú történelmi folyóirat, rendszeresen megjelenő tematikus számokkal.

13. Újkori magyar történelem

13.1. Történeti bibliográfiák, bibliográfiai segédletek, repertóriumok

Linkgyűjtemény

Múlt-kor

<http://www.mult-kor.hu>

Múlt-kor portál: Kronológiai adattár; Ki kicsoda; Fogalomtár. Szakirodalom.

Bibliográfiák

Hungarológiai Alapkönyvtár

Hungarológiai Kézikönyvtár Jegyzék

Magyar Történelem

<http://mek.oszk.hu/hungalap/keszlista.html>

<http://mek.oszk.hu/hungalap/ha86/index.htm#7.4>

<http://mek.oszk.hu/hungalap/ha94/index.htm>

Bibliotheca Eruditionis

<http://www.eruditio.hu/>

OSZK

Régi Magyarországi Nyomtatványok és Olvasmányok adatbank (1500-1700)

A Kárpát-medence olvasmányműveltsége: 1500-1700 közötti olvasmánytörténeti adatbázis.

Az Országos Széchényi Könyvtár adatbázisai (együttműködésben az ARCANUM-mal)

<http://www.arcanum.hu/oszk/>

Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*

ARCANUM CD-ROM; DVD könyvtár VI.

<http://www.arcanum.hu/oszk/>

Szinnyei József 14 kötetes, mintegy 30 ezer életrajzot tartalmazó írói – közöttük nagy számban történetírók is – lexikona. Az életrajzi adatok mellett az 1900-as évek elejéig élt szerzők műveit, és a róluk szóló szakirodalmat tartalmazza.

eRMK – Elektronikus Régi Magyar Könyvtár

ARCANUM CD-ROM; DVD könyvtár II.

<http://www.arcanum.hu/oszk/>

Magyar és idegen nyelvű nyomtatványok könyvészete: Szabó Károly: *Régi Magyar Könyvtár* (1879): a magyar nyelvű, továbbá a magyarországi írásbeliség nyomtatott felét 1531-től 1711-ig, valamint az 1473-1711 közötti hazai idegen nyelvű nyomtatványok könyvészetét tárja fel. Az 1945 utáni átdolgozások is megtalálhatóak az adatbázisban – *Régi Magyarországi Nyomtatványok* – amely a magyar nyelven és Magyarországon bármely nyelven megjelent kiadványait foglalja össze (I. 1473-1600; II. 1601-1635; III. 1636-1655). A leírások mellett közöl 1655 előtti könyvek címlapjáról készült digitális faksimiléket.

Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára

ARCANUM CD-ROM; DVD könyvtár V.

<http://www.arcanum.hu/oszk/>

A kéziratos forrásokot tartalmazó adatbázis a történeti, irodalomtörténeti és művelődéstörténeti kutatások egyik legfontosabb tárháza (Újkori latin nyelvű kötetes kéziratok; Magyar nyelvű kötetes kéziratok; Levelestár; Analekta: egyes (francia, görög, héber, szláv stb.) nyelvű anyagok; Fondok: hagyatékok, irattárak, gyűjtemények. Teljes szövegű keresés lehetséges, a kötetek tulajdonosaira és tárgyszavakra is kereshetünk.

Régi Nyomtatványok Tára

ARCANUM CD-ROM; DVD könyvtár V.

<http://www.arcanum.hu/oszk/>

Tartalmazza:

az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött 16. századi nem magyar nyelvű, külföldi könyvek katalógusát, az ún. Antiqua-katalógust, amely főként 16. századi klasszikus írók, humanisták és a reformáció korának tudományos és szép-irodalmi műveit tartalmazza, de gazdag történelmi forrásanyagot jelent a török elleni háborúk vonatkozásában is; több ezer facsimilével a könyvek címlapjairól illetve érdekesebb részeiből;

a Szabó Károly- és Hellebrandt Árpád-féle *Régi Magyar Könyvtár* III. kötetét és az OSZK által az 1990-es években készített pótlásait – melyek a magyarországi

„hungarus” szerzők külföldön, a 16–17. században megjelent műveit veszi számba;

a gróf Apponyi Sándor-féle Hungarica-gyűjteményt, amely a külföldi szerzők magyar vonatkozású műveit veszi számba (illetve pótlásait).

Petrik Géza: *Magyar könyvészet 1712-1920*

ARCANUM CD-ROM; DVD könyvtár II.

<http://www.arcanum.hu/oszk/>

Retrospektív könyvészeti adatbázis, az OSZK pótlásaival.

Az 1712-1860 között bármely nyelven megjelent nyomtatványok, a külföldön kiadott magyar, ill. idegen nyelvű, de magyar vonatkozású kiadványok; könyvek illetve térképek, folyóiratok, évkönyvek. Az 1860-tól 1920-ig megjelent hazai, magyar nyelvű művek, illetve periodikumok. Az 1911-1920 közötti idegen nyelvű nyomtatványokat is tartalmazza.

Magyar könyvészet 1921—1944

ARCANUM CD-ROM; DVD könyvtár II.

Retrospektív nemzeti bibliográfia: könyvek, évkönyvek stb. leírásai. Az eredeti kötetek szkennelt oldalait is tartalmazza.

Régi Könyvek Tára

Szegedi Tudományegyetem BTK Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

<http://www.arts.u-szeged.hu/magyar/regimagy/index.html>

<http://www.bibl.u-szeged.hu/%7Eclio/rkk/index.html>

A Kárpát-medence XVI-XVIII. századi olvasási szokásait feltáró kutatások alapján készült adatbázis: legalább 5 kötetet felsoroló könyvjegyzékek (könyvtárjegyzékek, végrendeletek, hagyatéki inventáriumok, levelek, naplófeljegyzések, üzleti iratok stb.) módszeres összegyűjtésére vállalkozik. Ezeket rendszerezi (könyvjegyzékek, könyvtételek, szerzők, possessorok, a forrásokra, valamint az egyes könyvtárakra, tulajdonosokra vonatkozó szakirodalom).

Tematikus bibliográfiák

Könyvtártörténeti szakirodalom

MEK 1 <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/tortenet/>
MEK

<http://www.mek.oszk.hu/html/vgi/kereses/keresesuj.phtml?tip=tema&fotema=tarsad>

A Kolozsvári Református Kollégium Könyvtára a XVII. században; A könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1730-ig; A könyvtáralapító Teleki Sámuel; A magyar könyv története 1711-ig; A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban; A nagyszombati Egyetemi Könyvtár az alapításkor; A Rákóczi család könyvtárai 1588-1660; A sárospataki nyomda története; Batthyány Ádám és könyvtára; Bethlen Kata könyvtárának rekonstrukciója; Könyvkatalógusok és könyvjegyzékek Magyarországon 1526-1790; Magyarországi magánkönyvtárak; Régi magyar bibliofilek.

Magyar Elektronikus Könyvtár

Történeti Szakirodalom

<http://www.mek.oszk.hu/html/tarsadalom.html>

<http://www.mek.oszk.hu/html/vgi/kereses/keresesuj.phtml?tip=tema&fotema=tarsad>

Lettere di principi. Fejedelmi levelek a pápának (1518-1578); Más volt eddig, másképp lesz most. Válogatás a kuruckor költészetéből, a nemzeti szövetség himnusával és II. Rákóczi Ferenc imájával (Rákóczi Ferenc bús Éneke, Rákóczi: Ima a házáért nehéz időben;

II. Rákóczi F háborújának és ribilliójának sommás leírása, Rákóczi Ferenc éneke a magyar városokról); Balogh Judit: *A székegy nemeség kialakulásának folyamata a 17. század első felében*; Asztalos Miklós: II. Rákóczi Ferenc és kora; Rákóczi Ferenc: *Emlékiratok*; Herczegh Géza: *Európa közepén és Európa peremén: Magyarország nemzetközi kapcsolatainak története, 895-1645*; Márki Sándor: *Magyar Pantheon*; Werbőczy István - Telegdi Miklós: *Decretum Latino-Hungaricum juris consvetudinarij in chlyti regni Hungariae et Transylvaniae. Az az Magyar és Erdely országnak törvény könyve; Kolozsvár 1000 éve; A könyves kultúra XIV-XVII. század; Kőszeg (Güns), Rust (Ruszt), Eisenstadt (Kismarton), Forchtenstein (Fraknó) 1535-1740; Sopron (Ödenburg) 1535-1721*; Dévai Bíró Mátyás: *Orthographia Ungarica*; Misztótfalusi Kis Miklós: *M. Tótfalusi Kis Miklósnak maga személyének, életének és különös cselekedeteinek mentsége... melyet az irégyek ellen, kik a közönséges jónak ezaránt meggátolói, írni kénszerítettett. Kolosváratt, 1698. esztendőben*; Pázmány Péter: *Isten nagyobb dicsőségére. Válogatott írások.*

Bod Péter bibliográfia 1712-1769
<http://mek.oszk.hu/00000/00004/>

Családtörténeti bibliográfia (Berkes József, Magyar Országos Levéltár)
<http://www.natarch.hu>

Apáczai Csere Jánosról szóló írások válogatott bibliográfiája
http://www.neumann-haz.hu/tei/bhi/szakirodalom_hu.html

Repertóriumok
Történeti folyóiratok repertóriumai
<http://mek.oszk.hu/hungalap/ha85/alt.htm#6.51>

13.2. Digitalizált kézikönyvek, általános, összefoglaló munkák, lexikonok

Történeti szintézisek

Hóman Bálint - Szekfü Gyula: *Magyar történet*
ARCANUM CD-ROM; Arcanum DVD könyvtár III.
<http://www.mek.oszk.hu/00900/00940/>

A magyar nemzet története
ARCANUM CD-ROM; Arcanum DVD könyvtár III.
Szalay József – Baróti Lajos: *A Magyar Nemzet története* [megtalálható: MEK <http://mek.oszk.hu/00800/00892/>]; Szilágyi Sándor szerk.: *A Magyar Nemzet Története* [megtalálható: MEK <http://mek.oszk.hu/00800/00893/>]; Czobor Béla és Szalay Imre szerk.: *Magyarország történeti emlékei az 1896. évi ezredéves országos kiállításon*; Hóman-Szekfü: *Magyar Történet*.

Kézikönyvek, tankönyvek

Kempelen Farkas Digitális Tankönyvtár
<http://www.hik.hu/index.asp?r=90,261>
Történettudományi, művelődéstörténeti szakkönyvek, forráskiadványok, irodalmi alkotások, teljes szöveggel. Pl. *Két tárgyalás Sztambulban*. Szerk. Barta Gá-

bor, Fodor Pál.; *Napló Buda avagy Offen erős városának híres ostromáról*. összeáll. Czigány István; Hankó Ágnes; *Márssal társalkodó Murányi Vénus*. [megtalálható ELTE Gépeskönyv szöveggyűjteményében:

<http://magyar-irodalom.elte.hu/syrena/texts/muranyi.html>],

Szerző(k): Gyöngyösi István, Jankovics József, Nyerges Judit; *Porábúl megéledett Főnix avagy Kemény János emlékezete*. Szerző(k): Gyöngyösi István, Jankovics József, Nyerges Judit; *Thököly Imre és Zrínyi Ilona házassága; Palinódia*. [megtalálható: Balassi Kiadó:

<http://www.bkiado.hu/doku/html/palinodia/palinodia.html>],

Szerző(k): Gyöngyösi István, Jankovics József, Nyerges Judit.

KlimoTheca

<http://kt.lib.pte.hu>

A Pécsi Tudományegyetem Könyvtárának digitális könyvtára: klasszikus szak-könyvek, folyóiratok, beszkenelve. (*Szamosközy István történeti maradványai 1566-1603*; *Történelmi naplók 1663-1719.*; *Magyar történelmi évkönyvek és naplók a XVI-XVIII. századokból* (Gyulafy Lestár; Czegei Vass György és Vass László naplói); *Késmárki Tököly Imre naplói*; Radvánszky Béla: *Udvartartás és számadáskönyvek; Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából; Archivum Rákócziánium*. II. Rákóczi Ferencz levéltára; *Baranyai Decsi János magyar historiája 1592-1598.* ; *Ghymes Forgách Ferencz nagyvárad püspök magyar historiája 1540-1572; Zrínyi Miklós a szigetvári hős életére vonatkozó levelek és okiratok; Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában; Evlia Cselebi török világotató magyarországi utazásai; Magyarországi török kincstári defterek;*

Lexikonok

Magyar Életrajzi Lexikon 1000-1990

ARCANUM CD-ROM; Arcanum DVD könyvtár VI.

MEK <http://mek.oszk.hu/00300/00355/>

A 20.000 szócikket tartalmazó lexikon 1994-ig négy kötetben jelent meg az Akadémiai Kiadónál. Legfőbb történeti személyiségeink, politikusaink életútját összegzi; történetíróink műveit is közli a hozzájuk kapcsolódó bibliográfiai adatokkal. A webes verzió hátránya, hogy nem kereshetünk benne, csupán alfabetikus listát jeleníthetünk meg.

Pannon Enciklopédia

ARCANUM CD-ROM

A magyarság kézikönyve a sorozat első, összefoglaló kötete. Tíz, tematikusan csoportosított tárgykörben, modern forrásmunkák felhasználásával ismerteti az egyes témákat. Bepillantást enged a magyar nép történetébe az ősidőktől egészen napjainkig, áttekinti a magyar tudomány és technika századait; képet ad a képzőművészet, a vallás- és filozófiatörténetről.

Magyar Virtuális Enciklopédia

<http://www.enc.hu/index.htm>

Az MTA Filozófiai Kutatóintézete által készített multidiszciplináris, szabad hozzáférésű lexikon, hiphivatkozásokkal.

Magyar Művelődéstörténeti Lexikon

<http://www.mamul.hu>

Modern interdiszciplináris enciklopédia, a Magyar irodalom-, történettudomány, művészettörténet kiemelkedő alakjainak vállalkozása (irodalom, történelem, orvoslástörténet, jogtörténet, vallások, művészettörténet, étkezés- és viselettörténet, mentalitástörténet, zenetörténet stb.). A nyomtatott kiadásnál kevesebb adatot tartalmaz.

13.3. Szövegggyűjtemények, elbeszélő források, történeti irodalom

Magyar Pavilon

Régi magyar irodalmi szövegggyűjtemény

ELTE Gépeskönyv

<http://magyar-irodalom.elte.hu/gepesk/corpus/corpus.htm>

Dávid Ferenc, Dévai Bíró Mátyás, Bornemissza Péter, Baranyai Decsi János, Küküllői Névtelen, Károli Gáspár, Méliusz Juhász Péter, Tinódi Lantos Sebestyén, Szenci Molnár Albert, Pápai Páriz Ferenc művei/azoknak részletei. Draskovich János: *Horologii Principium, azaz az Feiedelmek Oraianak, második keonyve*; Bartha Boldizsár: *Rövid Chronica, avagy oly Beszélgetes. Mely az közelb el mult száz esztendők alatt Debreczenben esett emlekezetesebb dolgokrul*; Nagy Martonfalvi György: *Szent história*; Apor Péter: *Metamorphosis Transylvaniae* [megtalálható <http://magyar-irodalom.elte.hu/syrena/texts/apor1.html>]; Bessenyei

György: *A Magyar Nemzetnek Szokásairól, Erkölcseiről, Uralkodásának Mójairól...*; Hunyadi János élete és viselt dolgai; Bethlen Kata írásai és levelezése; Gvadányi József: *A 'Mostan folyó Török Háborúra Tézéző Gondolatok*; Kornis Gáspár: *Rákóczi-eposz*; elbeszélő költemény Erdély romlásáról.

Régi magyar irodalmi szöveggyűjtemény I.

Balassi Kiadó

http://www.bkiado.hu/netre/netre_szgy1/human10_metaval.htm

Kempelen Farkas Digitális Tankönyvtár

<http://www.hik.hu/index.asp?r=90,261>

Részletek: Brodarics István: *Igaz történet a magyarok és Szulejmán török császár mohácsi ütközetéről*; Stephanus Taurinus: *Stauromachia*; Oláh Miklós: *Hungária*; Forgách Ferenc: *Emlékirat Magyarország állapotáról...*; Istvánffy Miklós: *A magyarok története*; Kovacsóczy Farkas: *Dialógus Erdély igazgatásáról*; Szamosközy István: *Erdély története*;

Régi magyar irodalmi szöveggyűjtemény II.

Kempelen Farkas Digitális Tankönyvtár

<http://www.hik.hu/index.asp?r=90,261>

Forrásrészletek: Heltai Gáspár: *Krónika az magyaroknak dolgairól*; Nádasdy Tamás levelei feleségének, Kanizsay Orsolyának; Szamosközy István leírása az 1578-as budai löporrobbanásról egy Musztafa budai basáról szóló, elveszett históriás ének alapján; Balassi Bálint uram felelete az zólyomi bíró és tanács ellen; Ibrahim, balatonendrédi zászlósága levele Pisky István, tihanyi várkapitánynak; Káthay Mihály levele Melith Istvánnak; Borsod vármegye büntetőszékének ítélete házasságtörés ügyében; Tudósító históriás énekek: Tinódi Sebestyén: *Kapitán György bajviadalja*; *Az vitéz Túri Györgynek vitézségéről és haláláról való história.*

Zrínyi Miklós válogatott levelei

Szerk.: Bene Sándor, Hausner Gábor

Balassi Kiadó

<http://www.bkiado.hu/doku/html/zrinyi.html>

Kempelen Farkas Digitális Tankönyvtár

<http://www.hik.hu/index.asp?r=90,261>

Neumann-ház

<http://www.neumann-haz.hu/>

Bibliotheca Hungarica Internetiana

Magyar Szövegtár: magyar emlékirók, történetírók

Kritikai Kiadások

http://www.neumann-haz.hu/tei/bhi/kritikai_hu.html

Bessenyei György: *Társadalombölcseleti írások, Rómának viselt dolgai; Szépsi Csombor Márton összes művei (Régi Magyar prózai emlékek I.), Europica Varietas; Udvari Schola;*

Népszerű Kidások

http://www.neumann-haz.hu/tei/bhi/nepszeru_hu.html

Bethlen Miklós művei: *Élete leírása magától; Imádságoskönyve*; Heltai Gáspár: *Krónika az magyaroknak viselt dolgairól; Magyar emlékirók, 16-18. század* (Zay Ferenc: *Az Landorfejrvár elvesztésének oka e volt, és így esött*; Mindszenti Gábor: *Diárium öreg János király haláláról*; Bornemisza Tamás: *Emléközet*; Gálffy János: *Rabságban készített önéletirat*); Szalárdi János: *Síralmas magyar krónika*; Cserei Mihály: *História*; Apor Péter: *Metamorphosis Transylvaniae*; Bethlen Kata *Önéletírása*); Magyar utazási irodalom, 15-18. század (pl. Martin Brenner: *Itáliai útinapló (1552)*; Széchényi Zsigmond, Toronyi László: *Utazási levelek Itáliából (1699 - 1700)*; Komáromi János: *Konstantinápoly leírása (1697)*; Mikes Kelemen művei; Pázmány Péter művei (pl. *Isteni igazságra vezérlő kalauz melyet írt Pázmány Péter jezsuiták rendin való tanító; Az mostan támadt új tudományok hamisságának tíz nyilvánvaló bizonyysága és rövid inté a török birodalomról és vallásról*); *Régi magyar levelestár XVI-XVII. század*: pl. Nádasdy Tamás Kanizsai Orsolyának; Illésházy István az Alsó-Ausztriai kamarának); Sztárai Mihály: *História Perényi Ferenc kiszabadulásáról. Perényi Péter élete és halála* (benne részletek 16. századi történetíróktól: Verancsics-gyűjtemény; Török történetírók: Dzselaázade Musztafa; Bethlen Farkas: *Erdély története*; Szikszai Fabricius Balázs: *Perényi Gábor életéről és haláláról*).

Kemény János *Önéletírása*

[http://www.neumann-](http://www.neumann-haz.hu/scripts/SGML/BHISGMLtr?kemeny/kemeny0010001.sgm)

[haz.hu/scripts/SGML/BHISGMLtr?kemeny/kemeny0010001.sgm](http://www.neumann-haz.hu/scripts/SGML/BHISGMLtr?kemeny/kemeny0010001.sgm)

Szakirodalom

http://www.neumann-haz.hu/tei/bhi/szakirodalom_hu.html

Fináczy Ernő: *Az újkori nevelés története*; V. Molnár László: *Kelet és Nyugat vonzásában. Utazók, orvosok, tanárok a felvilágosodás korában; Ódon Erdély: művelődéstörténeti tanulmányok* (pl. Pukánszky Béla: *Erdélyi századok és magyarok*; Kelemen Lajos: *Kolozsvár építészeti és művészeti emlékei*); Tessedik Sámuel – Berzeviczy Gergely: *A parasztok állapotáról Magyarországon*.

Gondolkodó Magyarok

http://www.neumann-haz.hu/tei/bhi/gondolkodo_hu.html

Apáczai Csere János: *Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról*; Brodarics István: *Igaz leírás a magyaroknak a törökökkel Mohácsnál vívott csatájáról*; Medgyesi Pál: *Erdély*

romlásának okairól; Oláh Miklós: *Hungária*; Pápai Páriz Ferenc: *A Glaserus-i Szent hagyatéka*; Zrínyi Miklós: *Az török áfium ellen való orvosság*.

Mikes Kelemen művei

Törökországi levelek és Missziális levelek.

Mulatságos napok

ELTE Gépeskönyv

<http://magyar-irodalom.elte.hu/gepesk/corpus/corpus.htm>

Neumann Ház – Bibliotheca Hungarica Internetiana

<http://www.neumann-haz.hu/tei/bhi/>

Bod Péter: Magyar Athenas

MEK <http://mek.oszk.hu/01800/01811/>

OSZK <http://www.athenas.oszk.hu/>

13.4. Digitalizált források, levéltári dokumentumok, összeírások, inventáriumok

Törvények

Corpus Iuris Hungarici

<http://www.1000ev.hu/>

Complex CD-ROM

Magyarország törvénytára.

Levéltári források

Bessenyei József: Enyingi Török Bálint okmánytára

MEK <http://mek.oszk.hu/02200/02211/>

Királyi könyvek I-II-III-IV-V. 1526-1767

ARCANUM CD-ROM-ok, illetve DVD-ROM

<http://pipacs.arcanum.hu:2004/kkopt/kk?v=KIRK&a=start>

A Magyar Országos Levéltár Magyar Kancelláriai Levéltárában őrzött Királyi Könyvek (*Libri regii*) sorozata a kora újkori és újkori történeti kutatás nélkülözhetetlen forrása. Ezekbe a kötetekbe jegyezték be a királyi kancellárián kiállított személyek és testületek — vármegyék, városok, mezővárosok, községek, egyházi testületek — örökérvényű jogait biztosító oklevelek másolatát a mohácsi csatát követő évektől kezdve egészen a kiegyezésig (pl. címek, rangok, hivatali

tisztségek, nemesség vagy birtok adományozásával kapcsolatos okmányok, a végrendeleteket, határleírásokat tartalmazó, vagy vásártartást, bányaművelést, adó- és vámmentességet engedélyező oklevelek másolatai). Az egyes „adatlapok” mellett a kötetek megfelelő oldalainak képe is megtalálható, a dokumentum teljes szövege olvasható, kinyomtatható.

Erdélyi Királyi Könyvek I-II-III.

1—9. kötet, 1581—1610; 10—19. kötet, 1614—1635; 20—29. kötet, 1630—1656.

ARCANUM CD-ROM-ok

A Magyar Királyi Könyvek folytatásaként és kiegészítéseként a Magyar Országos Levéltárban őrzött eredeti erdélyi kancelláriai jegyzőkönyvek másolatát és adatbázisát tartalmazza. Erdély kancelláriáján ezekbe a jegyzőkönyvekbe másolták bele az erdélyi fejedelmek által kiadott okleveleket. Tartalmazza sok korábbi, középkori, királyi magyarországi oklevél (pl. testamentumok, magyar nyelven) átírását is, emellett számos Felső-Magyarországot érintő intézkedés is található rajta.

Az erdélyi fejedelmek oklevelei (1560—1689) — Erdélyi Királyi DVD

Tartalmazza a fenti CD-ROM-ok anyagát, valamint János Zsigmond, Báthori Zsigmond, Barcsay Ákos és I. Apafi Mihály okleveleit. Ezen kívül a MOL két fondjában — Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára és a Kolozsmonostori Konvent Országos Levéltára — őrzött további kötetek összesített adatbázisát és másolatát jelenteti meg.

Magyar Országos Levéltár Adatbázisai (együttműködésben az ARCANUM-mal)

<http://www.arcanum.hu/mol/>

Levelek: E 204 – Missiles – 1526-19. század;

Családi levéltár: Archivum familiae Rákóczi;

Összeírások: E 159 – Dézsmajegyzékek a 16. századból (1552-60): Regesta Decimarum;

E 51 – 1785/86-i úrbéri összeírás; F 50 – 1750-i országos összeírás.

MOL Urbaria et conscriptiones

ARCANUM CD-ROM

<http://www.arcanum.hu/mol/>

Az Urbáriumok és összeírások, a Magyar Országos Levéltár fondjai közül az egyik legismertebb. Az iratanyag 1527 és a 19. század közötti időszakban keletkezett urbáriumokból, úrbéri összeírásokból, birtok- és vagyonbecslésekből áll. (Pl. a Habsburg uralkodók által fizetett végváarak, vagy a Wesselényi-összeesküvést követő elkobzott birtokok összeírásait.) A földesúr birtokát, az ott lakó és az úrral "úrbéres" kapcsolatban álló népeket, valamint a birtokból és a népektől befolyó jövedelmeket, hasznokat vették számba. Az urbáriumok helyenként a paraszti közösség jogi helyzetére is kitérnek (bíróválasztás rendje, a parasztok egymás közötti adásvételi, zálogolási, csere- és örökösödési ügyeit).

A Hadtörténelmi Levéltár iratai

ARCANUM CD-ROM

A Hadtörténelmi Levéltár korszakunkat érintő anyagai: A török kor, a kuruc kor, a nemesi felkelés, a m. kir. nemesi testőrség iratainak levéltári segédlete; Mária Terézia hadvezére - Hadik András Hadtörténelmi Levéltárban őrzött iratainak levéltári segédlete.

Az 1715-ös országos összeírás

ARCANUM DVD-ROM;

<http://www.arcanum.hu/mol/>

Magyarország első országos jellegű, nagy mennyiségű összeírása. A DVD az összeírt személyek és helységek nevének kereshető adatbázisa mellett az összeírások eredeti oldalainak nagyfelbontású digitalizált képét is tartalmazza.

Illésy-gyűjtemény

ARCANUM CD-ROM

Az adatbázis a magyar kancellária levéltárában elhelyezett, nagyjából Illésy János által 1900 körül készített feltárcédulák számítógépes feldolgozása (MOL "A 131 - Családtörténeti cédulagyűjtemény"). Illésy összegyűjtötte az egyes családok nemességét, rangemelését dokumentáló források adatait. Az adatbázis első része a helytartótanács levéltárban található 18-19. századi nemesi összeírások alapján készült. Ezen kívül a MOL kormányhatósági irategyűjtéseiben őrzött céhprivilegiumok (Céhkataszter) adatait is tartalmazza, s pontosítja is.

Székely Oklevéltár I-VI. k. 1211-1698

Kolozsvár, 1872-97.

KlímóTheca

<http://kt.lib.pte.hu>

Székely oklevéltár. Új sorozat IV-V.

Kolozsvár, 1997.

<http://www.mek.oszk.hu/03400/03416/>

<http://mek.oszk.hu/03400/03443/>

Székely népesség-összeírások 1575-1627; 1635.

Erdélyi Történelmi Adatok

VI. 1. Torda város tanácsi jegyzőkönyve 1603-1678

<http://mek.oszk.hu/02800/02882/>

VI. 2. Gyulafehérvár város jegyzőkönyvei; Gyulafehérvár Városkönyve 1588-1674; Gyulafehérvár város Törvénykezési Jegyzőkönyvei 1603-1616

<http://mek.oszk.hu/02800/02844/>

13.5. Tematikus honlapok/CD-ROM kiadványok

Erdély története

ARCANUM CD-ROM

<http://mek.oszk.hu/02100/02109/>

Három kötetben, főszerk. Köpeczi Béla, szerk. Makkai László, Mócsy András, Szász Zoltán, Barta Gábor.

Tündérbkert — Erdélyi emlékezet

ARCANUM CD-ROM

Léstyán Ferenc: *Megszentelt kövek*: a középkori Erdélyi Püspökség területén épült egykori katolikus templomokat ismerteti, több mint 1100 fényképpel; Bunyitay Vince: *A váradi püspökség története*; Petri Mór: *Szilágy vármegye monográfiája*; *Szolnok-Doboka vármegye monográfiája*.

Székelyföld és Erdély

ARCANUM CD-ROM; DVD könyvtár IV.

Orbán Balázs klasszikusai: *A Székelyföld leírása; Torda város és környéke*; A Magyar Történelmi Társulat *Erdély* c. kötete; Miski György: *Erdély - demográfiai és statisztikai adattár* (Erdély és Partium).

Kereszt és félhold: A török kor Magyarországon (1526-1699)

Encyclopaedia Humana Hungarica CD-ROM

<http://mek.oszk.hu/01800/01885/>

A CD-ROM interdiszciplináris vállalkozás, az egyes tudományterületek kiváló szakkutatóinak tollából (pl. Fodor Pál, Oborni Teréz, Pálffy Géza és mások). A lineáris történelmi síkon kívül a korszak teljes spektrumával megismerkedhetünk (nyelvtörténet, irodalom, művészetek, zenetörténet, egyháztörténet, természeti földrajz, etnikai megoszlás stb.). Egyedülálló, hogy a Hódoltság világa sem szorul háttérbe, amivel az adatbázis egyetemes történelmi karaktert is nyer (pl. muszlim hitvilág, török művészet, kézművesség). Gazdag kép- és illusztrációs (pl. várak, alaprajzok, metszetek) anyaggal, névmutatóval, glosszáriummal szolgál. A személy- és helynevek, évszámok, fogalmak hiperhivatkozásokkal állnak, precíz keresztlinkeket találunk.

Kétfejű sas : A Habsburg-uralom Magyarországon (1699-1790)

Encyclopaedia Humana Hungarica CD-ROM

<http://mek.oszk.hu/01900/01902/>

A CD-ROM interdiszciplináris vállalkozás, az egyes tudományterületek kiváló szakkutatóinak tollából (pl. ifj. Barta János, Kalmár János, Katus László és mások). A lineáris történelmi síkon kívül a korszak teljes spektrumával megismerkedhetünk (nyelvtörténet, irodalom, művészetek, zenetörténet, egyháztörténet, iskolázás, természeti földrajz, etnikai megoszlás stb.). Gazdag kép- és illusztrációs (pl. várak, alaprajzok, metszetek) anyaggal, névmutatóval, glosszáriummal szolgál.

A hódoltság kora

Szakkönyv- és tanulmánygyűjtemény a törökkor történetéből
ARCANUM CD-ROM

Turkológiai és hadtörténelmi szakirodalom: Magyarország törökkori története; adsergyszervezet és haditechnika; A végvári rendszer kiépítése és ellátása; Buda ostroma; A Török Birodalom (Hegyi Klára, Fodor Pál, Pálffy Géza, Domokos György stb. művei.)

Nemesség- és családtörténet, genealógia

Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal

ARCANUM CD-ROM; DVD könyvtár IV.

<http://www.arcanum.hu/gesta/>

Az 1857 és 1868 között megjelent munka a magyar nemesség- és családtörténet, genealógia alapvető kézikönyve. Nagy Iván volt az első, aki nekifogott a központi levéltárak, oklevelek, kancelláriai dokumentumok, és családi magánlevéltárak anyaga feltárásának. A családfák ábráinak szavaira is kereshetünk. A címerképeket egy Címer csoportban helyezték el, amelyre keresve könnyen megtalálhatjuk a családi címer képét is tartalmazó neveket.

Heraldika

Magyar Országos Levéltár címeres levelei

ARCANUM CD-ROM, DVD könyvtár IV.

<http://www.arcanum/mol/>

A Magyar Országos Levéltárban őrzött 1246 címereslevél heraldikai rajzát és a legjelentősebbnek tartott 100 darabnak az eredetiről készült színes másolatát tartalmazza, címertani, művészettörténeti és történeti érték szempontjából a legjelentősebbeket. A színes táblák zöme a 15—17. századból került ki.

Magyarország címeres könyve (*Liber Armorum Hungariae*) I. kötet (A-C)

ARCANUM DVD könyvtár IV.

1600 nemes család címerét közli leírás és színes nyomat formájában

Fejérpataky László – Áldásy Antal: Magyar címeres emlékek

ARCANUM DVD könyvtár IV.

Magyarországi címeres emlékek, 81 színes melléklettel.

Siebmacher's Grosses Wappenbuch (Nagy címerkönyv)

ARCANUM CD-ROM; DVD könyvtár IV.

A Magyarország és Erdély valamint Horvát-Szlavónia nemes családai, nemzetiségei és személyei címereinek és alapvető családtörténeti, genealógiai adatainak legteljesebb kiadása. Nagy Iván, Csergheő Géza és Bárczay Oszkár szerkesztette és készítette a magyarországi és erdélyi részt, csaknem 10000 család adataival.

Helytörténeti irodalom, településtörténet, honismeret, történeti földrajz Borovszky Samu: *Magyarország vármegyéi és városai* (Magyarország monografiája)

ARCANUM CD-ROM (I-II-III.); DVD könyvtár III. és IV.

A magyar korona országai történetének, földrajzi, képzőművészeti, néprajzi, hadügyi és természeti viszonyainak enciklopédiája, a Millennium korának vezető tudósai közreműködésével. Az adott megyét kiválóan ismerő helyi szerzőkre támaszkodva enciklopédikus teljességgel dolgozta fel a vármegye múltját.

Kun kerületek – Szolnok megyei honismereti kiskönyvtár

ARCANUM DVD könyvtár IV.

Verseghy Ferenc Elektronikus Könyvtár <http://vfk.vfmk.hu/>

Gyárfás István: *A jász-kunok története*; Palugyay Imre: *Jász—Kun kerületek s Külső-Szolnok vármegye leírása*; Scheftsik György: *Jász—Nagykun—Szolnok vármegye múltja és jelene*; Régiótörténeti, helytörténeti klasszikusok.

Száz Magyar falu Könyvesháza

ARCANUM CD-ROM; DVD könyvtár IV.

A Borovszky-féle „Magyarország vármegyei és városai” című vállalkozáshoz hasonlóan száz évvel később száz kötetben száz kiválasztott falu egyéni történetét tették közzé a kor legjelentősebb településtörténeteinek közreműködésével. A kiválasztás olyan szempontokat vett figyelembe, hogy azokra a falvakra kerüljön sor, amelyek a magyar történelem kontinuitását jelképezik (pl. Hédervár, Mesztegyő, Tarpa, Geszt, Tuzsér, Zabola, Oszkó, Doboz, Bikal, Tiszavárkony stb.). A monográfiák egységes szerkezetben tárgyalják a feldolgozásra kijelölt száz falu, kistelepülés köztörténetét, társadalmát.

Művelődéstörténet, könyvkultúra, könyvtártörténet

Domanovszky: Magyar művelődéstörténet

ARCANUM CD-ROM

A két háború közötti Magyarország vezető tudósai közreműködésével, Domanovszky Sándor, Balanyi György, Lukinich Imre, Mályusz Elemér, Miskolczi Gyula, Szentpétery Imre, Váczy Péter, Varjú Elemér, Wellmann Imre szerkesztésében jelent meg az ötkötetes *Magyar Művelődéstörténet*, a kor egyedülálló, mai kifejezéssel interdiszciplináris szintézise.

Bibliotheca Zriniana 3D

<http://www.eruditio.hu/zrinyi3d/>

<http://www.eruditio.hu/zrinyi3d/treasur/index.html>

OSZK, Zágrábi Nemzeti és Egyetemi Könyvtár. Az alapmunka Hausner Gábor, Monok István és Orlovsky Géza műve. Zrínyi Miklós rekonstruált könyvtára (háromdimenziós változatban is látható). Az eredeti 1662-es csáktornyai katalógus szerint rendezve: hadtörténeti, történeti, filozófiai, irodalmi munkák (pl. Bonfini, Istvánffy), egyesek címlapjait, képeit, térképeit, vázlateit, metszeteit meg is nézhetjük. Az egyes lapok margóin rendkívül érdekesek a költő saját betoldásai, megjegyzései (pl. „*Szeghenj / Batorj Istua(n).*”).

Művészet- és építészettörténet
Ikonográfiai források/Művészet-történet
Magyar Kódex 3.

Szultán és császár birodalmában. Magyarország művelődéstörténete
1526-1790

Encyclopaedia Humana Hungarica CD-ROM

A kötethez mellékelt CD-ROM hatalmas illusztrációs anyaggal szolgál.

Magyarország képes történeti kronológiája

<http://www.kepido.oszk.hu/>

OSZK – Enciklopédia Humana

Ikonográfiai források, rendkívül gazdag kép- és illusztráció-adatbázis. Az egyes történeti események mellé rendel képanyagot. Keresés térkép szerint (települések, várak stb.); időrend/képtár szerint.

A Budai Vár: helytörténeti és építészeti emlékek

Encyclopaedia Humana Hungarica CD-ROM

Az egyes korszakok leírásán túl több mint másfélszáz műemléképület alkotja a CD-ROM törzsanyagát. Gazdag illusztrációs anyaggal: metszetek, térképek, archív és jelenkori fényképfelvételek, régészeti tárgyfotók, videofilmek. Korszakunkhoz a legfontosabb fejezetek: A török kori Buda (1541-1686); A budai vár története 1686 után.

Várak

<http://www.varak.hu>

<http://www.erdelyivarak.hu>

Tudományosan megalapozott adatbázis a történeti Magyarország várairól, régészek, hadtörténészek, építészettörténészek szaktanulmányaival, alaprajzokkal, gazdag képanyaggal, bibliográfiával.

Életrajzok

Magyar Történeti Életrajzok

ARCANUM CD-ROM; DVD könyvtár III.

A 19–20. század fordulóján megjelent, jeles történelmi személyiségeink életrajzainak sorozata, a kor kiváló tudósainak tollából. Az alábbi, korai életrajzok

nelmünkben jelentős szerepet játszó személyek életrajzát találjuk meg a CD-n: Bethlen Gábor; Bekes Gáspár; Esterházy Pál; Forgách Ferenc; Gritti Alajos; Izabella királyné; Kovacsóczy Farkas; Mária Terézia; Nyáry Krisztina; Pázmány Péter; I. Rákóczi György; II. Rákóczi Ferenc; Szatmári György; Szenczi Molnár Albert; Széchy Mária; Thurzó Imre; Thököly Imre; Tinódi Sebestyén; Zrínyi Miklós.

Magyar Protestáns Pantheon

<http://church.lutheran.hu/reformatio/pp.htm>

<http://www.lutheran.hu/z/honlapok/protestans>

A magyarországi reformáció jeles alakjainak életrajza, történeti személyiségek, hitvitázók, prédikátorok (pl. Komáromi Csipkés György, Bethlen Miklós, Comenius, Csúzi Cseh Jakab, Szegedi Kiss István, Dávid Ferenc, Dévai Bíró Mátyás stb.)

Főúri Magyarország a XVIII. században

<http://www.josephhaydn.org/>

A 18. századi Magyarország arisztokrata életmódját bemutató tematikus honlap, mely főként az Eszterházyak hercegi udvarára koncentrál. A képtárban kereshetünk kulcsszóra, pl. a képeken ábrázoltakra. Forrásokat is közöl: Besse-nyei György: *Az Eszterházi vigasságok*. Szakirodalmat, bibliográfiát is találunk a Mária Terézia-korabeli gazdaság és társadalom tárgyköréből.

Hadtörténet

Bánlaky: A Magyar nemzet hadtörténelme

ARCANUM CD-ROM; DVD könyvtár III.

[Doberdói] Bánlaky (Breit) József csaknem fél évszázados munkássága során írt hatalmas vállalkozása a 24 kötetes mű, a létező legnagyobb szabású hadtörténeti szintézis (1929–1942).

13.6. Folyóiratok

Kiindulópontok:

MATARKA

<http://www.matarka.hu>

Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa

EPA Elektronikus Periodika Adatbázis

<http://epa.oszk.hu>

KONTEXTUS – Laptárlat

<http://www.kontextus.hu>

AETAS

<http://www.aetas.hu>

ARCANUM CD-ROM: Aetas 1997–2004

Repertórium (1985-2002); Archívum: Muttaók (tárgyi, földrajzi)

A tanulmányok az 1996/1-es számtól teljes szöveggel olvashatóak, a legfrissebb számok pdf-formátumban.

Értekezések a Történeti Tudományok köréből

<http://digilib.mtak.hu/>

1867-től 1947-ig a teljes állomány szkennelve, képként, pdf-formátumban olvasható.

Fons

Forráskutatás és történeti segédtudományok

ARCANUM CD-ROM: 1994-2004

<http://www.c3.hu/~fons>

1994-től összevont tartalomjegyzék, néhány frissebb cikk teljes szöveggel.

Hadtörténelmi Közlemények

ARCANUM CD-ROM: Az 1997 és 2004 közötti hét évfolyamának teljes anyagát, és az 1888-tól 2000-ig megjelent évfolyamok teljes tartalommutatóját adja közre.

EPA: 1997-2003, teljes szöveggel, pdf-ben.

Néhány régebbi szám (pl. 2002-es): <http://www.militaria.hu> .

História

<http://www.historia.hu>

Archívum: az összes régi szám, 1979-től tartalomjegyzék, az 1999/09-10-es számtól teljes szöveggel, html-ben.

Klió

Történettudományi szemlésző folyóirat

<http://www.c3.hu/~klio>

1999-től tartalomjegyzék, 2000-től teljes szöveggel olvashatóak a cikkek.

Lymbus

http://www.mol.gov.hu/index.php?akt_menu=473#lymb

Az összes tanulmány olvasható pdf-ben, teljes szöveggel.

Levéltári Szemle

http://www.mol.gov.hu/index.php?akt_menu=585#top

Archívum, 2000-ig tartalomjegyzék.

http://www.natarch.hu/szemle/sz_archiv.htm

2000-től az összes tanulmány olvasható, teljes szöveggel.

Multi-kor e-folyóirat

<http://www.mult-kor.hu/folyoirat.php>

Rubicon

<http://www.mult-kor.hu/rubicon/>

Legfrissebb szám: 2005/9. Archívum: 1990. és 2004. közötti számok, ABC szerinti, vagy szerző, kulcsszó keresővel.

Századok

<http://www.szazadok.hu/index2.htm>

2004-től tartalomjegyzék; beharangozók. Archívum: teljes szöveggel, pdf-formátumban a 2004/1-es számtól.

Elektronikus melléklet: **Századok repertórium 1976-2005.**

EPA: az 1999-es számok olvashatóak.

ARCANUM CD-ROM 1867-1880; 1994-2003.

Történelmi Szemle

EPA

<http://www.tti.hu/>

Az 1997-99-es számok teljes szöveggel,

6. Digitalizált térképek

Az I. katonai felmérés (II. József-kori térkép)

ARCANUM DVD-ROM

Az I. katonai felmérés az Osztrák Birodalom, ezen belül a történelmi Magyarország első részletes topográfiai térképezése, 1763-1785 között zajlott. A Magyar Királyság 1782-1785 között készült, 965 kéziratos, színes szelvényét adja

közre. Az ún. "országleírásokat" az eredeti gót betűs német nyelvű kéziratot szöveg helyett latin átírásban közli.

14. 20. századi egyetemes történelem

14.1. Bevezetés

A 20. századi egyetemes történelemmel kapcsolatos internetes honlapok, CD és DVD kiadványok száma mind a mai napig hatalmas számban bővül. Talán a többi történelmi korszakhoz kapcsolódó informatikai kiadványoknál is nagyobb ütemű ez a fokozódó bőség, mivel a közelmúlt történelmének, az események hátterének, a jelentős személyiségek életrajzának megismerése jobban foglalkoztatja a ma emberét, mint a távoli múlt. A Google keresőprogram például a „*twentieth century history*” keresőkérdésre 161 millió (!) honlapot talál, a „*20th century history*”-ra 112 milliót. A Yahoo! keresőprogramja is több, mint 10 millió találatot ad ki ezekre a keresőkérdésekre.

A honlapok számának szaporodása egyfelől nagyon örömteli, hiszen ezek között számtalan átfogó vagy csak egyes országok történetével foglalkozó oldal, forrás- és térképgyűjtemény található, melyek segítségével könnyebben megismerhetővé válik a korszak. Másfelől viszont ez a gyorsütemű gyarapodás azt is eredményezi, hogy sokkal nehezebb megtalálhatóak azok a honlapok, melyek tényleg hasznosak egy történész-hallgató számára.

A jelen tematikusan felosztott fejezetben – érthető módon – nem törekedhetük teljességre, mégis az alábbiakban részletesen vagy röviden ismertetünk mintegy 80 honlapot, internetes adatbázist és néhány, a korszakhoz kapcsolódó CD-kiadványt, melyek segítségével egy történelem szakos hallgató könnyebben el tud igazodni az internet világában, és egyúttal a 20. századi egyetemes történelemben is. Terjedelmi okok miatt nem szedhettük csokorba az olyan fontos, egy történész számára nélkülözhetetlen vagy csak érdekes és hasznos témakörökhöz kapcsolódó honlapokat, melyek pl. gazdaság- vagy társadalomtörténettel, vagy csak egyes országok, régiók történetével foglalkoznak. A fejezet nem lehet más, mint kiindulópont azon hallgatók számára, akik át akarják látni a korszak világtörténetét, és komolyabban szeretnének elmélyedni a 20. századi egyetemes történelemben.

14.2. Legfontosabb linkgyűjtemények

20th Century History in the Yahoo! Directory

[http://dir.yahoo.com/Arts/Humanities/History/By Time Period/20th Century/](http://dir.yahoo.com/Arts/Humanities/History/By_Time_Period/20th_Century/)

A Yahoo! gyűjteménye több mint 5000 linket tartalmaz. Ezek között bármilyen 20. századi témával kapcsolatban kereshetünk dokumentumokat. Számos hasznos linket találhatunk az alábbi témakörökben:

1930's (ezen belül: *Great Depression, Spanish Civil War, Ukrainian Famine*), 1950's (ezen belül: *Cold War, Korean War, Popular Culture, Suez War of 1956*), 1960's (ezen belül: *Cuban Missile Crisis, Hippies, Popular Culture, Six Day War, Vietnam War, Yom Kippur War*), 1970's (ezen belül: *Chilean Coup, India-Pakistan War, Popular Culture, Suicide Club, Vietnam War*), 1980's (ezen belül: *Falkland Islands War, Iran Contra Affair, Iran-Iraq War, Polish Solidarity Movement, Popular Culture, Romanian Revolution, Soviet-Afghan War, Suicide Club*), 1990's (ezen belül: *1997-1998 Global Financial Crisis, Albanian-Serbian Conflict, Bosnian Conflict, Hong Kong 1997, Music, Persian Gulf War, Popular Culture, Year 2000*), *Apartheid, Cold War* (ezen belül: *1956 Hungarian Uprising, Berlin Airlift, Cuban Missile Crisis, Espionage, Hollywood Blacklist, Korean War, McCarthyism, Nuclear Arms Race, People, Prague Spring, Red Scare, Space Race, Vietnam War*), *Documentaries* (ezen belül: *Holocaust*), *Eugenics Movement, Fascism* (ezen belül: *Third Reich*), *Great Depression* (ezen belül: *New Deal*), *History of Television* (ezen belül: *Museum, Shows, Technology*), *Holocaust* (ezen belül: *Asset Recovery and Restitution, Books, Concentration Camps, Conferences, Documentaries, German Resistance, Ghettos, Medical Experiments, Memorials, Organizations, People, Persecution of Gypsies, Persecution of Homosexuals, Revisionism, Web Directories, Yom Hasboah – Holocaust Remembrance Day*), *Military History* (az összes nagyobb 20. századi katonai konfliktus történetéhez tartalmaz linkeket), *People* (linkek olyan személyiségek életéről, akik befolyásolták a 20. század történetét) és *Soviet Union* (ezen belül: *Gulag History, Military History, People, Socialist Realism, Soviet Koreans, Soviet Space Program*).

Az egyes alcsoportokon belül további linkgyűjteményeket vannak, és sokkal specifikusabb témakörökhöz találhatunk linkeket. A Yahoo! német és francia verziójában hasonló linkgyűjtemény érhető el, mely a 20. századdal kapcsolatos német, illetve francia nyelvű linkeket tartalmazza az angol verziónál kevesebb kategóriára bontva. Ezek elérhetősége:

[http://de.dir.yahoo.com/Forschung und Wissenschaften/Geisteswissenschaften/Geschichte/Neuzeit/20 Jahrhundert/](http://de.dir.yahoo.com/Forschung_und_Wissenschaften/Geisteswissenschaften/Geschichte/Neuzeit/20_Jahrhundert/)

[http://fr.dir.yahoo.com/Sciences humaines/Histoire/Par periodes/C_ontemporaine/XXe siecle/](http://fr.dir.yahoo.com/Sciences_humaines/Histoire/Par_periodes/C_ontemporaine/XXe_siecle/)

Google Directory – Twentieth Century

[http://directory.google.com/Top/Society/History/By Time Period/Twentieth Century/](http://directory.google.com/Top/Society/History/By%20Time%20Period/Twentieth%20Century/)

A Google keresőprogram 20. századi linkgyűjteménye, mely a Yahoo!-hoz hasonlóan témakörökre csoportosítva ad mintegy 6500 linket a korszak történetéhez. A Google 26 témaköre (zárójelben a témakörhöz kapcsolódó linkek száma):

1920's (8), 1950's (15), 1960's (62), 1970's (11), 1980's (23), 1990's (3), Art (762), Atomic Age (106), Burma-Shave (27), Cold War (191), Computers (356), Cultural Events (4), Disasters (13), Fashion (1), Gay, Lesbian and Bisexual (111), Genocide (25), Great Depression (19), Holocaust (383), Internet (123), People (10), Philosophy (300), Scopes Trial (5), Television (77), Terrorism (1345), War Crimes (213), Wars and Conflicts (2228).

A Yahoo!-hoz hasonlóan a Google német és francia változatában is találunk a 20. századi történelemhez kapcsolódó linkgyűjteményt. Lásd:

[http://www.google.com/Top/World/Deutsch/Gesellschaft/Geschichte/Nach Zeitabschnitten/Neuzeit/20. Jahrhundert/](http://www.google.com/Top/World/Deutsch/Gesellschaft/Geschichte/Nach%20Zeitabschnitten/Neuzeit/20.%20Jahrhundert/)

[http://www.google.com/Top/World/Fran%C3%A7ais/Sciences/Sciences humaines et sociales/Histoire/Epoques et chronologie/Epoque contemporaine/](http://www.google.com/Top/World/Fran%C3%A7ais/Sciences/Sciences%20humaines%20et%20sociales/Histoire/Epoques%20et%20chronologie/Epoque%20contemporaine/)

Galaxy Directory – 20th Century

<http://www.galaxy.com/directory/39831/>

Az egyik legrégebbi kereső, a Galaxy linkgyűjteménye, mely az előbbiekhöz hasonlóan, témakörökre csoportosítva tartalmaz, igaz, kevesebb elérhetőséget. A témakörök:

1920's, Atomic Age, Cultural Events, Disasters, Genocide, 1918 Influenza Pandemic, 1930's, 1950's, 1960's, 1970's, 1980's, 1990's, Apartheid, Art, Cold War, Computers, Fascism, Great Depression, History of Television, Holocaust, Internet, League of Nations, People, Soviet Union, Terrorism, War Crimes, Wars and Conflicts.

20th Century Decades: General Links

<http://dewey.chs.chico.k12.ca.us/decs.html>

A kaliforniai Chico High School könyvtárának linkgyűjteménye. Külön linkgyűjteményeket találunk a 20. század minden egyes évtizedének történetéhez, illetve az alábbi témakörökhöz:

General Collection; Ads, Art, Photos and Images of the 20th Century; African American Resources; Biographical & Information About Famous People; Chicano/Latino Resources; Music of the 20th Century; Timelines and Historical Overviews; Wars and Military.

Best of History Web Sites: The Twentieth Century

<http://www.besthistorysites.net/20thCentury.shtml>

A 20. század történetéhez kapcsolódó linkgyűjtemény a következő témakörök-höz:

World War I, Russian Revolution, Cold War, Post Cold War Era, General Resources, World War II.

Nem tartalmaz sok linket, viszont értékeli az innen elérhető oldalakat.

20th Century History, Decade by Decade

http://www.dallas.k12.or.us/DHS_Library/web/decade.htm

A Dallas High School könyvtárának 20. századi linkgyűjteménye, mely főként az amerikai történelemhez kapcsolódó linkekre fókuszál. A korábbiakhoz hasonlóan az egyes évtizedek történetéhez tartalmaz linkeket, illetve az alábbi három témakörhöz: *The New Century* (Amerika a 19. és a 20. század fordulóján), *Today in History*, *Timelines*. A korábbiakban bemutatott linkgyűjteményekkel ellentétben nem tartalmaz sok oldalt, és nincs külön témakörökre osztás sem, ami megnehezíti a keresést.

Dortmunder Linkkatalog zur Geschichtswissenschaft

<http://www.geschichte.fb15.uni-dortmund.de/links/>

A Dortmundi Egyetem általános történettudományi linkgyűjteménye, mely fontos kiindulópont nemcsak a 20. századi történelem, hanem minden korszak kapcsán is. Témakörei közül a korszakunkhoz főként az alábbiak kapcsolódnak: *NS - Zeit und Zweiter Weltkrieg, Neuzeit, Zeitgeschichte*.

History of the Twentieth Century

http://teachers.westport.k12.ct.us/resource/twentieth_century.htm

Amerikai linkgyűjtemény, melyben az egyes évtizedekhez kapcsolódóan a következő témakörökhöz találunk linkeket:

Overview. Az évtized áttekintéséhez kapcsolódó linkek (pl. American Cultural History).

Events. Fontosabb események az adott évtizedben.

People. Fontosabb személyiségek.

Culture. Kultúra, de az 1930-as évektől *Fashion & Culture* (divat és kultúra). Egyes évtizedeknél találunk még *Sports, Arts, Music, Science* csoportosítást is.

A két világháború történetéhez kapcsolódó és egyéb fontos linkgyűjtemények:

http://history.acusd.edu/gen/ww2_links.html

<http://worldwari-ii.start4all.com/>

<http://www.warlinks.com/> (főként Nagy-Britannia második világháborús történetéhez és szerepvállalásához).

<http://www.fortunecity.com/meltingpot/oxford/285/wwii.htm>

<http://www.yale.edu/rusarch/archive.html> (Yale Russian Archive Project)

<http://www.barnsdle.demon.co.uk/hist/weilin.html>

(The Weimar Republic)

http://www.univie.ac.at/Geschichte-Meta/internet/i_g.html

(Geschichte-Ressourcen)

14.3. A 20. századi egyetemes történelemmel foglalkozó általános honlapok

Year by Year, 1900-2006

<http://www.infoplease.com/yearbyyear.html>

Hasznos adatbázis, mely 1900 és 2006 között minden év fontosabb világ-, amerikai politikai, gazdasági (pl. az amerikai állami kiadások mértéke, munkanélküliség, fogyasztási árindex), sport- (pl. amerikai nemzeti bajnokságok, football, kosárlabda, stb. döntői, wimbledoni teniszbajnokság, olimpiák), szórakoztatási (pl. az adott évben megjelenő legsikeresebb könyvek, mozifilmek és zenék) és halálozási eseményét tartalmazza. Az adatbázist kiegészíti többek között egy hatalmas életrajzgyűjtemény is, mely a 20. század híres (főként amerikai) személyiségeinek rövid biográfiáját tartalmazza.

History: The 20th Century

<http://www.didyouknow.org/history/20thcentury.htm>

1900 és 1999 között minden év legfontosabb eseményei vázlatosan bemutató honlap. Az előbbinél sokkal kevésbé részletes és igényes.

Wars, Massacres and Atrocities of the Twentieth Century

<http://users.erols.com/mwhite28/war-1900.htm>

A 20. századi történelem háborúit tárgyaló honlap, mely átfogó képet kíván nyújtani a korszak katonai konfliktusairól. A háborúk történetét bemutatja általánosságban, kiterjedésükben, intenzitásukban és vizsgálja bennük a propaganda szerepét. Ezek illusztrálására több hasznos és szemléletes grafikont, térképet, táblázatot alkalmaz.

TV History

<http://www.tv-history.tv/>

A 20. század történetét bemutató angol, német és magyar nyelvű interaktív honlap filmekkel, filmrészletekkel, képgalériával, dokumentumokkal, ahol minden év fontos eseményeit megismerhetjük.

Twentieth Century History

<http://history1900s.about.com/>

Átfogó adatbázis a 20. századi történelemhez, melynek fő részei:

Essentials. Nélkülözhetetlen alapok a 20. századi történelemhez: kronológiák, személyiségek, holokauszt, fényképek, kvíz.

History Offers. A szerkesztők ajánlott témái.

Topics. Témakörök, ahol cikkeket és leírásokat találunk (az egyes évtizedek története, divat, híres bűnügyek és botrányok, az évszázad nagy eseményei, hősök és negatív szereplők, holokauszt, katasztrófák, felszabadítás és leigázás, orvostudományi előrelépések, tudományos felfedezések, háborúk és katonai konfliktusok).

A honlap fontos erénye, hogy folyamatos feltöltés és bővítés alatt áll, és az egyes témákhoz hasznos linkek találhatóak.

Weltgeschichte – Global History

<http://www.lexas.net/weltgeschichte/>

Hatalmas német nyelvű adatbázis, melyben a világ csaknem valamennyi országának történetéről található információkat. Az oldalon lévő gördülő menüben választhatjuk ki az államot, melyről egy rövid kronológiát és linkeket kapunk. Hátránya az, hogy az egyes országokhoz mellékelt kronológia nagyon kevésbé részletes, viszont a linkgyűjtemények hasznosak.

14.4. Folyóiratok

JSTOR – The Scholarly Journal Archive

<http://www.jstor.org/>

A különböző tudományterületeken megjelent angol nyelvű folyóiratok archívuma, amelyet csak egyes magyarországi egyetemek, kutatóintézmények és könyvtárak szerverein keresztül érhetünk el. Az archívumot otthoni felhasználásra csak előfizetéssel érhetjük el. Előnye, hogy a folyóiratok cikkei szkennelt, nagyfelbontású formában (pdf) érhető el. Az egyes folyóiratok legfrissebb számai még nem érhetőek el, de az oldal folyamatos feltöltés alatt áll. A főlapon a *Browse* menüpontra kattintva a nagyobb tudományterületek listáját kapjuk, a linkre kattintva kapjuk meg az egyes tudományterületeknek az adatbázisban elérhető folyóiratainak címét. A *History* link alatt található 46 történelmi folyóirat közül főként a következők foglalkoznak a 20. századi történelemmel:

Journal of Contemporary History (1966-2002 közötti számai)

Journal of Modern History (1929-2000)

Journal of Military History (1989-2002)

Modern China (1975-2002)

Journal of Modern African Studies (1963-2000)

De fontos 20. századi történelemről szóló tanulmányokat találhatunk az alábbi folyóiratokban is:

Military Affairs (1941-1988)

American Historical Review (1895-2000)

American Quarterly (1949-1995, linkek az 1996-2005 közötti számok tartalmához)

Annals of the Association of American Geographers (1911-2000)

Comparative Studies in Society and History (1958-2000)

Economic Geography (1925-2000)

Economic History Review (1927-2000)

English Historical Review (1886-2000)

Ethnohistory (1954-1999, linkek az 2000-2004 közötti számok tartalmához)

French Historical Studies (1958-1999, linkek az 2000-2004 közötti számok tartalmához)

Historical Journal (1958-2000)

History and Theory (1960-2001)

History of Education Quarterly (1961-2000)

History Teacher (1967-2002)

International Journal of Middle East Studies (1970-2000)
Journal of British Studies (1961-2002)
Journal of Economic History (1941-2000)
Journal of Interdisciplinary History (1970-2000)
Journal of the History of Ideas (1940-1995, linkek az 1996-2005 közötti számok tartalmához)
Past and Present (1952-2000)
Reviews in American History (1973-1994, linkek az 1995-2005 közötti számok tartalmához)
Russian Review (1941-2000)

Az adatbázis részletes bemutatását lásd az Ókortörténet fejezetnél.

Rubicon

<http://www.mult-kor.hu/rubicon/>

A Rubicon történelmi folyóirat Internetes változata. Nem található meg benne minden cikk, viszont egy keresőprogram segítségével bármilyen korszakkal, vagy témakörrel kapcsolatos keresést végezhetünk.

História

<http://www.historia.hu/>

A História című magyar történelmi folyóirat Internetes változata. A régi számoknak csak a tartalomjegyzéke, 2000. évi első számtól pedig a cikkek kivonatai, vagy rövidített változatai találhatóak meg. Egy keresőprogram segítségével bármilyen korszakkal, szerzővel, vagy témakörrel kapcsolatos keresést végezhetünk. Az oldalon megtalálható még a História sorozatban megjelent könyvek tartalma is.

The War Times Journal – Real History

http://www.wtj.com/index_flash.htm

A War Times Journal hadtörténelem és hadtudomány minden korszakával foglalkozó online folyóirat, mely nagy hangsúlyt helyez a szemtanúk visszaemlékezéseire és a személyes tapasztalatokra (az archívumában több első világháborús visszaemlékezés található). A 20. századi történelemből főként az első és második világháborúról tartalmaz cikkeket (Articles), de található benne egy ismertetés az 1905-ös orosz balti flottáról is. Hasznos linkgyűjteményt (Portals) és egy tematikus csoportosítást is (Wars) tartalmaz.

American Diplomacy

<http://www.unc.edu/depts/diplomat/>

Az Egyesült Államok külpolitikájáról szóló politológiai-történelmi folyóirat, mely szabadon elérhető, cikkei letölthetőek minden internet-használó számára.

Current History – Journal of Contemporary World Affairs

<http://www.currenthistory.com/>

A jelenkori politikai és háborús konfliktusokról szóló politológiai-történelmi folyóirat, mely szabadon elérhető, cikkei letölthetőek (a legújabbak pdf-formátumban) minden internet-használó számára.

Egyéb hasznos folyóiratok a weben:

<http://www.mult-kor.hu/> (Múlt-kor – Történelmi portál)

<http://www.hbs.edu/bhr/> (Business History Review)

<http://www.ucpress.edu/journals/ohr/index.htm> (Oral History Review)

<http://www.journals.uchicago.edu/JMH/> (Journal of Modern History)

<http://www.usask.ca/history/cjh/e/index.shtml> (Canadian Journal of History)

14.5. Bibliográfiák, bibliográfiai segédletek

Holocaust Rescuers Bibliography

<http://www.hearthasreasons.com/bibliography.php>

Átfogó bibliográfia, mely a holokausztról szóló idegen nyelvű szakirodalmat tartalmazza. Nagy előnye, hogy folyamatosan frissítik (az utolsó frissítése: 2006. február 2.), így még a 2005-ben megjelenő, a témakörrel szóló szakirodalom is megtalálható benne.

Az Országos Közoktatási Intézet bibliográfiája a zsidóság történetéhez

<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=kezikonyv-Valogatott>

Válogatott tematikus bibliográfia a zsidóság történetéről Magyarországon megjelent tanulmányokról, könyvekről az Országos Közoktatási Intézet honlapján, Loránd Ferenc és Tiszóczi Tamás szerkesztésében megjelent *Kézikönyv a holokausztról tanárok és tanulók számára* című, itt is megtalálható munkájához. Témakörei közül itt csak az egyetemes történelemre vonatkozókat emeljük ki:

összefoglaló művek a zsidóság történetéről, a zsidóság újkori története, a cionizmus, az antiszemitizmus, a Harmadik Birodalom és a nácik antiszemitizmusa, Hitler, összefoglaló munkák a holokausztról, a holokauszt fogalma és sajtószerepe, a holokauszt Európa egyes országaiban, a gettósítás és a varsói gettó, az Endlösung programjának ideológiai alapja, az SS, táborok és haláltáborok, gyermekek a holokausztban, a cigányok nácik általi üldözése, a homoszexuálisok nácik általi üldözése. A honlap az egyik leghasznosabb bibliográfiai segédlet a magyar és az egyetemes történelemhez egyaránt.

Az Európai Unióval kapcsolatos legfontosabb szerződések

<http://193.224.162.52/AH0004/euszerz.html>

Magyar nyelvű bibliográfia, mely tartalmazza az Európai Unió legfontosabb szerződéseiről (az 1951-ben, Párizsban megkötött Európai Szén- és Acélközösségről szóló szerződéstől az 1997-es amszterdami egyezményig, természetesen a csatlakozási szerződésekkel együtt) megjelent magyar és idegennyelvű szakirodalmat.

Kínai bibliográfia

<http://mek.oszk.hu/00800/00885/00885.htm>

A kínai szerzők, illetve a nem kínai szerzők magyar nyelven hozzáférhető kínai tárgyú írásainak hatalmas és fontos bibliográfiája a Magyar Elektronikus Könyvtár állományában.

United States Naval History: A Bibliography

<http://www.history.navy.mil/biblio/biblio1/biblio1.htm>

Az amerikai haditengerészet történetéről szóló bibliográfia, mely általános műveket, kronológiákat és az amerikai haditengerészet korszakokra lebontott történetéről szóló könyvek, tanulmányok listáját tartalmazza.

Vietnam War Bibliography

<http://www.clemson.edu/caah/history/FacultyPages/EdMoise/bibliography.html>

Hatalmas és átfogó bibliográfia a vietnami háború történetéhez.

Bibliográfiák a Szegedi Egyetem Hadtörténeti Gyűjteményében:

A bibliográfiák főként azokat a könyveket tartalmazzák, melyek a Szegedi Egyetem Könyvtárában is megtalálhatóak, és az egyes kiadványok tartalomjegyzéket, előszavát vagy fülszövegét is közlik.

<http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/konyvek/hirszerzes/index.html>

(Hírszerzés, kémkedés)

<http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/konyvek/fegyver/index.html>

(Fegyverek, egyenruhák)

<http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/konyvek/pol/index.html> (Ka-

tonapolitikai bibliográfia)

<http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/konyvek/bibliogr/index.html>

(Hadtudományi bibliográfiák)

14.6. Forrásgyűjtemények

The Avalon Project

<http://www.yale.edu/lawweb/avalon>

Az Avalon a diplomácia- és jogtörténeti dokumentumok egyik legnagyobb, bibliográfiai segédlettel is rendelkező internetes gyűjteménye, mely a 20. és a 21. század történetéhez kapcsolódó legfontosabb forrásokat tartalmazza. Az itt található dokumentumok között kutathatunk az egyes századokon belül betűrendes sorrendben, vagy témakörök között (Major Collections; ezen belül pl. hidegháború, hidegháborús diplomácia, Versailles-tól a NATO-ig, Népszövetség, a Közel-Kelet 1916-2003 között, de itt találhatóak az Egyesült Államok és az európai országok diplomáciai kapcsolatairól szóló források is). A gyűjtemény egyik legnagyobb előnye, hogy önálló keresőprogrammal rendelkezik, melynek segítségével az egyes témakörökön belül kereshetünk.

Vincent Ferraro

<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/feros-pg.htm>

Az előbbihez hasonló, mégis részletesebb tematikával bíró, hatalmas angol nyelvű forrásgyűjtemény. Témakörei: a nemzetközi kapcsolatok történetének dokumentumai az ókortól az első világháborúig, illetve az amerikai külpolitikához (1898 előtt, illetve az első világháborúig, illetve Hiroshimától a Bush-kormányzatig), az első világháborúhoz, a két világháború közötti korszakhoz, a második világháborúhoz, az ENSZ-hez, világgazdasághoz, nemzetközi energiaiparhoz, valamint Közel-Kelethez kapcsolódó legfontosabb források és dokumentumok. Nagy előnye, hogy bizonyos témakörökben (pl. a nemzetközi kapcsolatok elmélete) neves történészek, politológus közgazdászok tanulmányai és cikkei is megtalálhatóak. Ez a gyűjtemény is rendelkezik egy önálló keresőprog-

rammal, illetve egy nagyon részletes linkgyűjteménnyel, ahonnan pl. számos internetes folyóirathoz juthatunk el.

Historical Text Archive

<http://historicaltextarchive.com/>

Az előbbiekhöz hasonló hatalmas és hasznos gyűjtemény. Összesen 41 témakörben 685 forrást (Articles), 24 kategóriában 6267 linket, továbbá 70 szakkönyvet (E-books) tartalmaz, melyekben a honlap saját keresőprogramjával is böngészhetünk.

Modern History Sourcebook

<http://www.fordham.edu/halsall/mod/hs1000.html>

Teljes modernkori források és hasznos linkek gyűjteménye, mely néhány 21. századi forrást is tartalmaz.

EuroDocs - Primary Historical Documents From Western Europe

<http://www.lib.byu.edu/~rdh/eurodocs/>

Andorrától a Vatikánig 24 európai ország történelmének legfontosabb forrása-ihoz kapcsolódó linkeket tartalmazó gyűjtemény.

The World War I Document Archive

<http://www.lib.byu.edu/~rdh/wwi/>

Az egyik legfontosabb forrás- és linkgyűjtemény az első világháborúhoz, mely nemcsak korabeli dokumentumokat (levelek, egyezmények, békék), hanem naplók, visszaemlékezések és a korszakról szóló könyvek szövegét is. Hatalmas előnye – a szövegek teljes közlése mellett –, hogy számos forrást tartalmaz a háborút megelőző és az azt követő évekből is. Mindezt egy nagyon vázlatos, mégis hasznos életrajzgyűjtemény, képarchívum és egy linkgyűjtemény egészíti ki.

WWII. Resources

<http://www.ibiblio.org/pha/>

Források a második világháború történetéhez.

Russian History 1905-1930

<http://www.dur.ac.uk/~dml0www/1905-30.html>

Orosz (szovjet) történeti források és dokumentumok angol nyelven.

Primärquellen zur Geschichte Österreichs im 20. Jahrhundert

http://zeit1.uibk.ac.at/goes20_ger.html

Ausztria 20. századi történetéhez kapcsolódó legfontosabb források internetes gyűjteménye.

14.7. A legfontosabb térképgyűjtemények

Historical Atlas of the Twentieth Century

<http://users.erols.com/mwhite28/20centry.htm>

A 20. század legnagyobb internetes történelmi atlasza. A rengeteg gazdasági, társadalmi, népességi, urbanizációs és háborús világ-, illetve régiótérkép közül számos interaktív: ha pl. az egyes világtérképek részeire kattintva nagyíthatunk, és újabb részleteket kaphatunk az adott területről. Ehhez hasonlóan a térképek jelmagyarázatára kattintva is kaphatunk részletesebb magyarázatokat. A fontos és alapvető honlapot hasznos linkgyűjtemény és bibliográfia egészíti ki.

Atlas-Historique - Ressources cartographiques et historiques

<http://www.atlas-historique.net/index.html>

Szép és részletes francia térképgyűjtemény a 19-20. század történelméhez, melynek elemei között kronológiai és földrajzi csoportosítás szerint is kereshetünk.

World History Maps

<http://www.fsmitha.com/maps.html>

Hasznos gyűjtemény, mely a világtörténelem minden korszakához tartalmaz térképeket. A 20. századi történelemhez 25 térképet találhatunk a honlapon. Nagy előnye, hogy a térképeken található helyekhez külön földrajzi mutatót tartalmaz (Index of Places), melyről azonnal ahhoz a térképhez ugorhatunk, melyen a keresett hely megtalálható.

The Historical Atlas of Europe

<http://home.versatel.nl/gerardvonhebel/>

Európa történelmi atlasza, mely 1648-tól 2005-ig mutatja be a kontinens államainak területi változásait. Az előbbieknél kevésbé színvonalas, mégis hasznos honlap.

14.8. Tematikus honlapok

14.8.1. Az I. világháború

Az I. világháború

<http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww1/index.html>

A Szegedi Egyetem Könyvtár Hadtörténeti Gyűjteményének I. világháborús virtuális könyve. A legrészletesebb és legalaposabb magyar nyelvű honlap, mely az első világháború történetével foglalkozik. Részei:

Kronológia. Az I. világháború részletes, napra pontos kronológiája, melyben az egyes évek eseményeit külön hyperlinkeken át érhetünk el.

Életrajzok. Ki kicsoda az I. világháborúban? Itt alfabetikus sorba rendezve megtaláljuk az első világháború legfontosabb szereplőinek biográfiáját.

Haditechnika. A világháború haditechnikájának részletes bemutatása az alábbi témakörökre bontva: *Repülés* (benne külön linkek az I. világháború repülőgéptípusaihoz, ahol 15 típusról találunk részletes technikai leírást és történetet, illetve egy fényképalbumhoz); *Tankok* (benne külön link az I. világháborúban használt harckocsi-típus történetéhez és technikai leírásához); *Hadihajók* (13 első világháborús hadihajó története és technikai leírása); *Tengeralattjárók.*

Shvoy Kálmán fotóalbumaiból. Shvoy Kálmán vezérkari tiszt mintegy 9000 fényképet tartalmazó hagyatéka a Szegedi Egyetem Könyvtárának birtokában van. A képek egy részét, egy „virtuális fotóalbumot” ezen a linken találhatjuk. Innen külön elérés vezet Shvoy Kálmán fotóalbumaihoz, ahol megtaláljuk a róla szóló rövid életrajzot, a fotóalbumait, naplójáról szóló ismertetéseket, a róla szóló korabeli sajtóhíreket

(<http://www.bibl.u-szeged.hu/shvoy/index.html>).

Könyvespolc. A Szegedi Egyetem Könyvtárában fellelhető I. világháborús könyvek, azok fülszövegei, külön linkkel a könyvtár internetes katalógusához. Itt található még meg három könyv teljes terjedelmében, hypertextes formában: *A cs. és kir. haditengerészet a világháborúban* (képalbum Ramberg báró festményeivel), *Julier Ferenc: A világháború magyar szemmel, 1914-1918.* és *Nónay Dezső: A volt m. kir. szegedi 5. honvéd gyalogezred a világháborúban* (visszaemlékezések).

Bibliográfia. Tanulmányok és könyvek jegyzéke az I. világháborúról.

The World War I. Trenches ont he Web

<http://www.worldwar1.com/>

I. világháború történetével foglalkozó angol nyelvű hatalmas adatbázis dokumentumokkal, képarchívummal, térképekkel, életrajzokkal, eseményleírásokkal, linkgyűjteménnyel és bibliográfiával. A honlapon való könnyebb és gyorsabb tájékozódást megkönnyíti egy honlap-térkép (*Reference Library*) és egy szabad-szavas keresőrendszer is (*1914-1918 Super Search*).

Solving Problem Through Force

<http://www.geocities.com/veldes1/index.html>

Főként az Osztrák-Magyar Monarchia I. világháborús tevékenységét bemutató, de a környező országok (Törökország, Bosznia) történetével is foglalkozó honlap, mely az alábbi részekből áll:

The Commanders of Austria-Hungary. Több mint 160 életrajz a Monarchia legfontosabb személyiségeiről a következő csoportokra bontva: *The Habsburgs*, *The Army Chiefs*, *The Field Commanders A-K*, *L-Z*, *The Government Ministers and Bureaucrats*, *The German Commanders*, *Legionaries and Revolutionaries*.

The Field of Honour. Katonák és tisztek, akik harcoltak és meghaltak a Monarchiáért.

Images of the War. Válogatás a korabeli osztrák folyóiratok és hírlapok világháborús képeiből.

Enver Pasha And His Times. Egy talányos török hadvezért és Törökország I. világháborús szerepét bemutató tanulmány.

Notgeld During WWI. Kiállítás a Monarchiában és Németországban a háború során kibocsátott szükségpénzekről.

„*Bosnia's Pre-War Economy*”. A világháború előtti Boszniát gazdaságtörténeti oldalról bemutató disszertáció Word doc formátumban, sajnos csak horvát nyelven.

Proclamations, Essays and Maps. Egy szerény szöveg- és forrásgyűjtemény, három térképpel.

Credits & Links. I. világháborús linkek.

Brennende Südfront – Der Gebirgskrieg 1915-1918.

<http://gebirgskrieg.heim.at/>

A déli fronttal foglalkozó osztrák honlap, ahol részletesen olvashatunk többek között az előtörténetről, kronológiáról, az osztrák, olasz, magyar alakulatokról, az Isonzo-menti csatákról, a Piave-i áttörésről. Ezt kép- és linkgyűjtemény, illetve bibliográfia egészíti ki.

14.8.2. A két világháború közötti világ

The World at War from Versailles to the Cold War

<http://worldatwar.net/>

A két világháború közötti világot bemutató honlap. Célja, hogy az I. világháború végétől a hidegháborúig áttekintse a legfontosabb eseményeket, forrásokat, memoárokat és statisztikákat. A honlap legfontosabb részei:

New Features. A honlap feltöltésének állomásai (az utolsó frissítése 2001. augusztus 14-én történt).

Articles. Teljes cikkek és tanulmányok a két világháború közötti világról.

About. A honlap bemutatása.

Forum. Olvasói hozzászólások.

Timelines. Részletes kronológiák. Találhatunk itt általános kronológiát (*Global Timeline 1918-1948*), az egyes országok kronológiáit (Kanada 1918-1950, Luxemburg 1918-1949, Grönland 1910-1953, Lengyelország 1918-1952, Írország 1918-1948, Ausztrália 1918-1948, francia gyarmati birodalom 1940-1945, ezeken kívül megtalálható valamennyi európai állam kronológiája az *Europe in the Age of Autocracy* link alatt), illetve egyéb kronológiákat (Népszövetség 1918-1946, II. világháborús diplomácia 1939-1945).

Wars. Háborúk a két világháború között. Hiányossága, hogy csak felsorolja a katonai konfliktusokat és a szembenálló feleket, viszont nem mutatja be ezek történetét és hátterét.

Biographies. 82 életrajz a két világháború közötti világ főbb szereplőiről. Az életrajzokat rendezhetjük a név (*Order by Surname*), foglalkozás (*Order by Profession*) és nemzetiség szerint (*Order by Nationality*)

Nations. Grönland, Luxemburg, Oroszország, Ausztrália, Franciaország, az Egyesült Államok és Kanada története. Néhány országnál elég szegényes (pl. Oroszországnál csak linkgyűjteményt találunk), vagy csak kronológiát találunk, vagy a honlapon található cikkekhez linkeket. Ehhez a részhez tartozik még a Memel-vidék, Fiume és Allenstein történetének bemutatása is.

Links. Kevésbé hasznos és alapos linkgyűjtemény a korszakkal foglalkozó honlapokról.

Chandelle. A Chandelle című online-folyóirat archívuma, ahol főként a két világháború közötti vadászgépek, bombázók történetéről olvashatunk cikkeket, melyeket látványos ábrák, fényképek és térképek egészítenek ki.

The 1920's Experience

<http://www.angelfire.com/co/pscst/>

Az 1920-as évek Amerikáját bemutató közepes színvonalú honlap. Foglalkozik a fontosabb személyekkel, eseménytörténettel, találmányokkal, művészettel, irodalommal, zenével és divattal.

New Deal Network

<http://newdeal.feri.org/>

A nagy gazdasági világválság történetét bemutató honlap, melyet a Franklin and Eleanor Roosevelt Institute indított útjára 1996-ban. Mostanra az adatbázis több mint 20 ezer tételt tartalmaz, így ez a legátfogóbb és legalapvetőbb kiindulópont a világválság, a New Deal és azt követő események történetének tanulmányozásához. A honlap fő részei:

Classroom. A világválság és a New Deal története (kronológia, források, bibliográfiai segédlet).

Documents. A világválság történetéhez kapcsolódó források, melyek között négyféleképpen böngészhetünk: témakör, dátum, szerző és kiadó szerint.

Features. Hasonlóan az előbbi ponthoz, itt is dokumentumokat (beszéddek, újságcikkek, képek) találunk, melyek megmutatják a világválság sajátosságait, jelenségeit.

Links.

Forum.

Photographs. Fényképgyűjtemény.

Deutsche Geschichte 1919-1945

<http://balsi.de/>

Németország két világháború közötti történelmét bemutató német nyelvű honlap, mely sajnos még feltöltés alatt áll, így nem minden témaköre érhető el. Részei:

Weimarer Republik. A Weimari Köztársaság története: alkotmány, szerződések (pl. Groener-Ebert paktum vagy külpolitikai egyezmények közül a Versailles-i béke, a Rapallo-i és a Locarno-i szerződések – sajnos nem közli e források szövegét, csak a tartalmát és körülményeit), megosztottság (pl. bal- és jobboldali radikalizmus, antiszemitizmus), pénzügyek (infláció, gazdasági világválság), kormányok, felkelések (pl. Spartacus-felkelés, Hitler sörpuccsa), választások, igazságszolgáltatás, hadsereg.

3. Reich. A Harmadik Birodalom története: előzmények, külpolitika, szervezetek (munkaszolgálat: RAD, Hitlerjugend, SA, NSDAP), igazságszolgáltatás, gazdaság (gazdaság- és pénzügypolitika), építészet.

2. *Weltkrieg*. A második világháború története német oldalról: események, katonai egységek, fegyverek, életrajzok, uniformisok, kitüntetések.

Megjegyzés: mivel a honlap folyamatos bővítés alatt áll, így a fenti bemutatásba nem foglaltuk bele azokat a témaköröket, amelyek az egyes fejezeteknél ugyan fel vannak tüntetve – pl. a Weimari Köztársaság történeténél a pártok [Parteien] –, de még nincs feltöltve.

A spanyol forradalom és polgárháború (1936-1939) történetéhez kapcsolódó honlapok:

<http://flag.blackened.net/revolt/spaindx.html>

<http://www.users.dircon.co.uk/~warden/scw/scwindex.htm>

14.8.3. A II. világháború és a holokauszt

A II. világháború

<http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/index.html>

A Szegedi Egyetem Könyvtár Hadtörténeti Gyűjteményének virtuális könyve, a legrészletesebb magyar nyelvű második világháborús honlap. Részei:

Kronológia. Napra pontos kronológia, ahol az egyes évek eseményeit külön hyperlinkeken át érhetünk el.

Dokumentumok. Diplomáciai és katonai iratok, levelek, háborús beszédek, proklamációk, a nürnbergi perhez és a háborús bűnökhöz kapcsolódó források gyűjteménye. A dokumentumok között szerepelnek olyan iratok, melyek a második világháborút megelőző időszakból származnak, de felhasználták őket a nürnbergi per során.

Térképek. Részletes térképek az egyes frontok alakulásához.

Ki kicsoda? Összesen 300 életrajz a második világháborúban fontos szerepet betöltött katonákról, politikusokról.

Diplomácia. A „három nagy” teheráni, jaltai és potsdami konferenciája és azok iratai.

Képek. Repülőgépekről, hajókról, kézifegyverekről, különleges fegyverekről (atombomba, V-1, V-2), páncélos járművekről készített fényképek. Innen elérhető az egyes típusok részletes technikai leírása is. Ezek mellett festmények és haditudósítók fényképei is megtalálhatóak itt.

Haditechnika. Repülőgépek, hajók, kézifegyverek, különleges fegyverek, páncélos járművek, illetve tüzérségi fegyverek részletes technikai leírása.

Holokauszt. Tények, adatok a holokausztról, illetve a haláltáborok és gettók története.

A nürnbergi per. 1945. november 20. és 1946. október 1. között lezajlott, a náci főbűnösök ellen a győztesek által indított per története. A vádlottak részletes bemutatásán túl találunk itt dokumentumokat (pl. R. H. Jackson vádbeszédét) és ajánló bibliográfiát.

Könyvespolc. A honlap elkészítéséhez felhasznált irodalom, a Hadtörténelmi Gyűjteményben található második világháborús könyvek, link a World War II Books Home Page-hez, illetve egy 1380 könyvből álló bibliográfia a legnagyobb háború történetéhez.

Háborús filmek. A második világháború és kora számos filmet ihletett már, és itt megtalálhatjuk a legfontosabbak bemutatását (a Schindler listájától a Pizskos tizenkettőig), illetve a több, mint 400 filmből álló összefoglaló listát.

Statisztikai adatok. Emberveszteségeket, hadiipart, repülőgépgyártást, elsüllyedt hajók számát, illetve az európai zsidóság emberveszteségeit bemutató táblázatok és grafikonok.

50. évforduló. A Hadtörténelmi Gyűjtemény 1995-ben megnyitott, időszakos kiállítása.

Kapcsolódó lapok. Linkgyűjtemény.

The World at War, History of WW 1939-1945

<http://www.euronet.nl/users/wilfried/ww2/ww2.htm>

Hatalmas második világháborús adatbázis, ahol térképeket, eseményleírásokat, az előzmények részletes bemutatását, képeket és forrásokat is találunk. A honlap nagy előnye, hogy önálló keresőprogrammal rendelkezik.

Encyclopaedia Britannica's Guide to Normandy 1944

<http://www.britannica.com/dday>

A normandiai partraszállást, a megelőző terveket interaktív térképek segítségével és veteránok elbeszélései alapján részletesen bemutató honlap.

A holokauszt történetéhez kapcsolódó honlapok

<http://www.auschwitz.dk/> (The Holocaust – Crimes, Heroes and Villains. Egyik legrészletesebb holokauszt-történelmi adatbázis, ahol esszéket, tanulmányokat, náci életrajzokat, fényképeket, kronológiát és linkgyűjteményt találhatunk).

<http://voices.iit.edu/> (The Voices of the Holocaust)

<http://www.holocaustcenter.org/> (The Holocaust Memorial Center)

14.8.4. A hidegháború

Cold War Policies, 1945-1991

<http://history.acusd.edu/gen/20th/coldwar0.html>

A hidegháború nagyhatalmi politikáját tárgyaló honlap, mely az eseményleírások mellett forrásokat és fontos dokumentumokat is közöl. Kilenc részre tagolódik:

Negotiation 1945. Jalta, a második világháború vége és a hidegháború kezdete.

Demonstrations 1946. A fegyverkezési verseny, Churchill fultoni beszéde, Truman, Sztálin és a fegyverkezési verseny kezdete.

Containment 1947-1949. Az elszigetelődés és a „paranoia” kora, kémkedés és a NATO megalakulása.

Coercion 1950-1968. A koreai háború, Eisenhower, Kennedy és Lyndon B. Johnson elnöksége, Hruscsov, Konrad Adenauer és Római Szerződések (1957, EURATOM, EGK).

Detente, 1959-1980. Nixon, Ford és Carter elnöksége, Willy Brandt és az Ostpolitik.

Confrontation 1980-1985. A „kis hidegháború” kora. A fegyverkezési verseny újraindulása, Reagan elnöksége.

Glasnost 1985-1989. Reagan és Gorbacsov.

Revolution 1989-1991. Lengyelország, a Szolidaritás győzelme, a Szovjetunió felbomlása, az id. Bush elnöksége.

Aftermath. Clinton elnöksége.

Deutschland im Kalten Krieg

http://www.dhm.de/ausstellungen/kalter_krieg/index.htm

Németország a hidegháborúban. A honlap kifejezetten azzal foglalkozik, hogyan változott és alakult az ellenségkép a német politikai propagandában, melyet újságcikkekkel, látványos plakátokkal illusztrál.

The Age of McCarthyism: A Brief History with Documents

<http://www.writing.upenn.edu/~afilreis/50s/schrecker-age.html>

A McCarthyizmus történetét és az 1950-es évek amerikai történelmét bemutató honlap fontos forrásokkal.

1962 – La Crise des Missiles de Cuba

<http://www.cubacrisis.net/>

A kubai rakétaválságot spanyol, francia és angol nyelven bemutató látványos honlap, mely részletesen tárgyalja az előzményeket, a napi eseményeket. Ezt szemléletes térképek, ábrák és fontos források (újságcikkek, nyilatkozatok, dokumentumok) egészítik ki.

The Harvard Project on Cold War Studies

<http://www.fas.harvard.edu/~hpcws/>

A Harvardi Egyetem hidegháború-kutatási projektjének honlapja, ahonnan elérhető egy online folyóirat (Journal of Cold War Studies), a Harvardi Egyetem hidegháború-történeti kiadványainak listája, források, dokumentumok, az események leírása és egy linkgyűjtemény is.

Egyéb hasznos hidegháború-történeti honlapok:

<http://www.coldwar.org/> (The Cold War Museum)

http://www.gwu.edu/~nsarchiv/nsa/cuba_mis_cri/

(The Cuban Missile Crisis, 1962. – The National Security Archive – The George Washington University)

<http://library.thinkquest.org/11046/> (Fourteen Days in October: The Cuban Missile Crisis)

14.8.5. Hadtörténelem

Military History Encyclopedia on the Web

<http://www.rickard.karoo.net/main.html>

A legnagyobb internetes hadtörténelmi enciklopédia, ahol az ókortól napjainkig minden katonai konfliktus történetét megtalálhatjuk. Részei:

Battles and Sieges. Csata- és betűrendes lexikonja ókortól napjainkig. Az egyes csaták (pl. a világháborús ütközetek) leírása nagyon részletes, fényképekkel, térképekkel illusztrált. Ezt kiegészítik még az adott ütközethez kapcsolódó irodalomjegyzékek (könyv- és tanulmányjegyzék), illetve linkek.

Weapons, Equipment and Units. Fegyver-, katonai jármű-, illetve egységtípusok betűrendes lexikonja. Bizonyos típusoknál (pl. T-72-es szovjet tank) leírásánál képillusztrációkat, linkeket és bibliográfiát is találunk.

Wars, Campaigns and Treaties. Háborúk, hadjáratok és békék betűrendes lexikonja. Az előbbiekhöz hasonlóan több háború leírása nagyon részletes és hasznos, kiegészítve térképekkel, irodalomjegyzékkel (pl. a második világháború, Öbölháború).

Main Index. Betűrendes általános mutató minden címszóhoz, mely a honlapon megtalálható.

Special Subject Index. Témakörökre osztott mutató.

Biographies. Hadvezérek, tábornokok életrajzai ajánló irodalommal.

Concepts. Hadtörténeti fogalmak mutatója.

By Date (Timeline). Kronológia az ókortól napjainkig a háborús konfliktusokhoz.

By Country. Háborús konfliktusok kontinensenként és régióként, melyekhez egy interaktív térkép segítségével juthatunk el.

Search this site. A honlap önálló keresőprogramja.

Ezeket linkgyűjtemény, bibliográfia, képek, térképek, internetes napló (blog), fórum és a háborús filmek listája egészíti ki a *Services* rész alatt.

Történelmi és haditechnikai szöveg-, és képgyűjtemény a 20. század első feléből

<http://www.shift.sk/military/sifoner/mil/milit2.html>

Az egyik legfontosabb magyar nyelvű adatbázis a 20. század első felének hadtörténetéhez, ahol a katonai konfliktusok, alakulatok, haditervek, frontok ismertetése mellett, az egyes harcokokról, páncélosokról is található részletes, képekkel illusztrált technikai leírásokat.

American Military History

<http://www.army.mil/cmh-pg/BOOKS/amh/amh-toc.htm>

Az amerikai hadtörténelmet a kezdetektől (függetlenségi háborútól) a vietnami háborúig tárgyaló könyv internetes változata.

The Russo-Japanese War Research Society

<http://www.russojapanesewar.com/index.html>

Az 1905-ös orosz-japán háborút részletesen, képekkel, forrásokkal, cikkekkel bemutató szép honlap.

A Szegedi Egyetemi Könyvtár Hadtörténeti Gyűjteménye (Military History Collection)

<http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/index.html>

A Szegedi Egyetemi Könyvtár Hadtörténeti Gyűjteményének első és második világháborús internetes könyvéről már esett szó. A gyűjtemény tartalmaz még egy koreai háborúval

<http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/korea/index.html> és egy vietnami háborúval

<http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/vietnam/index.html> foglalkozó honlapot is, melyek csak kronológiából és bibliográfiából állnak.

The Korean War

<http://www.korean-war.com/>

Az 1950-1953 közötti koreai háborút bemutató honlap.

The Vietnam War – Historical Perspectives

http://www.gruntonline.com/TheWar/the_war.htm

A vietnami háborút korabeli források (dokumentumok, veteránok beszámolóí) segítségével bemutató oldal.

The Wars for Vietnam, 1945-1975

<http://vietnam.vassar.edu/>

A Vietnamban 1945 és 1975 közötti háborúkat átfogóan bemutató honlap, ahol áttekintést (*The Viet Nam War: An Overview*), dokumentumokat és linkeket találunk.

Helyi háborúk

<http://www.helyihaboruk.lapok.hu/>

Az első és a második világháborúhoz, illetve az 1945 utáni katonai konfliktusok honlapja, ahol elsősorban a Belvedere Meridionale című lapban megjelent cikkek, referátumok, szakdolgozat-részletek találhatók.

Desert-Storm.com

<http://www.desert-storm.com/>

Az 1991-es Öböl-háború történetét bemutató honlap.

14.8.6. Egyéb

Alexander Palace Time Machine

<http://www.alexanderpalace.org/palace/mainpage.html>

A Romanovok, az utolsó orosz cár és családjának történetét, illetve Oroszország történelmét bemutató honlap, ahol adatbankot, online-könyveket, úti beszámolókat és más hasznos forrásokat találhatunk a cári Oroszország utolsó éveiről.

Szabó Miklós: A Szovjetunió története

http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/tortenel/europa/szu_tort/html/index.htm

A Magyar Elektronikus Könyvtár állományában található e-könyv, mely Szabó Miklós „repülőegyetemi” előadásait foglalja magába Oroszország és a Szovjetunió 1863 és 1982 közötti történelméről.

American Cultural History: The Twentieth Century

<http://kclibrary.nhmccd.edu/decades.html>

Amerika 20. századi kultúrtörténetét bemutató honlap. Bemutatja minden évtized fontos művészeti, építészeti, irodalmi, divat-, oktatási, technológiai, zenei, filmművészeti eseményeit, eredményeit és alkotásait. Érdekeség, hogy a honlapon található képeket a szerzők saját családi emlékei közül válogatták.

History of Education: Selected Moments of the 20th Century

http://fcis.oise.utoronto.ca/~daniel_schugurensky/assignment1/

A 20. századi oktatás történetét évtizedekre lebontva tárgyaló honlap, mely minden egyes fontos oktatástörténeti esemény rövid leírását tartalmazza.

20th Century Latin America

<http://www.fordham.edu/halsall/mod/modsbook55.html>

Az Internet Modern History Sourcebook Latin-Amerika történeti oldala. Valamennyi latin-amerikai ország 20. századi történetéhez találhatunk itt linkeket és forrásokat.

Geschichte Lateinamerikas im 19. und 20. Jahrhundert

<http://www.lateinamerika-studien.at/content/geschichtepolitik/geschichte/geschichte-titel.html>

A Bécsi Egyetem Történelmi Intézetének áttekintő honlapja Latin-Amerika 19. és 20. századi történelméről. Az itt található szövegek hypertextes és pdf-verzióban is elérhetőek. Az eligazodást egy honlap-térkép segíti.

Women's History Resources From the Chico High School Library

<http://dewey.chs.chico.k12.ca.us/wom.html>

Az amerikai nőtörténettel és a feminizmus történetével foglalkozó „gender study” honlap.

Greatest Engineering Achievements of the 20th Century

<http://www.greatachievements.org/>

A 20. század legnagyobb technikai vívmányait és azok történetét, fejlődését bemutató honlap. Témái többek között a villamosítás, a gépkocsi, a repülés, a vízellátás, az elektronika, a rádió és a televízió, a mezőgazdasági gépesítés, a számítástechnika, a telefon, az űrkutatás, az internet, az egészségügyi technológiák, illetve a nukleáris technológiák története és fejlődése.

Lemo

<http://www.dhm.de/lemo/home.html>

Németország történelmével foglalkozó német nyelvű honlap, mely a Német Császárság kikiáltásától (1871) napjainkig mutatja be az állam történetét kilenc részre bontva:

Kaiserreich, 1871-1914. A Német Császárság története a világháborúig. Témakörei: bel- és külpolitika, ipar és gazdaság, tudomány és kutatás, művészet és kultúra, mindennapi élet, antiszemitizmus.

Der Erste Weltkrieg, 1914-1918. Németország az első világháborúban. Témakörei: a háború menete, belpolitika, ipar és gazdaság, háborús propaganda, művészet, mindennapi élet, antiszemitizmus.

Die Weimarer Republik, 1918-1933. A Weimari Köztársaság története. Témakörei: forradalom és a köztársaság kikiáltása, bel- és külpolitika, ipar és gazdaság, tudomány és kutatás, művészet és kultúra, mindennapi élet, antiszemitizmus és a nemzeti szocializmus szellemi vezetői.

Das NS-Regime, 1933-1939. A hitleri Németország története a II. világháborúig. Témakörei: a náci hatalmi berendezkedés, bel- és külpolitika, mindennapi élet, antiszemitizmus, ellenállás, ipar és gazdaság, tudomány és kutatás, művészet és kultúra, berlini olimpiai játékok (1936).

Der Zweite Weltkrieg, 1939-1945. Németország a II. világháborúban. Témakörei: a háború menete, bel- és külpolitika, mindennapi élet, holokauszt, ellenállás, ipar és gazdaság, tudomány és kutatás, művészet és kultúra.

Nachkriegsjahre, 1945-1949. Németország háború utáni évei. Témakörei: szövetséges megszállás, politikai újrakezdés, újjáépítés és gazdaság, a múlt terhe, a két német állam létrejötte, kultúra.

Das geteilte Deutschland, 1949-1989. A megosztott Németország története. Témakörei: az újjáépítés évei keleten és nyugaton (1949-1955), a hidegháború kiéleződése (1955-1963), folytonosság és változás (1963-1974), új kihívások (1974-1989).

Die deutsche Einheit, 1989-1990. Németország egyesítésének története. Témakörei: változások keleten, a berlini fal leomlása, újraegyesítés.

Die Wege in die Gegenwart, 1990-2002. Németország legújabbkori története. Témakörei: Németország egyesítése utáni események, Németország Európában, világpolitika.

Az egyes részekben minden évhez külön kronológiát és további altémaköröket is találunk.

Geschichte Berlins

<http://www.chronik-berlin.de/>

Berlin városát és történelmét bemutató honlap.

Österreich

[http://bildung.freepage.de/cgi-](http://bildung.freepage.de/cgi-bin/feets/freepage_ext/41030x030A/rewrite/fbs/ge_oeste.htm)

[bin/feets/freepage_ext/41030x030A/rewrite/fbs/ge_oeste.htm](http://bildung.freepage.de/cgi-bin/feets/freepage_ext/41030x030A/rewrite/fbs/ge_oeste.htm)

Ausztria története 1919-től az 1990-es évekig.

Österreich Chronik

<http://surfbrett.at/geschichte/oesterreich/>

Ausztria történelmét 1804-től bemutató osztrák honlap, mely külön tartalmaz egy világtörténeti összefoglalást és egy áttekintést az Európai Unió történetéről.

Economic History Service

<http://eh.net/>

Az Economic History Association gazdaságtörténeti honlapja, ahol hasznos bibliográfiák, könyvismertetések, kronológia, adatbázisok, enciklopédia és linkgyűjtemény található.

The Artificial Famine/Genocide in Ukraine 1932-33

<http://www.infoukes.com/history/famine/>

Az 1932-33-as ukrán éhínség (mely 7-10 millió ember életét követelte) történetét bemutató honlap.

14.9. A legfontosabb magyar nyelvű CD-ROM kiadványok

A 20. század enciklopédiája Multimédia PC CD-ROM 1-2. kötet

Két részből álló, hatalmas multimédia enciklopédia a 20. század történetéhez. Az első kötetben 1901-től 1999-ig követhetjük végig a század történéseit, megismerhetjük a legfontosabb személyiségeit és művészeit. A második kötet napról napra, évről évre mutatja be a 20. század legnagyobb tudományos felfedezéseit, találmányait. A több ezer információt tartalmazó két kiadvány szinte valamennyi címszavához képek tartoznak, melyek nagyíthatóak. A szövegekben kereshetünk, és ún. könyvjelzőket helyezhetünk el. A legátfogóbb, legszebb és legrészletesebb magyar nyelvű PC CD-ROM kiadványok a 20. század történetéhez.

Military Katonai Sorozatban megjelent PC CD-ROM kiadványok a 20. század történelméhez (Informania)

II. Világháború

Hadiflották

Kézi lőfegyverek

Repülőök, helikopterek

Tankok, tüzérség

Terrorizmus

Az I. világháború nagylexikona PC CD-ROM

A Hadtörténeti Intézet és Múzeum munkatársai által készített multimédia kiadvány, melyben megpróbálták összefogni mindazt az ismeretet, amely az I. világháború történetének megismeréséhez elengedhetetlen. Életrajzok, esemény-, csata- és frontleírások, képek, térképek segítségével mutatja be az első világháború politikai, gazdasági és katonai eseményeit, céljait.

A II. világháború nagylexikona PC CD-ROM

A lexikon közérthetően foglalja össze több, mint 2000 oldal gépelt szöveggel a II. világháború ismeretanyagát. A program könnyedén használható, az ikonok segítségével pillanatok alatt kikereshetünk. A CD felépítése enciklopédia jelle-

gű, azaz a könyvtárnyi ismeretanyagot címszavak szerint csoportosítottuk. Lehetséges az események időrendi és témakörönkénti kigyűjtése és megtekintése is. A kiadványt korabeli fotók, filmhíradós felvételek, térképek színesítik.

15. 20. századi magyar történelem

15.1. Linkgyűjtemények

Alternatív Közgazdasági Gimnázium linkgyűjteménye

<http://www.ahg.hu/links/index.html>

Az alábbi témakörökre bontva található a honlapon linkeket:

Magyar középiskolák, Egyetemek, főiskolák, Magyar weblapok, Tananyagok és segédanyagok, Magyarországi sajtó, Külföldi sajtó, Zene, Keresők, Egyéb érdekességek.

Internet és Pedagógia – Magyar Gallup Intézet (linkek)

<http://www.gallup.hu/Oktatas/ip/szak/tori.htm>

Az alábbi témakörökre bontva található a honlapon linkeket:

Aktuális információk, Szakmai egyesületek honlapjai, Periodikák, Kézikönyvek, adatbankok, Könyv- és cikkggyűjtemények, katalógusok, Tematikus honlapok, linkgyűjtemények, bibliográfiák, Kutatóintézetek honlapjai, Tantervek, tanmenetek, óravázlatok, Módszertani szakirodalom, Szaktárgyi segédletek, Feladatgyűjtemények, tételsorok, Térképek, Online multimédiás oktatóprogramok, tematikus honlapok, CD-ROM, Múzeumok honlapjai, Pedagógus-továbbképzés, Alapítványok, Tanulmányi versenyek, pályázatok diákoknak, Rendezvények, konferenciák, Levelezőlisták, Fórum.

Egyéb hasznos linkgyűjtemények:

Vizsla24.hu – Linktár:

http://www.vizsla24.hu/linktar/tudomany/tarsadalomtudomany/tortenelemtudomany/magyar_tortenelem/index.html

Történelem a hálózaton:

<http://sagv.gyakg.u-szeged.hu/tanar/farkzolt/torhal.htm>

15.2. Források

1000 év (1000-2003)

<http://www.1000ev.hu/>

A CompLex Kiadó Kft. *1000 év törvényei internetes adatbázis* Corpus Juris Hungarici CD és a CompLex Jogtár Közlöny adatbázisának felhasználásával készült 2003-ban. A honlapon megtalálhatjuk az 1000 és 2003 között kiadott magyar törvények szövegét, így ez az adatbázis az egyik legalapvetőbb forrásbázis nemcsak a 20. század, hanem a teljes magyar történelem szempontjából.

A Magyar Köztársaság alkotmánya (1949. évi XX. törvény)

<http://www.parlament.hu/alkotmany/alkotm.htm>

Szintén a jog-, illetve alkotmánytörténet szempontjából fontos honlap, ahol megtalálhatjuk az 1949-ben elfogadott magyar alkotmány teljes szövegét.

The Austro-Hungarian Red Book

<http://www.lib.byu.edu/~rdh/wwi/papers/red1.htm>

Az Osztrák-Magyar Monarchia első világháborús szerepéről szóló források gyűjteménye angol nyelven.

The World War I Document Archive

<http://www.lib.byu.edu/~rdh/wwi/>

Az egyik legfontosabb forrás- és linkgyűjtemény az első világháborúhoz (levelek, egyezmények, békék, naplók, visszaemlékezések és a korszakról szóló könyvek). Részletesebben lásd a 20. századi egyetemes történelem című fejezetben.

Corvinus Library Hungarian History

<http://www.hungarian-history.hu/lib/>

Szakkönyvek, tanulmányok, források, forrásgyűjtemények a magyar történelemről angol nyelven. Az adatbázis állománya szabadon letölthető pdf- vagy Word doc-formátumban, melyeket a következő csoportokban találhatunk:

What one should know about Hungary. Mit kell tudni a magyarokról és Magyarországról?

Book reviews. Könyvismertetőik.

Current Affairs. Korunk problémáiról szóló cikkek, tanulmányok.

Foreigners on Hungary. Külföldiek Magyarországról (benne többek között: Rothermere My Campaign for Hungary című írása).

Hungary and Paris Peace Treaties. Magyarország és a világháborúkat lezáró párizsi békeszerződések - források, tanulmányok.

Hungarian History. Cikkek, tanulmányok, források a magyar nem csak a 20. század történelméről (bennük többek között Horthy Miklós emlékiratai angolul).

The New Central Europe. Közép-Európa története a második világháború után.

Hungary in the Twentieth Century. Magyarország 20. századi történelméről szóló források és tanulmányok.

The Soviets. A Szovjetunió története magyar vonatkozásokkal - cikkek, tanulmányok.

Autonomy and Minorities. Erdély problematikájáról, a magyarországi kisebbségekről, illetve a környező országokban élő magyar kisebbségekről szóló tanulmányok.

The USA and Hungary. Az amerikai-magyar külpolitikai kapcsolatokról, az amerikaiak magyarokról alkotott nézeteihez kapcsolódó tanulmányok.

Rumanian-Hungarian affairs. A román-magyar konfliktusokról, Erdély történetéről és problematikájáról szóló tanulmányok.

Chebo-Slovakian-Hungarian Affairs. A csehszlovák-magyar konfliktusokról szóló tanulmányok.

Yugoslavian/Serbian-Hungarian Affairs. A jugoszláv/szerb-magyar konfliktusokról szóló tanulmányok.

Transcarpathia/Ukraine and Hungary. Ukrajna és Magyarország kapcsolatai.

The Hungarian Revolution of 1956. Az 1956-os magyar forradalom eseményeiről, a korszak sajtójáról szóló tanulmányok, cikkek.

The Balkans. A Balkán történetéhez kapcsolódó írások.

Atrocities committed against Hungarians. A magyarokkal szemben elkövetett bűnök (pl. a szerbek bácskai bosszúja, magyar hadifoglyok francia fogságban 1945-47-ben).

National Security Archive – The 1956 Hungarian Revolution: A History in Documents

<http://www.gwu.edu/%7Eensarchiv/NSAEBB/NSAEBB76/>

Az amerikai National Security Archive-ban 12 fontos dokumentum szerepel az 1956-os magyar forradalommal kapcsolatosban. Az összes több mint száz oldalt kitevő dokumentumokat pdf-formátumban érhetjük el, az iratokat jegyzetekkel és hosszabb-rövidebb kísérő szöveggel látták el.

15.3. Folyóiratok

Századok

<http://www.szazadok.hu/>

A Magyar Történelmi Társulat folyóiratának honlapja, ahol megtalálhatjuk a Századok történetét, a szerkesztőség és a szerkesztőbizottság tagjainak elérhetőségét, illetve a folyóirattal kapcsolatos legfrissebb híreket. Ugyanitt olvashatjuk el az egy évnél nem régebbi számok tartalomjegyzékét, a friss számok beharangozóját. Az *Archívumban* (egyelőre) a 2003 és 2005 között megjelent számok tanulmányait is megtalálhatjuk pdf-formátumban. Az *e-melléletek* című link alatt pedig megtalálhatjuk, szintén pdf-formátumban, a Századok 1976-2005 közötti repertóriumát.

Aetas – Történettudományi Folyóirat

<http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/aetas/>

Az AETAS történettudományi folyóirat szerkesztői elsősorban a Szegedi Tudományegyetem történelem tanszékeinek oktatói közül kerülnek ki. A folyóirat 1985 óta jelenik meg, a honlapon lévő Archívumban a folyóirat 1996 és 2004 közötti számait találjuk (a 2004. évi számokat pdf-formátumban, a korábbiakat hypertextes változatban). A folyóirat állandó rovatai: *Tanulmányok*, *Műhely* (folyamatban lévő kutatások eredményei), *Elmélet és módszer* (a történetírás módszertani és elméleti kérdései), *Határainkon túl*, *Múltidéző* (forrásközlemények kritikai jegyzetekkel), *Figyelő* (könyvismertetések).

Korall – Társadalomtörténeti Folyóirat

<http://www.korall.org/>

A Korall Társadalomtörténeti Folyóirat 2000 nyarán indult útjára. A szerkesztőség nem sokkal később közzé tette a kiadvány internetes változatát is. A folyóirat honlapjának felépítése:

Főoldal.

Archívum. A *Történelmi ökológia és társadalomtörténet* témakörrel 2000 nyarán megjelent első számtól megtalálhatóak itt a folyóiratban megjelent tanulmányok (az első számok még hypertextes változatban, a frissebb kiadványok pdf-formátumban).

Szerzők. A honlap eddigi szerzőinek e-mail elérhetősége és cikkeik.

English. A honlap angol változata (még fejlesztés alatt).

Előfizetés.

Hol érhető el? Azon magyarországi könyvesboltok listája és elérhetősége, ahol a Korall kapható.

Szerzőinknek. Kéziratok leadása, formátuma.

Galéria. Az egyes számok címlapképei.

Linkek. Nagyon hasznos angol, német és francia honlapok gyűjteménye, ahol különböző külföldi társadalomtörténeti, szociológiai folyóiratok, intézetek elérhetőségét találhatjuk.

Site map. Honlap-térkép.

Múltunk – Politikatörténeti Folyóirat

<http://www.polhist.hu/multunk/>

A Múltunk a Politikatörténeti Intézet modern kort, a 20. század politikatörténetét bemutató negyedévi folyóirata, az egyik legfontosabb 20. századi magyar történelemmel foglalkozó kiadvány. Rendszeresen közlétes újonnan feltárt értékes, korjelző dokumentumokat, továbbá helyet ad társadalom- és esztörténeti jellegű írásoknak is. A folyóirat honlapján megtaláljuk a szerkesztők, a szerkesztőbizottság, illetve a tanácsadó testület egyes tagjainak elérhetőségét, a Múltunk 1989-2004 közötti repertóriumát (csoportosítás: tanulmányok, közlemények, viták, dokumentumok, életrajzok, visszaemlékezések, krónika, szemle, egyéb), az aktuális szám tartalmát (a számban szereplő egyes tanulmányok és cikkek rövid ismertetőjével). A *Korábbi számok* pont alatt egyelőre csak 2005/1-3. számokban található írásokat tölthetjük le pdf-formátumban.

Kisebbségkutatás

<http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatas/>

A magyarországi kisebbségek, illetve a környező országokban élő magyar kisebbségek helyzetével és történetével foglalkozó folyóirat honlapja, ahol az 1999/1. számtól a 2005/4. számig találhatjuk meg az egyes kiadványokban szereplő tanulmányokat, cikkeket. A kutatást megkönnyíti a honlap keresőprogramja, mellyel nemcsak a teljes archívumban, hanem az egyes évek számaiban is kereshetünk.

Új Pedagógiai Szemle

<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=kiadvany&kod=2006-04>

A magyar oktatás helyzetével, jövőjével és történetével foglalkozó folyóirat honlapja, ahol az 1997 januári számtól a 2006 áprilisi számig valamennyi kiadvány tanulmányai megtalálhatóak. A kutatást megkönnyíti a honlap keresőprogramja.

Múlt és Jövő

<http://www.multesjovo.hu/hu/links.asp>

A Múlt és Jövő című folyóirat fő műfajai: esszé, történelmi, szociológiai és judaisztikai tanulmány, szépirodalom, képzőművészet, riport, interjú, ahol 1998/2-3. számtól a 2006/1. számig található meg az egyes kiadványok tartalomjegyzéke és a közreadott tanulmányok szövege.

Valóság - <http://www.valosagonline.hu/>

Szociológiai Szemle - <http://www.mtapti.hu/mszt/szemle.htm>

Regio. Kisebbség, Politika, Társadalom - <http://www.regiofolyoirat.hu/>

FONS. Forráskutatás és Történeti Segédanyagok

<http://www.c3.hu/~fons/>

15.4. Térképgyűjtemények

Köztes-Európa térképgyűjtemény

<http://terkepek.adatbank.transindex.ro/>

Közép-Európa történetét a 19. századtól napjainkig felölelő fekete-fehér térképek gyűjteménye, melyeket az alábbi kategóriákra osztottak:

A Köztes-Európa államalkotó nemzetei (32 térkép)

Köztes-Európa és a birodalmak 1763-1815 (16 térkép)

Nemzeti mozgalmak kontinentális győzelme 1815-1878 (25 térkép)

A nemzetállami Európa megszilárdulása 1878-1914 (36 térkép)

A köztes-európai ütközőzóna kialakulása 1914-1926 (40 térkép)

A Köztes-Európa nemzetállamai az I. világháború után (42 térkép)

Köztes-Európa és a modern birodalmak 1926-1945 (40 térkép)

Köztes-Európa mint szovjet védőzóna (41 térkép)

A köztes-európai ütközőzóna restaurálása 1989-1993 (34 térkép)

Köztes-Európa országainak területi változásai 1763-1993 (20 térkép)

A honlap hatalmas térképtárában mintegy 150 térkép található, melyek a magyar történelemmel kapcsolatosak.

Térképek, atlaszok, rajzok Magyarországról, a XX. századból

<http://www.magyarmult.externet.hu/km/terkep/a20/index.htm>

Több mint 90 térkép a 20. század első felének Magyarországról: területi változások (Trianon, az ország feldarabolása, bécsi döntések), illetve valamennyi megye térképe.

Budapest ostromának (1944-45) kartográfiai feldolgozása
<http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/szakdolg/mihalyi/mihalyi.htm>

15.5. Tudományos intézetek

Politikatörténeti Intézet

<http://www.polhist.hu/>

A budapesti Politikatörténeti Intézet az egyik legfontosabb, elsősorban 20. századi magyar történelemmel foglalkozó intézmény. A nívós honlap az alábbi részekből áll:

Újdonságok. A Politikatörténeti Intézet hírei.

Alapítvány. A Politikatörténeti Alapítvánnyal kapcsolatos hírek, információk (Kulcskérdések című előadássorozat, kiadványok, pályázatok, Nyári Egyetem és az alapítvány kiadója).

Intézet. A Politikatörténeti Intézet bemutatkozása, vezetői és elérhetőségük (rendezvények, Tudományos Osztály, Társadalomelméleti Kutatócsoport, Restauráló és Könyvkötő Műhely, 1956-os előadások, a Társadalomelméleti Kutatócsoport 2003-2005-ös beszámolója doc-formátumban).

Könyvtár. A Politikatörténeti Intézet könyvtára. Sajnos nincs internetes adatbázisa, pedig nagyon hasznos lenne a könyvtár állományában lévő mintegy 125 ezer kötet között böngészni. Viszont itt található komplett dokumentációs összeállítás, ahol az 1945-ös év történetéhez találunk bibliográfiát az 1995 és 2005 között kiadott könyvekről és tanulmányokról.

Levéltár. A Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár honlapja. Az aktuális hírek mellett találhatunk itt információkat a kutatószolgálatról, illetve az állományról (fond- és iratjegyzékek).

Múltunk. A Múltunk című politikatörténeti folyóirat honlapja. Ismertetését lásd a folyóiratoknál.

Politikai Adattár. A kutatók és hallgatók számára egyaránt hasznos adatbázis. Tartalmazza az MSZP tisztségviselőinek archontológiáját, kongresszusait, és a párttal kapcsolatos kronológiát.

Köztársaság. A köztársaságról mint eszméről és államformáról írt tanulmányok, cikkek.

Linkek. Néhány hasznos link.

Az 1956-os Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézete Közalapítvány

<http://www.rev.hu/index.html>

A nívós és nagyon hasznos honlap, illetve adatbázis az alábbi részekből áll:

Az 1956-os forradalom története. Alapos összefoglalás az 1956-os forradalom történetéről hypertextes formában. Fejezetei: 1. Válság és útkeresés (Magyarország története Nagy Imre első miniszterelnökségétől 1956. október 22-ig), 2. Forradalom és szabadságharc (1956. október 23-27-e eseményei), 3. A szabadság napjai (a győztes forradalom története 1956. október 28. és november 3. között), 4. Megszállás és ellenállás, 5. Megtorlás és restauráció. Az összefoglalás nagy előnye, hogy készítői a fejezetekhez külön kronológiát, forrásgyűjteményt, irodalomlistát (letölthető tanulmányok), biográfiákat, lexikont, memoárgyűjteményt, táblázatokat és bibliográfiát állítottak össze.

Magántörténelem. 1956 és a Kádár-korszak. Elsősorban visszaemlékezéseket, interjúkat és dokumentumokat találunk itt azokról, illetve azokkal, akik megélték a történelemnek ezt az időszakát. A 39 interjút személy-, fogalom-, esemény- és intézménytörténeti kislexikon egészíti ki.

Magyarország 1944-1953. Tíz év történetét felölelő internetes könyv, mely a következő fejezetekből áll: Demokratikus újrendezési kísérlet 1944-1946, Kommunista hatalomátvétel 1946-1949, A klasszikus sztálinizmus időszaka 1949-1953, A korrekció meghirdetése 1953, Gazdaság és társadalom. Az egyes fejezeteket az alábbi segédletek egészítik ki: szakirodalom (néhány letölthető cikk és tanulmány), visszaemlékezések (letölthető memoárok), kronológia, életrajzok, táblázatok, források, lexikonok, ajánló bibliográfia.

1956 enciklopédiája CD-ROM. A CD-ROM kiadvány bemutatása. Lásd később.

Magyarország 1944-1956 CD-ROM. A CD-ROM kiadvány bemutatása. Lásd később.

Hatvanas évek. Az 1960-as évek magyar történelme, bibliográfiája, kronológiája, tanulmányok és viták a korszakról.

Kiadványok. Az intézet kiadványai.

Filmek. A korszakról szóló dokumentumfilmek ismertetői.

Tanulmányok. Ismert történészek hasznos és érdekes tanulmányai és cikkei, melyeket a következő csoportokra bontva találhatjuk meg: 1945 előtt, 1945-1956, 1956, Kádár-rendszer, Rendszerváltás után.

Oral History Archívum. Interjúk jegyzéke azokkal a személyekkel, akik megélték a magyar történelem 1945 utáni időszakát.

Jelenkortörténeti adatbázis. A jelenkortörténeti adatbázis egyaránt tartalmaz életrajzokat, oral history interjú- és perirat-kivonatokat, bibliográfiai adatokat (könyvek, cikkek), valamint esemény- és intézményleírásokat. (Eddig 1300 életrajz, 550 interjúkivonat, 450 perirat, 23000 könyv és cikk és 3600 esemény feldolgozása történt meg.) Az adatbázis publikus adatai 1998 őszétől az INTERNET-en is elérhetővé válnak mind a szakemberek, mind az érdeklődők számára. Az adatbázisban kulcsszóra, földrajzi helyre, szűkebb helyszínre (pl. Kossuth tér) és dátumra kereshetünk. Sajnos az adatbázis utolsó frissítése 2000 májusában történt, pedig szükséges lenne újabb adatokkal folyamatosan kiegészíteni.

Fotóadatbázis. Az 1956-os Intézet fénykép adatbázisa mintegy 6700 jellemző fotó leírását tartalmazza. Az interneten található fotóleírásokból megtudható a kép témája, készítésének helye, ideje, a kép készítőjének adatai, a képek jogtulajdonosa (leltári szám/őrzési hely). A képek között megtalálhatóak az időszak legfontosabb szereplőinek (politikusok, írók, tudósok, művészek, sportolók) portréi. Különlegesség a Történeti Hivatalból származó az 1956-os forradalom pereinek és kivégzettjeinek belügyminisztériumi és rendőrségi fotói, melyek egyedüli forrásai sok, a forradalom miatt elítélt azonosításához.

Budapest-Bukarest 1956. 1956-os vonatkozású romániai dokumentumok adattára.

Könyvtár. Az 1956-os Intézet könyvtáráról szóló információk (nyitva tartás, átlomány, stb.), valamint egy hasznos 1956-ról szóló bibliográfia.

Az Intézet. Az 1956-os Intézet története, kutatásai, munkatársai, adatbázisai, támogatói, illetve kül- és belföldi kapcsolatai.

Rendezvények. Aktuális rendezvények.

Kapcsolódások. Néhány hasznos link.

Állambiztonsági Hivatalok Történeti Levéltára

<http://www.th.hu/>

Az Állambiztonsági Hivatalok Történeti Levéltárának honlapja a következő részekből áll:

Híreink. A levéltárral kapcsolatos legfrissebb információk.

Állampolgári betekintés. Tájékoztató, betekintési szabályzat, formanyomtatványok.

Kutatószolgálat. Általános tájékoztató, formanyomtatványok, kutatási szabályzat.

Jogszabályok. A legfontosabb hatályos jogszabályok, melyek a levéltári kutatásra vonatkoznak (2003. évi III. törvény, levéltári törvény, adatvédelmi törvény, titokvédelmi törvény, szakmai követelmények, 1994. évi XXIII. törvény).

Fogalomtár. Hasznos gyűjtemény, mely segít eligazodni a szakkifejezések és rövidítések között.

Gyakran ismételt kérdések.

A Levéltárról. A levéltár bemutatkozása, története, munkatársai, tevékenysége, költségvetése és éves beszámolója.

Iratok a Történeti Levéltárban. Ismertető, iratok és nyilvántartások, fond- és állagjegyzék, az iratok állapota, állományvédelem, bemutatók (beszervezési, személyi, munka, vizsgálati, körözési, levelező dosszié-minták, képek és néhány digitalizált irat nevek nélkül).

Tudományos tevékenység. A levéltár kiadványai és a munkatársak publikációi.

Államvédelem, állambiztonság 1945-1990. A honlap egyik legfontosabb, kutatók és hallgatók számára érdekes része, ami a magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlatát, a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének szervezeti leírását, és sok hasznos forrást tartalmaz, melyek doc-formátumban letölthetőek (pl. az ideiglenes nemzeti kormány 1.690/1945. M. E. számú rendelete a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről, a belügyminiszter 535059/1946. B. M. számú rendelete a magyar államrendőrség államvédelmi osztálya szervezetének, továbbá feladat- és ügy-körének megállapítása tárgyában, a magyar népköztársaság minisztertanácsának 4.353/1949. (268) M. T. számú rendelete Államvédelmi Hatóság szervezése tárgyában).

Kapcsolatok. Linkek levéltárakhoz (megyei, központi, fővárosi), hivatalokhoz, intézetekhez, külföldi partner intézményekhez.

A honlap angol és német változatban is elérhető, az eligazodást egy honlap-térkép is segíti.

Egyéb fontos intézmények honlapjai:

Holokauszt Emlékközpont - <http://www.hdke.hu/intezmeny.html>

Teleki László Intézet - <http://www.telekiintezet.hu/default.asp>

Terror Háza - <http://www.terrorhaza.hu/index2.html>

XX. Század Intézet - <http://www.xxszazadintezet.hu/index2.html>

15.6. Általános honlapok, gyűjtemények

A Magyar Elektronikus Könyvtár állománya

<http://mek.oszk.hu>

A Magyar Elektronikus Könyvtár az Országos Széchényi Könyvtár digitális gyűjteménye, ahonnan szabadon letölthetőek szakmunkák. A honlapon található keresőprogram segítségével szerzőre, címre, tárgyszóra keresve találhatunk könnyen dokumentumokat. Az eligazodást megkönnyíti, hogy az adatbázis tartalmát tematikus csoportokba is gyűjtötték a fejlesztők. A történelmi témájú könyvek a Humántudományok csoportban találhatóak. A dokumentumokat html- (hypertextes), doc-, rtf- vagy pdf-formátumban érhetjük, illetve tölthetjük le. Az adatbázis folyamatos feltöltés alatt áll. 2006 áprilisában a 20. századi magyar történelemmel kapcsolatos legfontosabb dokumentumok a következők:

Bibó István és a XX. század magyar történelme

(<http://mek.oszk.hu/02200/02224>)

A Dunánál. Magyarok a 20. században (1918-2000). [külön CD-kiadványban is. Lásd később]

(<http://mek.oszk.hu/01900/01906>)

Erőd a Duna mentén. A Budapestért 1944-45-ben folytatott harcok katonai iratai a Hadtörténelmi Levéltárban. [megtalálható a Magyarok a II. világháborúban c. CD-szakkönyvgyűjteményben is. Lásd később]

(<http://mek.oszk.hu/02200/02235>)

Hadifoglyok írnak. Hadifogolysors a második világháborúban

(<http://mek.oszk.hu/02200/02237>)

A Hadtörténelmi Levéltár katonai igazságügyi szerveinek, iratainak repertórium 1802-1991.

(<http://mek.oszk.hu/01400/01471>)

Magyarok Szlovákiában. Dokumentumok, kronológia (1989-2004).

(<http://mek.oszk.hu/03500/03579>)

Magyarország a XX. században

(<http://mek.oszk.hu/02100/02185>)

Bács Pál naplója. 1944. március 15-től 1945. július 7-ig

(<http://mek.oszk.hu/03600/03664>)

Cseres Tibor: *Vérbosszú Bácskában.*

(<http://mek.oszk.hu/03300/03393>)

Borbándi Gyula: *A magyar emigráció életrajza, 1945-1985.*

(<http://mek.oszk.hu/03400/03472>)

- Boda Gyula: *Itthagylak. A Donig és vissza.*
(<http://mek.oszk.hu/02200/02238>)
- Dow, Fiona M.: *The broken crown. Reappraisals of Hungarian identity in the interwar years.*
(<http://mek.oszk.hu/02200/02236>)
- Fedinec Csilla: *Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez 1918-1944. Törvények, rendeletek, kisebbségi programok, nyilatkozatok.*
(<http://mek.oszk.hu/02400/02418>)
- Fedinec Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944.*
(<http://mek.oszk.hu/01800/01843>)
- Göncz László: A muravidéki magyarság 1918-1941. Doktori disszertáció (PhD).
(<http://mek.oszk.hu/02200/02239>)
- Isépy Dezső: Gondolatok Horthy Miklósról és 1944. október 15-ről.
(<http://mek.oszk.hu/02300/02398>)
- Isépy Dezső - Koszorús Ferenc: A magyar fegyverszünet tragédiája. 1944. október 15.
(<http://mek.oszk.hu/02300/02397>)
- Kopátsy Sándor: Kádár és kora.
(<http://mek.oszk.hu/03300/03345>)
- Kopátsy Sándor: A mi XX. századunk.
(<http://mek.oszk.hu/01400/01430>)
- Kovács Éva: Az asszimiláció ellentmondásai. A kassai zsidóság a két világháború között, 1918-1938.
(<http://mek.oszk.hu/02300/02384>)
- Kovács László: Az 1956-os forradalom története Esztergomban.
(<http://mek.oszk.hu/02200/02240>)
- Pokorny Hermann: Emlékeim. A láthatatlan hírszerző.
(<http://mek.oszk.hu/02000/02095>)
- Pukkai László: Mátyusföld. A Galántai járás társadalmi és gazdasági változásai 1945-2000.
(<http://mek.oszk.hu/03300/03316>)
- Szakolczai Attila: Az 1956-os forradalom története.
(<http://mek.oszk.hu/01900/01937>)

Tipary Lászlóné - Tipary László: Szülőföldem szép határa... Magyarok deportálása és kitelepítése szülőföldjükről Csehszlovákiában az 1946-1948-as években.

(<http://mek.oszk.hu/02700/02796>)

Udvarvölgyi Zsolt: Fejezetek a magyar szélsőjobboldal korai történetéből: fasiszták, kékingesek és a Meskó-párt.

(<http://mek.oszk.hu/02100/02105>)

Vokscentrum

www.vokscentrum.hu

Hatalmas és hasznos adatbázis, mely a 20. században lezajlott magyar választások eredményeit mutatja be a következő csoportosítás szerint:

Választások. Ezen belül négy alpont található: parlamenti, önkormányzati (1990-2002), európai parlamenti (2004), népszavazási (1989-2004). A parlamenti választások két csoportra vannak osztva: 1920-1947, illetve 1990-2006. Ezen belül nemcsak a választási eredményeket találhatjuk, hanem azt is, hogy az egyes körzeteken belül kik és milyen pártok színeiben indultak képviselőjelöltként. Ehhez kapcsolódik még egy pártismertetőt is, ahol valamennyi, 1920 és 2006 között választásokon elinduló párról találhatunk információt (pártvezérek, alakulás, célkitűzések, rövid történet).

Választási törvények. Az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1989. évi XXXIV. törvénytől az Európai Parlament tagjainak választásáról szóló 2003. évi CXIII. Törvényig minden fontos, rendszerváltás utáni választási törvény szövege.

Választási tanulmányok. Fontos feldolgozások, cikkek, tanulmányok a magyarországi választások történetéről 1920-tól napjainkig. Találhatunk itt munkákat a történeti (1920-1947) és a jelenkori (1990, 1994, 1998, 2002) választásokról, több ciklust átfogó tanulmányokat, angol nyelvű cikkeket, illetve a magyar választásokról szóló válogatott bibliográfiát (statisztikák, segédkönyvek, összefoglaló munkák, az egyes pártok történetéhez kapcsolódó irodalmak).

Kormányok. Főként a rendszerváltás utáni kormányok összetételét, a tárcák alakulását, a miniszterek és miniszterelnökök rövid életrajzát találhatjuk itt.

A Nobel-díj és a magyar Nobel-díjasok

<http://www.kfki.hu/~cheminfo/hun/teazo/nobel/nobeldij.html>

Érdekes honlap, ahol a Nobel-díj történetét, illetve a magyar Nobel-díjasok életpályáját és munkásságát találjuk.

15.7. 1945 előtti magyar történelem

Szabó Miklós: Politikai gondolkodás és kultúra Magyarországon a dualizmus utolsó negyedszázadában

http://www.idg.hu/expo/hosok_tere/szabo/

Szabó Miklós a munkája eredetileg a 10 kötetes Magyarország története című sorozat Hanák Péter által szerkesztett részében jelent meg. (Lásd *Magyarország története, 1890-1918*. Hanák Péter főszerk. *Magyarország története tíz kötetben*. 7/2. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978. XII. fejezet. 873-1002, 1344-1349.) Az internetes, hypertextes változat a következő fejezetekből áll:

A közoktatás fejlődése (a századforduló iskolarendszerének sajátosságai, az elemi szintű népoktatás, a középiskola, a magasabb szintű népoktatás és a középszintű szakoktatás, egyetemek, főiskolák).

A tudományos fejlődés (a társadalomtudományok fejlődésének fő jellemvonásai, jogtudomány, irodalomtörténet, történettudomány, nyelvtudomány, néprajz, neveléstan és lélektan, közgazdaságtan és szociológia, fizika és matematika, természettudományok, biológia és orvostudomány, műszaki tudományok).

Politikai gondolkodás 1890 és 1918 között (nemesi liberalizmus válsága, állagörző liberalizmus, Szabadelvű Párt és a nemzeti munkapárt publicisztikája, nacionalizmus átalakulása, a „Magyar Birodalom” és a „nemzeti jellem” politikai mítosza, kísérletek a liberalizmus polgári újrafogalmazására, szabadkőművesség, marxizmus, polgári radikalizmus, neoliberalizmus, a magyar munkásmozgalom ideológiája, az újkonzervativizmus, a politikai katolicizmus, a „keresztény középosztály” újkonzervativizmusa, a jobboldali radikalizmus kezdetei).

Az irodalom és a művészetek átalakulása a századforduló idején (művész és a művész helye a polgári társadalomban, a nagyváros arculatának átalakulása, naturalizmus és impresszionizmus a szépirodalomban, festészeti impresszionizmus, szecesszió, a modern szobrászat kezdetei, színház, zenei kultúra és ízlés, szórakoztatóipar, népi-nemzeti kultúra).

A művészeti forradalom (fő jellemzők, kibontakozás, fontosabb személyiségek és művészetük).

Az összefoglalás elérhető a Magyar Elektronikus Könyvtár állományában is:

http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/tortenel/mo_1867/dualizm/html/index.htm

Solving Problem Through Force

<http://www.geocities.com/veldes1/index.html>

Főként az Osztrák-Magyar Monarchia I. világháborús tevékenységét bemutató honlap. Részletes ismertetést lásd a 20. századi egyetemes történelemnél.

A háború árnyékában: az 1930-as évek Magyarországa

<http://www.bibl.u-szeged.hu/ha/>

Az 1930-as évek Magyarországot bemutató honlap, mely a következő részekre tagolódik:

Politika. A magyar kormányok összetétele, belpolitika (kormányokra osztva), külpolitika, dokumentumok (beszédok, naplórészletek, visszaemlékezések), kronológia (1933-1941), főszereplők (egyelőre csak Horthy, Klebelsberg és Teleki Pál életrajzával).

Gazdaság és társadalom. Társadalom, életmód, divat, gazdaság (ipar, mezőgazdaság és kereskedelem), bérek alakulása, statisztikák az 1930-as évekről.

Fókuszban. Néhány kiemelt téma, korra jellemző esemény és mű, melyekről a honlap szerkesztői úgy gondolták, hogy teljesebb képet adhatnak az 1930-as évek Magyarországról (Passuth László emlékiratai, a Margit-híd átépítése, az Erzsébet királyné szobor, Viktor Emánuel budapesti látogatása, az 1933-as gödöllői cserkész jamboree, leventék, az 1938-as budapesti Eucharisztikus Világkongresszus, a 30-as évek bélyegei, Corvinc-lánc és koszorú, a National Geographic az 1930-as években Magyarországról, légi közlekedés, Ranolder Intézet).

Kultúra, szórakozás. Művészeti élet, film-, zene-, színház- és könyvtörténet.

Technika, tudomány. Technika és tudományos élet a 30-as évek Magyarországon.

Emigráció. Magyar emigráció az 1930-as években. Egy általános bevezető után az egyes országok (Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Ausztrália, Dél-Amerika, Belgium, Hollandia, Svájc, Franciaország) szerinti kivándorlásról is olvashatunk.

Sport. Sportélet az 1930-as évek Magyarországon (a Los Angeles-i és berlini olimpia magyar résztvevői, sporttörténelem, autóversenyzés, futball, fényképalbum, bibliográfia).

Szeged. Szeged város története az 1930-as években (fotóalbum, szabadtéri játékok, irodalom, a szövegben az egyes szavaknál, kifejezéseknél hyperlinkekkel további képeket érhetünk el).

Fotóalbum. Virtuális fotóalbum a '30-as évek Magyarországról, melyben 580 képet találhatunk („Benne a korszak színe és visszája, hétköznapiak és ünnepek, Horthy, Apponyi és a postás, a kocsis, az utcai járókelő.”).

Multimédia. A honlap talán egyik legérdekesebb része. Dokumentumfilm-részletek (az 1939-es világkiállítás, sportesemények, ünnepek, rendezvények mpeg-formában), betétdalok a kor sikerfilmjeiből (tartalmaz néhány rövid zenei

részleteket a kor híres és népszerű dallamaiból is, mindegyiket MP3-formában), politikusok megszólalnak (néhány rövid beszédrészlet többek között Göringtől, Mussolinittól, Darányitól, Horthytól, Kozma Miklóstól, mindegyik MP3-formában).

Alkotók. A honlap készítői, fejlesztői és elérhetőségük.

Magyar Tragédia 1944 – Magyar Holokauszt
<http://www.magyarholokauszt.hu/index3.html>

Bevezető. A honlap látogatóinak üdvözlése és **A holocaust helye a magyar zsidóság modernkori történetében** című tanulmány.

Programok. Kiállítások, filmvetítések, előadások a magyar holokausztról.

A „botrány” éve. 1944 kronológiája, a magyar holokauszt napról napra.

A „botrány” képei. Megrázó képgaléria a magyar holokausztról és térképek.

Bibliográfia. Magyar nyelvű irodalomjegyzék a holokauszt történetéhez.

Pályázatok. Aktuális pályázatok.

Egyéb fontos honlapok az 1945 előtti magyar történelemhez és a holokauszthoz:

Magyar Tragédia 1945
<http://www.magyartragedia1945.hu/index2.html>

A holokauszt Magyarországon
<http://www.holokausztmagyarorszagon.hu/>

15.8. 1945 utáni magyar történelem

Az államszocializmus kora
<http://www.geocities.com/allamszocializmus/>

Nagyon hasznos összefoglalás főleg egyetemi hallgatók számára, amely tartalmazza az államszocializmus korának kronológiáját, egy témához kapcsolódó bibliográfiát, fogalomtárat, rövidítésjegyzéket, ki kicsodát, táblázatokat, statisztikákat, jogszabályokat (a korszakban keletkezett fontosabb törvények, tör-

vényerejű rendeletek, kormányrendeletek, miniszteri rendeletek évenkénti csoportosításban), források listáját, témavázlatokat és linkeket.

1956

<http://www.1956.hu/>

Az 1956-os forradalom honlapja. Az egykori forradalmárok arcát és sorsát bemutató portrék és tanúvallomások mellett itt található az *1956 Budapest - arcok és sorsok* című könyv internetes változata, a teljes interjúkkal, számos kép- és hangrészlettel.

Rákosi Mátyás

<http://www.bajabela.sulinet.hu/muhely/dikt/htm/magyar/3.htm>

Rákosi Mátyás életéről és koráról szóló honlap, mely a Diktatúrák a 20. században című gyűjtemény része. A látványos és hasznos adatbázis azonban sajnos még nem teljes, feltöltése folyamatban van.

Egyéb hasznos honlapok 1956-ról és az 1945 utáni magyar történelemről:

Kincsestár: Összefoglaló a forradalom történetéről – letölthető archív hanganyagokkal

<http://kincsestar.radio.hu/jeles/jelesokt.23.php>

III/III. - <http://www.3per3.hu/3per3/index.jsp>

A Magyar Katolikus Egyház történeti kronológiája (1945-2005)

http://www.katolikus.hu/hist_mag.html

15.9. A legfontosabb CD-ROM kiadványok

Magyarok a II. világháborúban – Szakkönyvgyűjtemény

A CD felöleli a témában fellelhető legfontosabb szakkönyveket és térképeket, amelyek az elmúlt tíz év kutatásait tükrözik. A elismert történészek friss kutatásai révén juthatunk részletes és naprakész információkhoz. A kiadványon található egy hasznos lexikon is. A CD-ROM hatalmas képanyagot tartalmaz, valamint olyan különleges térképeket is, amelyeket korábban még nem publikáltak.

Az alábbi munkákat találjuk a lemezen:

Dr. Ravasz István: *Magyarország és a Magyar Királyi Honvédség a XX. századi világháborúban.*

Horváth Csaba-Lengyel Ferenc: *A délidéki hadművelet. 1941. április.*

Szabó Péter-Számvéber Norbert: *A keleti hadszíntér és Magyarország 1941-1945.*

Szabó József János: *Az Árpád-vonal. A Magyar Királyi Honvédség védelmi rendszere a Keleti-Kárpátokban 1940-1944.*

Ravasz István: *Erdély ismét hadszíntér 1944.*

Számvéber Norbert: *Nebézpáncélosok. A német 503. nebézpáncélos-osztály magyarországi harcai.*

Kovács Zoltán András-Számvéber Norbert: *A Waffen-SS Magyarországon.*

Számvéber Norbert: *Páncélosok a Tiszántúlon. Az alföldi páncéloscsata 1944 októberében.*

Erőd a Duna mentén - A Budapestért 1944-45-ben folytatott harcok katonai iratai a Hadtörténelmi Levéltárban.

Mihályi Balázs: *Budapest ostroma és az Attila-vonal térképén.*

Számvéber Norbert: *Konrad 3 - Páncéloscsata Budapestért 1945.*

Számvéber Norbert tanulmányai a Hadtörténelmi Levéltár évkönyveiből

Horváth Csaba: *Bombázások és rombolások a második világháborúban.*

Pataky Iván-Rozsos László-Sárhidai Gyula: *Légiháború Magyarországon felett 1-2.*

Emlékezés a hegyi csapatokra. Szerkesztette Illésfalvi Péter

Az IHNETOV munkanaplója. Vitéz Bély Alajos vezérezredes Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból. 1941-1943.

Hadifoglyok írják... Hadifoglysors a második világháborúban.

Armis et litteris. A pécsi M. kir. Zrínyi Miklós gyalogsági hadapródiskola történetéből. 1898-1944.

Vitéz Major Jenő vezérezredes: Emléktöredékek.

Magyarország a második világháborúban (lexikon). Szerkesztő: Sipos Péter, Ravasz István.

Országgyűlési Napló 1990-2006

Az Országgyűlési Napló CD-ROM az 1990-2006 közötti időszak plenáris ülésein készült jegyzőkönyvek teljes szövegét tartalmazza. A CD a csaknem félmillió gépelt oldalnyi nyomdai kiadású Országgyűlési Napló alapján készült. A négy parlamenti ciklus anyaga a lemezen egyetlen adatbázisban található, így lehetőség van a rendszerváltás óta eltelt időszak parlamenti munkájának teljes áttekintésére. A használt keresőprogram lehetővé teszi egy-egy szó vagy kifejezés előfordulásainak gyors kikeresését, lehetőséget kínál egy témakörrel kapcsolatos összes szövegrész kiválogatására. A keresési szempontok kombinálhatóak, csonkolhatunk, használhatunk helyettesítő karaktereket, végezhe-

tünk ún. szomszédos keresést, az anyag struktúrája, szintjei szerinti keresést, tájékozódhatunk a tartalomjegyzék segítségével. Tetszőleges részekhez saját, kereshető megjegyzéseket fűzhetünk. A program használatát ezen kívül egy sor segédeszköz támogatja (pl. „szövegkiemelő”, „könyvjelző”, stb). A CD-ROM kiadvány politológia és történelem szakos hallgatók számára is fontos források gyűjteménye.

A minisztertanácsi ülések napirendi pontjai 1867-1944

A CD-ROM a kiegészítéstől az 1944-es nyilas hatalomátvételig Magyarországon fennálló kormányok minisztertanácsi üléseiről készült jegyzőkönyvek napirendi pontjainak - válogatás nélküli - teljes jegyzékét közli. Ezen időszak kormányainak teljes névsorát is megtaláljuk a CD-n. A kiadvány az 1867 és 1944 közötti évek kormányzati munkájának keresztmetszetét nyújtja korszerű, kereshető formában a történelem szakos hallgatók és a tanárok számára.

Az MSZMP központi vezető szervei üléseinek napirendi jegyzékei 1956-1989

A Magyar Országos Levéltár az 1991. évi LXXXIII. tv. végrehajtása során, 1992 tavaszán vette át az MSZMP Párttörténeti Intézete Archívumából az 1948—1989 között keletkezett MDP- és MSZMP-iratokat. A dokumentumok kimagasló jelentőséggel bírnak a 20. század második felében végbement magyarországi változások kutatása számára. Ezért is adta közre az intézmény Némethné Vágyi Karola munkája eredményeként az MSZMP központi vezető szervei jegyzőkönyveinek napirendi jegyzékét, amelyek eligazodást jelentenek a legfelső politikai döntéshozó szervek irataiban. A napirendi jegyzékek négy kötetben — I. 1956—1962, II. (1963—1970), III. (1971—1980), IV. (1981—1989) — láttak napvilágot. Ezeket tartalmazza a kiadvány digitálisan is, a teljes szövegben kereshető formában.

Az 1956-os Magyar Forradalom Enciklopédiája Európa közepén -- Magyarország a jelenkorban.

Az 1956-os Intézet multimédia CD-ROM sorozata 1.

Az 1956-os Intézet multimédia CD-ROM sorozatának első darabja, mely az 1956-os forradalom egyik legteljesebb és legalaposabb összefoglalása. A CD ROM vezérfonalát a forradalom kronológiája adja, mely az 1956 október 6-tól december 12-ig terjedő időszakot dolgozza fel, ehhez kapcsolódnak életrajzok a korszak legfontosabb 500 szereplőjéről, egy 1500 tételes bibliográfia, Budapest és több vidéki város térképe. Forrásértékű a forradalom hangulatát közve-

tíű 10 percnyi filmdokumentum, a több mint 1000 színes és fekete fehér fénykép és az eredeti hangfelvételek.

Magyarország 1944–1956

Európa közepén -- Magyarország a jelenkorban.

Az 1956-os Intézet multimédia CD-ROM sorozata 2.

Az 1956-os Intézet multimédia CD-ROM sorozatának második darabja. A CD-ROM vázát egy olyan, mintegy 300 ezer karakternyi szöveg képi, amely kronológiai, azon belül esetleg problémákra koncentráló tárgyalásban összefoglalót adna az 1944-56 közötti évek történetéről. A szöveghez sok-sok szálon kapcsolódó rendszerek enciklopédia módjára részletezik, magyarázzák, megszemélyesítik a „történet” során bővebben ki nem fejthető fogalmakat, eseményeket, szereplőket, problémákat. Részben, korabeli szövegek, későbbi visszaemlékezések, személyes dokumentumok, képek, filmek, hangok segítségével kontextusba helyezik a történetet, de egyben „személyessé”, átélhetővé teszik a történelmet, a felhasználó személyiségének, sajátos érdeklődésének, ízlésének megfelelő módon. A CD-ROM adatbázisainak fő tartalmi elemei a nagy „enciklopédia”, egy-egy „kötetét” képezik, amelyből minden más „kötetbe” át lehet lépni, illetve párhuzamosan lehet használni mindegyiket. A „kötetek” a következők:

Kronológia

Lexikon (fogalomtár)

Arcképcsarnok (életrajzok)

Történeti földrajz (térképvázlat-gyűjtemény)

Archívum (válogatott forrás-szöveggyűjtemény)

Oral History (válogatott visszaemlékezések)

Könyvtár (válogatott bibliográfia, válogatott tanulmányok részletei, szépirodalmi szemelvények)

Adattár (demográfia, gazdaság, művelődés, politika)

Multimédia-tár (korabeli hangfelvételek, slágerek, filmhíradók)

A Dunánál – Magyarok a 20. században (1918-2000) – Enciklopédia Humana Egyesület

Az Enciklopédia Humana Egyesület művelődéstörténeti sorozatának kilencedik, befejező, magyar nyelvű része a többi részhez hasonlóan köz- és felsőoktatási célú felhasználásra szánt interaktív taneszköz. A CD-ROM az őszirózsás forradalom kitörésétől követi nyomon a 20. század eseményeit, majd a társadalmi szerkezet átrétegződését jellemzi. A nyelvtörténet a nyelvhasználati szokások, a szó- és kifejezőképesség változásairól, valamint az irodalmi és a köznyelv viszonyairól szól. Az irodalomtörténet fejezet a hazai irodalmi élet, a

Nyugat három nemzedékének és a népi mozgalom képviselőin kívül kitér az emigráció és a kisebbségi magyar irodalom bemutatására, az 1945-ben államosított irodalom, majd az 1968, valamint 1989 utáni változások korszakolását végzi el. A művészettörténeti fejezet elsősorban a képző- és iparművészet, illetve az építészet fő tendenciáit elemzi. A zenetörténet a maga sokszínűségében ábrázolja a zenei élet jelenségeit, intézményi hátterét, a népzene kutatás átforgató feladatkörét. A tánc történet a nemzetközi kitekintésen túl a hazai hivatásos és hagyományos tánc jellemzését nyújtja, s kapcsolatának bemutatását a tudományhoz, más művészeti ágakhoz. A színház történet megállapítása szerint a 20. század a színházépítések, átnevezések, felújítások és hagyományörzések százada volt. A filmtörténet a magyar hangosfilm kialakulását és aranykorát, majd a politika és az ideológia fogságában töltött évtizedeket mutatja be a független film áttöréséig. Az egyháztörténeti fejezet az egyháznak a keresztény nemzeti Magyarország konszolidációjában betöltött szerepét írja körül, majd a gyökeresen átalakult helyzetben tanúsított önvédelem szakaszait és a rendszerváltás után bekövetkezett minőségi változásokat jellemzi. A táj és nép fejezet egyes részei: természeti földrajz, népesség és etnikumok, település és lakóhely. A korabeli életmódot a gazdaság és gazdálkodás, a technikatörténet, az iskola- és tudománytörténet, illetve a mindennapi élet témakörein keresztül ismerhetjük meg. A tematikus összefoglalókat, a címszavakat nagyszámú illusztráció kíséri: mintegy 1300 kép, 32 zeneműrészlet, 140 korabeli, kinyomtatható forrás. A címszavak külön is megtekinthetők a Források Kislexikon részénél. A Képtárból saját összeállítás készíthető előadások, beszámolók szemléltetéséhez.